

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ÖRTÜLÜ
ANLAM UNSURLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi Seti)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nuray KAYATÜRK

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Esra Nur TİRYAKİ

Hatay-2018

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ÖRTÜLÜ
ANLAM UNSURLARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi Seti)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nuray KAYATÜRK

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Esra Nur TİRYAKİ

Hatay-2018

ONAY

NURAY KAYATÜRK tarafından hazırlanan “**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ÖRTÜLÜ ANLAM UNSURLARI AÇISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ (İSTANBUL YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ SETİ)**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **TÜRKÇE ve SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

12/ 07 /2018

Jüri Üyeleri	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Esra Nur TIRYAKI (Tez Danışmanı - Başkan)	
Doç. Dr. Bilginer ONAN (Üye)	
Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ (Üye)	

Nuray KAYATÜRK tarafından hazırlanan “*Yabancılar Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Metinlerin Örtülü Anlam Unsurları Açısından Değerlendirilmesi (İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi Seti)*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım**.

Prof. Dr. Ali ACARAVCI

Enstitü Müdürü

Etik Beyanı

TÜRKİYE CUMHURİYETİ MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (12 /07/ 2018).

Nuray KAYATÜRK

ÖN SÖZ

İletişim, insanların en temel ihtiyaçlarından birisidir. Küreselleşen dünyada bu ihtiyaç teknolojinin de hızla gelişmesiyle farklı boyutlar kazanmıştır. Öyle ki ana dili dışında ikinci bir dil bilmek bir ihtiyaçtan öte zorunluluk hâline gelmiştir. Dil bir milletin yumuşak gücüdür. Bu güç birçok değişkenin de desteğiyle artarak geçerliliğini ve yayılma alanını artırır. Dil, konuşulduğu milletin bilimde, sanatta, edebiyatta ve daha birçok alanda sağladığı üstünlük derecesine göre dünyada yaygınlaşır.

Türkçe tarihin bilinmeyen en karanlık devirlerinden bugüne kadar çok geniş coğrafyalara yayılarak günümüzdeki şeklini almıştır. Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarında yüzyıllardır yayılmıştır. Böylesine geniş bir coğrafyada yaygın olarak konuşulan Türkçenin beslendiği Türk kültürü de dili kadar zengindir. Böylesine güçlü bir dilin diğer milletler tarafından ilgi çekici bulunması ve öğrenilmeye çalışılması hiç şüphesiz tesadüf değildir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihi yüzyıllara dayanmaktadır. Günümüzde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi geçmişinden getirdiği birikimle ve modern yöntem, teknik, materyaller kullanılarak yapılmaktadır.

Ders kitapları yabancılara Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılan öğretim araçlarındandır. Ders kitapları, içeriğindeki metinler ile yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere, örtülü anlam unsurları aracılığıyla Türk dilinin zenginliğini ve anlam çeşitliliğini gösterir. Örtülü anlam unsurları öğrencilerin okuduğu metinlerden edebî haz almalarını ve Türk dilinin inceliklerini keşfetmelerini sağlar. Ayrıca metinlerdeki örtülü anlam unsurları öğrencilerin derse olan ilgilerinin artmasına ve dilimizin kültürel yanlarını da öğrenmelerine yardımcı olur.

Örtülü anlam unsurları “Aktarma, Bağdaştırma, Derin Yapı Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle, Deyimler ve Atasözleri, Duygu Değeri / Çağrışımlar, Mecaz, Metafor, Önvarsayım ve Sezdirim” şeklindedir. Bu unsurların ortak özelliği cümlelerdeki açık bilgiyi örtülü hâle getirmeleridir.

Çalışmanın amacı yabancılar için hazırlanan ders kitaplarındaki örtülü anlam unsurlarını incelemek ve ulaşılan bulgulara göre bir sonuca ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde “Problem Durumu”, “Amaç”, “Önem” ve “Sınırlılıklar” başlıklarında yer alan içeriğe yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışmanın kavramsal çerçevesi çizilerek örtülü anlam unsurları açıklanmıştır. Unsurlardan “Aktarma, Bağdaştırma, Derin Yapı Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle, Deyimler ve Atasözleri, Duygu Değeri / Çağrışımlar, Mecaz, Metafor, Önvarsayım ve Sezdirim” başlıkları ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü yöntemden oluşmaktadır. Yöntem, “Araştırmanın Modeli”, “Çalışma Grubu”, “Verilerin Toplanması” , “Verilerin Analizi” “ Ölçme Aracı” başlıklarına dayalı olarak verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünü temel problem ve alt problemlere dayalı “Bulgular” oluşturmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise “Sonuç, Tartışma ve Öneriler ” kısmı yer almaktadır.

Yüksek lisans dönemimin verimli geçmesine vesile olan ve bana her konuda destek, özveri, moral, vererek değerli zamanını ayıran değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Esra Nur TİRYAKİ’ ye, lisans ve yüksek lisans döneminde her daim görüş ve önerilerini aldığım, eğitimimde emeği olan Mustafa Kemal Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü’ndeki değerli hocalarıma ve değerli görüşleri, emeğiyle desteğini aldığım bölüm arkadaşım Oğuzhan KARAKUŞ’a ve beni bu yolda yalnız bırakmayan, başarılarımda her zaman büyük paya sahip olan aileme minnet ve şükran duygularımı sunarım.

Nuray KAYATÜRK

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ÖRTÜLÜ ANLAM UNSURLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretimi Seti)

Nuray KAYATÜRK

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esra Nur TİRYAKİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, yabancılara Türkçe öğretmek için hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarının tespit edilmesidir. Araştırmada çalışma grubunu, İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitabı A1, A2, B1, B2 ve C1/+ seviyesindeki kitapların okuma metinleri oluşturmaktadır. Araştırmada veriler “**Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu**” na göre incelenmiştir. Ölçme aracı olarak kullanılan “**Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu**” Onan ve Tiryaki (2012)’nin “Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar” başlıklı çalışmalarından yola çıkılarak geliştirilmiştir. Buna göre formda 9 madde başlığı bulunmaktadır. Ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü sonucunda kodlayıcılar güvenilirliği 0.92 olarak tespit edilmiştir. Buna göre ölçek geçerli ve güvenilirlerdir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistik teknikleri (frekans ve yüzde) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ders kitaplarındaki aktarma kullanımı seviyelere göre dengeli bir dağılım göstermiştir. Derin yapı- yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımında; A1 ve A2 seviyelerinde bu unsur bulunmazken, B1- B2 ve C1/+ seviyelerinde de yaklaşık aynı oranda dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Deyim-atasözü ve sezdirim unsurları beklenen düzeyde seviyelere göre artış göstermiştir. Bağdaştırma, Duygu değeri/çağrışım, mecaz, önvarsayım unsurları ise seviyeler arasında dengeli dağılım göstermemiştir. Metafor unsuru C1/+ seviyesi dışındaki seviyelerde düzenli artış göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Örtülü Anlam, Yabancılara Türkçe Öğretimi, Ders Kitapları, Okuma Metinleri

AN EVALUATION OF IMPLICIT MEANING ELEMENTS IN TEXTBOOKS OF TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

(A Book Set of İstanbul Teaching Turkish to Foreigners)

Nuray KAYATÜRK

Department of Turkish and Social Sciences Education, Master Thesis, 2018

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Esra Nur TİRYAKİ

ABSTRACT

This study aims at determining and evaluating elements of implicit meaning included in textbooks designed for teaching Turkish to foreigners. The study group is composed of reading passages in a set of İstanbul Teaching Turkish as a foreign language textbooks whose levels are A1, A2, B1, B2 ve C1/+. The obtained data were examined in the light of **“Evaluation Form of Implicit Meaning Elements”** which was developed on the basis of Onan and Tiryaki’s (2012) studies entitled **“Elements Assigning Implicit Meaning in Turkish”**. In the form, there were 9 sections. Expert opinion was obtained to ensure content validity of the scale. As a result of the expert opinion, the inter-rater reliability was found to be 0.92. Accordingly, the scale was accepted to be valid and reliable. To analyze the data, descriptive statistical techniques (frequency and percentage) were utilized. The results of the study revealed that the use of quotation in textbooks demonstrated a well-balanced distribution depending on the levels. In the use of sentences indicating the distinction of deep structure-surface structure, this element was not encountered at the levels of A1 and A2; however, it was concluded that it showed a distribution approximately at the same rate for the levels of B1-B2 and C1/+ . Elements of idiom-proverb and implicature showed an increase according to the levels as expected. Elements of association, connotation, figurative and pre-supposition did not display a balanced distribution among the levels. There was a regular increase in the element of metaphor at all levels except for C1/+.

Keywords: Implicit Meaning, Teaching Turkish to Foreigners, Textbooks, Reading Passages

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ.....	1
1. 1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Sınırlılıklar.....	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	6
2.1. Dil	6
2.2. Avrupa Dil Portföyü ve Dil Öğretimi.....	12
2.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi	15
2.4. Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Materyaller.....	22
2.5. Yabancılar Türkçe Öğretiminde Materyal Olarak Ders Kitapları	26
2.6. ANLAMBİLİM	28
2.6.1. Metin ve Örtülü Anlam.....	32
2.7. ÖRTÜLÜ ANLAMIN UNSURLARI	36
2.7.1. Aktarma	36
2.7.2. Bağdaştırma	38
2.7.3. Derin Yapı Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle.....	42
2.7.4. Deyimler ve Atasözleri	47
2.7.5. Duygu Değeri / Çağrışımlar.....	52
2.7.6. Mecaz.....	57
2.7.7. Metafor.....	60
2.7.8. Önvarsayım ve Sezdirim.....	62

2.8. DİL ÖĞRETİMİNDE ÖRTÜLÜ ANLAM.....	67
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
YÖNTEM.....	73
3.1. Araştırmanın Modeli	73
3.2. Çalışma grubu.....	73
3.3. Verilerin Toplanması.....	73
3.4. Ölçme Aracı	74
3.5. Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Formu	74
3.6. Verilerin Analizi.....	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	75
BULGULAR	76
4.1. Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Kullanımı	76
4.2. Metinlerde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımı.....	77
4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Metinlerinde Yer Alan Örtülü Anlam Unsurları	82
4.3.1. İYİTDK Metinlerinde Aktarma Kullanımı	82
4.3.2. İYİTDK Metinlerinde Bağdaştırma Kullanımı	92
4.3.3. İYİTDK Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımı	104
4.3.4. İYİTDK Metinlerinde Deyim -Atasözü Kullanımı	112
4.3.5. İYİTDK Metinlerinde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımı.....	123
4.3.6. İYİTDK'larında Mecaz Kullanımı	136
4.3.7. İYİTDK'larındaki Metinlerde Metafor Kullanımı	146
4.3.8. İYİTDK'larındaki Metinlerde Önvarsayım Kullanımı.....	157
4.3.9. İYİTDK'ındaki Metinlerde Sezdirim Kullanımı	171
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	186
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	186
5.1. Sonuç ve Tartışma	186
5.1.1. Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Kullanımı Sonuçları	186
5.1.2. Metinlerde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımı Sonuçları...	189
5.1.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Metinlerinde Yer Alan Örtülü, Anlam Unsurları Kullanımı Sonuçları	191

5.1.3.1. Aktarma Kullanımı Sonuçları.....	191
5.1.3.2. Bağdaştırma Kullanımı Sonuçları.....	193
5.1.3.3. Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımı Sonuçları.....	195
5.1.3.4. Deyim -Atasözü Kullanımı Sonuçları.....	198
5.1.3.5. Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımı Sonuçları.....	200
5.1.3.6.Mecaz Kullanımı Sonuçları.....	204
5.1.3.7.Metafor Kullanımı Sonuçları.....	206
5.1.3.8. Önvarsayım ve Sezdirim Kullanımı Sonuçları.....	209
5.2. Öneriler.....	211
KAYNAKÇA.....	214
EKLER.....	244
EK 1-İYİTDK Okuma Metinlerinin Türlere Göre Dağılım Grafiği.....	245
EK 2- İYİTDK A1 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik.....	246
EK 3- İYİTDK A2 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik.....	247
EK 4- İYİTDK B1 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik.....	248
EK 5-İYİTDK B2 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik.....	249
EK 6-İYİTDK C1/+ Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik.....	250
EK 7-İYİTDK Okuma Metinlerinde Yer Alan Örtülü Anlam Unsurları Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	251
EK 8-İYİTDK Okuma Metinlerinde Aktarma Kullanımı Oranını Gösteren Grafik	
EK 9-İYİTDK Okuma Metinlerinde Bağdaştırma Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	252
EK 10-İYİTDK Okuma Metinlerinde DY-YY Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	253
EK 11-İYİTDK Okuma Metinlerinde Duygu Değeri /Çağrışım Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	254

EK 12-İYİTDK Okuma Metinlerinde Deyim/Atasözü Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	255
EK 13-İYİTDK Okuma Metinlerinde Metafor Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	256
EK 14-İYİTDK Okuma Metinlerinde Mecaz Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	
EK 15-İYİTDK Okuma Metinlerinde Önvarsayım Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	257
EK 16- İYİTDK Okuma Metinlerinde Sezdirim Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	258
EK 17-- İYİTDK Okuma Metinlerinde Türlerle Göre Örtülü Anlam Kullanımı Oranını Gösteren Grafik.....	259
EK 18- İYİTDK Okuma Metinlerinde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımını Gösteren Grafik.....	260

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İYİTDK'larındaki Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	76
Tablo 2: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	77
Tablo 3: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	78
Tablo 4: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	79
Tablo 5: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	80
Tablo 6: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri.....	81
Tablo 7: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	82
Tablo 8: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	84
Tablo 9: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	85
Tablo 10: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	87
Tablo 11: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	88
Tablo 12: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	92
Tablo 13: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	93
Tablo 14: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	95
Tablo 15: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	98
Tablo 16: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	100
Tablo 17: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	104
Tablo 18: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	105
Tablo 19: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	106
Tablo 20: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	108

Tablo 21: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	109
Tablo 22: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	112
Tablo 23: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	113
Tablo 24: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	114
Tablo 25: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	117
Tablo 26: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans Ve Yüzdeleri.....	119
Tablo 27: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	123
Tablo 28: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	124
Tablo 29: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	126
Tablo 30: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	129
Tablo 31: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	131
Tablo 32: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	136
Tablo 33: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	137
Tablo 34: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	138
Tablo 35: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	141
Tablo 36: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	143
Tablo 37: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	146
Tablo 38: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	147
Tablo 39: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	149
Tablo 40: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	151
Tablo 41: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	153
Tablo 42: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	157

Tablo 43: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	159
Tablo 44: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	161
Tablo 45: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	164
Tablo 46: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	167
Tablo 47: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	171
Tablo 48: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	173
Tablo 49: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri.....	175
Tablo 50: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	178
Tablo 51: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri	181

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dilin İşlevleri

Şekil 2: YTÖ İle İlgili Yapıtların Yüzyıllara Göre Dağılımı

Şekil 3: Deyimin Oluşumu

Resim 1: Türkçenin Dil Haritası

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt. : Aktaran

AOÖÇ: Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi

CEF: Common European Framework of Reference for Language, Learning, Teaching

f: Frekans

DY-YY: Derin yapı- Yüzey yapı

İYİTDK: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

No: Numara

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

TÖMER: Türkçe Öğretim Merkezi

vb. ve benzeri

vd. ve diğerleri

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

YTÖ: Yabancılar Türkçe Öğretimi

GİRİŞ

PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ

Bu bölümde araştırmanın temel ve alt problemlerine, amacına, önemine ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1. 1. Problem Durumu

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi son yıllarda oldukça önem kazanmış ve bu amaçla farklı yayınevleri veya Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezleri tarafından ders kitapları hazırlanmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de en çok yararlanılan materyallerin başında ders kitapları gelmektedir. Bu kitaplar, öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirmeye dönük bir içeriğe sahiptir.

Kitaplarda metinler vasıtasıyla sözcük öğretimi yapılmaktadır. Metinlerin tek işlevi kelime öğretimi değildir. Metinden edinilen kültüre, dil yapısına, söz dizimine vb. dayalı olarak kelimelerin işlevleri ve farklı bağlamda kullanımları da öğrenilmektedir. Bu sözcüklerden bazılarının temel anlamları dışında yan anlam, eş anlam, örtülü anlam gibi farklı yapıları da söz konusudur. Öğretilecek kelimelerin farklı anlamsal yapıları metinler içinde geçmektedir. Metinler vasıtasıyla kazandırılan sözcükler günlük yaşamda etkin olarak kullanıldığında kalıcı bir öğrenme sağlar. Öğrenciler, günlük hayatta karşılaştıkları sözcükleri kelime dağarcıklarına kaydederek ve ihtiyaçları doğrultusunda bunları kullanmaktadırlar. Öğrencilerin öğrenimleri sırasında karşılaştıkları sözcükler ise onların sosyal, etkileşimsel, iletişimsel, akademik ve kültürel gelişiminde son derece önemli yere sahiptir.

Dil; ses, yapı, sözdizimi ve anlam yönünden birbiriyle sıkı bağlantılarla işleyen öğelerden kurulu bir düzen bir dizgedir. Bu dizge; ses alt, bürün, yapı, sözdizimi, anlam yapıları dizgeleri olmak üzere beş ayrı alt dizgeden, düzenden oluşan bir bütündür. Anlam, anlam yapıları dizgesi; bir dildeki adlandırma, kavramlaştırma yollarını düşünülenlerin sözcük ve tümceye dönüştürülmesini belirleyen anlam yapıları düzeni olarak tanımlanmak mümkündür (Aksan, 2006: 22-23).

Anlam ve anlamın nasıl oluştuğu felsefe ve dilbilimin en eski sorularından biridir. Anlambilimin oluşumu ise 19. yüzyıla dayanmaktadır.(Kıran ve Kıran, 2013:291). Anlambilim çalışmalarında önceleri, genellikle sözcükler üzerinde durulmuş, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dilbilim akımında da tümcelerin anlam

yönlerine sonradan daha çok önem verilmiş (Aksan, 2006: 139). Buradan da anlaşılacağı üzere Aksan (2006) anlamı, sözcükte anlamı ve cümlede anlam olarak iki kısma ayrılmaktadır. Sözcüğe dayalı anlam tanımını Aksan (2006: 48) şöyle belirtmiştir: “Dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı bir takım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belir bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram”. Tümce anlamı ise üretilen tümcelerin kendi içlerinde taşıdıkları anlam özellikleri bakımından ele alınmasıdır. Üretilen tümcelerin anlamları ise dilde ses, biçim öğeleri ve söz dizimi kurallarıyla ilişkilidir (Aksan, 2006:162). Sözcükte anlam ve cümlede anlam temel beceri alanları ile doğrudan ilişkilidir. Okuma, yazma, konuşma ve dinleme yaparak edinilen dilin yolu elbette anlam ile eşgüdüm içinde ilerleyecektir. Anlamlandırma geliştikçe dil kullanımı becerisi de gelişim gösterecektir.

Dil öğrenmede dört temel beceriye ne kadar hâkim olunduğu önemlidir. Okuma, yazma, dinleme, konuşmadan oluşan dört temel dil becerisinde anlama ve anlatma kategorilerini oluşturur. Anlatma becerilerini konuşma ve yazma alanları oluştururken, anlama becerilerini okuma ve dinleme alanları oluşturmaktadır. Okuma, temel olarak, belli bir metin dizgesini betimlemeyi amaçlar. Hangi yapıda, durumda, biçimde olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, anlamlandırmak demektir (Günay, 2003:9). Okuma sürecinde metnin yüzey yapısındaki kelimeler farklı anlam değerlerine sahiptir. Bir kelimenin anlam yönünden olası değerlerini ayırt edemeyen öğrenciler, derin yapıya ulaşamaz (Onan, 2015: 102-103). Metnin somut yüzeysel yapısıyla ilgili çözümlemelerin okurun derin yapının gizemindeki anlamlara yönelteceği kabul edilmektedir (Dilidüzgün, 2010: 15). Metinler de verilmek istenen anlam açık olarak verilmeyebilir. Metinden çıkarılacak bazı bilgilerin boşluğunu okuyucunun tamamlaması beklenir. Bu da okuyucunun daha önceki bilgi birikimi, diğer okuma çalışmalarıyla kazandığı deneyimlerle olur.

Anlam değerini sağlayan yapılardan biri de örtük yapılardır. Her dilin kullanım olanağına bağlı olarak bilgi açık olarak verilebileceği gibi örtük bir biçimde de aktarılabilir. Örtükleşme (fr. implication) dolaylı ya da dolaysız yoldan ulaşılabilecek bilgiler için kullanılır (Günay, 2007:86). Bir sözce de paragraftaki bilgiler açık olarak verilmez. Böylece bazı bilgiler verilse de sözce de gizli bir

biçimde bulunur. “ Hasan artık Hayfa’da yaşıyor” sözcüğü örtük olarak “Hasanın daha önce Hayfa dışında bir başka yerde yaşadığı ”bilgisini de içerir (Günay, 2003:70). Örtülü anlam “bir sözcüğün içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlamdır. Örtülü anlam sezdirilmeler aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezdirilir” (Kocaman vd, 2011: 206 akt. Onan, 2010:197). Çıkarıma dayalı olarak sezdirilen örtülü anlamlar, zaman içerisinde uzlaşım bir nitelik kazanabilir. Bir zaman sonra, örtülü anlam içeren bir yüzey yapı karşısında ortak bir çıkarım gerçekleştirilmeye başlanır. Bütün örtülü kullanımların uzak bağdaştırmalarda olduğu gibi uzlaşım bir özelliğe sahip olduğunu söylemek zordur. Örtülü kullanımların iletişim sürecine belirli bir renk ve heyecan kattığını da söylemek mümkündür. Kelime oyunları ile kurgulanmış bir diyalog, kaynak ve alıcı arasındaki iletişimsel bağ ve etkileşimi güçlendirdiği gibi sürecin devamlılığını ve niteliğini de olumlu yönde etkileyecektir. Örtülü anlamlar, dili kullanan bireyin zihninde asıl uzlaşım alanının dışında ikinci uzlaşım alanı oluşturmaktadır. Bu doğrudan doğruya birey açısından, dilin kullanım alanının genişlemesi demektir (Onan, 2010: 197-198).

Anlam alanının beyinde genişlemesi sonucu okuyarak veya dinleyerek edinilen bilgileri anlamlandırmak daha kolay olacaktır. Kavram alanı geniş olan sözcükler örtük anlamlarla metin içinde yer almaktadır. Bu metinlerde her şey açıkça yazılmayabilir ve okuyucunun anlamlandırması gereken bazı boşluklar bırakılır. Yabancılar Türkçe öğretimi yaparken doğallıktan uzaklaşmadan Türkçenin söz varlığının zenginliği seviyelere göre hazırlanmış ders kitaplarındaki metinlere yansıtılması beklenmektedir. Böylelikle öğrenci okuduğunu, dinlediğini anlamlandırma kelimelerin farklı anlam değerlerinin öğrenilmesine bağlı olarak zaman içinde zorluk düzeyinde azalmalar olacaktır. Bu öğrencinin özgüven kazanmasında ve öğrenilen dilin etkin kullanılmasında önem arz eder. Farklı anlamsal yapılara da hâkim olan öğrenci konuşma ve yazmasında öğrendiklerinin yansıtarak gelişme gösterecektir.

1.2. Problem Cümlesi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi A1, A2, B1, B2, C1/+ seviyeleri ders kitapları metinlerindeki örtülü anlam unsurları nelerdir?

1.3. Alt Problemler

Bu araştırmaya göre ana problem bağlamında alt problemler şunlardır: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi A1, A2, B1, B2, C1/C+ seviyeleri ders kitaplarındaki;

1.3. 1. Metinlerinin türleri nelerdir?

1.3. 2. Metinlerinin türüne göre örtülü anlam unsurları nelerdir?

1.3. 3. Metinlerin cümle sayılarına göre örtülü anlam unsurları nelerdir?

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi A1, A2, B1, B2, C1/C+ seviyeleri ders kitaplarındaki metinlerde;

1.3. 4. Aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1. 3. 5. Bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3.6. Derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 7. Deyim -atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 8. Duygu değeri ve çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 9. Mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 10. Metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 11. Önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.3. 12. Sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri nedir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, yabancılar Türkçe öğretimi için kullanılan İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi seti okuma metinlerinin örtülü anlam unsurları açısından değerlendirilmesidir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Dil öğretimi, dört temel dil becerisine dayanır. Bunlar dinleme, okuma, konuşma ve yazmadır. Dört temel dil becerisinden okumanın gerek etken gerekse edilgen kelime hazinesinin oluşumunda etkisi büyüktür.

Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki okuma metinleri, öğrencilere kelimeleri kazandırmada karşılaştıkları somut bir materyal özelliği taşımaktadır. Dil eğitiminde metinlerin yerinin önemli olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Türkçe öğretimi de metin merkezli gelişen bir öğretimdir. Okuma metinlerinin niteliği ve öğrenme-öğretme sürecindeki kullanımının nasıl olduğu Türkçenin söz varlığının anlamlandırılarak öğretiminde önem taşır. Dilde yer alan sözcükler bir metin içinde somutlaştığında zihinde yer edinmesi daha kolay olacaktır çünkü kelimeler ve cümleler dilin anlam bütünlüğünü anlamak ve görmek tek başına yeterli değildir. Cümleler bir metinde bir araya gelerek bütünü oluşturur. Buna bağlı olarak metin, söylemlerin tek tek bir bağlam içinde bir araya gelmesiyle okuyucuya bütünü gösterir.

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında yer alan metinlerde örtülü anlam oluşturan unsurların belirlenmesiyle, seviyelere göre oluşturulan metinlerin seçiminde, organizasyonunda içeriğin yani anlam oluşturan yapılardan örtülü anlamın önemine vurgu yapmak, Türkçenin her yönüyle zengin bir dil olduğunu ortaya koyan bir çalışma yapmak, Türk dilinin kültürüne yansıyan yanlarını öğrenciye sunmak gerekliliğini vurgulamak için bu çalışma yapılmıştır. Türkçeye karşı ilgiyi artırmasının beklentisi ve ilgili literatürde bu konuda tez çalışması bulunmaması yönüyle bu çalışma önem arz etmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında yer alan okuma metinlerinde örtülü anlam oluşturan unsurlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırma;

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1-A2-B1-B2-C1/C+ seviyesindeki ders kitaplarında yer alan okuma metinleri ile sınırlandırılmıştır. Setlerdeki okuma bölümü dışındaki bölümlerde yer alan metinler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Dil

İletişimin temel yapı taşlarından biri olan dil, çift eklemcilik özelliği ile bireye sınırlı sayıda dilsel birimler içinde sınırsız anlatım imkânı veren, biçimsel, anlamsal değerler taşıyan, toplumsal, evrensel, insanlar arası iletişimi sağlayan, birbirinden farklı işaret sistemlerinden oluşan toplumun üzerinde uzlaştığı bir dizgedir. Bilgin'e (2006: 1) göre dil, *insanlar arasında iletişim kurmak, duygu, düşünce ve istekleri anlatmak amacıyla kullanılan sesli veya yazılı göstergeler dizgesidir* şeklinde tanımlanmıştır. Ergin'in (2002: 1) dil tanımı;

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.

Dil, Ergin (2002) ve Bilgin'in (2006) ifade ettiği gibi insanlar arasında iletişim vasıtası ise insanların yaşadıkları her şeyi de dile yansıtması beklenir. Bu durumda dil, iletişim aracı olmanın yanında kültürü de içinde barındıran bir kavramdır. Toklu (2003: 9) dilin sadece iletişim aracı olarak görmenin eksik olacağını belirterek dilin aynı zamanda toplumun kültürünü yansıtan bir ayna olduğunu ifade etmiştir. Dil, toplumun aynası ise topluma dair olan her özellik de dilde yer alır, çıkarımı yapılabilir.

Dilin birçok tanımı yapılsa da ilk tanımları XIX. yüzyılda çağdaş dilbilimciler tarafından yapılmıştır. Çağdaş dilbilimin kurucusu sayılan Saussure (1980: 105) dil için şu tanıma yer vermiştir: “ Dil bir kâğıda da benzer. Düşünce kâğıdın ön yüzü ise, ses arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü keserseniz, arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dil de böyledir ne düşünce sestene ne ses düşünceden ayrılabilir”. Bu benzetmeye göre dil ve düşünce bir arada bulur ve birbirinden ayrılamaz. Chomsky, dilin diğer canlılardan ayrılarak insana ait, biyolojik bir yeti ve insan doğasının bir parçası olduğunu ifade eden açıklaması şöyledir:

Bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir. Dil yetisi insanlara özgü bir yetidir. Tüm insanlarda var olan ve başkalarında var olmayan, benzersiz, basit girdilerle zengin ve karmaşık dilleri ortaya çıkartabilen bir yeti. Bu şekilde gelişen dil, bizim ortak biyolojik doğamız doğrultusunda belirlenmiştir, düşünce ve kavrayışa derin bir biçimde nüfuz eder ve doğamızın temel bir bölümünü oluşturur (Chomsky, 2009: 53).

Toplumlar her dönemde kendine özgü bir dil geliştirmişlerdir. Diller zaman içinde kümülatif ve gelişerek bazı değişimlere uğramıştır. Bu değişimin sebepleri sosyolojik, ekonomik, teknolojik olabilir. Dillerin neden değiştiğine dair kanıtları az olan çalışmalar mevcuttur (Hickey, 2005). Değişim nedeni tam açıklanmasa da değişim kaçınılmazdır ve değişmeyen tek dil ölü olan dildir denebilir. Hickey (2005: 2), “Bütün diller değişir. Değişmeyen dil diye bir şey yoktur. Değişim oranı hem iç hem de dış faktörlerden dolayı olabilir” açıklamasına göre dillerin değişip değişmemesi diye bir şey olmadığını vurgulamıştır.

Diller zaman içinde değişime uğradığı gibi aynı zamanda gelişebilir. Bu gelişim, toplumdaki değişmelere ve gelişmelere bağlı olarak dile yeni bir sözcük eklenmesi ve sözcüklerin unutulmasıyla oluşmaktadır. Dillerin gelişmişliği, konuşulduğu toplumun kültürel, bilimsel, sosyal alanlarda üretkenliklerine bağlıdır. Aksan’a (2009: 13) göre; dil, toplumun aynasıdır ve gelişmişliğin göstergesidir. Toplumu yansıtan en önemli iki unsurun biri dil ise diğeri kültürüdür. Bundan dolayı kültürel değişim ve gelişim dili doğrudan etkiler.

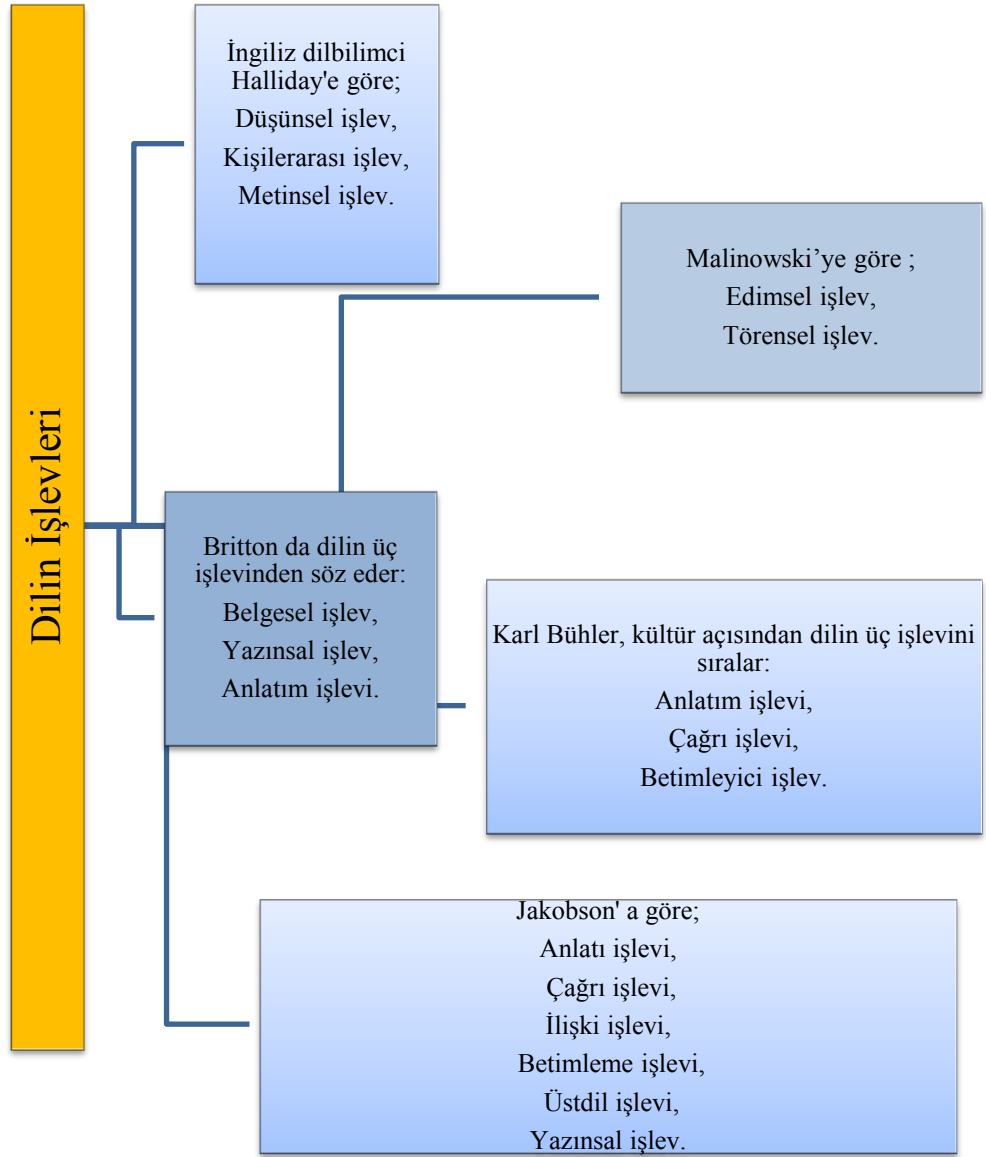
Dil, kültürel bir varlıktır ve kültürün izlerini taşır. Dil ve kültür birbirinden ayrılamayan toplumsal öğelerdir. Bu iki öge toplumun tüm değer yargılarını, düşüncelerini, inançlarını, yaşam şekillerini, geleneklerini yansıtır. Çetin (1995: 49) dil ve kültürü; *dil, önemi bakımından kültürün oluşumunda hiçbir ögesiyle mukayese kabul edilemeyecek derecede etkili bir rol oynar* şeklinde açıklamıştır. Asutay (2007: 10), her kültürün kimliğini oluşturan, kendine özgü bir dili vardır ve bu dil ait olduğu kültüre ait tüm özellikleri ‘ötekilerden olan ayrımını’, ve tarihsel- toplumsal tüm birikimlerini içinde barındırır şeklindeki ifadesiyle bu görüşü destekler. Bu nedenle dil ve kültürün tanımları birbirine benzerlik gösterir. Ergin (2005: 23), *kültür, bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan ve onu diğer milletlerden farklı kılan hayat tezahürlerinin tümüdür* diyerek kültürü tanımlamıştır. Dilin kültürel ve sosyal oluşuyla ilgili Sapir; *dil, öncelikle kültürel ya da sosyal bir üründür ve öyle anlaşılmalıdır* tanımına yer verir (1929: 214). Bu iki tanımdan biri dil, diğeri kültür ile ilgili olsada benzerlik gösterdiği, ortak öğeler içerdiği görülmektedir. Boas’a (1941: 178) göre dil, kültürün önemli bir belirleyicisidir ve dil ile kültür arasındaki bu ilişki çok tartışılmamıştır, diyerek aktardığı bu ifadeye göre dil kültürle bağlantılıdır yorumu yapılabilir. Sapir (1921: 100), dil ve kültürle ilgili açıklamasında şunlara değinmiştir:

Dil kültürden başka bir şey değildir, yani, yaşamımızın dokusunu belirleyen toplumsal olarak miras kalan uygulama ve inanışlar topluluğu. Antropologlar, insanın ırk, dil ve kültür değerlendirme öyküsü altında bu üç başlıkla ilgili çalışma alışkanlığı içinde olmuştur. Afrika ya da Güney Denizleri gibi doğal bir alanla yaptıkları ilk şeylerden biri, bu üçlü bakış açısıyla çalışmalarını haritalamaktır. Bu haritalar şu soruları yanıtlıyor: Biyolojik olarak düşünülen (örn. Congo Negro, Mısır Beyazı, Avustralyalı Siyah, Polinezyan) insan ve hayvanının ana bölümleri neler ve nerede? En kapsayıcı dil grupları, “dilsel hisse senetleri” nelerdir ve bunların her birinin dağılımı nedir (örneğin, Kuzey Afrika'nın Hami dilleri, güneydeki Bantu dilleri, Endonezya'nın Malayo-Polinezya dilleri, Melanezya, Mikronezya ve Polinezya)? Verilen bölgenin halkları kendilerini kültürel varlıklar olarak nasıl bölüyor? Seçkin “kültürel alanlar” nelerdir? Tarihçiler ve antropologlar, ırkların, dillerin ve kültürlerin paralel olarak dağıtılmadığını, dağılım alanlarının en şaşırtıcı şekilde birbiriyle karıştığını belirtmişlerdir. Diller doğdukları toprakların çok ötesine yayılabilir, yeni ırkların topraklarını ve yeni kültür alanlarını işgal edebilir. Bir dil kendi ana alanında bile ölebilir ve başka topraklarda temel konuşmacıların şiddetle karşı çıkmasına rağmen o halkın arasında yaşar.

Sapir'in de ifade ettiği üzere dil bir yerde doğup orda ölebileceği gibi farklı bölgelerde de yaygınlaşabilir. Göçebe toplumlardan yola çıkılacak olursa, bir topluluk gittiği yere dili ve kültürünü de götürür ve orda kendi dilleri ya yayılır ya da göç ettikleri bölgede yaşayan halkın kültürünü edinip kendi dilleri ve kültürlerini yok da edebilir. Dil, farklı amaçlarla kullanılabilen özelliğe sahiptir. Scarle'nin yaptığı bir çalışmaya göre dil beş farklı amaçla kullanılmaktadır:

1. Bir şeyin nasıl olduğu söylemek için,
2. Birisine bir şey yaptırmak için,
3. Duygu ve tutumları dile getirmek için,
4. Bir taahhütte bulunmak için,
5. Doğrudan bir şey yapmak için (Scarle, 1979 akt.Bayraktar Süngü, 2013).

İletişim amaçlı kullanımı söz konusu olduğunda ise dilin farklı işlevlerinden söz etmek gerekir. Dilin işlevleri konusunda, dil üzerine çalışmalar yapan Halliday, Lyons, Malinowski, Karl Bühler, Bitton ve Roman Jacobson tarafından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır (Kılıç, 2007).

Şekil 1: Dilin İşlevleri (Kılıç, 2007 çalışmasındaki verilere göre hazırlanmıştır).

Görüldüğü üzere dil kullanım amaçlarına göre gruplanabilen, işlevlerine göre çeşitlenebilen bir yapıdır. Bu işlevlerin her biri bazı özelliklerine göre ayrılmış olsalar da temelde dile bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin; arabayı tamir etmek amaç ise bunun için kullanılan malzemeler bu amaca hizmet için vardır. Tamir malzemelerinden her birinin işlevi farklı olsa da tamir ve onarım için kullanılır. Dilin işlevleri de her ne kadar ayrı kavramlarmış gibi görünseler de temelde dile hizmet için vardır.

Dil, insanlarda doğal olarak var olan bir beceridir. İnsanın dil yetisiyle doğduğunu öne süren Chomsky'de (akt. Vardar ve Güz, 1998) bu görüşü

desteklemiştir. İnsanlar dil yetileri ile dünya üzerinde konuşulan dilleri öğrenme ve kullanabilme becerisine de hâkimdir.

Dilbilimin temelinde dil ve dil üzerine araştırmalar vardır. Dilbilimin konusu dillerin bilimsel olarak incelenmesidir (Perrot, 1998: 7). Dilde anlamı olan en küçük birime dil göstergesi denir. Dil, farklı göstergelerin birbiriyle karşılıklı ilişkisinden oluşan bir sistemdir. Bu sistem dizge olarak tanımlanmaktadır. Karadüz (2004: 15), dil- dizge ilişkisini; *dil, çok yönlü, gelişen "anlam" ve "biçim" ögelerinden oluşan bir dizgedir* şeklinde tanımlamıştır. Bir dil göstergesinin değeri dizge içindeki konumuyla anlaşılır. Örneğin; 100 rakamının değeri öncesinde gelen 1,2,3,..rakamları arasındaki ilişkiyle değerlendirilir. Buna göre şu söylenebilir: Dil göstergeleri, dilde bir dizge içinde yer alır ve dili oluşturan göstergelerin her biri diğer göstergelerin tümüne bakarak bir değer kazanır. Bu değerler bazen benzer olurken bazen farklılaşır. Bu diğer göstergenin durumuna bağlıdır. Bu değerler ise dilin kullanıldığı yerdeki insanların kültürüyle, bakış açılarıyla da şekillenebilmektedir. Bir örnekle açıklanacak olursa gül sözcüğü farklı bağlamlarda farklı işlev, anlam ve değer kazanabilir.

Bu sabah bahçeye bir **gül** fidanı diktim.

O kadar güzel bir çocuk sanki **gül** yanaklı.

Çok üzgün görünüyorsun **gül** biraz.

Örneklere bakılınca “gül” göstergedir. “Gül” dizge içinde diğer göstergelerle bir araya gelince farklı anlam ve işlev kazanmaktadır.

Ses; göstereni, kavram(fikir), gösterileni temsil eder ve gösterge bunlardan oluşur. Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki keyfi ve kurmacadır, bu ilişkiyi kültür düzenler (Yıldız, 2017: 125). Dil bir göstergeler dizgesi ise o dizge içerisindeki göstergelerin işaret ettiği bir gönderge alanı, bir dış dünya gerçekliği vardır ve gönderge alanı da kültürle ilgilidir. Göstergelerin anlamları da bu şekilde oluşmakta ve kültür ögesi ile tamamlanmaktadır (Asutay, 2007: 10). Dile ait gösterge, dizge, gönderge yapıları dilin zengin bir özellik taşımasından kaynaklanır. Bu zenginliğin temelinde ise insanların dili anlamlandırma çabalarına dayalı kültürel bakış açıları yatar. Dil toplumların kültürlerinin yanında düşüncelerini ortaya koyan bir nitelik taşır.

İnsanlar dil ile usu özdeşleştirmeye çalışırken dilin tutarsızlıklarında bile mantığa uygun nitelik bulma ya da usa uymadığında kural koyma gibi sakıncalı durumlara yol açmışlardır. Dilsel yapıların çeşitliliğini, tarihselci art düşüncelerle geliştirilen dil karılaştırmaları sezinletti. Böylece, insan usunun tek olmasına karşın, dil biçimlerinin onunla özdeşleşmediği ortaya çıktı. Bundan ötürü de, dili düşüncenin, mantık yasalarına bağlı olmak yerine toplumsal yapılarla belirlenen bir düşüncenin yansıması olarak görmek gerektiği sonucuna varıldı (Martinet 1998: 6). Yıldız'ın (2017) ve Martinet'in de (1988) belirttiği gibi dilin oluşmasında sadece mantık ve kurallara bakmak yetersiz olacaktır. Buradan hareketle toplum ve toplumun sahip olduğu değerler dil üzerinde aktif etkiye sahiptir, yorumu yapılabilir.

Türkçenin söz varlığındaki göstergelerin gösterilen kısmında, Türk toplumunun kültürel izlerine rastlanılmaktadır. Bu, dil göstergelerinin toplumun yaşam biçimini, dünyaya bakış açılarını, kültürlerini dile aktardıklarının göstergesidir. Toplumun kültür yapısının değişmesi veya gelişmesiyle de göstergeler anlam daralması, genişlemesi veya değişmesine uğramıştır (Börekçi, 1999: 80). Göstergelerin kültürle olan ilişkisini ortaya koyduğu açıklamasını ise şu örnekle vermiştir:

Örneğin: Orhun Yazıtlarında sıkça kullanılan "ilgerü> ileri" göstergesi, Türklerin ruhundaki fetih arzusunu Türkçeye en iyi yansıtan kelimelerden biri olarak değerlendirilebilir. "Doğu, ön, önde" anlamlarında kullanılan bu kavram işareti iki biçim birimden oluşmaktadır, "il" isim kökü ve "garu" yön eki. "ileri" "ile doğru" demektir. Bu, "belirli" değil; "genel" bir yerdir. Yani il daima ilerde, öndedir ve daima ulaşılabilecek bir amaçtır, "fetih" için bir hedeftir. Bu gün "ileri", "iler(i)le-" göstergelerinin kazandığı yeni dilsel değer, Türk toplumunun yeni kültürel yapısının da bir göstergesi durumundadır. Yerleşik hayatın bir sonucu olarak il: şehir anlamını kazanmış; uygarlığı temsil eder olmuştur. Bunun sonucu olarak da ilerle-: uygarlaş-, çağdaşlaş- anlamlarını yüklenmiştir (Börekçi, 1999:81).

Görüldüğü üzere dil ve kültür arası ilişkiler, dilin anlam yapısını etkiler. Her toplum kültürünü aktarırken bunu dil aracılığıyla yapmaktadır. Dil ile kültür öğretimi veya gelecek nesillere kültür aktarımı sağlandığını belirten Cemiloğlu (2004) ve Güneş (2007) bu görüşü desteklemektedir. Buna göre Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde dilin çok yönlü olduğu ve kültürü de içinde barındırdığı aşikardır.

Dil çok yönlüdür. Dil ile birlikte kültür ve kültürel bakış açıları, dilin sözvarlığı içindeki farklı anlamsal değerleri de öğretilmelidir. Çünkü dil öğrenmek, o dile ait kültürü tanımakla eş anlamlı (Asutay, 2007: 10) ve kültüre bağlı olarak da dile ait sözcüklerin çoklu anlam yapılarını da öğrenmek demektir. Çok anlamlı yapıların kavranması ise sağlıklı iletişim anlamı taşır.

Dil iletişim vasıtasıdır. İnsanlar; eğitim, iş, aile, kısaca bulunduğu her ortam ve durumlarda sık sık iletişim kurmaktadır. Yabancı dil öğrenen birey de amacına uygun iletişim kurabilmek yani dili kullanmak için öğrendiği dile ait kelimeleri, kelimelerin cümle içindeki anlamlarını, farklı anlamsal yapıları, öğrendiği dile ait kültürel söylemleri vb. de öğrenmeye çabalamalıdır. Şayet sadece kelime öğrenimi ile dil öğrenimi eksik kalacaktır. Öğrendiklerini yalnızca kelimeler aracılığıyla değil kelimelerin cümle içindeki farklı değerleriyle dil becerilerinde daha etkili kullanacağı söylenebilir. Kılıç (2007: 126), iletişim ortamında insanlar genellikle karşılıklı tek tek tümceler ya da soru yanıt biçimindeki ikili konuşmalarından çok metin düzeyinde iletişimi sürdürürler. Bu düzeyde ise kültür kavramıyla karşılaşılır. İşeri (2017: 2), kültürel öğelerin kişiler arasında kurulan dilsel iletişimde önemli etkisi olduğunu, anlaşmanın sağlanabilmesi için iletişim kurdukları dile ait dizgeyi anlamak ve iletişim diline ait olan kültürün diğer öğelerini bilmek iletişimin doğru kurulmasını sağlamaktadır şeklinde açıklamasıyla dil, iletişim, kültür kavramlarına ve önemine değinmiştir. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireyin dil öğrenme amacı ne olursa olsun iletişim, kültür ve kültürel öğelere gereksinim duyacaktır. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişinin okuduğu metni anlaması kendisinden beklenen bir edimdir. Bu edimin karşılanması ise öğrenilen dilin kapsam alanına dair özelliklerin kavranmasıyla ortaya çıkacaktır.

Bir dildeki sözcüklerin bir başka dilde tam karşılıkları olmadığını dile getiren Vardar (1998: 27) ve kavram oluştururken her toplum kendi içinde öznel bir tavır ortaya koyduğunu belirten Karadüz, (2004: 23) her dilin kendine özgü olduğunu vurgular. İşte Türkçenin de kendine has özellikleri vardır ve bu öğrencilere aktarılmalıdır. Böylece anlamlandırma ve anlama konusunda gelişim gösterilebilir.

2.2. Avrupa Dil Portföyü ve Dil Öğretimi

Avrupalı devletler tarafından ihtiyaç olarak görülen dil öğretiminin ölçütleri ile ilgili çalışmalar 1971 yılından itibaren başlamıştır. 2001 yılında bu çalışmaların sonucu olarak Avrupa Konseyi Modern Diller Bölümü tarafından geliştirilmiş bir çerçeve metni yayımlamışlardır. Bu çerçeve metin *Avrupa Diller Öğretimi Ortak Çerçeve Programı*, *Ortak Başvuru Metni*, *Avrupa Konseyi Ortak Dil Kriterleri Metni*, *Ortak Çerçeve Metni* olarak da bilinmektedir.

Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, farklı eğitim sistemlerinden kaynaklanan ve modern dil eğitimi alanında görevli uzmanların bildirişimini olumsuz etkileyen engellerin kaldırılmasını sağlar. Bu öneriler çerçevesi; eğitim yöneticilerine, ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere, öğretmen yetiştirenlere, sınav sunucularına vb., malzemeler sunmaktır; bu malzemelerle, ilgililerin çalışmalarını tekrar gözden geçirip bir sisteme oturtmaları, eşgüdümlü çalışmaları ve öğrenenlerin gerçek ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amaçlanmıştır. (CEF, 2013:11). Avrupa Konseyi Modern Diller Bölümü'nün hazırladığı bu çerçeve metnin sistematik yapısı, dil yeterliğini bileşenlerine ayırarak dilin karmaşık yapısını anlaşılabilir hale getirebilmek (CEF, 2013: 11), dil ve kültürel çeşitliliği korumak ve geliştirmek ilkesiyle oluşturulmuştur.

Ortak başvuru metni, dil öğretiminde kültürel farkındalığı da ele alır. Farklı kültürlerden kişilerin iletişimlerinde, birinin bildiği kültüre dayalı bir ögeyi diğeri kültüründe olmadığı için anlamayabilir veya yanlış değerlendirebilir. Bu sebeple yabancı dil öğrenen kişilerde kültürlerarası farkındalığının da geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece yabancı dil öğrenen birey farklı kültürlerle dair bakış açısını genişletecek, deneyim kazanacaktır. (İşisağ ve Demirel 2010: 193). Buna benzer bir ifadeyle Ozil (1991: 96); *“Bir toplumun, ya da bir toplumun bireylerinin çeşitli etkinliklerini, davranış biçimlerini kavrayabilmenin yolu, o toplumun dilini öğrenmekten, bilmekten geçer”* demektedir. Bu ifade, toplumsal davranışların da temelinde dil vardır çıkarımına dayanır.

CEF (2001)'de yer alan açıklamaya göre bu çerçeve metin, dil öğrencisinin öğrendiği dil ile iletişim kurabilmesi bunun için neleri öğrenmesi gerektiğini belirleyen içerisinde ölçütleri ve düzeyleri belirlenmiş bir materyal olarak belirtilmiştir. Bu çerçeve metin sadece dil öğrencine yönelik değildir. Aynı zamanda eğitim alanındaki uzmanlara, öğreticilere, öğretici yetiştiren kurumlara, sınav hazırlama komisyonlarına yardımcı olabilecek bir materyal hizmeti görmektedir.

Diller için Avrupa ortak başvuru metni, Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmaları yönlendirmek, öğrencilerin dil öğrenmek için ne yapmaları gerektiğini kapsamlı şekilde açıklamak için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlar. Dil öğrencilerinin, bu dili iletişim kurmada kullanabilmeleri açısından neleri bilmeleri ve

bu dilde etkinlik kazanmak için hangi bilgi ve yeteneklerini geliştirmeleri gerektiğini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır.

Dil öğrenimiyle ilgili hazırlanan amaçların, içeriklerin açık bir şekilde tanımlanması, ortak bir temel sağlayarak müfredatlarda niteliği artırma, dil yeterliliğini tanımlamak için objektif kriterlerin sağlanması ve saydamlığı sağlamak amaçlarıyla açıklanmıştır. Başvuru metni aynı zamanda yabancı dil öğrenenlerin ilerlemesi, öğrenmesinin her aşamasının yaşam boyu öğrenme temeliyle ölçülebilmesini sağlayan dil yeterlilik düzeylerini de tanımlamaktadır (CEFR, 2002: 1). Bu yeterlilik düzeyleri belirli kriterler altında başlıklandırılır.

Avrupa Dil Portföyü ders kitabı değildir. İçerisinde değerlendirme ölçütleri bulunan bir sisteme sahiptir. Dört temel dil becerisine (okuma, yazma, dinleme, konuşma) dayanan ve belirli kriterlere göre düzeyleri belirlenmiş bir sistemden oluşmaktadır. Bu dosyada dil öğrencisi, yabancı dil öğrenimi sürecinde kendisinin hangi düzeyde olduğunu değerlendirebilmesi, portföy içerisinde verilen becerilerden hangilerinin geliştirmiş hangisinde eksikleri var bunları görebilmesini sağlayan dil öğretimi sürecine rehber olacak bir araç niteliğindedir.

Avrupa Dil Portföyü 3 kısımdan oluşmaktadır(Karababa, 2002). Dil Pasaportu, dil öğrenim geçmişi ve dil dosyası (Şahin, 2010). Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

Dil pasaportu: Bireyin bildiği tüm dilleri ve düzeyleri ve bazı kişisel bilgilerinin yer aldığı bir belgedir. Bu belgede düzeyler Avrupa ortak başvuru metni göz önünde bulundurularak belirlenir. A1-A2 temel düzey, B1-B2 orta düzey ve C1-C2 ileri düzey olarak belirlenmiştir. Dil becerileri için kullanılan ölçüt ise dinleme, yazma (yazılı anlatım), konuşma (sözlü anlatım, karşılıklı konuşma) olarak belirlenmiştir.

- *Yabancı Dil Öğrenim Geçmişi:* Bireyin kendini fark etmesi, değerlendirmesi ve kültürel çeşitliliği için edindiği deneyimlerin yer aldığı bölümdür. Bireyin öğrendiği dili hangi amaçla edindiği nerede kullandığı, ne zaman öğrendiği gibi kayıtlar yer alır.
- *Dil dosyası:* Bireyin dil öğrenim geçmişindeki ve dil pasaportundaki deneyimlerini, başarılarını ve bunlarla ilgili evrak, diploma, sertifika, proje

gibi belgelerin yer aldığı kısaca bireyin bugüne kadar olan dil konusundaki yaptığı çalışmaları ve belgelerinin bir araya getirildiği dosyadır.

Avrupa ortak başvuru metni, dilin öğrenilmesinde ortak olarak belirli kriterler belitmiştir. Bu kriterler ve ölçüler günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretimini amaçlayan kurumlar, kuruluşlar ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan kitaplarda rehber bir araç olarak kullanılmaktadır. Nitekim bu başvuru metninin belirlediği seviyeler ve bu seviyelere ait becerileri, hedef ve kazanımları incelenerek Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde buna uygun ders kitapları hazırlanmaya başlanmıştır.

Dil öğretiminde ortak bir amaç belirlenmesi doğrultusunda Avrupa ortak başvuru metni kılavuz olma açısından oldukça önem taşımaktadır. Yabancılarla Türkçe öğretimi konusunda materyal olarak ders kitapları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kitaplarda, her kitabın ve düzeylerinin kazandıracığı becerilerin birbirinden farklı olmaması adına uluslararası geçerliliği olan Avrupa ortak başvuru metnini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Her ülkenin kendine ait dil politikası vardır ancak Özdemir'in de (2012) ifade ettiği gibi yabancılarla Türkçe öğretiminde Avrupa ortak çerçeve metninin uyarlaması yapılarak dilimizin daha sistematik öğretilmesi, kurumlar arası farklılaşmaları ortadan kaldırması ve Avrupa ülkelerindeki dil öğretimi konusunda ortak bir standart oluşmasını sağlayacaktır.

2.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Yabancı dil, Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğünde; öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkı da bulunmak amacıyla ana dili dışında öğretilen dil olarak tanımlanmıştır. Demircan'a göre (1990: 8) yabancı dil, ana dilinden veya birinci dilden sonra öğrenilen dildir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yabancı dil ana dili dışında edinilen dildir. Dünya üzerinde yaygınlaşmaya başlayan her dil öncelikli olarak öğrenilmek istenen yabancı diller arasında yer almaktadır. Bu yaygınlık ise eğitim, ticaret, sanayi, uluslararası gelişmişlik, teknoloji vb. gelişimlerle birlikte yaygınlaşmaktadır.

Türkçe, dünyada yaygın olarak varlığını sürdüren dillerdendir. Türkçe, bütün lehçeleri dâhil edildiğinde, dünyanın en çok konuşulan beşinci büyük dili (Kirazlı ve

Ateş 2016: 3290) ise bu durum Türkçenin yaygın bir dil olduğunu göstermektedir. Sinanoğlu'nun Türkçe tanımı şöyledir: *Türkçe, yüzbinlerce kelimesi olan dünyanın en üretken dili ve bilimin her dalına yetecek, bütün terimleri üretme kabiliyeti olan başlıca dil, matematik gibi dil* (2006: 32). Türkçe, sadece bir dil olmanın ötesinde kelime üretebilme açısından da zengin olan, kendi içinde anlamlı, tutarlı, bağlamsal ilişkileri güçlü; ses, kelime, tümce, ve kavramları ifade edebilen bütünlüğü temsil eder.

Türkçe dediğimizde sadece Türkiye'de konuşulan Türkçe anlaşılmamalıdır. Türkçe ile Türk dilleri, "Ana Türkçe" adı verilen ortak bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bilgin (2006: 3), bunu şu şekilde örneklemiştir:

"Türkiye Türkçesi, öteki Türk dilleri ve lehçeleri (Özbekçe, Azerice, Çuvaşça, Kırgızca, Yeni Uygurca, Kazakça, Türkmence, Başkırtça, Yakutça...) ile birlikte Ana Türkçe adı verilen bir anadile bağlanmaktadır. Ana Türkçeye bağlanan bu dil ve lehçeler soydaştır".

Türkçe, tarih içinde farklı etkenlerden kaynaklanarak değişim ve gelişim göstermiştir ve araştırmacılar tarafından bu gelişim dönemleri sıralanmıştır. Özyetkin (2006), Türk dilinin tarihî gelişim seyri içinde, dilin kendi doğal yapısından kaynaklanan değişimler yanında çeşitli coğrafi dağılımlar, farklı sosyo-kültürel çevrelerle ilişki gibi dış faktörlerle bütün dillerde olduğu gibi bir yandan değişmiş, bir yandan da kollara ve diyalektlere ayrılmış olduğu belirtmiştir. Türk dilinin tarihi dönemleri ve kendi içinde dallanmasını Korkmaz (2009: LXXIV) şu şekilde sıralamıştır:

1. Altay dil birliği dönemi (?-?)
2. Çuvaş-Türk dil birliği dönemi (Vortürkisch, preturkic: M.Ö: birkaç bin yıllık dönem)
3. Ana Türkçe dönemi (Proto Türk dili dönemi. M.S. I-V Yüzyıllar arası)
4. Eski Türkçe dönemi (M.S.-VI, XI.-XIII. yüzyıllar)
5. Orta Türkçe dönemi (XII-XV. yüzyıllar arası)
6. Yeni yazı dilleri dönemi (XV ve daha sonraki yüzyıllar)
7. Çağdaş yazı dilleri ve lehçeleri.

Bilgin (2006: 4), Türkçenin tarihsel gelişiminin kuramsal olarak yedi dönemde ele alındığını belirtir:

- 1- Altay dönemi,
- 2- En Eski Türkçe dönemi,
- 3- İlk Türkçe dönemi,
- 4- Eski Türkçe dönemi,
- 5- Orta Türkçe dönemi,
- 6- Yeni Türkçe dönemi,
- 7- Çağdaş Türkçe dönemi.

13. yüzyılda Oğuzca'nın bir kolu olarak ortaya çıkan Türkiye Türkçesi, bugün Türkiye Cumhuriyetinin resmî dilidir. Türkiye Türkçesinin tarihsel gelişimi ise 3 evrede incelenmiştir:

- 1-Eski Anadolu Türkçesi (Eski Türkiye Türkçesi)
- 2-Osmanlıca
- 3-Çağdaş Türkiye Türkçesi (Bilgin, 2006: 11-19).

Türk dilinin yayılma alanı, Kuzey Buz Denizi'nden başlayıp Hindistan'ın kuzeyine, Çin Halk Cumhuriyeti'nin içlerinden Avrupa'nın en uç noktasına kadar uzanır. Yaklaşık 12 milyon kilometrekarelik bu coğrafyada en geçerli dil, Altay dil ailesinin en büyük kolu olarak Türk dilidir (Akalin, 2009: 196). Türk dili zaman içinde yayılma alanını genişleterek çok sayıda insana bu dili tanıma olanağı sunulmuştur.

Türkçe'nin dünya dilleri arasındaki yeri nüfus bakımından incelendiğinde, 1987 yılı için konuşucu sayısını 50.7 milyon veren Ethnologue'a göre konuşucusu 10- 99 milyon kişi arasında olan diller arasındadır. (Lewis 2009'dan akt. Uzun, 2012: 121). Ayrıca dünya dil ailelerinin ortalama konuşucu sayısının 105 bin civarında olduğu düşünülürse Türkçenin ait olduğu Ural-Altay dil ailesinin, bu açıdan da ortalama konuşucu sayılarının biraz üstünde (144-165 bin kişi arasında) olduğunu görülmektedir (Uzun, 2012: 118). Bu da demek oluyor ki Türk dili zamanla yaygınlaşmış ve farklı coğrafyalarda kendini göstermiştir.

Resim: Türkçenin Dil Haritası

Kaynak: <http://titus.uni-frankfurt.de/didact/karten/turk/turklf.jpg>

Türk dilinin yaygın bir dil olması, söz varlığı, tarihi seyirleri içindeki kültürel zenginliği, edebi gücü, bilim dili niteliği taşıması, Türk dili üzerine yazılmış değerli yapıtların ve araştırmacıların bu dile verdiği öneme bakacak olursak pek çok yönden zengin oluşuyla üzerinde durulmaya değer bir nitelik taşır.

İnsanların, ana dili dışında ikinci dil öğrenimi gerek ekonomik gerek sosyal hangi amaçla olursa olsun gittikçe önemini artırmıştır. Yabancı dil bilmek ayrıcalık olmaktan çok artık ihtiyaçtır. Her şeyin hızla değiştiği günümüzde küresel ilişkiler artmakta ve bununla farklı kültürleri tanıma, farklı diller öğrenme insanlar arasında gereksinim halini alıp yaygınlaşmaktadır. Bu gereksinim sonucu da kendi döneminin özelliklerini içinde barındıran kaynak eserler oluşturularak dil öğrenme, farklı kültürleri tanıma ihtiyacını giderme çabaları ortaya çıkmıştır.

Tarihsel açıdan yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan eserleri Çakmak (2014; 167-182) şu şekilde sıralamıştır:

❖ Dîvânu Lugâti't-Türk

- ❖ Codex Cumanicus
- ❖ Kitâbü'l-İdrâk li-Lisani'l-Etrâk
- ❖ Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye
- ❖ Bülğatü'l-Müşâtâk fi-Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak
- ❖ El-Kavânînü'l-Küllîyye li-Zabtî'l-Lûgati't-Türkiyye
- ❖ Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî
- ❖ Muhâkemetü'l-Lugateyn
- ❖ Kitâb-ı Zebân-ı Türkî
- ❖ Senglâh Lugati
- ❖ El-Tamğa-yı Nâsırî
- ❖ feth-Ali Kacar Lûgati
- ❖ Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî
- ❖ Hilîyetü'l-İnsan ve Heybetü'l-Lisan

Kaşgarlı Mahmut'tan sonra 1850 yılına kadar yabancılara Türkçe öğretmek için Türk yazarlar tarafından hazırlanan bir yapıta rastlanmamış olduğunu belirten Hengirmen (1993: 6), Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda Türk ve yabancı yazarlar tarafından yazılan yapıtların yüzyıllara göre dağılım çizelgesini de şu şekilde vermiştir:

Şekil: YTÖ ile ilgili yapıtların Yüzyıllara Göre Dağılımı

Yüzyıl	Türk Yazarlar	Yabancı Yazarlar
XI yüzyıl	1 kitap	
XII yüzyıl	-	
XIII yüzyıl	-	
XIV yüzyıl	-	
XV yüzyıl	-	
XVI yüzyıl	-	
XVII yüzyıl	-	11 kitap
XVIII yüzyıl	-	11 kitap
XIX yüzyıl	6 kitap	34 kitap
XX yüzyıl	149 kitap	172 kitap
Toplam	156 kitap	228 kitap

Kaynak: Hengirmen (1993: 6).

Buna göre Türkçenin yabancılar öğretimi konusu, Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan ve 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından ele alınan Dîvânu Lugâtî't-Türk eseriyle başlamış ve 17. yüzyıldan sonra yaygınlaşmıştır. Hengirmen (1993: 7)

ayrıca Türkçeyi yabancılara öğretmek için yabancı yazarlarca hazırlanan eserlerin, Türk yazarı tarafından hazırlanan eserlerden daha çok olduğunu ve Türkçenin bilinen ilk gramerinin Megiser tarafından yazılan ve 1612’ de yayımlanan “*Institutionum Lingua Turcaciae, Libri Quator* “ adlı yapıt olduğu vurgusunu yapmıştır.

Biçer (2012), yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel seyrini şu başlıklar altında toplamıştır:

1. (Kök)Türk öncesinde ve (Kök)Türk döneminde yabancılara Türkçe öğretimi
2. Uygur döneminde yabancılara Türkçe öğretimi
3. Karahanlı döneminde yabancılara Türkçe öğretimi (Türkçenin yabancılara öğretimi konusunda bilinen ilk yazılı eser Divanü Lügati’t-Türk bu dönemde kaleme alınmıştır)
4. Kıpçak döneminde yabancılara Türkçe öğretimi(Codex Comanicus, Kitâbü’l-İdrâk li-Lisâni’l-Etrâk, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-Lügati’t-Türkiyye, Bulgatü’l-Müştâk fi Lûgati’t-Türk ve’l-Kıfçak, El-Kavânînü’l-Küllîyye li-Zabtî’l-Lügati’t-Türkiyye, Ed-Dürretü’l Mudiyye fi’l-Lügati’t-Türkiyye eserleri yabancılara Türkçe öğretmek amaçlı bu dönemde ele alınmıştır.)
5. Selçuklu döneminde yabancılara Türkçe öğretimi(Bu dönemde yabancıların Türkçe öğrenmesi amacıyla Cemâlû’d-dîn İbn-i Mühennâ tarafından hazırlanan Hilyetü’l-İnsân ve Heybetü’l-Lisân (İbn-i Mühennâ Lûgati) adlı kitap vardır.)
6. Çağatay döneminde yabancılara Türkçe öğretimi(Ali Şir Nevaî’nin yazmış olduğu Muhakemetü’l-Lügateyn bu dönemde ele alınmıştır.)
7. Osmanlı döneminde yabancılara Türkçe öğretimi Hengirmen’e (1993) göre yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili yerli ve yabancı bazı çalışmalar;
 - Barker, W. B. (1854). A Practical Grammar Of The Turkish Language With Dialogues And Vocabulary, London.
 - Bianchi, T. X. (1839). Le Guide De La Conversation En Français Et En Turc, Paris.
 - Gürcü, S. (1892). (Ecnebilere Mahsus) Elifbâ-Yı Osmanî.

- Güzeloğlu, E. (1852). Dialogues Français-Turcs, Précédés D'une Vocabulaire, Constantinople.
- Hindoglou, A. (1829). Theoretisch- Practische Turkische Sprachlere, Viyana. Manissadjiman J. J. (1893). Lehrbuch Der Modernen Osmanisches Sprache, Stuttgart.
- Mihri, M. (1884). Kitabü't-Tuhfetü'l-Abbasiyetü'l Medreset El Aliyetü't - Tevfikiye, Mısır.
- Ruhi, M. (1893). Conversazione İn Lingua Turca Elkaliona, İstanbul
- Sinan, J. P. (1854). Abrégé De Grammaire Turque, İstanbul.
- Wahrmund, A. (1869). Practisches Handbuchder Osmanische – Turkischen Sprache, Gissen

8- Cumhuriyet döneminde yabancılara Türkçe öğretimi

Cumhuriyet döneminde yabancılara Türkçe öğretimi konusunda çeşitli üniversitelerin girişimleri ve farklı yayınevlerinin kitaplar üretmesi ile bu alandaki girişimler artmıştır. 1980'li yıllara kadar yabancılara Türkçe öğretiminin ihmal edilmiş olduğunu ve 1984 yılında kurulan Ankara Üniversitesi bünyesindeki TÖMER ile Türkçenin yabancılara öğretimi kurumsal olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Yıldız ve Tunçel, 2012: 115-117). Kurulan kurum ve kuruluşların çeşitliği sadece bununla sınırlı kalmayıp zamanla Türkçe öğrenme konusunda artan talebe oranla da sayıları çoğalmıştır.

Günümüzde devlet ve vakıf üniversitelerinde yer alan “Sürekli Eğitim Merkezi” veya “TÖMER” olarak adlandırılan merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Ayrıca üniversite bünyesi dışında Yunus Emre Üniversitesi ve Türkiye Maarif Vakfı bünyesinde yurt dışında açılan okul ve merkezlerde de Türkçe öğretilmektedir. Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) Türkçe ile ilgili yurt dışı projeleri, T.C Başbakanlığına bağlı olan YTB (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar), Türkçe ve Türk kültürü üzerine katkılar sağlayan bir kuruluşlardır. Ayrıca Yabancılara Türkçe öğretiminin gelişimine katkı sağlamak, alandaki yeterliliği ve yaygınlığı artırmak için üniversitelerde Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi amacıyla anabilim dalları açılmıştır. Anabilim dallarında yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları ile Türkçe'nin öğretilmesine bilimsel katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de üniversitelere farklı ülkelerden gelen öğrencilerin de

zamanla artması yabancılara Türkçe öğretiminin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Dil öğretiminde hedef kitlenin dil öğrenme amacına yönelik düzenlemeler de bununla beraber değişim, gelişim ve çeşitlilik göstermiştir.

Yabancılara Türkçe öğretimi başlarda sözlük çalışmaları ağırlıklı olsa da Cumhuriyetten sonra özellikle Türkiye’de bu konuda çalışma ve girişimler 1980’lerden sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunda eğitim, sosyal konum, teknolojik imkanlar, iletişim, projeler ticaret vb. pek çok faktör etkili olmuştur. Türkiye’ye eğitim için gelen öğrenci sayısı artmaya başlamış ve dil öğrenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amaçlı üniversiteler kendi bünyesinde dil öğretim merkezleri açmışlar ve gerek özel gerek kurumsal yayınevleri Türkçe öğretmek amaçlı materyaller (öğrenci ders ve çalışma kitapları, yardımcı okuma kitapları) hazırlamışlardır. Hazırlanan bu kaynakların sayısı gittikçe artmakta ve güncellenmektedir.

2.4. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Materyaller

Materyaller, öğrenimi destekleyen, öğrenilenlerin kalıcı ve ilgi çekici olmasını sağlamasıyla eğitim- öğretim ortamlarında kullanılan unsurlardır. Tarakçıoğlu (2012: 4), *“materyal, dil öğretimini kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla öğretmen ve/veya öğrenci tarafından kullanılan, öğrencinin dille ilgili bilgi ve deneyimini artıran her türlü araç ve gerece verilen isim”* olarak tanımlamıştır.

Materyal denilince akla ilk gelen öğrenci ders ve çalışma kitaplarıyla, öğretmenler için hazırlanan kitaplar gelmekteyken şimdi bunun tanımı teknolojiyle birlikte genişlemiştir. Materyal deyince akla sadece ders kitapları gelmemelidir. Günlük hayatta kullanılan gazete, broşür, reklam filmleri, afiş, filmler, diziler, fotoğraf, haber videosu, dergi, kitap vs. materyal olarak kullanılabilir.

Öğrencilerin, dil öğrenimi süreçlerini sıkıcı, monoton bir halden kurtarmak için öğretim ortamında amacına uygun hazırlanmış materyaller bulundurulmalıdır. Materyallerin, otantik ve gerçek hayattan alınması öğrencinin motivasyonunu artırarak dinamik ve canlı ortamın oluşmasına yardım eder (Tavil, 2012: 215). Temizyürek ve Birinci (2016), otantik materyallerin iletişim amaçlı gerçek hayattan alınarak hazırlandığını, otantik olmayan materyallerin ise doğal olmayan belli bir dil becerisine yönelik hazırlandığını belirtmiştir. Bacon ve Finneman (1990: 459),

öğretmenlerin “*sınıf talimatlarında özgün materyalleri kullanma yollarını ve araçlarını bulmaları*” gerektiğini söylemiştir. Otantik diğer deyişle özgün materyaller yabancı dil öğrencileri için ders kitabı dışında kullanılacak diğer materyallerdir. Materyaller araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırılmışlardır. Sınıflandırmalardan bazıları şu şekildedir: Genhard (1996 akt. Temizyürek ve Birinci, 2016) materyalleri yazılı, sözlü ve işitsel olarak 3’e ayırmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle yabancı dil öğretiminde kullanılabilecek materyallerin arttığını belirten Temizyürek ve Birinci (2016: 55), bu materyalleri otantik materyaller ve otantik olmayan materyaller olarak sınıflandırılarak bu materyallerin birbirlerinden ayrı olduğunu belirtir. Söylemez (2012: 116-128) materyalleri şu şekilde sınıflandırmıştır: Teknik ve teknik olmayan materyaller.

A.Teknik materyaller:

- Yansıtma özelliği olan teknik materyaller
- Yansıtma özelliği olan görsel materyaller(tepegöz, opak projektör, bilgisayar, etkileşimli oyunlar, blog, e-portfolio, akıllı tahta)
- Görsel işitsel materyaller (Televizyon, VCD, DVD filmler)
- Yansıtma özelliği olmayan teknik materyaller
- İşitsel materyaller(Teyp- kaset, CD, MP3 çalar, radyo)

B.Teknik olmayan materyaller:

- Tahta ve tahta ile ilgili materyaller (yazı tahtası, bülten tahtası, kumaş tahta, hareketli pano, resimler, gerçek objeler, pano)
- Basılı yazılı materyaller (ders kitapları, hikâyeler, romanlar, dergiler, ansiklopediler).

Teknolojiye bağlı olarak internetin kamusal alanlarda kullanımı yaygınlaşmaktadır. Eğitimciler de bununla birlikte derslerinde internet tabanlı uygulamalar geliştirmektedirler. Yabancı dil eğitiminde; sosyal ağlar, bloglar, Viki (wiki), Moodle, Blackboard hizmetleri, Qizlet, 3 boyutlu sanal topluluklar, Second life gibi teknolojik araçlar materyal ve teknoloji geliştirme amaçlı kullanılabilecek araçlar arasında yer almaktadır (Sarıçoban ve Balaman, 2012: 102-106).

Materyal uyarlama, dil kazanımına yönelik verilmek istenen mesaja uygun ders kitaplarında değişiklikler yapmaktır. Maley (1998:281 akt. Tarakçıoğlu),

“*çıkarma, harici materyal ekleme, azaltma, genişletme, tekrar yazma, yer değiştirme, yeniden düzenleme ve dallara ayırma*” şeklinde verdiği gruplama materyal uyarlama stratejileridir. Materyal geliştirme ise ortada henüz amaca uygun hazırlanmamış olan ürünü, sürecin başından sonuna kadar takip ederek belirli zaman ve orijinallik kapsamında düzenlemek ve amaca uygun hale getirmektir.

Birçok öğretmen, ticari amaçla hazırlanmış olan materyallerin belirli öğrenci grubunu, belirli bir kültürel veya eğitim bağlamını hedeflememesi (Howard ve Major, 2005: 101) sonucu materyal geliştirme veya uyarlama yoluyla vermek istediği edim için emek harcamaktadır. Howard ve Major (2005: 101-109), öğretmenlerin tasarladığı materyallerin avantajları ve dezavantajlarını şu şekilde sıralamıştır:

Avantajları:

- ✓ Belirli bir öğrenci grubuna yönelik olarak belirli kültürel bağlamları hedefleyerek hazırlayabilir,
- ✓ Kaynaklar açısından eski bir tahtadan ve birkaç parça tebeşirden daha fazlasını verebilir.
- ✓ Mevcut kaynaklardan en iyi şekilde yararlanabilir
- ✓ Birçok okul için, öğretmen tarafından üretilen materyaller hem okul hem de öğrenci bütçesi açısından en iyisi olabilir.
- ✓ Modern öğretim metodolojisinin önemsedığı bireysel ihtiyaçlar tanınmalıdır. Öğretmenin hazırladığı materyal sınıfta var olan heterojenliğe cevap verebilir.
- ✓ Bir öğretmen, öğrencilerin ana dilinin ve kültürünün öğelerini içeren materyalleri geliştirebilir.
- ✓ Öğretmen tarafından hazırlanan materyaller, uygun zorluklar ve başarı düzeylerine yönelik olarak, metinleri ve etkinlikleri tam, doğru seviyede seçme olanağı sağlar.
- ✓ Öğretmenler kendi materyallerini tasarlarken üzerinde gerekli değişiklikleri yapacak şekilde tasarlayabilir.
- ✓ Öğrencilerinin ilgi alanına girerek ilgi ve motivasyonlarını artırıcı şekilde yani materyali kişileştirmeye yönelik tasarlayabilir.
- ✓ Güncel, ilgi alanlarına yönelik konulara dayalı, yerel ve uluslararası etkinliklere cevap verebilecek materyaller oluşturmaya imkân sağlar.

Dezavantajları:

- ✓ Tasarlanan materyaller genel tutarlılık göstermeyebilir. Genel örgütlenme ilkesi olmadan, malzemeler parça parça olabilir ve belirli yönden eksik olarak zayıf odaklı faaliyetlere yol açabilir.
- ✓ Materyallerin fiziki mekân açısından korunabilmesini sağlamak mümkün olmayabilir.
- ✓ Açıkça düşünülmüş ve iyi organize edilmiş bir sistem olmadan, öğretmen tarafından üretilen materyallerin sürekli kullanımı sonucu hasar alması sonucu eksik parçaları düzenlenemeyebilir.
- ✓ Öğretmen yapımı materyaller “profesyoneller tarafından üretilenlerin yanında düzensiz ve profesyonelce” görünmeyebilir (Block, 1991: 212 akt. Howard ve Major, 2005).
- ✓ Hatalar içerebilir, kötü yapılandırılmış olabilir, düzen ve baskıda netlikten yoksun ve dayanıklılıktan yoksun olabilirler.
- ✓ Ayrıca, öğretmenin deneyim eksikliği önemli unsurların dışarıda kalmasına veya yetersiz olmasına neden olabilir.
- ✓ Bununla birlikte öğretmenler açık kriterler ve bazı deneyimlerle yönlendirilmezse, tutarsız veya kötü metin seçimleri yapabilirler.
- ✓ Malzemelerin nasıl etkili bir şekilde kullanılacağına dair açık talimatların eksikliği olabilir (özellikle öğrenciler için tasarlanmış talimatlar).
- ✓ Öğretmen yapımı materyallerin bir başka dezavantajı ise zaman ayırmaktır. Birçok öğretmenin için kendi öğretim materyallerini üretmelerini engelleyen temel faktör zamanı olmayışıdır.

Materyal geliştirmenin avantajıyla birlikte bu konuda yeterince deneyim, bilgi sahibi olmadan materyal hazırlamak emek ve zaman kaybına neden olacaktır. Fakat iyi şekilde hazırlanmış bir materyalde, öğretimi tek boyuttan ve sıkıcılıktan kurtararak öğrencinin farklı duyularına hitap ederek öğrenmesini kalıcı hale getirebilir. Öğrenme alanında her öğrencinin farklı özelliği bulunmaktadır. Buna göre de öğretim ortamında kullanılan materyallerin çeşitliği artmaktadır. Bu materyaller ne kadar duyu alanına hitap edebiliyorsa o oranda da kalıcı bir öğrenmeyi sağlar. Kirazlı ve Ateş(2016), materyaller sayesinde daha çok duyu organına hitap etmenin

mümkün olacağı ve böylece öğrenilenlerin kalıcı olarak uzun süreli belleğe kaydedilmesi ile uzun süreli bellekte yer alan bilgilerin anımsanma olasılıklarının artacağını belirtmiştir.

Her öğrenci dili kendine özgü bir şekilde öğrenir. Bu farklılıklar için materyallerin tek boyutlu değil çok yönlü olması gereklidir. Sınıfta yer alan her öğrencilerin özellikleri de düşünülerek oluşturulacak materyaller ticari kaygı dışında öğretim amaçlı üretilmelidir.

Yabancı bir dil öğrenmekteki gaye, öğrenilen dilin yaşam içinde kullanmasının sağlamasıdır. Bu yüzden gerçek yaşamla bağlantılı, amacına uygun, deneyimli kişilerce hazırlanmış, öğrencilerin özellikleri göz önüne alınarak hazırlanmış özgün materyaller öğrencilerin dil becerilerini geliştirir.

2.5. Yabancılar Türkçe Öğretiminde Materyal Olarak Ders Kitapları

Ders kitabı, belirli öğretim programları çerçevesine dayalı olarak hazırlanan, kullanıma uygunluğu değerlendirildikten sonra eğitim ve öğretimin yapıldığı her alanda başvurulacak basılı eserlerdir. Halis'e göre ders kitapları; *eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biri, hatta birçok durumda tek öğretim materyalidir* (2002: 51). Ders kitapları başlı başına öğrencilerin ders içinde yararlandığı kaynak eserlerdir.

Ders kitapları, eğitimde öğrencilerin dil gelişimi, problem çözme yeteneğini, okuma-anlama becerisi kazandırma ve geliştirme gibi pek çok fayda sağlamaktadır. Şen (2008), okuma, dinleme, konuşma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu becerilerindeki başarıların ders kitaplarının kalitesiyle doğru orantılı olduğu söyleyerek ders kitaplarının önemini vurgulamıştır. Yazılı ve basılı olan bu araç içerisinde gramer, metin, sözcük dağarcığına ait unsurlar, kültüre dayalı ipuçları, yani dile ait hangi unsurlar varsa içinde bu unsurlara dair bir parça bulabileceğimiz zengin bir kaynaktır.

Ders kitapları dünyanın çeşitli ülkelerinde ve Türkiye'de ders araç ve gereçlerinin başında gelmektedir. Konuyla ilgili araştırma yapan Peterson vd. (1999), Amerika, İsveç, Yunanistan, Avustralya ve Japonya'da derslerde en fazla kullanılan araç-gerecin ders kitabı olduğunu belirtmişlerdir (akt. Kılıç ve Seven, 2008: 19). Türkiye'de ise Seven'in (2001) konuyla ilgili yedi ilde yaptığı araştırmaya göre ders

kitabının kullanım oranının %72,64 olduğunu ve bu oran ile ülkemizde en fazla kullanılan araç-gerecin ders kitabı olduğu söylemiştir (Kılıç ve Seven, 2008: 19-26).

Türkçenin Avrupa dilleri öğretimi ortak çerçeve programı temelinde öğretilmesi için çeşitli kuruluşlar çalışmalarını sürdürmektedir. TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezleri), dil öğretim merkezleri ve özel kuruluşlarca hazırlanan kaynak kitaplar, Türkçenin yabancılara öğretimi için hazırlanmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretiminde materyaller görsel ve işitsel araçlar olarak yaygınlaşmıştır. Bunun yanında teknolojik imkânlar da materyallerin çeşitliliğine katkı sağlamıştır. Fakat teknoloji ile beraber materyallerde gelişme ve değişme, öğretim araçlarında çeşitliliği artırmış olsa da ders kitapları günümüzde de geçmişte olduğu gibi eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmeyen bir aracıdır (Topçuoğlu, 2011). Bu bakımdan temel başvuru kaynağı sayılabilecek, öğreticiye ve öğrenene yol gösterecek bu araçların özenle hazırlanması gerekmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin oldukça yeni bir alan (Yılmaz ve Talas, 2015) olduğu zamanlarda materyallerin çeşitliliği yönünden sınırlı kalmasına (Sülükçü, 2011) neden olmuştur. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaşanan sorunlar incelendiğinde en yaygın sıkıntılardan biri materyal eksikliğidir (Yılmaz ve Talas, 2015: 115). Materyallerin hazırlanmasının zamana ve belli bir birikime bağlı olması nedeniyle, ders kitapları çoğu zaman öğretmenler tarafından daha kolay erişilebilen materyaller olmuştur. Öğrenci açısından da daha kolay ulaşılabilen kaynak olduğu söylenebilir. Ders kitapları, belirli bir konu veya beceriyi öğretmede en önemli yardımcılardan biridir ve öğretmen için vazgeçilmez bir araç haline almıştır. Öğretmen genellikle ders kitabı temelinde öğretir. (Rahman 2012: 706).

Dilin doğru ve güzel biçimde öğretilmesi için kültürel değerlere ait dil yapılarının (Örn; deyim, atasözü) dil öğretimiyle birlikte verilmesi gerekmektedir. Yabancı dil öğretiminde materyal niteliği taşıyan ders kitaplarının aynı zamanda kültür taşıyıcısı olduklarını belirten Er, Biçer ve Bozkırlı (2012), yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılacak ders kitaplarının da Türk kültürünü yansıtacak nitelikte hazırlanması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. Yaylı ve Bayyurt (2009: 34), Türkçe öğretmenlerinin yabancılara Türkçe öğretimi yaparken öğrencilerine Türk kültürü ile ilgili bilgiler vermesi gerektiğini, Türk kültürü ile tanışık olmadan dili öğrenmenin ve kullanmanın teknik olarak mümkün olmadığını aktarmışlardır. Bu açıdan yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında ve metinlerde kültüre dair izler bulunmalıdır.

Türk kültürünün, dilimizin sahip olduğu zengin yapıların metinler aracılığıyla aktarılması öğrencinin dil ve kültür bilgisini zenginleştirecektir. Yabancı dil öğrenen birey metinlerin bildirişim özelliğinden yararlanabilmelidir. Çünkü yazılı veya sözlü bildirişim, içerisinde kültüre dayalı bir anlam taşır. Yazılı bildirişim aracından olan metinler ise içerisinde geniş anlamlar içeren sözcüklerin toplamıyla oluşur. Şen (2008: 765), metinlerin örtülü anlamlar içerdiğini ve bu örtülü anlamların metnin bildirişim özelliğini yansıttığını belirtir. Bu bakımdan ders kitabı hazırlayanların metnin bu özelliğini dikkate alması, sıradan metinler yerine Türkçenin doğru, güzel, estetik bir şekilde kullanıldığı ve bildirişim yönü kuvvetli metinler konması gerektiğinin önemini vurgular. Türkçe öğrenmek sadece bir dil öğrenmek olarak tanımlanmamalıdır. Türkçeyi öğrenmek, Türk toplumunun yaşayış biçimini, kültürünü, yaşama bakış açılarını, değerlerini, inançlarını da öğrenmek demektir. Bu sebeple yabancılara Türkçe öğretimi adına hazırlanan kitaplarda metinlerin özenle hazırlanması gerekir. Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılacak ders kitaplarındaki metinlerde de Türkçe'nin sözcük varlığı unsurlarına yer verilerek, kelimelerin bağlamlar yoluyla farklı anlamlar taşıyabileceği öğrenciye metinler aracılığıyla aktarılmalıdır.

Türkçe metinlerde anlam, tek bir cümle üzerinde olabileceği gibi bağlı olduğu yanındaki cümlelerle kurduğu bağdaşıklık, tutarlılık ilişkisiyle bağlama dayalı kurulabilir. Kelimelerin veya cümlelerin taşıdığı bu bağlamsal ilişkiden doğan anlam yapıları da dilbilimin inceleme alanına girmektedir. Dilbilimin dallarından bir olan anlambilimi, Türkçe, yabancılara Türkçe öğretimi alanlarıyla doğrudan veya dolaylı bir şekilde bağlantısı vardır. Bu bakımdan anlambilim konusu içinde derinlemesine bulabileceğimiz örtülü anlamları ayrı bir başlık altında değerlendirmek gerekir.

2.6. ANLAMBİLİM

Anlambilim, dilbilim alanından doğan dilde sözcüklerin, tümcelerin taşıdıkları yüzey yapıda görülemeyen derin yapıdaki yan anlamlarını, bağlama yönelik değişen anlamlarını, kullanım alanına göre genişleyen anlamlarını inceleyen alandır. Anlam ise, iletilerde konuşanın ya da yazarın vermek istenen mesaj, dinleyenin veya okuyanın ise verilen istenen iletiyi dile ait birikimine dayanarak çözdüğü koda dayalı kaynağıdır. Føøllendal anlamı, *iletişim kuran kişilerin kullanabileceği tüm verilerin arakesitini oluştur* (akt. Tamba-Mecz, 1998: 139) şeklinde tanımlamıştır.

Sözcükler bağlama bağlı olarak yeni anlamlar kazanır. Anlam bilgisi de sözcüklerin anlam değerlerini inceleme bilgisidir (Bilgin, 2006: 25). Sözcüklerin anlam değerleri de sözcüğün kullanılışına göre şekil alan bir özelliğe sahiptir.

Kıran ve Kıran (2004: 291), *Anlambilim doğal dillerdeki anlam evrenini inceler. Kuramsal olarak bir dilde anlamla ilgili olan her şey anlambilimin alanına girer* şeklinde tanımlamışlardır.

Başka bir tanıma göre; anlambilim sözcüklerin anlamının incelenmesidir (Guiraud, 1967 akt. Tamba-Mecz, 1998: 9). Kerans (2000: 1), anlambilimle ilgili şu tanıma yer vermiştir:

Dilbilimde anlamının incelenmesi genellikle iki ana alana bölünmüştür. Bunlar; semantik ve pragmatiktir. Anlambilim, kelimelerin anlamını ve anlamsal olarak bir araya getirilme yolunu, belirli bir söylemin bütün anlamının inşa edildiği başlangıç noktasını ele alır. Pragmatik, kelimenin tam anlamıyla anlamlandırılması, zenginleştirilmesi ya da bir konuşmacının belirli bir ifadesinin ne anlama geldiğinin anlaşılmasını sağlamak için genişletilmesi gereken tüm yollarla ilgilenir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere anlambilim, kelimenin bütün içindeki taşıdığı anlamlarla ilgilenir. Pragmatik (kullanımbilim) ise, konuşma içerisinde geçen kelimelerin ne anlam ifade ettiğiyle ilgilenir. Her ikisi de dilbilimin alt başlığıdır.

Dilde bağlam ve anlam arasında belli bir ilişki vardır. Dilbilimciler, dilin anlamlı ana birimi konusunda farklı görüşler ortaya atmışlardır. Kimine göre ana birim sözcük, kimine göre tümcedir. Benzer biçimde Baykent'in (2017: 498) açıklamasına göre, filozoflar anlamın ne olduğuna dair sorulara cevap bulmak isteyen, sözcük atomcusu olarak bilinen ve dildeki en küçük anlamlı birimin sözcükler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Diğer grup filozoflar ise, cümle atomcuları olarak adlandırılan ve dildeki anlamlı en küçük birimin cümleler olduğunu söyleyen düşünürlerdir. Kıran ve Kıran (2004), sözcüğün anlam açısından ilk temel birim olduğunu belirtir. Baykent (2017: 498-507) yaptığı bir çalışmada, dilde anlam sorunu Herakleitos'tan günümüze dili sorgulayan filozofların ortaya koyduklarına bakılarak dört temel yaklaşımın benimsendiğini belirtir. Bunlar;

- ✓ *John Locke'un anlam sorununa dair ortaya koyduğu ideci yaklaşımı: Bir sözcüğün anlamını, iletişim esnasında o sözcüğün hangi idenin taşıyıcısı olduğu ile ilgili olduğunu savunur. Sözcükler, zihindeki idelerin yerini tutarlar ve anlamları da bu idelerdir.*
- ✓ *İkincisi ise Frege, Russell, I. Dönem Wittgenstein, Ayer ve Viyana çevresi filozoflarının ortaya koyduğu göndergeci çözümler: Bir cümlenin anlamı, onun göndermede bulunduğu olgu durumlarıdır. Anlam ölçütü ise doğrulanabilirliktir.*

- ✓ Üçüncü grupta Bloomfield ve Quine gibi filozoflarla bilinen davranışçı teori: Cümlelerin anlamı, dinleyicisinde uyandırdığı tepkidir.
- ✓ Dildeki anlam sorununa dördüncü türdeki yaklaşım Austin, Searle ve Grice tarafından savunulan ise pragmatik yaklaşım: Bir cümle söylemek bir edimde bulunmaktır ve her edim gibi bir hedefi vardır. Cümlelerin anlamını oluşturan ise onu söyleyen kişinin, söylemlerken ortaya koyuş ve davranış biçimi ile oluşur.

Çıkış noktası konusunda ayrışsalar da sözcüğün ya da kavramın tek başına incelenemeyeceği konusunda ortaklık sağlamışlardır. Bir kelimenin belirttiği kavram, ilişkili olduğu diğer kavramlarla birlikte düşünürse açıklık kazanır (Bilgin, 2006: 27). Böylece kelimenin ifade ettiği kavramı tam ve doğru biçimde tanımlanabilir.

Türkçenin söz varlığı, anlam bilimin özellikleri açısından bakılınca zengin bir dil olduğunu söylemek mümkündür. Bu özelliklerinin yansıtan yanlarından bir de çok anlamlı bir yapıya sahip olabilmesidir. Aksan (2004: 66), *bugün gelişmiş kültür dili sayılan dillerde büyük bir çok anlamlılık görülmektedir. Türkçe, elimizdeki en eski örneklerinde olduğu gibi bugün de her lehçesinde çok anlamlı örneklerin bol bol görüldüğü bir dildir* diyerek Türkçenin anlatım zenginliğine değinmiştir.

Türk dili, coğrafi olarak geniş bir alana yayılmış olmasıyla, tarihiyle, derinliği, eskiliğiyle, taşıdığı kültürel değerleri ve edebi gücü ile orantılı olarak zengin bir kavramlar dünyasına sahiptir (Arıcı ve Kaldırım, 2015: 271). Dilin söz varlığı, dile ait yapıların tamamını ifade etmek için kullanılır. Bir dilin sözvarlığı, o dile ait sözcüklerin yanında deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür (Aksan, 2004). Karadüz (2009: 639) söz varlığı ile ilgili şunları aktarmıştır; “sözvarlığı deyince sözcükler, deyimler, terimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, mecazlar ve yan anlamlar gibi güçlü ve zengin bir anlam dünyası akla gelir”. Bunlara bağlı olarak sözvarlığı öğeleri dilin iskeletini oluşturan kavramlardır denilebilir. Sözvarlığının derinliği, çeşitliliği Türkçe sözcüklerde oldukça çoktur. Çetin (1995: 54), Türkçenin anlambilim açısından zengin oluşunu şu öğelerle göstermiştir:

- 1- Kavramlaştırma eğilimi: Türkçe soyutlama gücüyle ayrıntılı bir anlatım dilidir.
- 2- Eşanlamlılardaki zenginlik
- 3- İkilemelerdeki zenginlik
- 4- Aktarmalı anlatım eğilimi
- 5- Aktarmalı anlatımdan kaynaklanan çokanlamlılık.

Çok anlamlı olarak da adlandırılan sözcükler çekirdek (gerçek anlamlı) çevresinde yeni anlam (yan anlam) halkalarıyla oluşur ve bu dildeki bir gereksinimin sonucudur (Bilgin, 2006). Bu gereksinim sözcükler arasındaki bağlama dayalı olarak gelişir. Günay (2003: 279) çokanlamlılığı; “aktarmalar yoluyla sözcüklerin düz anlamlarına yeni anlamlar eklenmesiyle oluşur” biçiminde açıklar. Kıran ve Kıran (2004: 296), çokanlamlılıkla ilgili “bir göstergenin birden çok gösterilen belirtme özelliğidir” şeklinde tanımda bulunmuşlardır. Karadüz (2009: 642), sözcüklerin çok anlamlılığı bağlam adı verilen sözcükler arası ilişkiden doğduğunu belirtir. Aksan (2006: 75) buna benzer şekilde “Göstergeler hemen her zaman, içinde geçtikleri tamlamalar, tümceler ve sözcüklerde, öteki sözcüklerle oluşturdukları bütünle anlam kazanır ve belli bir kavramı eksiksiz yansıtır” açıklamasıyla sözcüklerin diğer sözcüklerle birlikte kullanımıyla anlam kazanacağını ifade eder.

Türkçe, anlamsal alanı geniş kelime hazinesine sahip bir dildir. Kıran ve Kıran (2004: 307), “*Anlamsal alan ise bir metinde birçok kez kullanılan aynı sözcüğün almış olduğu anlamların bütününe o sözcüğün anlamsal alanı denir. Düz anlam+yan anlam = sözcüğün anlamsal alanını oluşturur*” şeklinde tanımlamışlardır anlamsal alanı. Çıkarımda bulunulacak olunursa anlamsal alan, sözcüğün sahip olduğu geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Parsa (t.y), düz anlam ve yan anlamla ilgili “*göstergelerde bilindiği üzere düz anlam – gösterilenin nesnel olarak, olduğu gibi kavranmasıyla ortaya çıkar. Yan anlam ise ima edilen anlamlardır*” biçiminde aktarmıştır. Yan anlamlar, söyleme örtük olarak yeni anlamlar katarlar bu sebeple ayrınanmaları zor olmaktadır (Kıran ve Kıran, 2004: 307). Yan anlamların taşıdıkları bu örtüklük, bir metnin bütününe oluşturmak için verilen okuyucunun sezdirim, önvarsayım ve çıkarımlarına dayanarak çözümleyeceği bir özellik taşır.

Anlamsal yapıları oluşturan bütünlük içinde en temel birim ister sözcük ister tümce olsun amaç anlamlı bir bütünü meydana getirmektir. Bu anlamsal bütünlük kendi içinde tutarlı metin parçalarını oluşturmaktadır. Aşkın Balcı (2008: 107), her metin anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının (cümle ve cümle değerindeki birliklerin) toplamından oluştuğunu belirterek bu metin parçacıklarının birliği ise metnin içeriğini oluşturur demiştir. Buradan yazınsal metinlerle anlamların bağlantısını şöyle aktarmıştır: *Yazınsal bir metnin anlamı da metnin yansıttığı varsayılan tüm anlamları vermesi amaçlanan biçimsel (form) anlatımı ile içeriği arasında gidip gelen karmaşık bir edimdir (performance)*. Buna dayanarak metinlerin anlamlı birlikler olduğu söylenebilir. Metinlerde yer alan anlam örüntüleri, birlikte

bir bütünü oluşturmasıyla değer kazanmakta ve böyle büyük resmi bize gösteren bir yapboz parçasına benzemektedirler.

Bir metni anlamak demek içinde bulunan açık veya örtük anlamı kavramış olmayı gerektirir. Metindeki bilgiler açık veya örtük olarak, önvarsayımsal çıkarsama yoluyla veya sezdirimsel olarak aktarılabilir (Balcı, 2008). Örtük yapılar, metnin anlam derinliğinde olan yüzey yapıda açıkça görülemeyen özelliğinden dolayı okuyucu veya dinleyici açısından ön bilgilere dayalı çözümlenebilir. Bu yapıların yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerde de yer aldıklarını düşünürsek öğrencinin kültüre dayalı örtük anlatımları kavraması zaman alabilir. Bunun için metinlerde, alıştırmalarda ve dil öğretimi için yapılan diğer etkinliklerde sıklıkla yer verilmesi gerekir. Böylece öğrenci, mecaz söyleyişin, metaforların, çağrışım yapan kelimelerin, bağdaştırmaların, atasözleri ve deyimlerin anlama kattığı değer farkına vararak okuduğunu-dinlediğini anlama sürecinde kendini geliştirecektir.

2.6.1. Metin ve Örtülü Anlam

Metin, ifadelerin birbiriyle bağlantılı olarak tutarlı anlamlı bir yapı oluşturan, içerisinde sesten heceye, heceden sözcüğe, sözcükten cümleye, cümleden bir bütün olarak bağlantılı bir yapıya ulaşmayı sağlayan sitemli bir yapıdır. TDK sözlüğüne göre metin; *“bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimeler bütünü tekst”* (2011: 1667) olarak tanımlanmıştır.

Metin, içerisinde farklı anlamsal değerler taşıyan bir yapıdır. Uçan (2008: 37)metni, “Bir yazının metin olması için o metnin bir bildirişim işlevi taşıması, bir anlam üretmesi gerekir” şeklinde açıklamıştır. Demek ki metin, söylemlerin anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde bir araya gelişle oluşur. Günay’a (2003: 105) göre bir yazınsal metin tek başına anlamlı değildir. Metnin anlamı, farklı durumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Metinler, içinde barındırdıkları zengin kullanımlar ile çok değişik yorumlara elverişli bir yapıdır. Bu nedenle metinlerde çok anlamlılıktan bahsetmek mümkündür(Günay,2003).

Metinlerin dil öğretimindeki önemli bir işlevi, okuma ve dinleme yani anlama becerisiyle doğrudan olan ilişkisidir. Bir insan günlük yaşamında iletilere ve iletişime yönelik pek çok eylemde bulunur. Sosyal ağlarda bir gönderi okumak, bir haber metnini ekran üzerinde okumak, telefonla veya yüz yüze görüşmeler yapmak vb. hepsi iletilen mesajı anlamak ve anlamlandırmak üzerine eylemlerdir. Bu da dilin iletişimsel işlevini ön plana çıkaran özelliğidir. Metinler de günlük hayatta farklı

iletişimsel işlevleri yerine getirmektedir. Hazırlanan her metnin amaçsal olarak bir beklentisi vardır. Temel amaç okuyucuda istendik davranışları yöneltme beklentisidir. Metinlerin dili toplumsal beklentilere göre oluşmuştur. Metinlerdeki dil yapıları, kelimelerin sahip olduğu anlamsal yapılar toplum tarafından oluşturularak uzlaşım sal nitelik kazanmıştır.

Şenöz'e (2005: 62) göre yabancı dil öğretiminde metin seçimiyle ilgili şunları belirtmiştir:

Yabancı dil öğrenmenin en önemli amacı, iletişim kurmak olduğuna göre, sözcükler ve dilbilgisi yapılarıyla birlikte metin türleri de yabancı dil derslerinde ele alınmalıdır. Çünkü metin türleri içinde yer aldıkları dilin konuşulduğu toplumun geçirdiği tarihsel, kültürel, sosyal gelişmelerin etkisiyle şekillenmiştir. Yabancı dil derslerinde farklı türlerine ait metinlerin işlevsel, yapısal, anlamsal ve biçimsel özelliklerine dikkat çekmek gerekir.

Bunun için kelime bilgisinin yanında anlamsal yapıların da kavranıp çözümlenmesi ve belli bilişsel süreçlerden geçerek yorumlanması veya anlamlandırılması gerekmektedir. Kullanılan dil yapısında ses ve şekil yapılarının anlamla örtüşmediği durumlarda örtülü anlam yapısı ortaya çıkmaktadır (Onan ve Tiryaki, 2012: 2). Örtülü anlam *bir sözcenin içerdiği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlamdır. Örtülü anlam sezdirilmeler aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezdirilir* (Kocaman vd, 2011: 206). Örtük bir yapı, anlamı içinde saklayan ve okuyucunun veya dinleyenin belirli ipuçlarından yararlanarak çözümllediği, dilin farklı bir şekilde kullanılmasını sağlayan anlam çeşitidir.

Örtük yapılarda anlam kesin bir biçimde gösterilmemiştir; fakat bir sözcenin içeriğinde gücül olarak vardır; bu anlam ilgili sözceden çıkarımsal yolla ortaya konulabilir. (Günay, 2007: 71). Örtülü anlamın dil bilgisel karşılığı olan ifadeler ise metnin derin yapısının anlaşılmasında büyük öneme sahiptir. “Örneğin; “Yarın sinemaya gidelim mi ?” sorusunu, “Yarın sınavım var”, diyerek yanıtlayan bir öğrenci, bağlam uyarınca bu teklifi geri çeviriş gerekçesini belirterek “Hayır, sinemaya gitmeyelim”, demek istemiştir” (İmer vd., 2011: 2006, akt. Aktaş ve Şentürk, 2016: 373). Anlaşılacağı üzere örtülü anlam, bireyin konu hakkında bir ön bilgiye sahip olmasını gerektirir.

Çıkarıma dayalı örtülü anlamlar, zaman içerisinde uzlaşım sal bir nitelik kazanabilir. Bir zaman sonra örtülü anlam içeren bir yüzey yapı karşısında ortak bir

çağrışım gerçekleştirmeye başlanır. Onan(2011: 197), bütün örtülü kullanımların, uzak bağdaştırmalarda olduğu gibi uzlaşımsal bir özelliğe sahip olduğunu söylemenin zor olduğunu ifade etmiştir. Zihinsel gelişim çerçevesinde değerlendirildiğinde, uzlaşımsal olmayan örtülü anlamların üretici düşüncenin geliştirilmesi, dilin anlam derinliğinin kavranması açısından önemli olduğunu belirtmek gerekir.

İnsan zihni başkaları tarafından söylenen tümceleri çözümleyen, algılamasını sağlayan, bir anlam çözme yeteneğine sahiptir. Yabancı bir dili çok iyi bilen bir kimse o dilin tümcelerinde eksiklikler olsa da onları tamamlayarak bu tümceleri algılayabilir (Aksan, 2006: 142-143). Aksan bunu şu şekilde örneklemiştir:

Örneğin; Sevdim, vermiyorlar. Bir taksinin penceresine yapıştırılmış bantta yazan bu yazıyı zihin; deneyimler, dünya bilgisi, eğitim birikimleri sayesinde eksik de olsa tamamlayabilir. Taksinin şoförü genç bir erkek olduğuna göre, sevilen bir kızdır; vermek eylemi, bir kızın sevilmiş olması nedeniyle ve kız Türk gelenekleri uyarınca, ailesinin rızasıyla evlenmesi gerektiği konusundadır. Şoför sevdiği kıızı alamamanın verdiği acıyı paylaşmaktadır. Türkçeyi çok iyi bilen bir yabancıнын Türk kültürü üzerine yeterli bilgisi yoksa yani dil bilgisi, dünya bilgisi ve birikimleriyle bütünleşmemişse bu bildiriyi yeterli biçimde algılaması zordur (2006; 142-143).

Her metin oluşturulduğu toplumun kültürüne dair izler yansıtır. Dil öğrencisinin öğrendiği dile özgü metinler okuması onu kültürel olarak geliştirecektir. Böylece kültüre özgü oluşan derin anlamlar, çağrışımlar, sezdirimler, yan anlamlar vb. zamanla daha kolay anlaşılacaktır. Çetin (1995: 49), dilde yer alan kelimelerin zenginliği, kavram keskinliği, ince anlam taşıyan kelimelerin çokluğu ve anlam yoğunluğu doğrultusundaki girişimlerin ve yenilenmelerin o dile ait kültürde de girişim ve yeniliklere aracılık edeceğini belirtmiştir. Buna göre dilde yer alan kelimelerin mecaz anlamları, zıt anlamları, eş anlamları, yan anlamları, örtülü anlamları vb. kültürün de ürünüdür ve bunlar Türkçe öğrenenlere aktarılmalıdır.

Dil ve kültürü bir metnin çekirdeği kabul edelim. Dilde yer alan sözvarlığı unsurları (deyimler, atasözleri, ikilemeler vs.) cümleleri oluşturur. Sözvarlığının zenginliğini göstermek için bir araya gelen cümleler anlamlı bütünlük oluşturarak dildeki anlam zenginliği (eş anlam, yan anlam, mecaz anlam, zıt anlam, kültürel anlam, örtük anlam vs.) metinler vasıtasıyla yansıtır. Metinler ise anlamın bütünlük içinde görüleceği parçalardır. Bu bakımdan dil ürünlerinden herhangi birinin, tek başına anlamı oluşturduğu söylesek bu eksik bir söylem olacaktır.

Türkçe çok anlamlılık bakımından zengin bir dildir. Anlamlar bazen açık şekilde ifade edilirken bazen örtülü şekilde ifade edilir. Metinler, Türkçenin

sözvarlığındaki zenginlik, kültürel birikim dil öğrencisine aktarmada önemli bir araçtır. Her dilde olduğu gibi Türkçede de ses / şekil ve anlamın örtüşmediği kullanımlar vardır. Bu kullanımların metinlerde örnekleriyle sık sık verilmesi yabancı dil öğrencisi için anlama becerisi geliştirmede kolaylık sağlayacaktır.

Yabancılar Türkçe öğretirken önemli sadece kelimeler değil, kelimelerin bütün içinde taşıdığı anlamda önem taşır. Onan, 2013: 74) “ her dilde belirli bir dönem bir anlamla ortaya çıkan bir sözcük, zaman içerisinde içinde bulunduğu toplumun uzlaşımına bağlı olarak farklı anlam değeri kazanmaktadır” diye tanımladığı derinlik kavramının anlama ve anlatma becerileri üzerinde etkili olduğunu belirtir. Öğrenme ortamında kullanılan dil malzemesinden biri ise metinlerdir. Anlama ait yapılar metin içerisinde bütünleşir. Metinler, aynı zamanda YTÖ kitaplarının kültür aktarımı görevini üstlenir. Kültürel söylemleri bilmek dil öğrencisinin iletişim becerilerinde aktarılan bir ifadeyi çözümlemesinde kolaylık sağlar. Böylece iletiyi okuduğunda veya dinlediğinde anlamlandırmak için ayırdığı zaman azalır.

Metinler işlevine uygun olarak oluşturulup öğrenciler açısından nitelikli yapıya sahip olmalıdır. Yabancılar Türkçe öğretiminde metinlerin önemine değinen Bölükbaş ve Keskin (2010: 230) buna dair, “*Yabancı dil öğretiminde kültürler arası bildirilişimin sağlanması için metin çalışmaları önem verilmesi gereken bir konudur*” biçiminde aktarımlarıyla metinlerin önemine değinmişlerdir.

Metinler, öğrencilere birçok beceriyi kazandırma açısından önemli birer araç işlevi görmektedir. Yabancı dili öğrenen kişinin, sadece dilin belirli kalıplarını kullanarak konuşmaması, öğrenilen dilin derinliklerindeki anlamları kavrayarak özümsemesi gerekir Bunun sonucunda öğrencinin hedef dilin kültürünü öğrenebilmesi kolaylaşır (Bölükbaş ve Keskin, 2010: 226-227).

Dolayısıyla kitaplarda bulunan metinlerde Türkçenin anlam derinliği açısından zengin yapılarına yer vermesi beklenmektedir.

2.7. ÖRTÜLÜ ANLAMIN UNSURLARI

2.7.1. Aktarma

Türkçenin zenginliğini yansıtan bir kavram olarak ele aldığımız aktarmalar, deyim aktarması ve ad aktarması olarak ikiye ayrılmıştır.

Aksan'a göre aktarma, anlatılmak istenen kavramı, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği ve yakınlığı olan başka bir kavramla anlatmaya çalışmaktır (2006: 130). Aktarma, Deyim aktarması ve ad aktarması olarak günlük konuşma dilinde ve edebi metinlerde sıkça karşılaşılmaktadır. Ad aktarması göstergeler içinde belli dizisel ilişkiye dayanır (Yaylagül, 2006: 79). Ad aktarması bütünün bir kısmını temsil ve neden/sonuç, parça/bütün, iç/dış gibi bir ilişkiye dayanır. Örneğin; “ ayağını çıkar” dediğimizde kastedilen anlam ayakkabını ayağından çıkardır. Deyim aktarması ise benzerliğe dayanarak bir şeyi başka bir şeyle anlatmaktır. Örneğin; “o benim gülüşümün aynasıdır” deyim aktarmasına bir örnektir. Burada aynaya benzetilen bir kişidir.

Aktarma, yalnızca anlamsal türden sözcük türetme yolu değil, aynı zamanda anlatıma canlılık kazandırmanın da bir yoludur. Aktarmalar sözcüğe yan anlam kazandırır ve bu somutlaştırma, deyim aktarması, ad aktarması ve benzetme yoluyla yapırlar (Bilgin, 2006: 35-44). Oluşan yan anlamlar cümleye derinlik kazandırarak cümleyi sıkıcı, düz olmaktan kurtarıp edebi bir niteliğe taşır.

Yeni öğrenenler için bir dile ait olan ad aktarmalı gönderimler anlamak zordur. Ad aktarması çalışmalarındaki en önemli güçlük ise, ad aktarmaları ile deyim aktarmalarını birbirinden ayırmaktır. Deyim aktarması ve ad aktarması ise birbirinden farklıdır (Yaylagül, 2006: 79). Yunus (2006) ise deyim aktarmalarını açık ve kapalı eğretileme şeklinde ikiye ayrılabilmesini ifade etmiştir.

Uğur (t.y.), deyim aktarması diye bir şey olmadığını bunun aslında bir ad aktarması olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

Bizce "deyim aktarması" diye anlatılan anlam olayında da sonuç yine bir "ad aktarması" yapılmaktadır. Gerek ölü eğretileme (istiare, metafor) örnekleri olarak kabul edilen "kapının KOLU", "dağın BAŞI", "uçanın KANADI" vb; gerekse canlı eğretileme olan "ASLAN, yine başardı.", "Onun ne ÇAKAL olduğunu herkes bilir." gibi cümlelerdeki altı çizili sözcüklerde -bizdeki yanlış adlandırmayla, "deyim aktarması"nda- görülen, bir adın bir başka varlığa ad olarak aktarılması değil midir?

"Ad aktarılması" olarak anlatılan "mecaz-ı mürsel" ya da "metonimi"de de ad aktarması yapılmaktadır: "Seni ŞİRKETten aradılar", "Ne zamandır EVDE TENCERE kaynamıyor.", "BEREKET yağıyor."; (şirket: yetkili, görevli; ev: ocak, soba; tencere: yemek; bereket: yağmur)

Aradaki fark şudur: Anlam ilişkisi, "deyim aktarması"nda benzerliğe, "ad aktarması"nda iç-dış, neden-sonuç vb ilişkilerine dayanıyor; ama yapılan aynı, sonuçta bir AD AKTARMASI söz konusu.

Aksan (1999: 126) , “aktarma, konuşulan dilde, yazın dilinde yan anlamların oluşmasına yol açar ve birkaç türü bulunmaktadır: deyim aktarması, ad aktarması ve öteki aktarmalar” biçiminde aktarmaları üç başlıkta toplamıştır. Leech, özellikle anadili konuşucuları deyimleri, deyim anlamının varlığı nedeniyle, tek bir birim olarak gördükleri için çoğu deyim yapısındaki deyim aktarmalarının varlığı silikleşmiştir (1969: 147’ den akt. Subaşı Uzun, 1991: 31-32) şeklinde açıklamıştır. Devamında anadili konuşucusunun çoğu zaman, deyim anlamına ulaşabilmek için araç-amaç ilişkisini düşünmeksizin aracı doğrudan amaç olarak kullandığını belirterek deyim aktarmalarının, çoğu kez deyim yapıları içinde ölü durumda olduğunu belirtmiştir. Ana dili konuşucuru için farkında olmadan kullandığı yapı yabancı dil öğrencisi için anlaşılma zor olabilir.

Ad ve deyim aktarmalarının birbirinden ayrılan farklı yanları vardır. Yaylagül, (2006: 79), aktarmaların özelliklerini şu şekilde vermiştir:

Deyim aktarması:

- * Benzerliğe dayanır ve bir şeyi diğeri yoluyla anlama sürecidir.
- * Bir şey çeşidini diğeri yoluyla anlamak ve görmektir.
- * Birincil olarak bir şeyin diğeri yoluyla tasavvur edilme yoludur.
- * Açık ilgisizlik üzerine kurulur.
- * Romantizm ve sürrealizmle ilişkilidir.

Ad aktarması:

Yakınlığa dayanır, bir varlığın, onunla ilgili başka bir şeye gönderildiği bir süreçtir. Bir varlığı, diğeri temsil etmek için kullanma yoludur.

- * Bir işaretçiyi onunla doğrudan ilişkili veya onunla yakın ilişkili bir diğeri anlatmak için kullanma üzerine dayanır.
- * Göstergeler arasında çeşitli dizesel ilişkilere dayanır.
- * Hızlı, verimli ve ekonomik bir anlatım tarzıdır.
- * Ad aktarması, deyim aktarmasının sembolizmi veya ikonikliğin tersine, gerçeklikle doğrudan ilişkilidir.
- * Ad aktarması gerçeklikle, ilişkilidir.

Kök’e (2016: 1-7) göre deyim aktarması ve ad aktarmasının oluşturulma esasında farklılıklar vardır. Bunun yanında ortak olarak ad aktarmalarının, bazen deyim

aktarmalarının kurulmasında rol oynayabileceğini belirterek bunu, *başta parça-bütün ilişkileri olmak üzere ad aktarmalı kullanımların, başka kavramlar üzerine şemalanarak deyim aktarması oluşturabilmekte* şeklinde aktarmıştır.

2.7.2.Bağdaştırma

Bağdaştırmalar, dil içinde bir kavramı karşılamak üzere bazen anlamlı bazen anlamsız bütünlük gösteren yapılardır. Bağdaştırmalar, araştırmacılar tarafından alışılmış yani yadırgamadan kullanılabilen ve alışılmamış bağdaştırmalar olarak sınıflandırılmıştır. Bağdaştırma terimi metafor olarak da adlandırılmaktadır. Kelime Yunanca kökenlidir ve metapherein, *taşımak, aktarmak* anlamına gelmektedir.

Bir anlam ifade etmek üzere anlamlı kelime ve kelime gruplarının bir kurala uygun biçimde düzenlenmesiyle cümleler oluşur, cümledeki dil birlikleri arasındaki anlam ilişkisine de “bağdaştırma” denir. Diğer bir deyişle, birden çok anlamlı dil birliğinin yan yana gelerek yeni bir anlam ifade etmesine bağdaştırma denir. (MEB, Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programları, 2011: 26). Aksan’ a göre bağdaştırma, *Tamlama, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri, tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler hâlinde bir araya getirmedir* (2000b: 83).

Bağdaştırmalar kendi içinde yakın (alışılmış) ve uzak (alışılmamış) bağdaştırma olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Alışılmış bağdaştırma, kendi içinde bütünlük taşıyan tamlamaların toplum tarafından yadırganmadan kullanılan yanını gösterirken, alışılmamış bağdaştırmalar toplumun kavramlara yüklediği anlamlara ters düşecek özelliğe sahiptir. Örneğin; “yeşil kalem” tamlamasında tamlamadaki “yeşil” sözcüğü isim soylu olup somut nesneler için kullanılan bir renk olarak anlam belirleyicidir. Kalem sözcüğünün ise yazma aracı, uçlu, tükenmez, dolma, boyama gibi anlam belirleyicileri vardır. Dinleyenin veya okuyanın yadırgamadan anlayacağı bir tamlamadır. Oysa “yeşil sevinç” gibi dilde kullanılmamış ve mantığa aykırı tamlamalarda anlam belirleyici ve anlam ayırıcı arasında uyum sağlanmadığı için uzak(alışılmamış) bağdaştırma olarak nitelendirilir. Anlam belirleyicileri, anlam ayırıcıları arasında uyum bulunan birleştirmelere alışılmış bağdaştırma denir.

Alışılmamış bağdaştırma, sıra dışı bağdaştırma olarak da adlandırılmıştır. Cümlelerin asıl iki ögesi olan özne ile yüklemi oluşturan kelime ve kelime grupları arasında kurulan akla gelmedik ve orijinal ilişki, bu iki öge arasında sıra dışı bağdaştırma kurulmasını sağlamaktadır (Yıldırım, 2005). Sıra dışı bağdaştırma; dilin yaratıcı gücü yardımıyla, birbirine yabancı iki ögeden birinin temel anlamına,

diğerinin anlamsal özellikleri (tasarımlar, duygu değeri, çağrışımlar) yüklenerek akla gelmedik izahının yapıldığı, dil verilerinin yeni ve canlı kullanımıyla güçlü, etkileyici ve zengin bir imgenin yakalandığı birleşmelerdir (Naz, 2012). Bu birleşik görünümlü yapılar yani bağdaştırmalar içinde örtülü anlam taşıyan duygu değeri ve çağrışımı da içine almaktadır. Çünkü bağdaştırmalardan alışılmamış bağdaştırma imge, hayal gücü sonucu ortaya çıkabilir. Bağdaştırmalar, metin içinde tümceler aracılığı ile aktarılırken taşıdıkları anlam yine metin içinde bağlama dayalı çözümlenebilir. Kılıç, metin içindeki kelimelerin bağlam açısından önemine şöyle değinir:

Metin ya bir dil dizgesi ya da işlevi açısından, örneğin, uyarma, bilgilendirme, söz verme vb. edimleri olan dil parçasıdır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bir metni, olduğu bağlama gönderme yapmadan anlamak hemen hemen olanaksızdır. Metin, tek bir sözcük olabildiği gibi bağlamın uygun olarak bir tümce ya da tümcelerden oluşabilir veya daha büyük bir dilsel birim de olabilir.” Zaman zaman bağlam o kadar önem taşımaktadır ki bazı dil bilimcileri, kelimenin anlamının değil bağlamının önemli olduğunu ileri sürmektedirler (Kılıç, 2002: 22).

Kavramların taşıdıkları anlam kullanım durumuna göre değişkenlik gösterir. Buna örnek olarak “boncuk” kelimesi isim soylu ve somut bir sözcüktür. Kolye ise bir aksesuar adıdır. İkisinin birleşmesinden oluşturulacak tamlama (boncuklu kolye) alışagelmış genel bir kullanımdır, yakın bir bağdaştırmadır. Boncuk kelimesinin bir organ adı olan göz kelimesiyle yaptığı tamlama ise alışlagelmemişin dışında bir kullanım olup (boncuk gözlü) uzak bağdaştırmaya bir örnektir. Sayısını arttırabileceğimiz bu örnekler edebî türlerde sıkça karşılaşılmaktadır. Bu söylemler dilin, sanatsal işlevde kullanılmasına yardımcı olur. Şiirlerde bu kullanımların sayısı diğer edebî türlere göre daha fazladır.

Bir şiiri etkileyici, duygulandırıcı, dolayısıyla da kalıcı kılan etkenlerin başında, hiç şüphesiz şairin dili kullanma konusundaki başarısından kaynaklanır. Burada şair, duygu ve düşüncelerini, zihninde beliren özgün imgeleri dinleyen/okuyana aktarırken coşkularını yansıtan kullanımlara yer verir. (Keklik, 2013).

Şair yaşadığı dünyayı, olayları ve insanları herkesten farklı algılayan bir kişidir. İzlenimlerini aktarırken diğer sanatçılar kadar rahat değildir, çünkü ne günlük konuşma dilini olduğu gibi kullanabilir ne de düzyazının tekdüzeliğinden yararlanabilir. Dilin belli yönlerinden ve olanaklarından yararlanarak dilin gücünü, anlam ve sesini zorlar. Yapay olarak altın elde etmeye çabalayan eski simyagerler gibi, akla gelmedik yollar dener, dilin her olanağından yararlanır. Yüz binlerce Şiir sevgiyi dile getirdiği halde bugün bir Şair herhangi bir dilde yepyeni, hiç söylenmemiş sevgi Şiirlerini

yazabilir. Bu durum, insan beyninin yaratma gücünden kaynaklandığı gibi dilin yaratıcılık adı verilen yönünden de ileri gelmektedir. (Keklik 2013: 1812).

Alışılmış bağdaştırmaların kullanıldığı bir şiire örnek olarak şu dizeler verilebilir:

“Arkadaşınız sizinle içinden geldiği gibi konuştuğunda,
Ne 'hayır' demek zor gelir, ne de 'evet' demekten çekinirsiniz.”

Halil Cibran (1923)

Alışılmamış bağdaştırmaların kullanıldığı bir şiire örnek olarak şu dizeler verilebilir:

“Bakıp imreniyorum akınına
Şehrin üstünden geçen bulutların,
Belki gidiyorlar yakınına
Rüyamızı kuşatan hudutların.”

A. Muhip Dıranas (1974).

Şiir örneklerinde görüldüğü üzere bağdaştırmalar dilin sanatsal işlevde kullanılmasını sağlayan yapılardır. Dilin etkileyici ve daha çarpıcı söylemlerde kullanılmasını sağlar. Özellikle şiirlerde olmak üzere edebî türlerin tamamında bağdaştırmalara yer verilebilir.

Şiirler bağdaştırmaların özellikle alışılmamış bağdaştırmaların en güzel örneklerinin bulunabileceği türlerdir. Yunus Emre’de *aşk elçisi*, *ömür ipi*, *gönül şarı* gibi alışılmamış bağdaştırmalara rastlanır. Yine Yahya Kemal’den *emel gurbeti*, *ölüm servileri*, Attila İlhan’dan ise *haydut bir akşam*, *kül rengi salı*, *yanılmış bir kapı* örnek olarak verilebilir. Bu örnekler içerisinden *haydut akşam* tamlamasını incelediğimizde akşam, temel anlamda kullanılmıştır. Haydut ise ürkütücü, tedirginlik veren... gibi anlamlar yükleyerek okuyucuda zengin bir duygu ve tasarımlar bütünü yaratmıştır. Bu tamlamayla aynı zamanda deyim aktarması ve kişileştirme de yapılmıştır Onan ve Tokdemir, 2012: 34). Buradan bağdaştırmaların, örtülü anlam taşıyan diğer unsurları da içinde taşıyabilen özelliğe sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Bağdaştırmalar kullanıldıkları cümlelere örtülü anlam katar. Bu örtülü anlam cümleyi daha ilginç, gizemli ve sanatsal hâle getirir. Okur bu anlam derinliği içinde metne daha iyi odaklanır.

Örtülü kullanımların iletişim sürecine belirli bir renk ve heyecan kattığını da söylemek mümkündür. Kelime oyunları ile kurgulanmış bir diyalog, kaynak ve alıcı arasındaki iletişimsel bağı ve etkileşimi güçlendirdiği gibi sürecin devamlılığını ve

niteliğini de olumlu yönde etkileyecektir. Örtülü anlamlar dili kullanan bireyin zihninde asıl uzlaşım alanının dışında ikinci uzlaşım alanı oluşturmaktadır. Bu doğrudan doğruya birey açısından, dilin kullanım alanının genişlemesi demektir (Onan ve Tiryaki, 2012: 224).

Asırlardır zenginleşerek canlılığını koruyan Türk dili bağdaştırmalar konusunda da oldukça zengin bir birikime sahiptir. Bu zengin birikim Türkçenin kullanıldığı her mecrada kendini belli eder. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bağdaştırmaların öğretime de yer verilmelidir. “*Bu şehirde kitaplar yıllardır emekliliğe ayrılmıştı.*” cümlesi Türkçe açısından dil bilgisi kurallarına uygun bir cümledir. Bu cümle yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birisi için anlaşılması güç olabilir. Bunun nedeni, cümlenin alışılmamış, sıra dışı bir bağdaştırmayla kitapların okunmayışını emekliliğe ayrılma olarak nitelendirilmesidir.

Dilin sanatsal olarak kullanılmasını sağlayan bağdaştırmalar dil eğitimi ve öğretiminde önemlidir. Okunan bir edebi metindeki anlam zenginliğini bağdaştırmalar sayesinde anlayabilir ve yorumlayabiliriz. Birey konuşurken ve yazarken etkili bir iletişim kurabilmek için örtülü anlamlar içeren bağdaştırmaları bilmek durumundadır. Dilin en önemli işlevi iletişim kurabilme işlevidir bu nedenle anadili olarak Türkçe eğitiminde ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilere bağdaştırmalarla örtülü anlam kurmayı öğretmek gerekir.

Ana dili eğitiminde Türkçe eğitiminde ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde edebî metinler kullanılmaktadır. Bir dilin edebî olarak ifade edilmesi sözcüklerin temel anlamlarının dışında kullanılmasıyla mümkün olabilir. Edebî metinlerde kullanılan alışılmış bağdaştırmalar yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireyler tarafından sıra dışı alışılmamış bağdaştırmalara göre daha iyi anlaşılabilir. Çünkü alışılmış bağdaştırmaların arasında anlam yönünden bir ilişki vardır. Bu nedenle Türkçeyi yabancı dil olarak öğretimi yapılırken temel seviyede alışılmamış bağdaştırmaların öğretilmesi daha iyi olacaktır.

İleri düzeyde Türkçe öğrenme seviyesindeki bir TÖMER öğrencisi alışılmamış bağdaştırmaları birçoğunu konuşma ve yazı dilinde kullanabilmelidir. Temel düzeyden itibaren öğretilen Türkçe’deki bağdaştırmalar düzey yükseldikçe arttırılarak devam edilmelidir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birey Türk dili ve edebiyatının eserlerini okuyup anlayabilmek için Türkçedeki kelimelerin anlam derinliğine de hâkim olması gerekir.

2.7.3.Derin Yapı Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle

Üretici dilbilgisine göre, sözdizimi (syntax) ve anlam (semantics) birbirinden ayrılmaktadır. Üretici dilbilgisi ise Chomsky tarafından oluşturulan, dilbilgisel cümle oluşturacak yapıların kombinasyonlarını veren dizileri tahmin etmeye çalışan sözdizimi yaklaşımıdır (Müldür, 2016: 62). Bu yaklaşıma göre dilde yer alan sınırlı sayıdaki sözcükler ile sınırsız sayıda cümle oluşturulabilir fakat anlamlı ve anlamsız olması göz önünde bulundurulmaz. Chomsky bunu, ünlü cümlesiyle örnekler: *Colorless green ideas sleep furiously* (Renksiz yeşil fikirler öfkeli uyur). Bu cümle “dilbilgisel” olmakla birlikte bütünüyle anlamsızdır. Buna karşılık *Furiously sleep ideas green colorless* cümlesi hem dilbilgisel değildir, hem de anlamsızdır (2002: 15 akt. Müldür, 2016: 62). Chomsky’e göre ana dili konuşan biri, bu dilin üretici dilbilgisini içselleştirmiştir, ancak bu bilginin özelliklerinin farkında değildir (2013: 358). Bu özellikleri içselleştirmiş olan kişi cümleleri kurarken cümlelerin içindeki soyut anlamlara da hâkim olur. Böylelikle iletileri anlar, anlamlandırır ve aktarır. Chomsky bireyde, ana diline ait bilgilerin sezgisel olarak bulunduğunu ve bunun da bireyde örtük bir şekilde var olduğunu ortaya koyar (Günday, 2003: 20). Konuşurken, yazarken, okurken ve de dinlerken dili kullandığımız her alanda bu örtük bilgiler gün yüzüne çıkar fakat birey bilgiyi içselleştirdiği için dile ait örtük bilgilerini farkında olmadan kullanır. Bu beceriler aynı zamanda bireyin dile hâkim olabilme durumunu yansıtır. Yabancı dil öğrenen birey öğrendiği dilde iletişim kurabilmek için bu becerilere sahip olabildiği derecede başarıya ulaşacaktır. Aktaş, sözel iletişim için için becerilerin önemine ve bunun yabancı dil derslerindeki değerine şöyle değinir; *Konuşma yazma, dinleme ve okumaya dair becerilerin sözel iletişim için ne denli önemli olduğu ve bunların yabancı dil dersinde değişik aktivitelerle her durumda kazanılma zorunluluğu kendiliğinden anlaşılmaktadır*” (2005: 92). Dil becerilerinde başarılı olmak dil kullanımındaki beceriyle doğru orantılıdır denilebilir. Çünkü birey öğrendiği dilde okuma, yazma, konuşma ve dinleme yapacaktır. Yani dili kullanacaktır. Dil ise yüzeyde görünen bilgilerin çok daha fazlasını içerir.

Örtük bilgiler dilin derin yapısında bulunur denilebilir. İster yazılı bir metin olsun ister sözlü bir ileti olsun her ikisinde de dil kullanımı ön plandadır.

Metinler, cümlelerin bir araya gelerek oluşturulduğu yapılardır. Bu yapılar biçim ve anlam olarak ayrılabilir. Biçim, metnin yüzeyinde yer alırken anlam, bazen

örtük bazen açık olarak verilen bir yapı özelliği taşır. Karpuz ve Akçataş (2001)'in aktardığına göre metin incelemesi bakımından metinlerin iki yapıdan oluştuğu kabul edilmektedir:

1. Derin yapı

2. Yüzey yapı

Derin yapı ve yüzey yapı kavramları üretici dilbilgisi kuramı dâhilinde Chomsky tarafından açıklanan kavramlardır. Üstünova (2010: 698), derin yapı ve yüzey yapı kavramlarını şöyle tanımlar: *Yüzey yapı, dilin gözle görülen, kulakla duyulan somut yanını oluştururken derin yapı, var sayılanı işaret eder. Yüzey yapı, dilin söylenen-yazılan yanını; derin yapı, kavranan, algılanan yanını, yani anlamını gösterir.* Buna göre dildeki gösterenler derin yapı, gösterilenler yüzey yapıyı oluşturur. Bununla ilgili olarak Müldür (2016: 65) derin yapının, zihnin derinliklerinde bulunduğu düşünülen, dilin sesçil kullanımını önceleyen ve sözdizimin anlamsal yorumlamasını içeren yapılar olduğunu yüzey yapının ise derin yapıların çeşitli dönüşümlerden geçerek dışa vurulmuş, yüzeye açılmış şeklidir biçiminde açıklamaya yer verir.

Chomsky, Port- Royal 'in Descartesçi kuramında gramer yapısının görünüşte oldukça dizgeli bir biçimde yüzey yapısında çözümlenebilmesine karşın bunun yetersizliğine değinmiştir. Port-Royal kuramına göre, yüzey yapı yalnızca sese (dilnin fiziksel yanına) karşılık gelir; fakat yüzey yapıyla üretilen göstergeler doğrudan sesle değil anlamla ilgili olan, derin yapıyı da kapsar ve bu zihinsel bir çözümlemeyle ortaya çıkar (2011: 44). Yüzey yapıda belirtilmeyen soyut nitelikler dilin derin yapısında ortaya çıkar. Bunun için ise bireyin o dile ait edim ve edinci kazanmış olması beklenir. Onan (2013: 96), *kişinin dile ait örtük bilgisi edinç, bu bilgiye bağlı somut kullanım ise edim* olarak tanımlandığını belirtir. Chomsky'e (akt. Kıran Ve Kıran, 2013: 209) göre edinç, sonsuz sayıda doğru tümce üreten devimsel bir nitelikken; edim, bu yeteneğin gerçekleşmesidir.

Edinç: yetenek +kullanım= uygulama

Dil →dilsel topluluk→ bellek→ yeniden sunum→ sözcükler/dizimler

Edim→ konuşan birey→ yaratıcılık→ yeniden üretme→ tümceler

Edinç ve Edim konusunda Vardar'ın (1982: 39) Chomsky'den aktarımına göre; *Bireylerin dilsel bilgisini oluşturan sonsuz sayıda tümce üretip anlamayı sağlayan düzeneğe ya da kurallar dizgesine edinç denilmekte, bu kuralların somut söz eyleminde büründüğü biçime edim adı verilmektedir.* Aydın, konuşucu ya da dinleyicilerin edinmiş oldukları daha önce hiç duyup söylemedikleri cümleleri

kapsayan sonsuz sayıda cümle oluşturup anlamalarını sağlayan dille ilgili bilgiler toplamını “Edinim” (Edinç), dille ilgili bilgiler toplamının somut nitelikli konuşma işleminde gerçekleştirilmesini ise “Kullanım” (Edim)” olarak tanımlamaktadır (2014: 35 akt. Oflaz: 2015: 1). Araştırmacıların tanımladığı edinç ve edim kavramları dil kullanımına dair bir süreci kapsar.

Chomsky, yabancı dil öğrenen bireylerin “evrensel dil ilkeleri”ne göre asgari düzeyde hedef dilde cümle üretme düzenini kavraması gerektiğine inanır (Uçak, 2016: 65). Sosyolog Hymes’in iletişim ve kültür kavramlarını birlikte ele alınması noktasından hareket eden iletişimci yöntem, Chomsky’nin edim (performance) ve yeti (competence) kavramlarına iletişim yetisinin (communicative competence) eklenmesiyle ortaya çıkmış bir yöntemdir (Uçak, 2016: 76). İletişimci yöntem dilbilgisi kurallarının tek başına yeterli olmadığını bunun yanında dilin kullanımının esas alınmasını gerektiğini belirtir. Dilin kullanımda ise anlamlar, yani anlam oluşturma ve anlama çabaları ortaya çıkacaktır.

Örtülü anlama sahip olan derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümleler anlamsal işlevler taşımasının yanında, anlamların oluşmasında önemli bir yere sahip söylenebilir. Yabancı dil öğreniminde bu yapılar tek başına yeterli değildir. İletişim kuracak düzeyde cümle kurma yeteneği kazanmak, okuduğu metindeki iletiyi anlamak için dilin kültürel boyutu da ele alınmalıdır. *Diğer bir deyişle, dilin yüzeysel yapısı yani gramer kurallarından çok, dilin alt yapısı yani konuşmada kullanılan kavramların öğrenilmesi ve kullanılması önemlidir* (Demirel, 1990: 50). Demirel’in de belirttiği üzere dilin kullanımsal yönünü öğrenmek, gramerini öğrenmekten önemlidir. Çünkü gramer tek başına dili öğrenmek için yeterli gelmemektedir. Dilin kullanımsal yönü de sözlü ve yazılı anlatımlara dayanır.

Sözce, iletişim kuran kişilerin mesajlarının iletimi esnasında ortaya çıkan boşluk, söylem parçasıdır denilebilir. Kıran ve Kıran (2013: 268), sözce için *her şeyden önce her türlü çözümlemeye gelen söylemin bir parçası olarak* kabul edildiğini belirtir. Sözce üretme edimi ise sözcelem/ sözceleme olarak tanımlanır (Onan, 2013: 278). Sözcelem, edimin gözlenebilir sonucu olarak belirli bir kişinin belirli bir zamanda ve yerde ürettiği somut bir dilsel üründür (Kıran Ve Kıran, 2013: 268). Sözceleme durumunda sözlü anlatım ve yazınsal metin arasında göndermeleri anlamlandırma açısından farklılığı Günay, (2003: 31) şöyle açıklar:

Sözlü anlatımı anlamak için göndermeleri bilmek gerekir. Yani kim, nerede ve ne zaman bu bildiriye üretti soruları, sözlü bir bildirinin anlaşılması için gerekli olabilir.

Metnin, özellikle yazınsal bir metnin göndermeleri gerçek dünyaya ait değildir. Onun göndermeleri kendisi için ve kendisi üzerinedir. Yani “ bugün gelmeyeceğim” diyen bir anlatı kahramanı, bizim metni okuduğumuz zamanla ilgili bir belitmede bulunmaz, söz konusu olan metnin içindeki olaya göre bir belirtmedir.

Sözcelem içinde yer alan alıcının anlamlandırması beklenen bilgiler örtük olarak verilebilir. Kıran ve Kıran (2013: 276-277), *Sözce düzeyinde, örtüklükteki boşlukları alıcı birtakım akıl yürütmelerle doldurur ve örtük anlam sözcenin kendisinde değil, bağlamdan çıkarılır*, demektedirler. Sözce kullanımlarında yüzey yapının anlatisal anlamı ile derin yapının temel anlamı her zaman örtüşmeyebilir. Anlatisal anlam ile temel anlam arasındaki bu örtüşmezlik, örtülü anlam oluşturmaktadır (Onan ve Tiryaki:2012: 233). Türkçede bu durumu örneklendiren yapılar Dizdaroğlu (1974; 283-294'den akt. Onan ve Tiryaki, 2012; 233-236) şu şekilde sıralanmıştır:

1. *Değil* koşacı, bildirme kiplerinin olumsuz üçüncü tekil kişisiyle kurulu tümcelerde eylemden sonra getirilirse, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad tümcesi kurar.
2. Gereklik kipindeki eylemden sonra *değil mi* sorusu getirilirse, biçimce olumsuz anlamca olumlu ad tümcesi kurulmuş olur.
3. *Yok* sözcüğü ile biten *değil* koşacı eklenirse biçimce olumsuz, anlamca olumlu ad tümcesi olur.
4. Bildirme kiplerinden birini almayan ve doğrudan doğruya *değil* koşacı ile kurulu olan tümceler de biçimce olumsuz anlamca olumlu ad tümcesidir.
5. Olumsuz sorulu ad tümceleri de anlamca olumludur.
6. Biçimce olumsuz anlamca olumlu eylem tümcelerinde yüklem ya iki olumsuz eylemden oluşur, ya da yüklem olumsuz soru tümcesine dayalıdır.
7. *Olmak* yardımcı eyleminin belirsiz geçmiş zaman, gelecek zaman, ya da geniş zamanlı ortaçlarının üçüncü tekil kişileri, yine olmak yardımcı eyleminin sorulu biçimiyle bir arada kullanılırsa, tümce anlamca olumludur ve kesinlik bildirir.
8. Belirsiz geçmiş zamanla isteme kipleri dışındaki eylemlerin üçüncü tekil kişileri *değil* koşacıyla birlikte kullanılırsa, biçimce ve anlamca olumsuz ad tümcesi kurulur.
9. *Var* sözcüğü ile kurulu ve içinde yinelenmiş *ne....ne* bağlacı bulunan tümceler, biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesidir.

10. Yükleme *var* sözcüğüne ya da ad soylu bir başka sözcüğe dayalı olumlu sorulu tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesidir.

11. Yükleme *var* sözcüğünün dışındaki ad ya da ad soylu sözcüklerle kurulu ve içinde *ne...ne* bağlacı bulunan tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesidir.

12. Yükleme buyruk kipinin üçüncü tekil ya da çoğul kişilerine dayalı ve kökteş iki eylemden oluşan tümcelerde, birincisi yeterli eyleminin koşul biçimindeyse, tümce biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesidir.

13. Yükleme olumlu buyurma kipinden ya da *e!*, *a!* ünlemi ulanmış dilek kipinden oluşan tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesidir.

14. Yükleme buyruk kipinde olan tümceye *gel de* ya da *yine* eklenerek biçimce olumlu anlamca olumsuz tümce kurulur.

15. Olumlu sorulu kimi tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesidir.

16. Olmak eylemine dayalı olumlu sorulu tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuzdur.

Yukarıda sıralanan derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren yapılar dilde anlamı etkileyen yapılardır. Bir metnin anlamsal bütünlük taşıması gerektiği düşünülürse bu anlamsal bütünlüğü sağlayan da metnin içindeki bağlantılardır. Balcı (2008: 107), yazınsal bir metnin anlamına dair “metnin yansıttığı varsayılan tüm anlamları vermesi amaçlanan biçimsel (**form**) anlatımı ile içeriği arasında gidip gelen karmaşık bir edimdir (**performance**)” açıklamasında bulunur. Metni oluşturan cümleler ise kendi içinde bir uyum taşır.

Metni oluşturan cümleler arasındaki anlam uyumu, iletişimin okuma, anlam ve yorum bölümlerini düzenler. Metnin oluşumunda önemli yere sahip olan cümleler arasındaki yapı ve anlam ilişkileri, az sözle çok bilgi vermeyi amaçlar. Bu ilişkilerin olmaması durumunda anlatım daha sıkıcı ve sıradan olurdu. Cümleler arası ilişkiler, derin yapıda yeni değerlendirmeler yapmaya yardımcı olur (Karpuz ve Akçataş, 2001: 38-41). Türkçe öğrenen bir birey Türkçenin gramer yapısına dair bilgilerle metni çözümleme çabasına girse bu eksik bir girişim olacaktır. Çünkü Türkçe, anlam açısından zengin bir dildir. Her dilde olduğu gibi Türkçede de metinlerdeki bildiri yazar tarafından açıkça ortaya konmayabilir. Okuyucu bilgisine göre çıkarsamalar,

önvarsayımlar, sezdirim bilgilerine dayanarak metni çözümlemelidir. Bunu için ise örtülü ve açık olarak verilen bilgilerin ayrımını yapabilmelidir.

2.7.4.Deyimler ve Atasözleri

Türkçe, kültürel değerleri olan ve geçmişten günümüze kadar gelen atasözleri ve deyimler bakımından oldukça zengin bir dildir. Geçmişten günümüze halk söyleyişleri araştırmaları yapan halkbilimin konusuna giren atasözleri ve deyimler anlam derinliği bakımından dil biliminin de araştırdığı konulardandır. Göçgün(2003:155), *Atasözleri, herhangi bir fikri veya hükmü tasdik etmek yahut tenkit etmek için, ‘muhakeme edilmeksizin’ meşruiyeti sosyal ve kültürel değerlerce onaylanmış, en uygun araçtır. Atasözlerinin temel işlevi de budur* biçiminde tanıma yer vermiştir.

Aksoy, (1988; 131-132) atasözleri ve deyimlerin geçmişten günümüze kadar ki adlandırılmalarını şöyle belirtir:

“Divanü Lügati-t Türk’te atasözleri, arapça **mesel**, Türkçe **sav** sözcükleriyle anlatılmıştır. Divan edebiyatında ve Osmanlıcada **mesel** ve **darb-ı mesel** diye geçer. Önceleri deyim’e, **terime,tabir** ve **ıstılah** deniyordu. Eskiden hem atasözlerinin, hem birtakım deyimlerin başka bir adı da **meşhur sözler**di. Yeniler gibi eskilerde **darb-ı mesel**, **meşhur söz,tâbir**, **ıstılah** sözcüklerinin özelliklerini belirtmemişler, bunlar arasındaki farkı göstermemişlerdir”.

Farklı adlandırılırsalar da deyim ve atasözleri eskiden beri Türk kültürünün ürünleri olarak var olmuş ve günümüzde de var olmaya devam etmektedir. Subaşı Uzun, (1991: 31)bir deyim oluşum biçimini şu biçimde göstermiştir:

Kaynak: SUBAŞI UZUN, Leyla (1991). “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, Dilbilim Araştırmaları, ss. 29-39, Ankara: Hitit Yayınevi.

Aksoy (1993)¹, atasözleri ve deyimlerin biçimsel ve kavramsal özellikleri sıralamasında yer verdiği özellikler:

¹ AKSOY, Ömer Asım (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* İnkılâp Yayınevi, İstanbul. Sayfa:16-19

Atasözleri biçimsel özellikler:

- 1- Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir: Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Böyle değiştirmeler yapılırsa ortaya çıkan söz, -anlam değişmese dahi- atalarsözü diye anılmaz.
- 2- Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.
- 3- Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır.

Biçim özelliklerine eklenen başka bir özellik ise, tümcelerde en çok geniş zaman kipi, kimi vakit (öğüt olan atasözlerinde) emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda da, ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir.

Atasözlerinin kavram özellikleri:

- 1- Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- yansızca bildiren atasözleri vardır:

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

Araba kırılınca yol gösteren çok olur.

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek içer... gibi.

- 2- Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem sonucu olarak- belirten atasözleri vardır:

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Kork aprilin besinden, öküzü ayırır esinden.

Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi.

Mart yağar nisan övünür, nisan yağar insan övünür ... gibi.

- 3- Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır:

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Öfke ile kalkan ziyan ile oturur.

Mahkeme kadiya mülk değil.

Sona kalan dona kalır. ... gibi.

4- Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır:

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.

Ayağım yorganına göre uzat.

Bugünkü işini yarına bırakma.

Yoldan kal, yoldaştan kalma ... gibi.

5- Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır:

Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.

Can bostanda bitmez.

Korkunun ecele faydası yoktur.

Tasıma su ile değirmen dönmez ... gibi.

6- Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır:

Dost başa bakar, düşman ayağa.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

Kızını dövmeyen dizini döver.

Kız beşikte, çeyiz sandıkta ... gibi.

7- Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır:

Kırk yılda bir ölet olur, eceli gelen ölür.

Ananın bahtı kızına.

Akacak kan damarda durmaz.

Baykuşun kısmeti ayağına gelir... gibi.

Deyimlerin biçimsel özellikleri:²

1-Deyimler de atasözleri gibi, kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimden sözcükleri değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamaz ve deyimden sözdizimi bozulamaz. Örneğin:

Ayıkla pirincin taşını deyimi, ayıkla bulgurun taşını biçiminde söylenebileceği gibi, Tut kelin perçeminden deyimi de kelin perçeminden tut biçiminde kullanılamaz.

2- Deyimler de, atasözleri gibi, kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.

Dil dökmek - Kelle kulak yerinde - Kel basa simsir tarak - Atı alan Üsküdar'ı geçti... gibi.

² Ömer Asım Aksoy: a.g.e., s. 38-41.

3- Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüğe ayrılabilirler:

a) Sözcük öbeği durumundaki deyimler:

Ağır başlı - Eli bayraklı - Püf noktası - içli dışlı - Kellesi koltuğunda - Gel zaman git zaman-Kasla göz arasında - Suya sabuna dokunmadan... gibi.

Öbeği oluşturan sözcükler bitişik yazılmaz.

Ünlem niteliğindeki deyimleri de bu bölüm içine almak uygun olur:

Adam sen de! - Cart kaba kağıt! - Yok devenin başı! - Hele hele!... gibi.

b) Tümce durumundaki deyimler:

Dostlar alışverişte görsün.

Halep ordaysa arsin burda.

İncir çekirdeğini doldurmaz.

Delik büyük, yama küçük... gibi.

Deyimlerin kavram özellikleri³:

- 1- Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atalarsözünden ayıran en önemli özelliği budur.
- 2- Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinin amacı ise yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir. Görülüyor ki deyimle atasözü, amaçta da birbirinden ayrılmaktadır.
- 3- Deyimle atasözü arasında, sınırda bulunan sözlere dikkat edilmelidir:
Örneğin: **Açtırma kutuyu söyletme kötüyü** sözü, karşındakini kızdırarak seninle ilgili şeyleri ortaya dökmesine, senin için kötü şeyler söylemesine yol açma anlamına kullanılırsa atasözü olur. Beni kızdırırsan senin için kötü şeyler söylerim anlamına kullanılırsa deyim olur.

4-Biçim bakımından iki bölüğe ayırdığımız deyimleri kavram bakımından da ikiye ayırabiliriz:

- a) Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışındadır:

³ Ömer Asım Aksoy: a.g.e., s. 39-41.

Örnekler: Devede kulak - Düttürü Leyla - Baslı başına - İçinden pazarlıklı - Sapı silik - Çantada keklik- Gün görmüş - Ömür törpüsü - Püsküllü bela - Dişe dokunur - Danışıklı dövüş- Hem nalına hem mihına - Ağır ezgi, fıstıklı makam - Balık kavağa çıkınca ...

- b) Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışında değildir

Örnekler: Çoğu gitti azı kaldı - İsmi var cismi yok - İyiye iyi kötüye kötü demek - Adet yerini bulsun -Allah bana, ben de sana- Kimi kimsesi yok - Özü kabahatinden büyük - Hem suçlu, hem güçlü - Yeri yurdu belirsiz - Ağzına layık - Dosta düşmana karşı - Yükte hafif pahada ağır - İyi gün dostu.⁴

Atasözleri, halkın deneyimlerine dayalı olan, bir olay ya da durum hakkında varılan öğüt niteliğindeki genel kanı ve bir düşüncüyü özlü bir şekilde ifade eden kalıplaşmış yargılardan oluşan, söyleyeni belli olmayan sözlerdir (Bulak, 2017; 54-55). Deyimler ve atasözleri, ulusal damga taşıyan dil varlıklarıdır (Aksoy, 2014: 47). Atasözleri ve deyimler, millî kimliğin en önemli göstergelerindendir. Millî kimlik: “Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü, millî hüviyettir”(Türkçe Sözlük, 2005: 1397).

Atasözleri biçim olarak deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. Anlam açısından bakılacak olursa deyimler ve atasözlerine farklı anlam yüklemek edebî sanatlar yoluyla gerçekleşmektedir. Mecaz, benzetme, tezat, tevriye, tenasüp, hüsn-i tâlil, aliterasyon, istifham, aktarma vb. yoluyla atasözleri ve deyimler anlam derinliğine sahip olur.

Keklik(2015), belirttiğine göre, atasözleri anlamları açısından Türkiye’de birçok araştırmacı tarafından iki kısma ayrılmıştır. Atasözlerinin çoğunun mecazlı/yan/dolaylı olduğu, bir kısmının ise gerçek /düz/doğrudan anlamlı olduğunu belirtmişlerdir (Oy, 1972; Soykut, 1974; Aksoy, 1988a; Köklügiller, 1989; Su, 1994; Sağlam, 2001; Çotuksöken, 2004; Kazıcı, 2008; Önel, 2008; Parlatır, 2008; Bağcı, 2010; Pala, 2010; Bulut, 2011; Tepeli ve Arıcı, 2012). İngilizce kaynaklarda da atasözleri genellikle gerçek anlamlı (literal/ directmeaning) ve mecaz anlamlı

⁴ Ömer Asım Aksoy: a.g.e., s.41.

(implied/metaphoric/figurativeproberbs) şeklinde iki kısma ayrılmıştır(Norrick, 1985; Paczolay, 1998; Gibbs, 2001; Wilson, 2009 Akt Keklik, 2015: 37).

Deyimlerin konularına göre sınıflandırılması konusunda ise Hamıdov, (2006: 40) örneklendirmesinde şu sınıflandırmaya yer vermiştir:

1-İnsan vücuduyla ilgili deyimler (el, kol, baş, kafa, göz, kalp vb. kelimelerle meydana gelen deyimler)

2- İnsan ilişkileriyle ilgili deyimler (sevgi, saygı, nefret, dostluk, düşmanlık, namus, kin vb. konulu deyimler)

3- Hayvanlar dünyasıyla ilgili deyimler (hayvanların adı, vücudu, yaptığı hareketleri ifade eden kelimelerle meydana gelen deyimler).

Türkçenin sözvarlığının zengin örneklerini bizlere sunan deyim ve atasözleri iletişimde sıklıkla başvurulmuş dilsel ürünlerdir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenciye aktarılması gerekir.

Yabancı dil öğretiminin genel ilkeleri bağlamında bu gerekliliği değerlendirirsek; kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi, öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi gerekliliği karşımıza çıkacaktır. Aksi durumda öğrenci, öğrenmeye çalıştığı dil ile sokakta konuşulan dil arasında ikilemde kalacak ve sağlıklı iletişim kuramayacaktır (Açık ve Akpınar, 2010).

Atasözleri, söyleyişi kuvvetlendirme, fikirlere kuvvetli bir dayanak oluşturma ve az cümleyle ile öz ifadeler kurmak açısından konuşma ve yazma eğitiminde; ilgi ve merak uyandırma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki ifadeleri daha anlamlı hale getirmek, vurgu ve tonlamada kolaylık sağlaması bakımından okuma eğitiminde kullanılabilecek ürünlerdir (Baş, 2002: 62). Türkçeyi ana dili veya yabancı dil olarak öğrenen birey için atasözleri ve deyimler sağlıklı iletişim kurmak, anlamak, anlaşılacak için öğretilmesi ve öğrenilmesi gereken sözvarlığı unsurlarıdır.

2.7.5. Duygu Değeri / Çağrışımlar

Sözcükler, insanların duygularıyla bağdaşmışlık gösterir. Zaman içinde insana özgü nitelendirilen duygu değerleri de sözcüklere yansır. Bu yansıma anlam genişlemesi, anlam değişmesi, anlam daralması gibi yollarla sözcüğü tek anlamlılıktan çıkarıp çok anlamlı bir yapıya kavuşturmuştur. Kelimelerin duygu değerleri ve çağrışımları insanların kültürel uzlaşımına, kişisel yaşantısına, içinde

yaşadığı toplumsal etkenlere bağlı olarak değişir, gelişir veya zamanla kullanımdan düşüp yok olup unutulur.

Duygu Değeri / Çağrışımlar, *bir göstergeye bağlı olarak insanda uyanan çeşitli duygular, beliren çağrışımlar şeklinde tanımlanmaktadır.* (Aksan, 2007: 194). Mekâna, zamana, yaşanmışlığa, benzerliğe, yaşanan bölgeye, bilgi birikimine göre her kişide çağrışımlar zaman zaman değişim gösterir. Uçan'ın (2010: 36) tanımına göre duygu değeri; “Bir sözcüğün duygu değeri, o sözcüğün bağlam içinde çağrıştırdığı ruhsal anlamdır”. A.J.Greimas ve J.Courtès'in *Göstergebilim Sözlüğü*'nde ‘duygu değeri’ kavramı (valeur thymique, catégorie thymique) şöyle açıklanır: *Duygu ulamı, bir insanın sahip olduğu algıya bağlı anlam alanını eklemlmeye yarar. (...) Duygusal ulam, yerine göre esenlikli/esenliksiz şeklinde eklemlenir* (Greimas-Courtès, 1979: 396 ‘dan akt. Uçan, 2010: 36). Duygu değeri taşıyan cümleler, okuyucunun önceki deneyimlerine dayanarak anlamlandırdığı bir kavramdır. Eğer okuyucu da duygu değeri taşıyan cümleye yönelik herhangi bir deneyim, algı, iz yoksa anlamı da buna göre şekillendirecektir. Çünkü duygu durumları toplumun bakış açısında göre olabildiği gibi bireye özgü anlama da bürünebilir.

Dil, yaşadığı toplumdan bağımsız ve ayrı olarak düşünülemez. Toplumun geçmişi, içinde bulunduğu çevre, oluşturdukları kültürel olgular birbiriyle sıkı ilişki içindedir. Buna dayalı olarak kelimelerin oluşturduğu çağrışımlar da toplumun onlara yüklediği anlamı taşıyan dile ait öğelerdir. Çalışkan (2009b: 58), anlamı üzerinde taşıyan dil birlikleri olarak tanımladığı kelimelerin, referans anlamların da ötesinde toplumun onlara yüklediği anlamlarında taşıyıcıları olduklarını belirtmiştir. Jiang (2000 akt. Çalışkan, 2009b: 59), aynı dil formlarına ait anlam içeriğinin kültürler arasında farklılık gösterebileceğine dikkat çektiği bir çalışmada buna değinmiştir. Örnek olarak; “ögle yemeği (İng. lunch)” ifadesinin bir İngiliz için hamburger ya da pizzaya, bir Çinli içinse buğulanmış ekmek veya pirince karşılık gelebileceğini belirtmiştir. Devamında dil ve kültürü, her zaman karşılıklı iletişim içinde bulunan, birbirini tamamlayan ve birlikte canlı bir organizma oluşturan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Özavşar'ın (2017) aktarımına göre sözcükler, yerleştikleri bir dil çevresinde, muayyen bir anlam taşıdığı halde, diğer bir çevrede tamamıyla başka bir semantik değerde kullanılmış olabilir. Buradan kelimelerin derinliğinde yer alan çağrışımlarının kültürden kültüre farklılık gösterdiği çıkarımına ulaşabiliriz. Ayrıca

kelimelerin insanda uyandırdığı duygular da kişiden kişiye değişebileceği gibi kültürden kültüre de değişebilir.

Duygu değeri taşıyan cümlelerin en güzel örneklerini şiir diline bulmamız mümkündür. Korkut (1996: 31), şiirin diğer yazı türünden farkını şu sözleriyle aktarmıştır:

Çünkü şiir diğer yazı türlerine oranla yazarın kendi iç dünyasını yansıtan, şairin hayallerinin derinliğine bağlı olarak oluşturulan bir türdür. Bu nedenle şiir herhangi bir düzyazı anlatısı gibi okunup algılanamaz, çünkü şiir sessel, görsel, sözdizimsel, biçimsel, anlamsal... gibi birçok katmanın içiçe, üstüste, yanyana ya da sarmal biçimde yer aldığı bir anlatım biçimidir; katmanlar çizgisel olarak izlemez birbirini, aksine aynı anda işler ve anlam bütün katmanların birlikte algılanmasıyla oluşur. Yani şiirde anlam, sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin, üzerinde uzlaşmaya varılmış anlamlarından uzaklaşır, gösterenler özgürleşerek ayrı gösterilenler yaratır kendine. İletişim için kaçınılmaz olan uzlaşım, şiirde bilinçle terkedilebilir, dahası bozulup değiştirilir.

Şiirde anlam sadece cümlelerle sınırlı kalmaz. Yan anlamlar da işin içine girer ve bağlamdan şairin vermek istediği duyguyu sezinleriz. Şiirde çok anlamlılık vardır. Kullanılan sözcüklerin duygu değeri ve yan anlamlar okuyucuya birçok anlamı düşündürür, sezdirir. Anlam, ancak bağlamdan çıkarılabilir (Uçan, 2010:34). Bu da sözcükleri çok anlam taşıdığını gösteren işaretlerden biridir.

Şiirde şairin iletmek istediği bir mesaj vardır. Şair, şiirindeki duygu taşıyan bu mesajı okuyucuya ve dinleyiciye aktarmak için kelimelerin zengin dünyasından ve kendi hayal gücünden faydalanır. Ancak yazarın kelimeye yüklediği duygu ile iletilen duygu ve çağrışım her zaman aynı hissi uyandırmayabilir. Bundan dolayı şairin yansıtmak istediği duygu, düşünce, imge, ve görüntüleri iyice algılayabilmesi için her şeyden önce şiirdeki sözvarlığını yeterince tanıması gerekir. Şiirin sözvarlığına dair unsurlarını ve şiirdeki duyguyu anlamak için kültüre dair bilgi sahibi olmak bir gerekliliktir (Keklik, 2013: 1804). Bu sebeple dile ait her parça bir anlamın ya oluşumuna katkıda bulunur ya da kendisi anlamı üzerinde taşır. Şiir de dile ait bir tür olarak karşımıza çıkar ve dilde yeni kavramlar oluşturmada aktif rol oynar.

Duygu değeri taşıyan birimlerden biri de ünlemlerdir. Ünlemler, dile ait unsurlardır ve dilde ünlemin anlamı bağlamdan çıkarılabilir. Korkmaz (2009: 1143), buna benzer bir ifadeyle ünlemlerin cümledeki yerleriyle ilgili yaptığı açıklama şöyledir:

Cümledeki ünlemin anlatım değerinin veya cümleye katmış olduğu anlatım etkisinin iyice anlaşılabilmesi için çok kez ünlemli cümlelerin yeterli olmaması ve söz konusu ünlemden önceki veya sonraki bir iki cümlemin de gözden geçilmesi ihtiyacı, işte

ünlemin anlam bilgisi açısından ilgili cümle veya cümleler ile bağlantılı olmasından kaynaklanmıştır. Bu bakımdan ünlemler, cümlelere anlam derinliği katan ve onları süsleyen öğeler olarak kabul edilebilir.

Türkçe kelime türleri arasında değerlendirilen ünlemler, konuşma dilinde ve yazılı olarak kullanılmaktadır. Duygu aktarımında önemli rol üstlenen ünlemleri “Birden çok cümle ile aktarılabilecek olan duyguları, düşünceleri, acıları ve sevinçleri ya da anlam ifade edebilen kalıpları” (Aydın, 2018: 104) aktarmaya yarayan araçlar olarak tanımlayabiliriz.

Geleneksel gramer anlayışını benimseyen yazarlar ünlemi edatlar içinde, modern gramerciliği esas alan yazarlar ise ünlemleri edatlardan ayrı bir sözcük türü olarak göstermiştir. Üçüncü bir yaklaşımla Zeynep Korkmaz ise ünlemlerin görev ve anlamlarını esas alarak ünlemleri, edatlardan ayrı incelemiştir (Gedizli, 2015: 129). Ergin (2008), ünlemleri edatlar ana başlığı altında ünlem edatları olarak vermiştir ve şu açıklamada bulunmuştur:

...his ve heyecanları, sevinç, keder, ızdırıp, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Bu edatlar umumiyetle geniş bir ifade kabiliyeti taşımakta, bazıları gerekince bir cümle yerini bile tutabilmektedir. Bir kısmı bu ifade kabiliyetini ihtiva ettikleri ses unsurlarından, kendi ses yapılarından, bir kısmı ise bir arada kullandıkları cümlelerden alır. İfadeleri ses yapılarına dayanan, ses yapıları bir şeye delâlet edenler tek başlarına da vazife görebilir, kullanılabilir, bir şeyler ifade edebilirler. İfadeleri bir arada kullanıldıkları cümlelere dayananlar tek başlarına bir şey ifade etmez ve kullanılmazlar (Ergin, 2008:349).

Ergin’in de ifade ettiği gibi ünlemler duyguları ifade etmeye yarayan, insana özgü sesletimiyle duyguları açığa vurmanın bir yoludur. Ünlemlerin bazıları ise cümle niteliği taşır. Ünlemlerin cümle niteliği taşıyıp taşımadığı konusunda Gedizli (2015: 132), cümle değeri taşıyan ve taşımayan ayrımını yaparak bazı tespitlerde bulunmuştur:

Ünlemler cümledir ve ünlemler cümle değildir. Her iki cevap da doğrudur. Türkçede doğal ünlem kabul edilen ah!, oh!, of! yooo!, vayyy! gibi sözcük kimliği netleşmemiş ünlemler Türkçenin cümle yapısıyla ilgisi olmayan unsurlardır. Yapı ve anlamları konusunda bir kesinlik yoktur. Dolayısıyla ikinci cevap verilmiş olur. Türkçede ünlem işleviyle kullanılan dur!, kalk!, dinle!, arkadaşlar!, sen!, arkadaşiler!, kırmızı başlıklı kız, sen! gibi ünlemler ise cümledir. Çekime girmişlerdir ve anlatıcı/ifade edici durumdadırlar.

Ünlemler, bir cümle de iletilen bildirinin daha kolay anlaşılabilmesini sağlayan, anlam ayırıcı özelliğe sahip parça üstü birimlerden vurguyu üzerinde taşıyan ifade kalıplarıdır. Vurgunun konuşma dilindeki temel işlevlerinden biri ise

konuşan kişinin duygularını ve düşüncelerini yansıtan söylemlerine netlik kazandırmaktır.

Kısaca ünlemler insanların duygularını ifade etmeye yarayan araçlardandır. Ünlemler içinde cümle değeri taşıyanlar olduğu gibi cümle niteliği olmayan ünlemler de vardır. Ünlemler, konuşma dilinde vurgu, ezgi, tonlama, durak gibi parça üstü birimler kullanılarak anlaşılabilir. Fakat yazılı olarak cümleye bağlıdır ve anlam bağlama bağlı olarak ortaya çıkar.

Duygu değeri ve çağrışımı oluşturan yapıları şiir dili ve ünlem olarak kısıtlayamayız. Duygu değeri ve çağrışım okuma metinlerinde her türde yer alabilir. Atasözleri ve deyimlerimizde de duygu değerleri olduğu gibi bir kitabın isimlendirilmesinde de duygu değeri ve çağrışım oluşturacak yapıyı bulmak mümkündür. Çünkü duygu değeri ve çağrışım anlam niteliği taşıyan öğelerdir. Bu öğeleri içinde barındıran, insanda belli bir çağrışım duygu uyandıran her cümle, kelime, ses, varlık, kişisel veya toplumsal uzlaşıya bağlı belli anlamlar taşır. Örneğin; Hacivat ve Karagöz edebiyatımızda daha çok tiyatro türünde ortaya konmuştur. Hacivat ve Karagöz deyince insanda ‘güldürü, mizah, atışma’ çağrışımları uyanır. Daha da özelde Hacivat ve Karagöz’ün asılarak idam edilmesini hatırlayanlar için ise hüznün duygusu çağrışımı uyandırabilir. Fatih Sultan Mehmet deyince ‘İstanbul’un fethi’ çağrışımı uyanırken, bu isim aynı zamanda ‘zafer, gurur, azim’, duygularını da üzerinde taşır. Bu çağrışımlar ve duygulara anlam katan kültürel bakış açılarıdır. Biz de Tolstoy deyince belki yapıtları akla gelirken Ruslar için ‘Büyük yazar’ çağrışımı uyanabilir. Daha da özelde yaşamına hâkim olanlar içinse bir tren istasyonunda donarak öldüğü bilgisiyle ‘acıma’ duygusu uyanacaktır.

Kavramalara yüklenen duygu değerleri dil içinde önemli bir yer edinmiştir. Bu değerler, dilin ve kültürün etkisiyle şekil alabildiği gibi kişinin yaşantısına göre de anlam kazanabilir. Halkın ortak çağrışımını taşıyan yapılar dil öğretiminde yer aldığı anda soyut anlamlara yönelik kazanılacak becerilere de zenginlik katar. Aksan (1998: 56) bununla ilgili açıklamasında: *Her dilde kimi sözcükler o dili konuşan bireylerde bir takım tasarımların yanı sıra duygulandırıcı öğeler de taşır* diyerek sözcüklerin uyandırdığı duyguların bireye özgü de olabileceğini vurgular.

Duygu değeri ve çağrışımların örtük bir anlam taşıdığı ve bu anlamın da YTÖ kitaplarında şiir türünün okuma ve dinleme metinlerinde verilmesi gerektiği söylenebilir. Çünkü şiir, sözcüklerin taşıdığı duygu değerlerini en iyi yansıtan

türdür. Türkçe şiir türü bakımından oldukça değerli bir dildir. Şairlerin şiirlerinde kelimelere yükledikleri anlamlar okuyucu tarafından doğru çözümlenirse şiirin derinliği anlaşılacaktır. Şiir türü çözümlemeler yapılırken, şiirde yer alan imgeler, çağrışım niteliği taşıyan cümleler üzerinde durularak örtük verilen duygu değerinin öğrencilerin zihninde yer etmesi sağlanabilir.

2.7.6. Mecaz

Mecaz, sözcüğün gerçek anlamından sıyrılarak farklı bir anlamda kullanılmasıdır. Mecaz anlamlı sözcük, sözlükte yer alan anlamını ile örtüşmeyebilir. Bu sebeple örtülü bir anlam taşır ve kültürden kültüre değişkenlik gösterebilir. Mecaz esasen Arapça kökenli bir kelimedir. Moran(1971: 751), “Mecaz Arapça bir kelimedir. Cevazdan türemiştir. Kök anlamı geçilen yer, yol, geçek; anlam genişlemesiyle yalnız düşüncede var olan yaşanan gerçeğe bağdaşmadığı düşünülen caiz kelimesiyle eş kökenlidir” (akt. Gürbüz, 2008: 200). Arapçadan dilimize geçmiş olan mecaz Yavuz’un (2006: 101) aktardığına göre belâgatçiler tarafından aklî ve lügavî olarak iki kısımda ele almışlardır. Yaman (2012) ise dört çeşit mecaz olduğundan söz eder: Lugavî mecâz, Örfî mecâz, Şer’î mecâz ve Aklî mecâz. Kelimenin sözlük anlamında değişikliğe gidilmeyen, sadece akıl yoluyla kavranan mecazlara aklî mecaz denir (Yıldırım, 2010: 13). Akli mecazda sözcükler bir kullanımdan başka bir kullanıma aktarılmamıştır. Bizatihi kendi kullanıldığı yerin anlamını taşır (Yavuz, 2006: 101). Lügavî mecaz ise, “*lügatle ilgili, sözlüksel mecaz*” şeklinde tanımlanabilir. Bu tür mecazlarda kelimenin sözlük anlamı değişmiş olur. Örneğin; mecaz-ı mürsel ve istiare, lügavî mecazlar grubundadır (Yıldırım, 2010: 13). Yaman (2012: 12) ise lügavî mecazla ilgili;

Kelimenin, kendisine mevzû olan anlamda kullanılması nasıl sözü gerçekse; engel bir karinede dolayı bu anlamın dışına çıkması da, lugavi mecâzdır. “Toprak” kelimesi kendi anlamında kullanıldıysa lugavi gerçek, “mezar” anlamında kullanıldıysa lugavi mecâzdır şeklinde açıklamaya yer verir.

Mecaz anlamlı kelime ya da kelime grubu gerçek anlamından sıyrılıp yan anlamlar kazanır ve sözlükteki anlamlarından kopup bir şeyi daha etkili, daha güzel sunabilme amacı taşır. Türkçe Sözlük (2011: 1641) mecazı; *Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz* şeklinde tanımlamıştır. Bayraktar (2006: 152)’ a göre mecaz, *bir sözcüğün bir ilgi ya da benzetme sonucu gerçek anlamından sıyrılıp başka anlamda kullanılmasıdır.*

Bu tanımlara bakarak mecaz anlamalı sözcüklerin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kendi anlamı dışında kullanılır.
- Gerçek anlamı ile mecaz anlamı arasındaki ilişki gerçek dışıdır.
- Söze etki ederek derinlik, çok anlamlılık, güzellik katar.

Mecazlı söyleyişlerde anlam kapalıdır bu yüzden örtülü bir anlam taşır. Onan ve Tiryaki (2012: 225), gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin mecazlı anlatımlarda değişime uğrayarak örtülü anlam oluşturduğu belirtmişlerdir. Göstergeler zaman içinde kullanımına bağlı olarak yeni kavramlara da ismini verir ve yeni anlamlar kazanır. Özkan (2001: 18) buna örnek olarak “göz” kelimesini göstermiştir. Türkçede göz kelimesi ilk olarak insanın görme organını anlatmak üzere kullanılmış daha sonra zamanla göz ile bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı bulunan kavramlara yaklaştırılmış ve suyun kaynadığı yer anlamında, *kaynak* (pınarın gözü), *delik anlamında* (iğnenin gözü), *bölme anlamında* (çekmecenin gözü), *nazar anlamında* (göz değmek), *değerin, itibarın kaybolması anlamında* (gözden düşmek) gibi anlamlar kazanmıştır. Mecaz söze yan anlamlar kazandıran bir niteliğe sahiptir. Yani yan anlamı mecazın bir parçası (Yavuz, 2006: 99) olarak değerlendirmek mümkündür.

Türkçede mecaz anlamalı sözcükler sık kullanılan söz sanatlarından. Dilçin (1992: 404)’e göre mecaz sanatı, *söze güzellik, canlılık ve daha etkili bir güç vermek için yapılır. Türkçe, mecazlar bakımından çok zengin bir dildir. Bu bakımdan mecaz sanatları Türk edebiyatında ve kültürün bir parçası olan deyimler ve atasözlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Gürbüz’ün (2008: 197), farklı adlar altında sınıflandırıldığı için ayrı anlamlarmış gibi gözüken mecaz anlamalı kelimelerinle ilgili; yan anlam, mecaz anlam, deyimsel anlam; terim, kinaye, istiare, mecaz-ı mürsel ve argo gibi anlamlar aslında mecaz anlamalı kelimelerdir. Çünkü bu kelimeler mecazın tanımıyla bire bir örtüşmektedirler* şeklinde aktardığı mecaz için söz sanatı olmanın yanı sıra aynı zamanda başka söz sanatlarının da oluşumunun da kaynağıdır denilebilir. Gürbüz (2008; 210-211) bunlar arasındaki ince ayrıntıları şu şekilde açıklamıştır:

Deyimsel anlamlar da yine bir benzerlik ilgisi ile asıl anlamlarından çıktıkları için mecazdırlar ve mecazın esas tanımıyla bütünüyle mutabakat hâlinde dirler. Bu mecaza başka bir isim verilmesinin, yani deyim denmesinin sebebi ise kelimelerin gruplar halinde mecazlaşmasından ötürüdür.

Kinaye de yine mecazdır. Bu tür mecaza başka bir isim verilmesi, yani kinaye denmesinin sebebi ise bu mecazların hakikî anlama da yorumlanma ihtimalinin oluşudur.

İstiare de yine esasta mecazdır. Çünkü “aslanım” ifadesi istiare dir. Dikkatle bakıldığında görülür ki “aslan” kelimesi gerçek anlamından çıkmıştır. Gerçek anlamdan çıkan her kelime mecazdır. Ancak bu tür mecaza istiare denmesinin sebebi ise benzetme yönü diğer mecazlardan daha ağırdır ve bu tür mecazlar başka bir varlığa ad olarak verilmez, yalnızca anlamı güçlendirmek için mecazlaşırlar.

Yine çoğu argo kelimeler de bir tür mecazdır. Çünkü bu kelimeler de gerçek anlamlarının dışında kullanılmışlardır. Bu mecazın argo adı altında anılmasının sebebi ise farklı bir kültüre mensup bir muhitin dili olmasıdır.

Terim de yine mecazdır. Çünkü terim anlamlı kelimelerin çoğu da gerçek anlamlarından çıkmışlardır. Mesela: “köprü” ilk anlamında bir derenin veya nehrin iki yakasını bağlayan yapma bir geçit iken, güreş terminolojisinde pehlivanın sırtını yere dokundurmak için düştüğü durumu ifade eder. Bu mecazın terim adı altında anılmasının sebebi ise farklı bir alanda kullanıldığı içindir.

Mecaz-ı mürsel de yine mecazdır. Bu mecaz türünün de farklı bir ad ile anılmasının sebebi diğer mecazlar gibi benzerlik ilgisi ile asıl anlamından çıkmamış, yakınlık ilgisi ile gerçek anlamının dışına çıkmasıdır.

Türk edebiyatı ürünlerinde karşımıza sıklıkla çıkabilen mecazlar, günlük konuşma dilinde de kullanılan dile özgü yapılardır. Mecaz, sözün olduğu her yerde karşımıza çıkabilir. Bu konuda Kabaklı, “ Edebi eserlerde olduğu gibi günlük konuşmada, çarşı-pazarda, külhanbeyi argosu ve başka argolarda, güldürücü fıkralarda, bilmece gibi halk verimlerinde de mecaza sık sık başvurulur” diyerek mecazın kullanım alanını geniş olduğunu vurgular (2002: 188) ve günlük dilde mecazları farkında olmadan kullanırız (Saraç, 2007). Bu sebeple de cümle içindeki anlamın mecazî mi yoksa gerçek anlamlı mı kullanıldığı anlamak sağlıklı iletişim için gereklidir.

Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için mecaz anlamlar öğrenilmesi ve öğretilmesi gereklilik taşır. İşcan (2011: 944) , Türk filmlerinde geçen mecazî ifadelerin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmasıyla ilgili “...Türkçenin çekiciliğini en üst düzeyde yansıtan mecazî ve özlü ifadeleriyle birlikte- doğal iletişim çevresine sahiptir. Türk filmlerinde yer alan bu tür ifadelerle öğrencilerin günlük yaşamda konuşulan Türkçeye aşinalığı daha çok artacaktır” demiştir. Bununla ilgili verdiği örneklerden bazıları şunlardır:

“İnsanlar büyüdükçe hayalleri küçülür mü baba?” (Babam ve Oğlum 2005)

“Acı çekmeye gönüllü olmak, ruhunu o işten alamamak...” (Gönül Yarası 2004)

“Umut iyi bir şeydir, belki de en iyisi ve iyi şeyler asla ölmez.” (Babam ve Oğlum 2005)

“Hayatın sevdâ karşısında ne önemi var.” (Eşkîya 1996)

Mecaz, söz sanatlarına da kaynaklık etmesi bakımından ayrı bir özellik taşır. Yazılan eserlerin anlaşılması bakımından mecazî söyleyişin çözümlenmesi gerekir. Saraç (2007: 32), edebî sanatların ifade şekilleri ve özelliklerinin sanatkarların şahsiyetini yansıttığını belirterek bunu görebilmek için edebî sanatlar ile ilgili *‘metinlerde bulunulacak şeyler’ değil, ses ve manaya yönelik, birini diğerine tercih etmeyen veya biri için diğerini göz ardı etmeyen ve metinlerin anlaşılması için birinci derecede önemli unsurlar olarak görülmesi lazımdır* demiştir. Saraç’ın da ifade ettiği gibi metinlerin anlaşılması mecaz anlam taşıyan ifadelerin çözümlenebilmesine bağlıdır. *Mecâz, başlıbaşına bir edebi sanat olmaktan çok değişik adlarla anılan bazı sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Teşbih, istiâre, mecâz-ı mürsel, kinâye, teşhis gibi sanatlar, bir kısmı kelime, bir kısmı ise fikir mecâzları üzerine kurulmuş sanatlardır* (Yaman, 2012: 11). Söz sanatlarının işlevi söze güzellik, incelik, edebî nitelik katmaksa mecazın işlevi için de aynı şey söylenebilir.

Mecazı-mürsel, teşbih, kinaye, tariz, istiare, teşhis, intak vb. söz sanatları mecaz anlam taşır. Bu sebeple mecaz için söze ifade güçlüğü verdiğini, kelimelere derinlik ve çok anlamlılık kazandırdığını söylemek mümkündür. Böylece kelimelerde veya cümlelerde anlam kapalı olarak bazen doğrudan bazen de örtülü verilir. Anlamların örtülü olarak verildiği mecazlar, Türkçe öğrencileri için anlaşılması zaman alsa da kullanıma bağlı olarak öğrenilecektir.

2.7.7. Metafor

Metafor, bir kavramı başka bir kavramla açıklamaktır. Bu açıklamaları benzerlik, ilgi, veya şekil açısından benzerlik taşımasına dayandıran metaforun bir dil aracı olduğu söylenebilir. Metafor, söylenmek isteneni daha az kelimeyle ve vurgulu bir biçimde ifade etmenin bir yoludur.

Kavram sistemimizin bizatihi metaforik olduğunu, dil konuşurunun zihninde yer alan kavramsal metaforların dildeki metaforları ürettiğini belirten Lakoff ve Johnson’a (1980; 3-6, 1993; 208-209 akt.Çalışkan, 2009a) göre metaforlar, poetik ve

stilistik olmanın ötesinde düşünce ve dili şekillendiren, yapıya kavuşturan unsurlardır.

Metafor terimini; deyim aktarması, eğretileme, istiare, mecaz, aktarma biçiminde adlandırılarak ele alınmıştır. Uğur (2007: s.y.) metafor terimini; *metafor (eğretileme, deyim aktarması/istiare), benzetme (teşbih), metanomi (ad aktarması, düz değişmece, mecazi mürsel)*’yi de kapsayacak biçimde kullanılmaktadır şeklinde açıklar (akt. Çalışkan, 2009a:88). Başka bir tanımda Pawelec (2006: 118), *metaforlar ya da “anlamsal aktarımlar” esas olarak bilinçdışımız tarafından gerçekleştirilen zihinsel programlardır* biçiminde açıklamasına bakılırsa metaforları anlam aktarımı ile aynı anlamda kullandığı görülür. Demir (2009: 65), metafor ve istiare için *aynı anlama gelmek üzere zaman içinde aldıkları ve çoğu zaman da birbirinin yerine kullanıldıkları istiare, eğretileme/iğretileme, metafor (mecaz), aktarma, ödünçleme gibi değişik adlarla ele alınmış olduklarını* aktarırken metaforun mecaz, istiare, eğretileme, aktarma ve ödünçleme ile aynı anlamı taşıdıklarını belirtir. Metafor: A’nın B aracılığıyla ifade edildiği söz figürü, istiare, eğretileme (Çalışkan, 2009b). Günay (2003), metaforu eğretileme (métaphore) olarak verir ve yazılı anlatımlarda kullanılan gösterenle ilgili dilsel sanatlardan biri olarak belirttiği metaforu şöyle tanımlar: *bir kavramın doğrudan doğruya onu gösteren göstergeyle değil, ilgili, bağlantılı olduğu bir başka dille getirilmesidir. Kısaca, bir nesneyi başka bir nesne ile belirtmeye denir.* Tanımlardan da anlaşılacağı üzere metaforun adı konusunda farklılıklar olsa da tanımı ortaklık gösterir.

Nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin metaforlar, bir dilde bir kavramı farklı şekilde anlatmanın bir yoludur. Metaforlar ve buna bağlı algılar edebiyat ve şiir dilinde kendini gösterse de deyimler içinde, filmlerde, reklamda, gazetelerde yani günlük dilde ve hatta bir görselde de karşımıza çıkabilmektedir.

Metaforlar dünyayı algılamaya biçimimize farklı yönden bakmayı sağlar. Metaforlar bizlere uzun anlatımlar yerine daha kısa anlatım imkânı sunar. Bu da dilde en az çaba yasasının özelliğinin bir temsidir. Metaforlar, bilişsel süreçlerimizi, dünyayı anlama ve yorumlama tarzımızı temsil ederler (Arslan, 2016: 321). Bir şeyi yorumlama kişinin içinde bulunduğu toplumsal değerlerden bağımsız değildir. Toplum tarafından kavramlara yüklenen anlamlar, kişinin bilincinde yer edinir. Böylece birey, toplumun değerlerine özgü öğrenimler gerçekleştirir.

Metaforlar bir kavram hakkında önceden bilinmeyen benzerlik özelliklerine dikkat çekebilene daha zengin bir anlayışı bize sunar ve belirli bir kavram hakkındaki

anlayışımızı yeniden düzenlememize izin verir (Perry ve Cooper, 2001:44). Yani metaforların bilinç düzeyimizde kelimelerin yan anlamlarına da hâkim olmayı sağlayan, yan anlamların akılda kalıcılığı artıran etkili araçlardır.

Metaforlar insanın dünyayı nasıl algıladığının, nesneler, olaylar, hareketler vb. hakkında ne düşündüklerinin açık ifadesidir (Kemal, 2003: 1'den akt. Gündüz vd. 2014: 75) .Metaforlar dilin ve düşüncenin bir ürünüdür ve de dilde söz sanatı oluşturan yapılardandır. Dilde kelimenin anlam yönünden genişleyerek yan anlamlar kazanmasını sağlar. Bir başka deyişle sözcüğün kendi anlamı dışında kullanılması, gerçek anlam ile kastedilen yeni anlam arasında çağrışımın bulunması metaforu yaratır (Kemal, 2003 Gündüz vd., 2014: 75). Metafor için aynı zamanda çağrışım aracı tanımlaması kullanılabilir.

Düşüncenin bir parçası olan metaforlar sadece sözlü kültüre ait değildir. İnsanların dünyayı algılama biçimlerine bir kanıt niteliği de taşıdığı söylenebilir. Farias ve Lima, (2010), biliş dayalı dilbilimsel araştırmaların temel varsayımı, kelimelerin ve ifadelerin farklı anlamlarının çoğunlukla dünya algımızdan kaynaklanmasıdır. Bu algının temeli büyük ölçüde metaforik olarak detaylandırılmış, somutlaşmış deneyimlerimize dayanmakta olduğunu belirtmişlerdir. Draaisma (2014: 11), “Metaforlarda metaforu kullanan kişilerin çevrelerinde belleğin gizli süreçlerini yansıtacak güçlü imgeler ararken gördüğü şeylerin muhafaza edildiğini görürüz” şeklinde açıklamasıyla bellek ile metafor arasındaki ilişkiye değinmiştir. Algılarımız metaforların oluşumunda bir güçtür denilebilir.

Metafor, soyut kavramları somutlaştırmak için başvuru yollarında biridir. Yob (2003)' e göre son yıllarda metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilmektedir (akt. (Gündüz vd. 2014:76). Metaforların yorumlanmasına dair Raymond ve Gibbs (2010)'in *The Dynamic Complexities of Metaphor Interpretation (Metafor Yorumunun Dinamik Kompleksleri)* başlıklı çalışmalarında, belirli bir metaforun anlamının herkes tarafından aynı şekilde anlaşılmasını sağlamanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Draaisma (2014:11), “Edebi- bilimsel inşalar olarak metaforlar bir çağın, bir kültürün, bir ortamın yansımalarıdır aynı zamanda” diyerek metaforların bulunduğu zamana, ortama ait ipuçları taşıdıklarını belirtmiştir. Bu açıklamalara bağlı olarak metaforların kültüre ve dile dayalı olduğu, anlamların insanlar tarafından oluşturulduğu ve bir kavrama

anlam yüklerken kültürden kültüre farklılık gösterebileceği çıkarımında bulunulabilir.

2.7.8. Önvarsayım ve Sezdirim

Önvarsayım, toplumun üzerinde uzlaştığı bir niteliğe sahip olan, kişilerin ilettikleri mesajı yeniden tekrar etmemelerini sağlayan anlatıcının ve dinleyicinin veya okuyucunun konuya dair var olan ön bilgisidir. Sezdirim ise verilen mesajda açık olmayan, çağrışım ve bir takım metinsel ipuçlarından yararlanılarak ortaya çıkarılan dil unsurlarıdır. Önvarsayım, konuşma sürecinde konuşanın katılımcılarla paylaştığını düşündüğü bilgidir. (Brown,1983: 29). Sezdirim ise konuşanın söylediklerinde yalın anlamından farklı olarak ne ima ettiğini tanımlamaktadır (Brown ve Yule,1984: 31). Günay’a (2003: 71) göre ise; “bir bağlam ya da sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilecek bir bilgiyi belirtir”. Önvarsayım, bir sözcede dinleyiciye ulaştırılmak istenen bildirinin dışında kalan, tartışma götürmeyecek şekilde sunulan bilgi olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 1998). Dayımın kızı evleniyor tümcesinin içerdiği dayımın bir kızı var ve kız evleniyor önermelerinden birincisi önvarsayım, ikincisi ise sunulan bilgidir. Önvarsayımlar uzlaşım sal nitelikteki bilgilerdir. Bir sözcenin anlamından çıkarım yapılarak sezilebilen varsayımlardır. Kıran ve Eziler Kıran (2001: 222) Önvarsayımlarla ilgili şu tanımlı yapmışlardır:

Önvarsayım, sözcenin sözlüksel ya da söz dizimsel yapısına bağlı örtük bir tümcecik ve aynı zamanda karşısındakinin itiraz etmesi zor olan bir söylem durumunu kapsayan edimsözdür. Örneğin “Fransız kralı keldir”, “Katil aramızda”, “bu ince belinizi nasıl koruyorsunuz?” gibi sözceler önvarsayım içermektedir.

Yazarlar öykü ve romanlarda okuyucunun metne dayalı önvarsayımlarda bulunmasını sağlamak için bazı cümlelere yer verilebilir. Bu tekniğin amacı okurun metni daha ilgi ve dikkatle okumasını sağlamaktır. Dilbilimsel olarak eksik anlatım ya da okuyucudan tamamlanması istenen biçim, değişik olabilir. Bu tür eksilteli anlatımların tamamlanması, alıcının bireysel yanları, anlatılanın mantıksal yapısı, bir dili bilme ve bir dilin anlatım biçimlerini doğru kullanma ile doğrudan ilintilidir. (Günay 2003: 85). Bazı dilsel göstergeler de, dil dışı göndermeler aracılığıyla tamamlanma özelliği gösterebilir. Buna örnek olarak Peyami Safa’nın “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu” adlı eserinin giriş paragrafı gösterilebilir:

Öğleye doğru muayene odasının önü doldu. Sıralarda oturacak yer kalmadığı için yeni gelenler ayakta durdular ve anneler, hasta çocuklarını dizlerine oturtabilmek için duvar

diplerine çömeldiler. Karanlık dehliz. Kapalı kapıların mustatil buzlu camlarından gelen soğuk ışıkların buğusu, yüksek ve çıplak duvarlara vurarak donuyor”(Safa, 2007: 5).

Bu paragrafı okuyarak romana başlayan okur bu romandaki mekânın hastane olduğu, anlatıcının romanın başkahramanı olduğu, mevsimin kış olduğu gibi önvarsayımlarla romanı okumaya başlar. Anlam, metinde hazır olarak bulunmaz, okuyucunun metnin anlamına ulaşması için çaba göstermesi gerekir. Böylece okur metni yorumlayıp, çıkarımları doğrultusunda yeniden kurar (Genç, 2004: 306). Önvarsayımların ve sezdirimlerin metin içinde çıkarımlar yoluyla edinilebileceğini ve bu bilgilerin metinde her zaman açık olarak verilmediğini aktaran Silahsızoğlu konuya dair şunları belirtir:

Metinlerde bilgiler bazen açık olarak verildiği gibi, örtük bir biçimde sezdirim / çıkarım yoluyla ulaşılacak şekilde de yer alabilir. Yani bazı bilgilere bağlamdan çıkarım yapılarak ulaşılabilir. Bu sezdirimler metnin çözümlenmesinde önemli ipuçlarıdır. Bu sezdirim ve çıkarımlar yoluyla, yazılanlardan daha fazlası öğrenilebilir. Yazar bu tür yapılarla okuru metnin içine çeker. Okurun dikkatli olması, ilişkilendirmeler yapabilmesi, neden-sonuç ilişkilerini görebilmesi gerekir (Silahsızoğlu, 2007: 1423).

Metinler, anlamlı birlik taşıyan yapıların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Metinde verilen bilgiler her zaman tekrarlanmaz veya açık olarak yer almaz. Burada okuyucunun bilgisine dayalı çıkarımda bulunması beklenir.

Önvarsayımlar gibi örtülü anlam oluşturan unsurlardan biri de sezdirimlerdir. Sezdirim, vericinin metninde açık olarak belirtmediği, ama dolaylı olarak çıkarılmasını istediği bilgilerdir. Yazarın dil kullanma becerisine bağlı olarak oluşur” (Günay, 2003: 71). Yani sezdirimler, doğrudan anlatım değil, dolaylı anlatım yollarından birisidir.

Konuşmacılar, sezdirim yoluyla da anlam iletirler, dinleyiciler de çıkarım yoluyla iletilen anlamı algırlar. Genelleşmiş konuşma sezdirimini anlayabilmek için bağlamı (context) bilmeye gerek yoktur. Dinleyici, sadece konuşmacının sözcesini göz önüne alarak gerekli çıkarımlarda (inference) bulunabilir (Yule, 1996: 66).

Bir sözcenin biçiminden çıkarılan ancak o sözcenin doğruluk koşullarını belirlemeyen her türlü anlama sezdirim denir. *Umut elmaların bir kısmını yedi* şeklindeki bir sözce, *Umut elmaların hepsini yemedi* ifadesini sezdirecektir (İmer vd., 2011). Onan ve Tiryaki (2012:236) sezdirimin temel özellikleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

1. Bağlam ya da sözceleme durumundan çıkarılır.
2. Sezdirimde mantıksal akıl yürütme vardır.

3. Alıcının bilgi alt yapısı sezdirimde ön plana çıkar.

4. Anlamsal ipuçlarının kullanılarak çıkarsama yapılır.

Kerans (200:259) , sezdirimle ilgili şu örnekleri vermiştir:

- most of them passed (çoğu geçti)
- ✓ **İmplicature(sezdirim):**not all of them passed(hepsi geçmedi)
 - Some of them passed (Bazıları geçti)
- ✓ **İmplicature(sezdirim):** Not all of them passed (Hepsi geçmedi)
 - Sam got a passing grade on the test. (Sam sınıfı geçecek not aldı.)
- ✓ **İmplicature(sezdirim):** He didn't do any better than a passing grade.(Geçme notundan daha iyisini yapmadı.)
 - I tried to contact Don several times (Don ile birkaç kez temas kurmaya çalıştım.)
- ✓ **İmplicature (sezdirim):**I didnt manage to contact Don.(Don ile iletişime geçemedim.

Sezdirim, ister konuşmada isterse yazma da olsun iletilmek istenen mesaja göre konuşanın ya da yazanın şekillendirebildiği dil ögesidir. İletilmek istenen mesaj ne ile ilgili ise ona göre şekil alabilen sözcüklerin zamanla anlam alanı genişler. Özdemir (1976:33) bununla ilgili, sözcüklerin belirli alanlara göre kullanılışının dilde katmanlaşmaya yol açtığını, bunun sonucunda 'şiir dili', 'oyun dili', 'halk dili', 'gazete dili', 'bilim dili' gibi ayırma ve adlandırmalar oluşturduğunu belirtir. Bu da sözcüklerin anlam alanını ve kullanım alanını genişletir demiştir. Özdemir (1976: 39) ayrıca dilin sezdirim gücüne yönelik açıklamasında günlük konuşma ile yazı dili arasındaki ayrıma da dikkat çekerek;

“Yazın dili doğal dilden, günlük konuştuğumuz dilden beslenmesine karşın yer yer ayrılır ondan. Yazar yansıtmak, dile getirmek istediği insanlık durumuna, yaşam gerçeğine göre değiştirir günlük konuşma dilini. Metin içinde yeni düzenlemelere gider; sözcüklerin ses ve seslem değerini tartarak tümceleştirir. Tümceleri birbirlerine eklerken metnin dil yoğrumunu iletmek istediğine, kendine özgü iletişim biçimine göre boyutlandırır. Eğretilmeler, değiştirmeceler yoluyla dilin sezdirimsel işlevini artırır” demiştir.

Bu açıklamaya bakarak dilde iletilmek ve sezdirilmek istenen anlam için örtülü anlam oluşturan diğer yapılardan yararlanıldığını söylemek mümkündür.

Sezdirim önemli ölçüde metni çözümleme aşamasında devreye girmektedir (Onan ve Tiryaki, 2012). Buradan hareketle bir metnin okuyucu tarafından dikkatle okunmasıyla sezdirimlerin fark edilebileceği çıkarılabilir. “Bugün nasılsın” sorusu sorulan kişinin dün iyi olmadığı anlamının taşır (Korkut, 2012). İşte örnekte görüldüğü üzere okuyucu bu cümleyi içeren bir konuşma metninde bu durumu kavrayabilir. Gelen cevaplardan (Daha iyiyim, Daha iyiyim baş ağrım geçti, Ağrı kesici iyi geldi, vb.) hareketle de varsayımlarda bulunabilir. Kişinin rahatsız olduğu da önvarsayım olarak kabul edilmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde önvarsayım ve sezdirimlerin öğretilmesi gereklidir. Dikkatli bir okurun gözünden kaçmayacak sezdirimler gerek çözümlemede, gerek yorumlamada önemli ipuçları olarak işlev görürler (Günay, 2003: 70). Tüm cümlelerin anlamını ve gidişatını değiştirebilecek bir “ama” bağlacını ele alalım. Bu bağlacı öğrenmiş olan yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birisi bu bağlaca rasgeldiği okuma metinlerinde zihninde cümlelerin zıt doğrultuda ilerleyeceğini bilir ve özellikle sesli okuma çalışmalarında, okuma tiyatrolarında metni seslendirirken vurgu tonlama ve telaffuzunu bu bilgilerine göre ayarlar ve doğru akıcı bir telaffuzla Türkçeyi ezgisine uygun olarak konuşabilir. Sezdirimin öğrenciler açısından faydası Onan ve Tiryaki tarafından şöyle açıklanmıştır:

Sezdirim öğrencilerin akıl yürütme, çıkarım yapma becerilerini geliştirmektedir. Sezdirim yoluyla öğrencinin sahip olduğu bilgi alt yapısı (ön bilgileri) harekete geçer. Metni anlama ve yorumlama çalışmalarında bilindiği üzere yapılandırıcı sistem ön bilgileri kullanmaktadır. Ön bilgiler aracılığıyla öğrenci, önceki öğrenmelerde sahip olduğu bilgileri yeni öğrenmeler için kullanmış olur. Bu noktada öğrencinin metni çözümleme becerisini, daha önceki öğrenmelerde edinmiş olduğu bilgiler belirlemektedir (Onan ve Tiryaki, 2012: 237).

Ana dili olarak Türkçe eğitiminde ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dilimizde çokça yer alan günlük hayattaki konuşmalarda ve edebî metinlerde öğrencilerin dile hâkimiyetini arttıracak önemli unsurlardan önvarsayım ve sezdirimlere derslerde sık sık yer verilmelidir. Önvarsayım ve sezdirimler vasıtasıyla öğrencinin metne ilgisini merak duygusunu uyandırarak çekebiliriz. Bir metinde söylenmeyen ve çıkarıma, bağlama dayalı bulunması istenen bilgilere yönelik sorular oluşturulabilir. Sorularla önvarsayıma dayanan bilgilerin sıralanması sağlanabilir. Her dilde önvarsayım ve sezdirim unsuru bulunabildiği gibi Türkçede metinlerde de bilgiler önvarsayıma dayanan ve çıkarımla sezilebilen bir takım bilgiler sunar. İşte bu bilgiler metinde örtük olarak yer aldığı için öğrenciler açısından bazen anlamlandırılmaz ve bilgiler arası kopukluk olabilir.

Önvarsayım ve sezdirimde anlamların oluşturduğu bilgi örtüktür. Bunun için yabancılara Türkçe öğretimindeki kitaplarda yer alan metinlerde yer alan sezdirim ve önvarsayım dayalı bilgilerin nasıl bir yaklaşımla çözüleceği öğrenciye öğretici tarafından aktarılmalıdır.

2.8. DİL ÖĞRETİMİNDE ÖRTÜLÜ ANLAM

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde Türkçe öğrencilerinin dilin anlamsal ve kullanımsal yönlerini bilmesi gerekmektedir. Bunun için Türkçenin kültürünü de barındıran dile ait öğeleri de öğrenmek dilde yer alan anlamsal yapıları daha kolay çözümlemeyi sağlayacaktır. Bununla ilgili Tochon, Karaman ve Ökten (2011: s.y); *“Yabancı dil öğretiminde edinimin anlamlı olması ve yerleşmesi için hedef dildeki kültürel kodların da çözümlenmesi gerekmektedir”* demişlerdir. Devamında aktardıklarına göre *“Dildeki işlev, anlam ve biçim arasındaki ilişkinin farkına varmak ve uyumu gözlemlemek öğrenciyi hedef dilde yetkin hale getirir”* diyerek dilde yetkin olmak için öğrenilen dilin işlev, anlam ve biçimi arasındaki bağlantıları anlamaya dayandığını belirtmişlerdir.

Öğrencinin, dilin anlamsal, kültürel, kullanıma yönelik olan yönlerini doğru bir biçimde anlamlandırabilmesi için örtük anlamsal yapıların çözümlenmesi gerekmektedir. Öğrencinin bu yapıları bilmesi durumunda okuduğu bir metni veya iletişim kurduğu kişilerin aktardıklarını dil işleme sayesinde anlamlandırabilir. Mergen (2010), dilin işlenmesini, duyulan cümleleri birleştirebilmek, bir bağlam içerisine yerleştirmek ve bundan sonra nasıl bir tepki verileceğine karar verebilmektir şeklinde tanımlar.

Yeni bir dil öğrenen birey, öğrendiği dile dair her malzemeyi hafızasında depolar. Bu malzemeler bellekte depolanır ve gerekli zamanda kullanılmak üzere saklanır. Her yeni bilgi bir girdidir ve bu girdiler dilde belirli işlemlerden geçerek hafızada diğer bilgilerle birleştirilir. Böylece öğrendiği dil ile ilgili iletişim kuracak, okuma, dinleme yapacak olan birey kelimelerin bağlama dayalı diğer anlamlarına da zaman içinde hâkim olacaktır. Kuperberg (2007 akt. Mergen, 2010: 105), dili işlemlemede dilbilgisel ve anlambilimsel çözümlemenin iki ayrı sistem tarafından gerçekleştiği savunmuştur. Anlama süreci, birbirinden farklı en az iki sistemin sürekli bir etkileşim içinde olmasıyla gerçekleşir. İlk sistemin anlamsal bellek temeli vardır ve bu sistem işitsel veya görsel dil girdisini sözcüksel ve ulamsal ilişkiler açısından bellekteki mevcut bilgiyle karşılaştırmaktadır. İkinci sistem ilk sistemle

paralel olan, birleştirici bir özelliğe sahiptir. Bu sistem ise üye yapıları, roller, anlambilimsel kısıtlamalar ve biçimsözdizim açısından değerlendirme yapmakta ve bu değerlendirme dili anlamlandırma sürecinde devam etmektedir.

Dil öğretiminde en fazla kullanılan materyallerin başında yer alan ders kitaplarına ek olarak verilecek yardımcı kaynaklarda; konuşma, dinleme, yazma, okuma metinleri içinde bulunan cümlelerin gündelik dil işlevselliğine göre yer alması gerekmektedir. Bu yapıların örtülü olarak alıcıya vermek istediği anlamlar da öğrenciye öğretilmelidir.

Karababa (2009: 270), “Bir dilin etkin biçimde öğretilmesi ve bu öğretime uygun programın geliştirilebilmesine dair *“öncelikle o dilin yapısal ve anlamsal özelliklerinin her yönüyle basitten karmaşığa giden bir yapıda ve öğrenenlerin düzeylerine göre tanımlanmış olması gerekir”* diyerek dilin semantik ve morfolojik yönünü vurgulamıştır. Çetinkaya’ya (2005) göre sözcüklerin öğretilmesi için uzun bir süreç gerekir. İlk duyulduğunda kısa süreli belleğe alınan sözcükler, uzun süreli belleğe aktarılmazlarsa çabuk unutulurlar. Bunun için öğretmenler sözcüğün şekline, anlamına ve sözcüğün kullanımına önem vermelidirler. Sözcüğün, gerçek ve yan anlamlarını, diğer sözcüklerle ilişkilerini de içeren anlamlarını kavratmak gerekmektedir. Bu bağlamsal unsurlar bazen açık olarak verilir bazen ise örtülü biçimde öğrencinin (yabancı dili öğrenen bireyin okuma veya dinleme sürecinde) anlamlandırmasına bırakılır.

Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar ve bunların dil öğrencisine katkıları şu şekilde açıklanabilir:

Mecazi anlatımlar sebep- sonuç ilişkisine dayanır. Burada dolaylı olarak anlatılanın çıkarımla anlaşılması beklenir. Jung-Beeman (2005 akt. Mergen, 2010: 107), literatürde yapılan çalışmalara dayanarak, sağ yarımkürenin nöroanatomik yapısının bu dil özelliklerini işlemlemeye müsait olduğunu ve bağlamla ilişkili bilgiyi hızla işlemlemekte olan sol yarımkürenin, ikincil derecede önemi olan ya da bağlamla ilgili olmayan dilsel bilgiyi engellediğini aktarır. Ayrıca sağ yarımkürenin, anlamsal açıdan uzak bağlantıları olan bu tür bilgiyi işlemleyebilme potansiyelinin, dildeki belirsiz ya da mecazi ifadelerin anlamlarını açıklığa kavuşturduğunu belirtmiştir. Bir cümlede kullanılan mecazlarda gösteren ve gösterilen arasında değişim olması nedeniyle örtülü bir anlam oluşmaktadır. Bu örtülü olarak verilen anlamı öğrenci beyinde çözümleyebilmek için bol örnekle karşılaşmalı ve kelimelerin mecaz mı, gerçek anlamlı mı olduğunu ayırt etmesi sağlanmalıdır.

Kelimelerin gerçek anlamı dışında farklı anlamsal yapılar da içerdiği öğretilmelidir. Bu sayede öğrenci, öğrendiği dili kavramakta hız kazanabilir.

Bağdaştırmalar Türkçede örtülü anlam oluşturan diğer bir unsurdur. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki işlevleri açısından ele alındıklarında kavramları Türkçe öğrenme, soyut düşünme ve üretici düşünme becerilerini geliştirmede etkili oldukları söylenebilir.

Metaforların dil öğreniminde kullanımıyla ilgili şu açıklamalar yapılabilir: Yabancı bir dilin sahip olduğu kelimelerin gerçek anlamı yanında metaforik anlamını da öğrenmek zihninde öğrendiği kelimeyle ilgili yeni bir imge oluşturmaya, soyut kavramları somutlaştırmayı öğrenmesine, kelime hazinesini geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Öğrenme sürecinde, metafor bir iletişim ve düşünce aracı olarak çalışır, öğrencilere bir ağ geçidi sağlar (Cameron ve Low, 2004).

Kamberi, (2014), dil öğretimi ve öğrenimi sürecinde öğrenilen dile ilişkin önyargı ve algılarını kavramak için metaforların kullanıldığını belirtmiştir. Kamberi yaptığı araştırmada, yabancı dil öğretimi ve öğreniminde metaforların önemini değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda yabancı dil öğrenen yükseköğretim öğrencileri için metaforların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede yararlı bir araç olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna dayanarak metaforların eleştirel düşünme becerisi kazandırdığı belirtilebilir. Arslan (2016) ,yabancı dil öğretimi ve öğreniminde metaforların kullanılmasının önemini üzerine yaptığı araştırmada, yabancı dilde deyimsele ifadeleri anlamada metafor farkındalığının oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca dayanarak örtülü anlam taşıyan unsurlar arasında bağlantı olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu bakımdan öğrencilerin örtülü anlama dair öğrendiği her unsur diğer unsura dair ön bilgi oluşturabilir.

Daha sık şiir türündeki metinlerde karşımıza çıkan duygu değeri ve çağrışım oluşturan yapılar okuyucuya örtülü olarak verilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireye Türk edebiyatımızdan şiir örneklerinin ders kitaplarında yer alması gerek okuma gerek dinleme metni olsun öğrencide üretici düşünme becerisini geliştirerek, kelimenin bilinçaltına yerleşmesinde etkili olabilir.

Aktarmalar Türkçede oldukça fazla kullanılmaktadır. Bu nedenle dil öğrencisine öğretilmesi ve üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Böylece öğrenci, okuduğu bir metni, iletişim kurduğu insanların vermek istediği mesajı anlamada zorlanmayacaktır.

Yabancılar Türkçe öğretiminde örtük anlam unsurları içerisinde deyimler ve atasözlerinin var olmasındaki amaç, Türk kültürü ve değerlerinin eğitimidir. Öğrenilen dilin kültürüne hâkim olmak iletişim becerilerini kuvvetlendirecektir. Açık ve Akpınar, (2010: s.y.), yabancılar Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenme-öğretme sürecine aktarımı gerekliliğine dair şu maddeleri sıralamışlardır:

“Kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi gereklidir: Aksi durumda öğrenci, öğrenmeye çalıştığı dil ile sokakta konuşulan dil arasında ikilemde kalacak ve sağlıklı iletişim kuramayacaktır. Bu sebeple hazırlanacak materyallerde ve uygulanan programlarda, kullanılan dildeki en yaygın deyim ve atasözleri yer almalıdır.

Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi gereklidir: Dille kültür arasındaki ilişki bağlamında düşünülürse ana dili dışında başka bir dil öğrenen kişinin o dili kullanan toplumun kültürünü de öğrendiğini söylemek yanlış olmaz. Dillerin hazinesi olan atasözü ve deyimlerin de kültürün dildeki yansıması olduğu düşünülürse yabancı dil öğretiminde atasözü ve deyim kullanımının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır”.

Deyim ve atasözleri Türkçenin gücünü, zenginliğini, gösteren dil birlikleridir. Kavramlara yüklediği derin anlamaları, çağrışımları ile de örtülü bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Bu sebeple diğer örtülü anlam unsurları gibi deyimler ve atasözleri de soyut bir niteliğe sahiptir. Deyim ve atasözlerinin içinde geçen kelimeleri bilmek anlamlandırma açısından eksik kalacaktır. Çünkü anlam kültüre ve dile dayalı olarak oluşturulmuştur. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere deyim ve atasözüne dair açıklamalar, etkinlikler sıklıkla yapılmalıdır. Bu sayede öğrenci, Türkçenin anlam zenginliğine dair bilgi edinerek okuduklarında veya dinlediklerinde verilen iletiyi sağlıklı şekilde çözümleyip anlamlandırabilir.

Derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerde, anlam ve biçim ayrıştığı için örtülü anlam meydana gelmektedir. Bu durum ana dili eğitimi açısından son derece önemlidir. “Biçimce (yüzey yapıda) olumsuz olan bir cümlemin derin yapıda olumlu bir anlam içermesi, sözdizimsel algılama sürecinde bir karışıklık yaratabilir. Bu karışıklığı ortadan kaldırmak için yüzey yapıların formüle edilerek örnek cümleler yardımıyla öğretilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalar dil bilgisi öğretimi çerçevesinde anlama becerilerini geliştirmeye yönelik birer uygulama şeklinde gerçekleştirilebilir”(Onan, 2011: 324).

Türkçe öğrenen bir birey Türkçenin gramer yapısına dair bilgilerle metni çözümleme çabasına girse bu eksik bir girişim olacaktır. Çünkü Türkçe, anlam açısından zengin bir dildir. Her dilde olduğu gibi Türkçede de metinlerdeki bildiri yazar tarafından açıkça ortaya konmayabilir. Bu bildiriler metni yüzey yapısında doğrudan görülmeyen derin yapısında olan mesajlardır. Bu mesajları doğru anlamak için bilginin derin yapısına dair çözümleme yapmak gereklidir. YTÖ yapılırken

metinlerde doğrudan verilmeyen bilgilere dair çıkarımlar ve akıl yürütme çalışmaları yapılabilir. Çünkü derin yapıya dair anlamlar metinlerde örtülü bir anlam taşır. Bu örtülü anlamın ortaya çıkarılması soyut, zihinsel işlemlerden geçen bir çabayı gerekli kılar. Somut olmayan anlamları somutlaştırma yaparak bir anlamda bu sorun çözülebilir. Böylece zihinde önceden edinilmeyen bilgiye dair bir ön bilgi olacaktır. Öğrenci metinlerdeki anlamı, dile dair edindiği bilgileri sayesinde çözümleyecektir.

Önvarsayım ve sezdirimler ise yabancı dil öğrencileri için çıkarım yapma, bağlamdan yararlanılarak anlamı tahmin etme ve dilsel ipuçlarını fark etmeye ve kelimenin farklı bağlamsal yapılarının öğrenilmesinde işlevseldir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dilimizde çokça yer alan, günlük hayattaki konuşmalarda ve edebî metinlerde öğrencilerin dile hâkimiyetini arttıracak önemli unsurlardan olan önvarsayım ve sezdirimler derslerde sık sık yer verilmesi gereken diğer unsurlardır. Önvarsayım ve sezdirimler öğrencilerin metne karşı ilgisini ve merak duygusunu uyandırır. Çünkü anlam kapalıdır ve söylenmemiştir. Sezdirim, metnin sonuna kadar verilen bilgileri toplayarak sonuca ulaşma çabasıdır. Önvarsayım ise söylenmemiş olan ama kişinin bildiği varsayılan bilgiye dayanır. Bir metinde söylenmeyen ve çıkarıma, bağlama dayalı bulunması istenen bilgilere yönelik sorular dil öğrenen bireye için ilgi çekici gelecektir. Sorularla önvarsayım dayanan bilgilerin sıralanması sağlanarak metinde örtük olarak yer alan bilgiler sırasıyla aydınlanacaktır.

Özetlenecek olursa dil öğrenmek; dile ait kültürü, insanların yaşayışını, gelenekleri-göreneklerini, hayata bakış açılarını, yaşam şekillerini vb. de kapsamaktadır. Bununla birlikte dil şekil ve anlam yapısıyla bir bütündür. Bu bütünlük sadece kelimeleri ezberlemek veya sadece kültüre dair bir şeyleri öğrenmekle anlaşılamaz. Dil öğrenen birey sağlıklı bir iletişim kurabilecek yetiye ulaşmak için dilin yan anlamlarına, sözcüğün taşıdığı çok anlamlılığa, bağlama göre taşıdığı anlama, kültürün kelimeye kazandırdığı diğer anlam alanlarına dikkat etmelidir. Bununla ilgili olarak Edmonson / House (1993: 82 akt. Aktaş, 2005:93), bir dili öğrenmek demek, o dilin iletişimsel yetisini kazanarak, o dilde iletişim kurmak demektir. Bir başka deyişle, iletişimsel yetiyi kazanmak demek, o dilin iletişimsel becerilerini, yani hem konuşma ve yazma gibi yaratıcı becerileri hem de dinleme ve okuma gibi edilgen becerileri kavramak, ayrıca o dilin konuşulduğu ülkenin kültürünü, yaşam ve hareket tarzlarını, kısaca sosyodilbilim (soziolinguistik) ve pragmatik biliminin öngördüğü (neyin, nerede, ne zaman, kiminle, nasıl, hangi

koşullarda konuşulabileceğini öğrenmek gibi) davranış şekilleriyle birlikte o ülkenin insanlarıyla sözlü ve yazılı olarak iletişim kurmayı öğrenmek demek anlamına gelmektedir şeklinde belirtmişlerdir.

Örtülü anlam unsurları ister yabancı dil öğretimi olsun ister ana dili öğretimi olsun öğrencinin her daim karşısına çıkan unsurlardır. Fakat ana dili eğitiminde öğrenci bunları dile dair edinim sürecinde kazandığı için farkında olmadan kullanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birey ise Türkçenin örtülü anlam unsurlarına dair bir edinim kazanmadıysa okuduklarını veya dinlediklerini anlamlandırmada zorlanacaktır. Bu sebeple bu unsurların dilin soyut yanına vurgu yapan bu unsurların olduğu söylemek gerekir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli “betimsel araştırma” modelidir.

Betimsel araştırma “geçmişte veya halen var olan bir durumu, var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı” (Karasar, 2003: 77) olarak tanımlanmıştır.

Araştırma amacına uygun olarak toplanan veriler “içerik analizi” yöntemiyle değerlendirilmiştir. Metinlerin analizine yönelik çalışmalarda kullanılan içerik analizi Patton (2014: 453) tarafından “hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimlerini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır.

3.2. Çalışma grubu

Araştırmada çalışma grubunu, İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitabı A1, A2,B1, B2 ve C1/+ seviyesindeki kitapların okuma metinleri oluşturmaktadır. Buna göre; İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında okuma metinleri olarak A1 seviyesinde 17 metin, A2, B1, B2, seviyelerinde 18 metin, C1/+ seviyelerinde ise 36 metin olmak üzere 107 metin araştırmacı ve alan uzmanı tarafından incelenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1-A2-B1-B2-C1/C+ seviyelerindeki metinler “**Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu**” na göre incelenerek toplanmıştır. Toplanan veriler Excel’e veri girişi yapılarak girilmiş ve hesaplanmıştır. Metinler, “**Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu**”nda yer alan; aktarma, bağdaştırma derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim başlıkları altında değerlendirilmiştir. Daha sonra Word’de tablolar halinde yüzde ve frekans değerleri verilerek son şeklini almıştır.

3.4. Ölçme Araçları

Ölçmede güvenilirlik ve geçerlilik ön koşullardır. Bir testin geçerli olması için ise güvenilir olması ön şarttır. Bir testin güvenilirliğini etkileyen tüm etkenler, doğrudan veya dolaylı biçimde o testin geçerliliğini de etkiler (Tekin, 2007). Buna bağlı olarak geliştirilen ölçme araçlarının geçerlilik ve güvenilirliğinin test edilmesi gereklidir. Bu çalışmada Onan ve Tiryaki (2012)'nin “Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar” uzman görüşü alınarak yeniden düzenlenmiş; aktarma, bağdaştırma derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim başlıklarını içinde barındıran **Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Forumu** bağlı olarak bulgular oluşturulmuştur.

Bu araştırmada kullanılan ölçme aracının geliştirmesi ile ilgili açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

3.5. Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Formu

Bu araştırmada yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan örtülü anlam unsurlarını belirleme amacıyla kullanılan “Örtülü Anlam Unsurları Değerlendirme Formu” Onan ve Tiryaki (2012)'nin “Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar” başlıklı çalışmalarından yola çıkılarak geliştirilmiştir. Buna göre formda 9 madde başlığı bulunmaktadır.

Değerlendirme formunun geliştirilirken ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşüne dayanan ölçek geliştirme çalışmalarında Kapsam Geçerlik Oranı – KGO- (Content Validity Ratio/Index) adı verilen bir ölçüt kullanıldığı bildirilmektedir (Grant ve Davis 1997; akt., Yurdugül, 2005). Kapsam geçerliliğinin sağlanması için Onan ve Tiryaki (2012)'nin “Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar” başlıklı çalışmalarında bulunan başlıklar araştırmacı tarafından yeniden hazırlanarak ilgili maddeler inceleme öncesi 5 Türkçe eğitimi alanı uzmanı görüşleri alınmış, öneriler doğrultusunda gerekli olan düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüşü alınarak kodlayıcılar güvenilirliği 0.92 çıkmıştır.

Değerlendirme formu içinde yer alan madde başlıkları; aktarma, bağdaştırma derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim olarak belirlenmiştir. Eksilteli anlatım başlığı uzman görüşü sonucu madde başlığı olmaktan çıkarılmıştır. Bu

başlıklar kavramsal çerçeve başlığında açıklandığı için bu bölümde yer verilmemiştir.

3.6. Verilerin Analizi

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1, B2, C1/+ ders kitaplarında yer alan örtülü anlam unsurlarını belirleme amacıyla yapılan bu araştırmanın analizinde betimsel istatistik (frekans (f)-yüzde) kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders kitaplarındaki okuma metnlerinin örtülü anlam unsurları ana problem ve buna bağlı alt problemler başlığına bağlı olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde araştırmaya ilişkin sayısal veriler, kitaplarda yer alan metinler ve metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarına bağlı olarak, tablolar hâlinde verilmiştir. Araştırmanın sonucunda metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarına ait örnekler tablo altı açıklamaları sonrası örneklendirilmiştir.

4.1. Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Kullanımı

Tablo 1: İYİTDK'larındaki Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

Seviye	Metin Türü	Metin Türü (f)	%	Örtülü Anlam	%
A1	Bilgilendirici	9	52,9	174	54,0
	Öyküleyici	8	47,1	148	46,0
	Tartışmacı	0	0,0	0	0,0
	Şiir	0	0,0	0	0,0
Toplam		17	100	322	100
A2	Bilgilendirici	8	44,4	261	42,0
	Öyküleyici	10	55,5	360	57,9
	Tartışmacı	0	0,0	0	0,0
	Şiir	0	0,0	0	0,0
Toplam		18	100	621	100
B1	Bilgilendirici	13	72,2	1067	78,1
	Öyküleyici	4	22,2	235	17,2
	Tartışmacı	1	5,5	63	4,6
	Şiir	0	0,0	0	0,0
Toplam		18	100	1365	100
B2	Bilgilendirici	14	77,7	919	76,1
	Öyküleyici	3	16,6	216	17,9
	Tartışmacı	1	5,5	72	5,9
	Şiir	0	0,0	0	0,0
Toplam		18	100	1207	100
C1/+	Bilgilendirici	29	80,5	2668	76,9
	Öyküleyici	5	13,8	618	17,8
	Tartışmacı	2	5,5	182	5,2
	Şiir	0	0,0	0	0,0
Toplam		36	100	3468	100

Tablo 1'e göre *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki* metinlerin türüne göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri incelenmiştir. Kitaplardaki okuma metinleri; Bilgilendirici, öyküleyici, tartışmacı ve şiir olmak üzere 4 ana

başlık altında toplanmıştır. Buna göre A1 seviyesindeki bulgular; 9 bilgilendirici metin ve bu metinlerde toplam 174 örtülü anlam, 8 öyküleyici metin ve bu metinlerde toplam 148 örtülü anlam tespit edilmiştir. A1 seviyesindeki okuma metinlerinde tartışmacı ve şiir türünde bulgu bulunamamıştır.

Tablo 1'e göre; A1 seviyesinde 17 metinde toplam 322 örtülü anlam bulunurken, B1 seviyesinde 18 metinde toplam 1365, B2 seviyesinde 18 metinde 1207, C1/+ seviyelerinde 36 metinde 3468 örtülü anlam bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 1'ye göre A2 seviyesindeki bulgular; 8 bilgilendirici metin ve bu metinlerde toplam 261 örtülü anlam, 10 öyküleyici metin ve bu metinlerde toplam 360 örtülü anlam vardır. A2 seviyesindeki okuma metinlerinde tartışmacı ve şiir türünde bulgu bulunamamıştır.

Tablo 1'e göre B1 seviyesindeki bulgular; 13 bilgilendirici metin ve bu metinlerde toplam 1067 örtülü anlam, 4 öyküleyici metin ve bu metinlerde toplam 235 örtülü anlam, 1 tartışmacı metin ve bu metinde toplam 63 örtülü anlam vardır. B1 seviyesindeki okuma metinlerinde şiir türünde bulgu bulunamamıştır.

Tablo 1'e göre B2 seviyesindeki bulgular; 14 bilgilendirici metin ve bu metinlerde toplam 919 örtülü anlam, 3 öyküleyici metin ve bu metinlerde toplam 216 örtülü anlam, 1 tartışmacı metin ve bu metinde toplam 72 örtülü anlam vardır. B2 seviyesindeki okuma metinlerinde şiir türünde bulgu tespit edilememiştir.

Tablo 1'e göre C1/+ seviyelerindeki bulgular; 29 bilgilendirici metin ve bu metinlerde toplam 2668 örtülü anlam, 5 öyküleyici metin ve bu metinlerde toplam 618 örtülü anlam, 2 tartışmacı metin ve bu metinde toplam 182 örtülü anlam vardır. C1/+ seviyelerindeki okuma metinlerinde şiir türünde bulgu bulunamamıştır.

4.2. Metinlerde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımı

Tablo 2: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin adı	Cümle (f)	%	Örtülü anlam(f)	%
1	Tanışma	47	9,3	23	7,1
2	Sınıf	17	3,3	8	2,4
3	Okul	20	3,9	18	5,5
4	Kaç?	21	4,1	12	3,7
5	Neredesin?	28	5,5	15	4,6
6	Bir Günüm	51	10,1	25	7,7
7	Sosyal Gruplar	26	5,1	22	6,8

8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	41	8,1	23	7,1
9	Benim Ailem	22	4,3	9	2,8
10	Benim Sınıfım	30	5,9	18	5,5
11	Sevgili Ailem	25	4,9	20	6,2
12	Ne Zaman?	22	4,3	16	4,9
13	Bayramlar	17	3,3	28	8,7
14	Özel Günler	25	4,9	25	7,7
15	Akrabalarım	56	11,0	26	8,0
16	Benim Mahallem	29	5,7	19	5,9
17	Hastayım	28	5,5	15	4,6
Toplam		505	% 100,0	322	% 100,0

Tablo 2 ‘de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabındaki* okuma metinlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri ele alınmıştır. A1 seviyesinde 17 metinde toplam 505 cümle içinde 322 örtülü anlam bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre cümle sayısı en fazla olan metin “Akrabalarım”(% 11,0) iken, “Sınıf” ve “Bayramlar”(% 3,3) metinleri en az cümle sayısına sahiptir. Örtülü anlam olarak incelediğimizde ise en fazla örtülü anlam unsuru “Bayramlar”(% 8,7) başlıklı metinde bulunurken en az örtülü anlam unsuru “Sınıf”(% 2,4) metnindedir.

Tablo 3: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Cümle (f)	%	Örtülü anlam(f)	%
1	Şiş Kebap Yapalım	9	1,8	6	1,0
2	Yemek Siparişi	18	3,6	29	4,7
3	Arkadaş Arıyorum	14	2,8	22	3,5
4	Dünyada İlkler	12	2,4	22	3,5
5	Dün Neler Yaptı N?	50	10,0	35	5,6
6	Sağlık İçin Balık	17	3,4	25	4,0
7	Oğluma Mektup	18	3,6	30	4,8
8	Avrupa Turu	35	7,0	30	4,8
9	Piknikte	36	7,2	30	4,8
10	Yeni Komşu	36	7,2	29	4,7
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	27	5,4	40	6,4
12	Eşeğin Sözü	7	1,4	20	3,2
13	Doğa Olayları	39	7,8	51	8,2
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	27	5,4	36	5,8
15	Çalıkuşu	27	5,4	39	6,3
16	İş İlanı	59	11,8	62	10,0
17	Otelde	49	9,8	46	7,4

18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	22	4,4	69	11,1
Toplam		502	100	621	100

Tablo 3 'de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabındaki* okuma metinlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri ele alınmıştır. A2 seviyesinde 18 metinde toplam 502 cümle içinde 621 örtülü anlam bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre cümle sayısı en fazla olan metin “İş İlanı”(%11,8) iken, “Şiş Kebap Yapalım”(%1,8) metni en az cümle sayısına sahiptir. Örtülü anlam olarak incelediğimizde ise en fazla örtülü anlam unsuru “Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz”(%11,1) başlıklı metinde bulunurken en az örtülü anlam unsuru “Şiş Kebap Yapalım”(%1,0) metnindedir.

Tablo 4: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Cümle (f)	%	Örtülü anlam(f)	%
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	32	5,3	45	3,3
2	Nereye Gideceğiz?	49	8,1	45	3,3
3	İçimdeki Türkiye'm	32	5,3	70	5,1
4	İş Hayatındaki Roller	30	4,9	75	5,5
5	Yoğurdun Steve Jobs'u	49	8,1	96	7,0
6	Meslek Seçimi	25	4,1	57	4,2
7	Sağlığın Anahtarı	19	3,1	51	3,7
8	Yüz Yaşında Hâlâ Dinç	30	4,9	63	4,6
9	Kristal Tedavileri	53	8,7	100	7,3
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	52	8,6	109	8,0
11	Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor	16	2,6	66	4,8
12	Vazgeçmek İçin Çok Erken	39	6,4	89	6,5
13	Mesela Oynayalım Mı?	29	4,8	75	5,5
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	38	6,3	80	5,9
15	Murphy Kanunları	27	4,4	54	4,0
16	Öğrenci Evi	39	6,4	125	9,2
17	Türk Aile Yapısı	26	4,3	72	5,3
18	Komşuluk Ölüyor	22	3,6	93	6,8
Toplam		607	% 100,0	1365	100

Tablo 4 ‘de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabındaki* okuma metinlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. B1 seviyesinde 18 metinde toplam 607 cümle içinde 1365 örtülü anlam bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre cümle sayısı en fazla olan metin “Kristal Tedavileri”(%8,7) iken, “Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor”(%2,6) metni en az cümle sayısına sahiptir. Örtülü anlam olarak incelediğimizde ise en fazla örtülü anlam unsuru “Öğrenci Evi”(9,2) başlıklı metinde bulunurken en az örtülü anlam unsuru “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?”(%3,3) ve “Nereye Gideceğiz?” (%3,3) metinlerindedir.

Tablo 5: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Cümle (f)	%	Örtülü anlam(f)	%
1	Bavul Hazırlama				
	Sanatı	24	4,6	18	1,5
2	Turizmde Çek- Yat Yöntemi	32	6,1	66	5,5
3	Meryem Ana Evi	30	5,8	65	5,4
4	Çocukluğumdan Bugüne				
	Teknoloji	40	7,7	87	7,2
5	Günümüzde İletişim	32	6,1	72	6,0
6	Ulaşım Araçları	24	4,6	46	3,8
7	Kişilik Ve Karakter	34	6,5	81	6,7
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	56	10,7	86	7,1
9	Duyusal Zekâ	32	6,1	78	6,5
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	30	5,8	72	6,0
11	Kalıcı Moda Var Mıdır?	16	3,1	45	3,7
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	34	6,5	100	8,3
13	Peri Bacaları	21	4,0	67	5,6
14	Taç Mahal	24	4,6	83	6,9
15	İlginç İcatlar	29	5,6	56	4,6
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	27	5,2	68	5,6
17	Başarabilmek	15	2,9	72	6,0
18	Bunları Biliyor Musunuz?	21	4,0	45	3,7
Toplam		521	100	1207	100

Tablo 5 ‘de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabındaki* okuma metinlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. B2 seviyesinde 18 metinde toplam 521cümle içinde 1207 örtülü anlam bulgusuna

ulaşılmıştır. Buna göre cümle sayısı en fazla olan metin “Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi”(%10,7) iken, “Başarabilmek”(%2,9) metni en az cümle sayısına sahiptir. Örtülü anlam olarak incelediğimizde ise en fazla örtülü anlam unsuru “Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!”(%8,3) başlıklı metinde bulunurken en az örtülü anlam unsuru “Bavul Hazırlama Sanatı?”(%1,5) başlıklı metnindedir.

Tablo 6: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerin Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Cümle (f)	%	Örtülü anlam(f)	%
1	Saatın İcadı	49	3,0	122	3,5
2	24 Saat				
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	56	3,4	124	3,5
4	Aşkın Kimyası	48	2,9	109	3,1
5	Ünlü Aşıklar ve Aşk Mektupları	50	3,0	100	2,8
6	Aşkın Sırrı	56	3,4	118	3,4
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp sonra Kaybedenler	99	6,0	115	3,3
8	Satranç ve Tavla	42	2,5	87	2,5
9	Elmas Gerdanlık	34	2,0	68	1,9
10	Arzu halden Dilekçeye	109	6,6	188	5,4
11	İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?	11	0,6	49	1,4
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkemede	30	1,8	81	2,3
13	Lumiere Kardeşler	23	1,4	75	2,1
14	Susuz Yaz	37	2,2	100	2,8
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	105	6,4	165	4,7
16	Bilge Ve Bilgelik	30	1,8	107	3,0
17	Bilgi Teknolojisi	62	3,8	119	3,4
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	28	1,7	53	1,5
19	Sanat Nedir?	43	2,6	126	3,6
20	Sanat Türleri	44	2,7	77	2,2
21	Türk Süsleme Sanatları	35	2,1	62	1,7
22	Suç Nedir?	50	3,0	112	3,2
23	Adalet Nedir?	41	2,5	105	3,0
24	Esaretin Bedeli	31	1,9	75	2,1
25	Mizah Her Kapıyı Açar	74	4,5	120	3,4
26	Mizah Türleri	60	3,6	193	5,5
27	Hasan Kaçan	28	1,7	71	2,0
28	Dünden Bugüne	13	0,8	32	0,9
		47	2,8	81	2,3

29	Para Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Gelişimi	24	1,4	52	1,5
30	Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri	44	2,7	98	2,8
31	Dünyamız	26	1,5	55	1,5
32	Küresel Isınma Nedir?	24	1,4	54	1,5
33	Dünya’dan Mars’a	25	1,5	73	2,1
34	Gençlerin Medya Tüketimi	33	2,0	97	2,8
35	Mert’in İletişim Serüveni	87	5,3	120	3,4
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	34	2,0	85	2,4
Toplam		1632	100	3468	100

Tablo 6 ‘da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabındaki* okuma metinlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. C1/+ seviyelerinde 36 metinde toplam 1632 cümle içinde 3468 örtülü anlam bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre cümle sayısı en fazla olan metin “Elmas Gerdanlık”(%6,6) iken, “Arzuhalinden Dilekçeye”(%0,6) başlıklı metni en az cümle sayısına sahiptir. Örtülü anlam olarak incelediğimizde ise en fazla örtülü anlam unsuru “Mizah Her Kapıyı Açar”(%5,5) başlıklı metinde bulunurken en az örtülü anlam unsuru “Hasan Kaçan”(%0,9) başlıklı metnindedir.

4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Metinlerinde Yer Alan Örtülü Anlam Unsurları

4.3.1. İYİTDK Metinlerinde Aktarma Kullanımı

Tablo 7: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Aktarma Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Aktarmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	2	47	4,3	23	8,7
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	10	20	50,0	18	55,6
4	Kaç?	5	21	23,8	12	41,7
5	Neredesin?	5	28	17,9	15	33,3
6	Bir Günüm	6	51	11,8	25	24,0
7	Sosyal Gruplar	8	26	30,8	22	36,4
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsunuz?	2	41	4,9	23	8,7
9	Benim Ailem	6	22	27,3	9	66,7
10	Benim Sınıfım	1	30	3,3	18	5,6

11	Sevgili Ailem	5	25	20,0	20	25,0
12	Ne Zaman?	0	22	0,0	16	0,0
13	Bayramlar	10	17	58,8	28	35,7
14	Özel Günler	6	25	24,0	25	24,0
15	Akrabalarım	9	56	16,1	26	34,6
16	Benim					
	Mahallem	2	29	6,9	19	10,5
17	Hastayım	0	28	0,0	15	0,0
Toplam		77	505	15,2	322	24,0

Tablo 7’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar aktarma kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre aktarmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Benim Ailem”(66,7), “Okul”(55,6) “Kaç”(41,7) metinlerinde, en az oran ;“Tanışma”(8,7) , “Benim Ailem”(8,7) , “Benim Sınıfım” (5,6) metinlerindedir. “Sınıf”, “Hastayım” ve “Ne Zaman” (0,0)metinlerinde aktarma kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %24,0’ünü aktarma oluşturmaktadır.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde aktarma kullanımı örnek cümleler:

- “Akşamları evde internete giriyorum ve ders çalışıyorum.”(A1:syf.39)
- “Gerçekten maça gelmek istemiyor musun? Bu maç çok heyecanlı.”(A1:syf.46)
- “Biz ilkokul birinci sınıftan beri her 24 Kasım öğretmenler gününde öğretmenimize küçük, çeşitli hediyeler alıyoruz ya da bütün sınıf para topluyoruz ve büyük bir hediye alıyoruz.”(A1:syf.75)
- “Annemin babası ve annesi evimize çok yakın oturuyorlar.”(A1:syf.82)
- “Babamın babası ve annesi Sivas’ta yaşıyor.” .”(A1:syf.82)

Tablo 8: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Aktarma Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Aktarmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	1	9	11,1	6	16,7
2	Yemek siparişi	6	18	33,3	29	20,7
3	Arkadaş arıyorum	3	14	21,4	22	13,6
4	Dünyada ilkler	5	12	41,7	22	22,7
5	Dün neler yaptı n?	7	50	14,0	35	20,0
6	Sağlık için balık	4	17	23,5	25	16,0
7	Oğluma mektup	3	18	16,7	30	10,0
8	Avrupa turu	7	35	20,0	30	23,3
9	Piknikte	2	36	5,6	30	6,7
10	Yeni komşu	5	36	13,9	29	17,2
11	Keloğlan ve sihirli tas	2	27	7,4	40	5,0
12	Eşeğin sözü	5	7	71,4	20	25,0
13	Doğa olayları	4	39	10,3	51	7,8
14	Alışkanlıklarımız ve hobilerimiz	3	27	11,1	36	8,3
15	Çalıkuşu	4	27	14,8	39	10,3
16	İş ilanı	6	59	10,2	62	9,7
17	Otelde	11	49	22,4	46	23,9
18	Yağmurlu bir günde İstanbul'da neler yapabilirsiniz?	14	22	63,6	69	20,3
Toplam		92	502	18,3	621	15,0

Tablo 8’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar aktarma kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Tablo 8’de göre aktarmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Eşeğin sözü”(25,0), “Otelde”(23,9) “Avrupa turu”(23,3) metinlerinde, en az oran; Keloğlan ve sihirli tas” (5,0), “Piknikte”(6,7) , Doğa olayları(7,8) metinlerindedir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %15,0’ini aktarma oluşturmaktadır.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde aktarma kullanımı örnek cümleler:

- “Kebap için malzemeler: 1 kilogram kuşbaşı et...”(A2:syf.9)
- “Bugün ana yemekte neler var?”(A2:syf.12)
- “Biz soğan yemiyoruz. Ortaya bir mevsim salatası alalım.”(A2:syf.12)

- “*Apartmana yeni bir aile taşınmış, duydun mu?*”(A2:syf.52)
- “*Bu hayat Keloğlan’ı şımartmış.*”(A2:syf.56)
- “*Feride, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yapar.*”(A2:syf.75)
- “*Halkın dedikodusu üzerine onunla kâğıt üzerinde evlenir.*”(A2:syf.75)
- “*Anneme kızımı gönül rahatlığıyla emanet edebilirim*”(A2:syf.83).

Tablo 9: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

Numara	Metin Adı	Aktarma Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Aktarmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl bir ev arıyorsunuz?	12	32	37,5	45	26,7
2	Nereye gideceğiz?	8	49	16,3	45	17,8
3	İçimdeki Türkiye’m	17	32	53,1	70	24,3
4	İş hayatındaki roller	15	30	50,0	75	20,0%
5	Yoğurdun Steve Jobs’u	18	49	36,7	96	18,8
6	Meslek seçimi	17	25	68,0	57	29,8
7	Sağlığın anahtarı	15	19	78,9	51	29,4
8	Yüz yaşında hâlâ dinç	18	30	60,0	63	28,6
9	Kristal tedavileri	9	53	17,0	100	9,0
10	Herkes aynı şekilde mi öğrenir?	25	52	48,1	109	22,9
11	Türkçe algılamada beyni zorluyor	17	16	106,3	66	25,8
12	Vazgeçmek için çok erken	14	39	35,9	89	15,7
13	Mesela oynayalım mı?	24	29	82,8	75	32,0
14	Pişmanlıklarınızdan kurtulun	18	38	47,4	80	22,5
15	Murphy kanunları	15	27	55,6	54	27,8
16	Öğrenci evi	41	39	105,1	125	32,8
17	Türk Aile Yapısı	22	26	84,6	72	30,6
18	Komşuluk ölüyor	23	22	104,5	91	25,3
Toplam		328	607	54,0	1365	24,0

Tablo 9’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde kullanılan aktarmanın cümle ve örtülü anlam unsurları içindeki oranları frekans ve yüzde olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 9’da göre aktarmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Öğrenci evi”(32,8), “Mesela oynayalım

mi?”(32,0) “Türk Aile Yapısı”(30,6) metinlerinde, en az oran; “Kristal tedavileri” (9,0), “Vazgeçmek için çok erken”(15,7) , Nereye gideceğiz? (17,8) metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %24,0’ünü aktarma oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde aktarma kullanımı örnek cümleler:

- “Bu soruyu soruyorum çünkü biliyorsunuz ki bazı ev sahipleri bekâra ev vermemeyi tercih ediyorlar.” (B1:syf.9)
- “Şu anda size uygun olarak elimde iki ev var “ (B1:syf.9)
- “... İstanbul... Burası benim yeni yuvam.” (B1:syf.16)
- “Ezan sesini, hayatımda ilk kez Türkiye’de duydum.” (B1:syf.16)
- “Kendi işlerini yapar, diğer işlere de yardım eder. İngiliz anahtarı gibidir.” (B1:syf.25)
- “Kendi işlerini başkasına yaptırır, sonra da "Ben yaptım." diyerek ortalarda dolaşır.” (B1:syf.25)
- “İşini öğretmekten kaçınır çünkü koltuğunu başkasına vermek istemez.” (B1:syf.25)
- “Ben altı kardeşli bir ailede, Fırat Nehri'nin kenarında, Munzur Dağları'nın eteğinde küçük bir kasabada büyüdüm.” (B1:syf.29)
- “İki yıl bocaladık ama sonra ürün oturdu.” (B1:syf. 29)
- “Hayatımızı basit fakat akılcı prensipleri benimseyerek yaşamak ve 100 yıllık ömürün reçetesinin keyfine varmak yeter.” (B1:syf.43)
- “Bu soruların cevabı kristallerde yatıyor.” (B1:syf.46)
- “Çünkü her insan farklı bir dil kullanarak kendini ifade eder.” (B1:syf.54)
- “Yerinde duranlar neden yapamayacaklarını düşünürken, ileriye gidenler daha başka neler yapabileceklerini hayal ederler.” (B1:syf.61)
- “Gözlerimde tebessüm ile martılara simit atarken bulsam kendimi” (B1:syf.68)
- “Evdeki öğrencilerin aşk trafiği yoğunudur” (B1:syf.85)
- “Anne, baba, kızlar, damatlar, oğullar, gelinler ve torunlar aynı çatı altında yaşıyordu” (B1:syf.88)

- “Oysaki onlar köyünde, başı sıkışınca komşusuna başvurmaya, ona dert yanmaya, içini boşaltıp rahatlamaya, komşusunun ona ihtiyacı olunca bir sıcak çorba yapıp duasının almaya alışmış.” (B1:syf.94).

Tablo 10: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

Numara	Metin Adı	Aktarma Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Aktarmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	3	24	12,5	18	16,7
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	17	32	53,1	66	25,8
3	Meryem Ana Evi	19	30	63,3	65	29,2
4	Çocukluğumdan Bugüne					
5	Teknoloji	19	40	47,5	87	21,8
	Günümüzde					
	İletişim	25	32	78,1	72	34,7
6	Ulaşım Araçları	6	24	25,0	46	13,0
7	Kişilik ve Karakter	21	34	61,8	81	25,9
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	16	56	28,6	86	18,6
9	Duygusal Zekâ	17	32	53,1	78	21,8
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	24	30	80,0	72	33,3
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	14	16	87,5	45	31,1
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	28	34	82,4	100	28,0
13	Peri Bacaları	21	21	100,0	67	31,3
14	Taç Mahal	23	24	95,8	83	27,7
15	İlginç İcatlar	15	29	51,7	56	26,8
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	6	27	22,2	68	8,8
17	Başarabilmek	18	15	120,0	72	25,0
18	Bunları Biliyor musunuz?	5	21	23,8	45	11,1
Toplam		297	521	57,0	1207	24,6

Tablo 10’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde kullanılan aktarmanın cümle ve örtülü anlam unsurları içindeki oranları frekans ve yüzde olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 10’a göre aktarmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Günümüzde İletişim”(34,7), “Moda Nedir, Ne

Değildir?”(33,3) “Peri Bacaları”(31,1) metinlerinde, en az oran; “İnsan Vücutuyla İlgili Bilmediklerimiz” (8,8), “Bunları Biliyor musunuz?”(11,1) , Ulaşım Araçları (13,0) metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %24,6’sını aktarma unsuru oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde aktarma kullanımı örnek cümleler:

- “Kim bilir, belki bir gün siz de kızım ve ben gibi gönüllü turizm elçileri olursunuz ve salonunuzdaki boş bir çek-yatla farklı kültürlerle konukseverlik gösterebilirsiniz.”(B2:syf.13)
- “Böylece Hristiyan dünyası, ilgisini Efes’teki bu küçük eve çevirmiş.” (B2:syf.16)
- “Ancak, telefonun diğer ucundaki kişiyi görebilmek için bu yaşıma kadar beklemem gerekiyormuş. “(B2:syf.25)
- “Ancak fiyat şimdilik biraz tuzlu (€3500 kadar).” (B2:syf.34)
- “Kimi insanlar çok soğukkanlıdır.” (B2:syf.45)
- “Renkler kendi dilleriyle karşımızdakine karakterimiz hakkında bilgi veriyor.” (B2:syf.48)
- “Rahatlık moda dünyası için yeni bir kavram.”(B2:syf.60)
- “Hayata sizi başarıya götüren adımların hangisi kolay?” (B2:syf.67)
- “Tüm güzellikler sonsuza dek yaşasa da dünya, ölümlülerin dünyasıydı.” (B2:syf.78).

Tablo 11: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Aktarma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

Numara	Metin Adı	Aktarma Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Aktarmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatin icadı	30	49	61,2	122	24,6
2	24 saat yetmiyorsa	25	56	44,6	124	20,2
3	Ünlü bilim Adamlarının Çocuklukları	27	48	56,3	109	24,8
4	Aşkın kimyası	21	50	42,0	100	21,0
5	Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları	13	56	23,2	118	11,0
6	Aşkın sırrı	21	99	21,2	115	18,3
7	Büyük ikramiyeyi Kazanıp Sonra	21	42	50,0	87	24,1

	Kaybedenler					
8	Satranç ve Tavla	18	34	52,9	68	26,5
9	Elmas gerdanlık	30	109	27,5	188	16,0
10	Arzuhalde dilekçeye	14	11	127,3	49	28,6
11	İş görüşmelerinde işverenler nelere dikkat eder?	21	30	70,0	81	25,9
12	Fatih Sultan Mehmet mahkemesinde	22	23	95,7	75	29,3
13	Lumiere Kardeşler	28	37	75,7	100	28,0
14	Susuz yaz	42	105	40,0	165	25,5
15	Yabancı ülkelerde yayınlanan Türk dizileri	28	30	93,3	107	26,2
16	Bilge ve bilgeliği	26	62	41,9	119	21,8
17	Bilgi teknolojisi	17	28	60,7	53	32,1
18	Bilgi toplumu ve üniversiteler	30	43	69,8	126	23,8
19	Sanat nedir?	19	44	43,2	77	24,7
20	Sanat türleri	11	35	31,4	62	17,7
21	Türk süsleme sanatları	33	50	66,0	112	29,5
22	Suç nedir?	31	41	75,6	105	29,5
23	Adalet nedir?	25	31	80,6	75	33,3
24	Esaretin bedeli	19	74	25,7	120	15,8
25	Mizah her kapıyı açar	48	60	80,0	193	24,9
26	Mizah türleri	19	28	67,9	71	26,8
27	Hasan Kaçan	11	13	84,6	32	34,4
28	Dünden bugüne para	20	47	42,6	81	24,7
29	Türkiye’de enflasyonun tarihsel gelişimi	17	24	70,8	52	32,7
30	Öğrenciler için tasarruf yöntemleri	23	44	52,3	98	23,5
31	Dünyamız	10	26	38,5	55	18,2
32	Küresel ısınma nedir?	17	24	70,8	54	31,5
33	Dünya’dan Mars’a	21	25	84,0	73	28,8
34	Gençlerin medya tüketimi	36	33	109,1	97	37,1
35	Mert’in iletişim serüveni	16	87	18,4	120	13,3
36	İnternet ve medya bağımlılığı	17	34	50,0	85	20,0
Toplam		827	1632	50,6	3468	23,8

Tablo 11’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından aktarma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde kullanılan aktarmanın cümle ve örtülü anlam unsurları içindeki oranları frekans ve yüzde olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 11’ye göre aktarmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Gençlerin Medya Tüketimi”(37,1), “Hasan Kaçan”(34,4) “Adalet Nedir?”(33,3) metinlerinde, en az oran; “Ünlü Âşıklar Ve Aşk

Mektupları” (11,0), “Mert’in İletişim Serüveni?”(13,3) , “Esareti Bedeli” (15,8) metinlerindedir.

C1/+düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %23,8’ini aktarma unsuru oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde aktarma kullanımı örnek cümleler:

- “İlk mekanik saatler, saati göstermek değil zamanı duyurmak üzere yapılmıştır.”(C1:syf.11)
- “Çalışan kesimin televizyon tutkusu yok ama ‘facebook’u, ‘mail’leri var.”
.”(C1:syf.17)
- “Aslında yazar Kenan Kalecikli’nin de dediği gibi “Aşkın ömrü yüreğimiz kadardır.”” (C1:syf.33)
- “Ancak on yıl önce “aşkın yüzüne tüküren” şairin sonraları dilinden düşürmediği türkü “Elsa” olacaktır. “(C1:syf.38)
- “Masaya oturdu ve sessizce yemeğini yemeye başladı. “(C1:syf.41)
- “Postacı, “Para mutluluk getirmiyor, yuvam dağıldı, toparlamak için varımı yoğumu harcadım. Eşim beni terk etti. Şimdi bir otomobilim, evim ve emekli maaşım var. Keşke o bileti almasaydım da o para çıkmasaydı.” diyormuş.”
(C1:syf.50)
- “Hint imparatoruna,
Evet, kim daha çok düşünüyor,
Kim daha iyi biliyor,
Kim daha ileriye görüyorsa o kazanır”. (C1:syf.56)
- “Ama o sevinmek yerine suratını asarak davetiyeyi masaya koydu
.”(C1:syf.58)
- “Görüşmeye girmeden, iyi hazırlanmak olumlu olumsuz yönlerinizi kendi içinizde düşünerek ve buna hazırlıklı olmanız gerekir.” (C1:syf.69)
- “...ama emir büyük yerdendir ve geri dönüşü yoktur. “(C1:syf.72)

- “İlk kareler beyaz perdeye yansıdığına Lumiere Kardeşler nasıl bir mucizeye imza attıklarının farkında değillerdi.” (C1:syf.80)
- “25 yıldır kameradan uzaksınız.” (C1:syf.86)
- “Son yıllarda Türk dizi sektörünün başarısı dünya çapında konuşulur oldu.” (C1:syf.90)
- “Gulf News, Arap dünyasında esen Türk dizileri rüzgarını masaya yatırdı, Türk dizilerinin Arap medyasında nasıl ayrı bir kulvar açtığını inceledi.” (C1:syf.91)
- “Potansiyel güçlerin uyanması, kişisel gelişmeyi hızlandırır.” (C1:syf.101)
- “20. yüzyılın son on yılına kadar hüküm süren sanayi toplumundaki maddi sermayenin, kol gücünün yerini bilgi toplumunda bilgi ve insan sermayesi, beyin gücü almaktadır.” (C1:syf.108)
- “Aşırı disiplinli, sevgisiz ve soğuk aile ortamlarında büyüyen çocuklarda çeşitli psikolojik sorunların çok daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.” (C1:syf.130)
- “Müdür, hapishanenin sırtından oldukça yüklü miktarda haksız kazanç elde etmektedir.” (C1:syf.136)
- “Gülmeye başladığımızda egomuzun etrafına ördüğümüz duvarlar yıkılır, içimizdeki çocuk ortaya çıkar.” (C1:syf.145)
- “Kara mizahın nükteden ve mizahtan ayrılan yanı çok daha sert ve vurucu bir dile sahip olmasıdır.” (C1:syf.149)
- “Youth Insight tarafından gerçekleştirilen araştırma, aslında yıllardır basmakalıp olarak söylenen “Gençler gazete okumuyor”, “Yeni nesil için varsa yoksa TV”, “Zamane çocukları internetin başından kalkmıyor” gibi cümlelerin de karşılığı olup olmadığını ortaya koyuyor. (C1:syf.192)
- “Babası ekrandaki haberi görünce sabah yaşadığı olay olduğunu anlar...”(C1:syf.198)

- “NASCAR pilotu Brad Keselowski sosyal medyaya olan bağımlılığını bütün dünyaya tam anlamıyla ilan etti ama çok tehlikeli bir şekilde!” (C1:syf.203)

4.3.2. İYİTDK Metinlerinde Bağdaştırma Kullanımı

Tablo 12: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Bağdaştırma	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Bağdaştırmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	0	47	0,0	23	0,0
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	0	20	0,0	18	0,0
4	Kaç?	2	21	9,5	12	16,7
5	Neredesin?	0	28	0,0	15	0,0
6	Bir Günüm	1	51	2,0	25	4,0
7	Sosyal Gruplar	2	26	7,7%	22	9,1
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	9	41	22,0	23	39,1
9	Benim Ailem	2	22	9,1	9	22,2
10	Benim Sınıfım	2	30	6,7	18	11,1
11	Sevgili Ailem	1	25	4,0	20	5,0
12	Ne Zaman?	2	22	9,1	16	12,5
13	Bayramlar	7	17	41,2	28	25,0
14	Özel Günler	3	25	12,0	25	12,0
15	Akrabalarım	1	56	1,8	26	3,8
16	Benim Mahallem	3	29	10,3	19	15,8
17	Hastayım	2	28	7,1	15	13,3
Toplam		37	505	7,3	322	11,5

Tablo 12’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki bağdaştırma, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre bağdaştırmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?”(39,1), “Bayramlar”(25,0), “Benim Ailem”(22,2) metinlerinde yer alırken en az oran; “Akrabalarım”(3,8), “Bir Günüm” (4,0), “Sevgili Ailem”(5,0) metinlerindedir. Bağdaştırmanın kullanılmadığı metinler ise ;“ Tanışma?”, “Okul”, “Sınıf”, “Neredesin”,(0,0) ’dir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %11,5'ini bağdaştırma oluşturmaktadır.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde bağdaştırma kullanımı örnek cümleler:

- “Ben ev hanımıyım. ”(A1:syf.39)
- “Patlamış mısıra bayılıyoruz. ” (A1:syf.43)
- “Hafta sonları açık büfe kahvaltı var. ” (A1:syf.46)
- “Benim babam iş adamı. ” (A1:syf.56)
- “Boş vaktin var mı? (A1:syf.68)
- “Dinî bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramı’dır. “(A1:syf.72)
- “Türkiye’de mayıs ayının ikinci pazar günü anneler günüdür. ” (A1:syf.75)
- “Biz her yıl evlilik yıldönümümüzü dışarıda kutluyoruz. “(A1:syf.75)
- “İnsanlar çok güler yüzlü. ” (A1:syf.87)
- “Ben burada güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra Ulus Caddesi’ndeki alışveriş merkezine gidiyorum. “(A1:syf.87)
- “Ben boş zamanlarımı burada geçiriyorum. “(A1:syf.87)
- “ Size bir ağrı kesici, bir ateş düşürücü, bir antibiyotik ve öksürüğünüz için bir şurup vereceğim “(A1:syf.91)

Tablo 13: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Bağdaştırma	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Bağdaştırmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	2	9	22,2	6	33,3
2	Yemek Siparişi	2	18	11,1	29	6,9
3	Arkadaş Arıyorum	5	14	35,7	22	22,7
4	Dünyada İlkler	1	12	8,3	22	4,5
5	Dün Neler Yaptın?	1	50	2,0	35	2,9
6	Sağlık İçin Balık	2	17	11,8	25	8,0
7	Oğluma Mektup	3	18	16,7	30	10,0
8	Avrupa Turu	10	35	28,6	30	33,3
9	Piknikte	3	36	8,3	30	10,0
10	Yeni Komşu	4	36	11,1	29	13,8
11	Keloğlan ve Sihirli	2	27	7,4	40	5,0

	Tas					
12	Eşegin Sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa Olayları	12	39	30,8	51	23,5
14	Alışkanlıklarımız ve Hobilerimiz	4	27	14,8	36	11,1
15	Çalikuşu	4	27	14,8	39	10,3
16	İş İlanı	8	59	13,6	62	12,9
17	Otelde	8	49	16,3	46	17,4
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	18	22	81,8	69	26,1
	Toplam	89	502	17,7	621	14,3

Tablo 13'te *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki bağdaştırma, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre bağdaştırmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Şiş Kebap Yapalım”(33,3), “Avrupa turu”(33,3), “Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?”(26,1)”, “Doğa Olayları”(23,1) metinlerinde yer alırken en az oran; “Dün Neler Yaptın?”(2,6), “Dünyada İlkler” (4,5), “Keloğlan Ve Sihirli Tas”(5,0) metinlerindedir. Bağdaştırmanın kullanılmadığı metin ise ;“ Eşegin Sözü” (0,0) metni’ dir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %14,3’ünü bağdaştırma oluşturmaktadır.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde bağdaştırma kullanımı örnek cümleler:

- “Şiş kebab yapalım.” (A2:syf.9)
- “Bugün ana yemekte neler var?” (A2:syf.12)
- “Onur: Salatalarınız neler peki?
- Garson: Çoban salatası ve mevsim salatası.” (A2:syf.12)
- “İlk Osmanlı parasını Osman Bey bastırdı.” (A2:syf.24)
- “ Arkadaşım Don Kişot ’un çizgi filmini anlattı, ben de merak ettim ve bu kitabı okumak istedim.” (A2:syf.27)
- “Don Kişot’’ onun takma adıydı.” (A2:syf.27)

- “Sancho Panza, sıradan bir köylüydü.” (A2:syf.27)
- “Ben seni seviyorum ve her zaman yanında olacağım çünkü ben senin “süper baba’nım.” (A2:syf.38)
- “Biraz kuşbaşı et, tavuk kanadı ve hazır köfte alalım. (A2:syf.45)
- “Ev sahibinin çocukları da evi satmış.” (A2:syf.52)
- “Güneş tutulması Ay’ın hareketi sırasında meydana gelir.” (A2:syf.69)
- “Yer çekimi yeryüzündeki cisimleri yere doğru çeker.” (A2:syf.69)
- “Yer çekimini İngiliz bilim adamı Isaac Newton bulmuştur.” (A2:syf.69)
- “Feride Fransız yatılı okulunda okur.” (A2:syf.75)
- “Anneme kızımı gönül rahatlığıyla emanet edebilirim.” (A2:syf.83)
- “Türk mutfağında uzman. Ayrıca İtalyan ve Fransız mutfağını da çok iyi biliyor.” (A2:syf.86)
- “İsterseniz martılara simit atabilir, Adalar’da veya Anadolu Kavağı’nda ise balık yiyebilirsiniz.” (A2:syf.89)
- “Daha sonra Galata’ya doğru yürüyüp Galata Mevlevihane’sini, Galata Kulesi’ni ve Perşembe Pazarı’ndaki Arap Camisi’ni ziyaret edebilirsiniz.” (A2:syf.89)
- “Galata Kulesi’nden Ayasofya’yı, Sultanahmet’i, Topkapı Sarayı’nı, Kız Kulesi’ni, Marmara Denizi’ni, Boğaz’ı görebilirsiniz.” (A2:syf.89)
- “Gezi Parkı’nın önündeki insan trafiğini seyredip enfes bir fincan kahve yudumlayabilirsiniz.” (A2:syf.89).

Tablo 14: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Bağdaştırma	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Bağdaştırmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	10	32	31,3	45	22,2
2	Nereye Gideceğiz?	5	49	10,2	45	11,1
3	İçimdeki Türkiye’im	6	32	18,8	70	8,6
4	İş Hayatındaki Roller	11	30	36,7	75	14,7
5	Yoğurdun Steve Jobs’u	7	49	14,3	96	7,3
6	Meslek Seçimi	4	25	16,0	57	7,0
7	Sağlığın Anahtarı	8	19	42,1	51	15,7
8	Yüz Yaşında Hâlâ Dinç	7	30	23,3	63	11,1
9	Kristal Tedavileri	5	53	9,4	100	5,0
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	10	52	19,2	109	9,2
11	Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor	7	16	43,8	66	10,6
12	Vazgeçmek İçin Çok	6	39	15,4	89	6,7

	Erken					
13	Mesela Oynayalım Mı?	4	29	13,8	75	5,3
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	3	38	7,9	80	3,8
15	Murphy Kanunları	3	27	11,1	54	5,6
16	Öğrenci Evi	14	39	35,9	125	11,2
17	Türk Aile Yapısı	12	26	46,2	72	16,7
18	Komşuluk Ölüyor	1	22	4,5	91	1,1
Toplam		123	607	20,3	1365	9,0

Tablo 14’te *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki bağdaştırma, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre bağdaştırmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?”(22,2), “Türk Aile Yapısı”(16,7), “Sağlığın Anahtarı”(15,7) metinlerinde yer alırken en az oran; “Komşuluk Ölüyor”(1,1), “Pişmanlıklarınızdan Kurtulun” (3,8), “Kristal Tedavileri”(5,0) metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %9,0’ünü bağdaştırma oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde bağdaştırma kullanımı örnek cümleler:

- “Ev arkadaşı oluyoruz.” (B1:syf.12)
- ✓ “Otobüs için “akıllı bilet” yani AKBİL kullanabilirsin.” (B1:syf.12)
- “Yer elması ve pırasanın tadını hiç sevmedim.” (B1:syf.16)
- “İş yerimde birçok farklı kişilik ile karşılaştım ve mesai arkadaşlarımı sürekli inceledim.” (B1:syf.25)
- “Etkisiz eleman: Sadece görevlerini yapar, başka hiçbir işe karışmaz.” (B1:syf.25)
- ✓ “İngiliz anahtarı: Kendi işlerini yapar, diğer işlere de yardım eder.” (B1:syf.25)
- “Şık ofislerindeki büyük masalarının başındaki ya da fabrikalarının önündeki iş adamlarını ve iş kadınlarını mutlaka anımsayacaksınız.” (B1:syf.25)

- “Üstelik başarı hikâyesi çok daha renkli.” (B1:syf.25)
- “iş adamları arasında en parlak girişimci olarak anılıyor.” (B1:syf.25)
- ✓ “Ben altı kardeşli bir ailede, Fırat Nehri'nin kenarında, Munzur Dağları'nın eteğinde küçük bir kasabada büyüdüm.” (B1:syf.25)
- “Hayatım, dedemin dizinin dibinde onu izleyerek geçti.” (B1:syf.25)
- ✓ “Bu bilgilerin ışığında Harvard Tıp Fakültesi Beslenme Bölümü Başkanı Dr. Walter Willet şunları söylüyor:” (B1:syf.40)
- “Doğal ve mevsimsel gıdaları tüketmeliyiz.” (B1:syf.40)
- “Özellikle sabah kahvaltılarımız bol protein, sağlıklı yağ ve sağlıklı karbonhidratlar içermelidir.” (B1:syf.40)
- “Hayatımızı basit fakat akılcı prensipleri benimseyerek yaşamak ve 100 yıllık ömrün reçetesinin keyfine varmak yeter.” (B1:syf.43)
- “Kristaller dünyasında yeniyseniz işte size küçük bir rehber” (B1:syf.46)
- ✓ “Brezilya'da büyük bir ametist yatağı bulunduktan sonra değerini yitirmiştir.” (B1:syf.46)
- “Kelime dağarcıkları zengindir.” (B1:syf.54)
- ✓ “Tekerlemeleri ve kelime oyunlarını severler, dinleyerek daha iyi öğrenirler.” (B1:syf.54)
- ✓ “Duygularını belirgin olarak yücut diliyle ifade ederler.” (B1:syf.54)
- “Şimdi eğer isterseniz geçmişteki olaylara bakış açınızı değiştirerek onların zihninizdeki anlamlarını ve dolayısıyla duygularınızı değiştirebilirsiniz.” (B1:syf.61)
- “Ben bu hafta, olaylara farklı bir pencereden bakalım ve vicdan muhasebesi yapalım istiyorum.” (B1:syf.72)
- ✓ “Özetle bu hafta bu köşeyi olağanüstü detoks (geçmişin zararlı toksinlerinden kurtulma günü) ilan ediyorum!” (B1:syf.72)
- ✓ “...özellikle de geçmişin gölgesinden kurtulmak için Hint felsefesinin 4 altın kuralını deneyelim diyorum.” (B1:syf.72)
- ✓ “Anahtar kelimelerimiz: Sabır, doğru zaman ve inanmak.” (B1:syf.72)

- ✓ “Evdeki öğrencilerin aşk trafiği yoğunudur.” (B1:syf.85)
- ✓ “Ana, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aileye “çekirdek aile” diyoruz.” (B1:syf.88)
- “Ama köşesini döndükleri yolun sonuna vardıklarında iç zenginliklerini yitirip zavallı birer posa gibi kaldıklarını anlayacakları gün uzak değildir.” (B1:syf.94)

Tablo 15: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Bağdaştırma	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Bağdaştırmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	4	24	16,7	18	22,2
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	5	32	15,6	66	7,6
3	Meryem Ana Evi	2	30	6,7	65	3,1
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	9	40	22,5	87	10,3
5	Günümüzde İletişim	7	32	21,9	72	9,7
6	Ulaşım Araçları	6	24	25,0	46	13,0
7	Kişilik ve Karakter	11	34	32,4	81	13,6
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	9	56	16,1	86	10,5
9	Duygusal Zekâ	6	32	18,8	78	7,7
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	7	30	23,3	72	9,7
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	7	16	43,8	45	15,6
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	13	34	38,2	100	13,0
13	Peri Bacaları	9	21	42,9	67	13,4
14	Taç Mahal	2	24	8,3	83	2,4
15	İlginç İcatlar	6	29	20,7	56	10,7
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	2	27	7,4	68	2,9
17	Başarabilmek	8	15	53,3	72	11,1
18	Bunları Biliyor musunuz?	4	21	19,0	45	8,9
Toplam		117	521	22,5	1207	9,7

Tablo 15’e *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve

yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki bağdaştırma, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre bağdaştırmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Bavul Hazırlama Sanatı 22,2), “Kalıcı Moda Var mıdır?”(15,6), “Kişilik ve Karakter”(13,6) metinlerinde yer alırken en az oran; “Taç Mahal”(2,4), “İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz” (2,9), “Meryem Ana Evi”(3,1) metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %9,7’ünü bağdaştırma oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde bağdaştırma kullanımı örnek cümleler:

- “Onlara çek-yat turizminden bahsettim.” (B2:syf.13)
- ✓ “Beş yıldızlı otellerde kalmak, o ülkenin tarihini ve kültürünü öğrenmek için yeterli değil.” (B2:syf.13)
- ✓ “Kim bilir, belki bir gün siz de kızım ve ben gibi gönüllü turizm elçileri olursunuz ve salonunuzdaki boş bir çek-yatla farklı kültürlerle konukseverlik gösterebilirsiniz.” (B2:syf.13)
- “1990’ların başıydı. Çok az kişide cep telefonu vardı.” (B2:syf.25)
- ✓ “Yaşadığım düş kırıklığını anlatamam.” (B2:syf.25)
- “Çocukken filmler, canlı yayınlanıyor sanıyordum.” (B2:syf.25)
- “İnsanların %48’i yatmadan önce sosyal ağları kontrol etmektedir.” (B2:syf.30)
- ✓ “Yerden 340 km uzaklıkta olduğu için yeryüzünden çıplak gözle görülebiliyor.” (B2:syf.34)
- “Karakter; aile, okul ve çevre içinde çocukluk çağından itibaren gelişmeye başlar.” (B2:syf.45)
- “Sert saçlı insanlar keskin zekâlı olur.” (B2:syf.45)
- “Nazar boncuğu o yüzden mavidir.” (B2:syf.49)
- “Sarı ayrıca hüzün ve özlemin rengidir.” (B2:syf.49)

- “Duygusal zekâ son yıllarda yeni bir kavram olarak ileri sürülmüştür.” (B2:syf.53)
- “Eğer başarı sağlanırsa moda sektörü kesinlikle kazancı en büyük olan iş kolu.” (B2:syf.60)
- “Günümüzde insanlar ne istediklerinin “daha fazla” farkında olmaya başladılar ve moda yarışı içinde olmak istemiyorlar.” (B2:syf.60)
- “Giysilerin dilini öğrenmemiz gerek.” (B2:syf.67)
- “Her yıl dünyanın çeşitli yerlerinden milyonlarca turist Kapadokya bölgesine getiren gizemli peri bacalarının sırrı nedir?” (B2:syf.74)
- “Yine de bazen bu dev insanlara kızar, dağların tepesinden ateş dalgaları gönderirmiş.” (B2:syf.74)
- “Yapmanız gereken tek şey bu alışveriş sepetinden edinmek.” (B2:syf.83)
- “Bir insanda yemeğin yemek borusundan aşağı inmesi 8 saniye sürer.” (B2:syf.91)
- “İnsan, ömür boyu 330 milyon litre hava solur.” (B2:syf.91).

Tablo 16: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Bağdaştırma Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Bağdaştırma	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Bağdaştırmanın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatın İcadı	21	49	21	122	42,9
2	24 Saat					
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	7	56	7	124	12,5
4	Aşkın Kimyası	11	48	11	109	22,9
5	Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları	8	50	8	100	16,0
6	Aşkın Sırrı	8	56	8	118	14,3
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	4	99	4	115	4,0
8	Satranç Ve Tavla	5	42	5	87	11,9
9	Elmas Gerdanlık	3	34	3	68	8,8
10	Arzuhalde	5	109	5	188	4,6
	Dilekçeye	11	11	11	49	100,0
11	İş	16	30	16	81	53,3

	Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?					
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkemede	3	23	3	75	13,0
13	Lumiere Kardeşler	9	37	9	100	24,3
14	Susuz Yaz	5	105	5	165	4,8
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	6	30	6	107	20,0
16	Bilge Ve Bilgelik	10	62	10	119	16,1
17	Bilgi Teknolojisi	11	28	11	53	39,3
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	25	43	25	126	58,1
19	Sanat Nedir?	9	44	9	77	20,5
20	Sanat Türleri	9	35	9	62	25,7
21	Türk Süsleme Sanatları	9	50	9	112	18,0
22	Suç Nedir?	7	41	7	105	17,1
23	Adalet Nedir?	3	31	3	75	9,7
24	Esaretin Bedeli	7	74	7	120	9,5
25	Mizah Her Kapıyı Açar	21	60	21	193	35,0
26	Mizah Türleri	7	28	7	71	25,0
27	Hasan Kaçan	5	13	5	32	38,5
28	Dünden Bugüne Para	7	47	7	81	14,9
29	Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Gelişimi	3	24	3	52	12,5
30	Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri	6	44	6	98	13,6
31	Dünyamız	2	26	2	55	7,7
32	Küresel Isınma Nedir?	8	24	8	54	33,3
33	Dünya’dan Mars’a	8	25	8	73	32,0
34	Gençlerin Medya Tüketimi	13	33	13	97	39,4
35	Mert’in İletişim Serüveni	5	87	5	120	5,7
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	6	34	6	85	17,6
Toplam		303	1632	18,6	3468	8,7

Tablo 16’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından bağdaştırma kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki bağdaştırma, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre bağdaştırmanın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Arzuhalden Dilekçeye (100,0), “Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler”(58,1), “İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?”(53,3) metinlerinde yer alırken en az oran; “Aşkın Sırrı I”(4,0), “Elmas Gerdanlık” (4,6), “Susuz Yaz”(4,8) metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %8,7’ünü bağdaştırma oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde bağdaştırma kullanımı örnek cümleler:

- “Kime sorsanız başını kaşıyacak zamanı olmadığından, işlerini bir türlü yetiştiremediğinden şikâyet ediyor.” (C1/+ :syf.16)
- “Evinize veya iş yerinize belirli kişiler sürekli gidip geliyorsa ve siz bir şey söyleyemiyor ama kendi işinizi aksatmalarından dolayı rahatsızlık yaşıyorsanız, durumu tatlı bir dille karşı tarafa iletmelisiniz.” (C1/+ :syf.17)
- “Aşkın kimyası nedir?” (C1/+ :syf.32)
- “Dopamin, beynin “ödül kimyasalı” olarak da bilinir.” (C1/+ :syf.32)
- “Bilinçaltında depolanan kusursuz arkadaş özelliklerine uygun biriyle karşılaşıldığında aşkın ilk kıvılcımıyla birlikte kimyası da işin içine giriyor.” (C1/+ :syf.32)
- “Akşam beş çayı bir değişikliği benim için.”(C1/+ :syf.38)
- “Madam Loisel, ağır ev işleri ne demekmiş, öğrenmek zorunda kaldı, o zarif parmakları, gül pembesi tırnaklarıyla yağlı kapları, tavaları, eski püskü çarşafı, giysileri yıkadı...”(C1/+ :syf.59)
- “Arzuhâlcî olmak isteyen kişi, arzuhâlcî başına başvurur, resmî bir kurul önünde yapılan sınavda başarılı olursa kendisine “izin tezkeresi” verilirdi.” (C1/+ :syf.66)
- “Uçuk kıyafetler, aşırı makyaj ve ağır parfümden kaçınmak gereklidir.” (C1/+ :syf.69)

- “İstanbul’u fetheden, fatihler fatihi, Padişah Fatih Sultan Mehmet’i mahkemeye verip hakkını aramak için Kadı Hızır Bey’e şikâyet eder. (C1/+ :syf.72)
- “Metin Erksan, bu uluslararası şenlikte en iyi film seçilen “Susuz Yaz’la büyük ödül “Altın Ayl”ı kazandı.” (C1/+ :syf.85)
- “Halef selefiz yani.” (C1/+ :syf.85)
- “Michelangelo’nun hayatının son demlerinde söylediği bir laf var.” (C1/+ :syf.86)
- “...dizi satılan ülkelerden Türkiye’ye yoğun bir turist akışının sağlandığını söyleyerek dizi setlerinin ve dizi çekilen mekânların bu turistlerin yoğun ilgisi ile karşılaştığını aktarıyor.” (C1/+ :syf.90)
- “Yabancı ülkelere en çok satılan dizi “Kurtlar Vadisi” olurken bunu “Deli Yürek”, “Gümüş”, “Bumerang Cehennemi”, “Yaprak Dökümü”, “Acı Hayat”, “Asmalı Konak”, “Sakarya Fırat” ve “Tek Türkiye” gibi diziler izledi.” (C1/+ :syf.90)
- “Kişi bilgi edinerek bilge olamaz; ancak bilgiyi iyi uygulayabilir ve hayata geçirebilirse bilgelik yoluna girebilir.” (C1/+ :syf.100)
- “O, artık kendi hayatının efendisi olmuştur.” (C1/+ :syf.101)
- “Böylece, bütün sanat dallarını içine alan bir sınıflandırma yapmış olduğumuzu söyleyebiliriz.” (C1/+ :syf.121)
- “Minyatür, Doğu ve Batı dünyasında çok eskiden beri bilinen bir resim tarzıdır.” (C1/+ :syf.123)
- “Gazete, dergi, televizyon, internet gibi basın ve yayın organlarının suça teşvik edici yayınlar yapmaları ve bu tür yayınların suça yatkın insanlar tarafından izlenmesi suça teşvik bakımından zararlı görülmektedir.” (C1/+ :syf.131)

- “Müdür, hapishanenin sırtından oldukça yüklü miktarda haksız kazanç elde etmektedir. (C1/+:syf.136)
- “Çoğumuz tatsız, tuzsuz insanlar haline dönüşüyoruz.” (C1/+:syf.144)
- “Kara mizahın nükteden ve mizahtan ayrılan yanı çok daha sert ve vurucu bir dile sahip olmasıdır.” (C1/+:syf.149)
- “Ekmek Teknesi’nde Heredot Cevdet Eşref Saati dizisinde de Kaptan Küstü karakteri ile karşımıza çıkmaktadır. A.R.O.G filminde de yer almaktadır.” (C1/+:syf.152)
- “Ama bu ürünlerin birer cep yakıcı olduklarını da unutmamak gerekir.” (C1/+:syf.170)
- “İkinci el eşyaları kaçırmayın.” (C1/+:syf.170)
- “Örneğin 1960’ların sonlarından bu yana Kuzey Yarımküre’de kar örtüsünde yüzde 10’luk bir azalma oldu.” (C1/+:syf.181)
- “Bilim adamları iklim değişikliklerinin kalp, solunum yolu, bulaşıcı, alerjik ve bazı diğer hastalıkları tetikleyebileceği görüşünde.” (C1/+:syf.181)
- “Yeni nesil için varsa yoksa TV”, “Zamane çocukları internetin başından kalkmıyor” gibi cümlelerin de karşılığı olup olmadığını ortaya koyuyor.” (C1/+:syf.192).

4.3.3. İYİTDK Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı

Gösteren Cümle Kullanımı

Tablo 17: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	0	47	0,0	23	0,0
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	0	20	0,0	18	0,0

4	Kaç?	0	21	0,0	12	0,0
5	Neredesin?	0	28	0,0	15	0,0
6	Bir Günüm	0	51	0,0	25	0,0
7	Sosyal Gruplar	0	26	0,0	22	0,0
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	0	41	0,0	23	0,0
9	Benim Ailem	0	22	0,0	9	0,0
10	Benim Sınıfım	0	30	0,0	18	0,0
11	Sevgili Ailem	0	25	0,0	20	0,0
12	Ne Zaman?	0	22	0,0	16	0,0
13	Bayramlar	0	17	0,0	28	0,0
14	Özel Günler	0	25	0,0	25	0,0
15	Akrabalarım	0	56	0,0	26	0,0
16	Benim Mahallem	0	29	0,0	19	0,0
17	Hastayım	0	28	0,0	15	0,0
Toplam		0	505	0,0	322	0,0

Tablo 17’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre A1 okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların arasında derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulgusu tespit edilememiştir.

Tablo 18: *İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri*

No	Metin Adı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	0	9	0,0	6	0,0
2	Yemek Siparişi	0	18	0,0	29	0,0
3	Arkadaş Arıyorum	0	14	0,0	22	0,0
4	Dünyada İlkler	0	12	0,0	22	0,0
5	Dün Neler Yaptı N?	0	50	0,0	35	0,0
6	Sağlık İçin Balık	0	17	0,0	25	0,0
7	Oğluma Mektup	0	18	0,0	30	0,0
8	Avrupa Turu	0	35	0,0	30	0,0

9	Piknikte	0	36	0,0	30	0,0
10	Yeni Komşu	0	36	0,0	29	0,0
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	0	27	0,0	40	0,0
12	Eşeğin Sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa Olayları	0	39	0,0	51	0,0
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	0	27	0,0	36	0,0
15	Çalıkuşu	0	27	0,0	39	0,0
16	İş İlanı	0	59	0,0	62	0,0
17	Otelde	0	49	0,0	46	0,0
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	0	22	0,0	69	0,0
Toplam		0	502	0,0	621	0,0

Tablo 18’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre A2 okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların arasında derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulgusu tespit edilememiştir.

Tablo 19: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

Numara	Metin Adı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	0	32	0,0	45	0,0
2	Nereye Gideceğiz?	0	49	0,0	45	0,0
3	İçimdeki Türkiye’ım	0	32	0,0	70	0,0
4	İş Hayatındaki Roller	1	30	3,3	75	1,3
5	Yoğurdun Steve Jobs’u	0	49	0,0	96	0,0
6	Meslek Seçimi	0	25	0,0	57	0,0

7	Sağlığın Anahtarı	0	19	0,0	51	0,0
8	Yüz Yaşında Hâlâ					
	Dinç	0	30	0,0	63	0,0
9	Kristal Tedavileri	0	53	0,0	100	0,0
10	Herkes Aynı Şekilde					
	Mi Öğrenir?	0	52	0,0	109	0,0
11	Türkçe Algılamada					
	Beyni Zorluyor	0	16	0,0	66	0,0
12	Vazgeçmek İçin					
	Çok Erken	2	39	5,1	89	2,2
13	Mesela Oynayalım					
	Mı?	0	29	0,0	75	0,0
14	Pişmanlıklarınızdan					
	Kurtulun	0	38	0,0	80	0,0
15	Murphy Kanunları	0	27	0,0	54	0,0
16	Öğrenci Evi	1	39	2,6	125	0,8
17	Türk Aile Yapısı	0	26	0,0	72	0,0
18	Komşuluk Ölüyor	0	22	0,0	91	0,0
Toplam		4	607	0,6	1365	0,3

Tablo 19’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre B1 okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle; “Vazgeçmek İçin Çok Erken”(%2), “İş Hayatındaki Roller”(%1), “Öğrenci Evi”(%0,8) metinlerinde bulunurken diğer metinlerde bu başlık altında bir bulgu tespit edilememiştir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 0,3’ ü derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümleden oluşmaktadır.

Aşağıda B1 düzeyindeki okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin anlamsal yapısına yer verilmiştir:

- “İş yerinin yakın olmasını, mesai saatlerinin uygun olmasını ve nazik patronlarının olmasını kim istemez ki.”(**herkes ister**) (B1:syf.25)
- “Başlamak için geç değil, vazgeçmek için çok erken.” (**tam zamanı**) (B1:syf.61)

- “Siz de “Neden olmasın!” diye güne başlayabilirsiniz.” (*neden olamasın olur.*) (B1:syf.61)
- “Düşünmüyorum, o halde yok muyum yani?” (*yok muyum yani varım.*) (B1:syf.85)

Tablo 20: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	0	24	0,0	18	0,0
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	0	32	0,0	66	0,0
3	Meryem Ana Evi	0	30	0,0	65	0,0
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	0	40	0,0	87	0,0
5	Günümüzde İletişim	0	32	0,0	72	0,0
6	Ulaşım Araçları	0	24	0,0	46	0,0
7	Kişilik ve Karakter	0	34	0,0	81	0,0
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	0	56	0,	86	0,0
9	Duygusal Zekâ	0	32	0,0	78	0,0
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	0	30	0,0	72	0,0
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	0	16	0,0	45	0,0
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	2	34	5,9	100	2,0
13	Peri Bacaları	0	21	0,0	67	0,0
14	Taç Mahal	0	24	0,0	83	0,0
15	İlginç İcatlar	0	29	0,0	56	0,0
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	0	27	0,0	68	0,0
17	Başarabilmek	0	15	0,0	72	0,0
18	Bunları Biliyor musunuz?	0	21	0,0	45	0,0
Toplam		2	521	0,4	1207	0,2

Tablo 20’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre B2 okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle; “Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!”(%2) metninde bulunurken diğer metinlerde bu başlık altında bir bulgu tespit edilememiştir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %0, 2’si derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümleden oluşmaktadır.

Aşağıda B2 düzeyindeki okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı örneği ve parantez içinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin anlamsal yapısına yer verilmiştir:

- “Sizin için başkalarından farklı bir şeyler yapmasını istemezsiniz, değil mi?” (**isteriz**) (B1:syf.67)
- “Belki farklı bir ceket, biraz daha esnek ama yine de iş hayatına uygun bir kıyafet neden olmasın ki?”(**olsun**) (B1:syf.67).

Tablo 21: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatın İcadı	0	49	0,0	122	0,0
2	24 Saat					
	Yetmiyorsa	0	56	0,0	124	0,0
3	Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	0	48	0,0	109	0,0
4	Aşkın Kimyası	0	50	0,0	100	0,0
5	Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları	0	56	0,0	118	0,0
6	Aşkın Sırrı	0	99	0,0	115	0,0
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	0	42	0,0	87	0,0
8	Satranç Ve Tavla	0	34	0,0	68	0,0
9	Elmas Gerdanlık	2	109	1,8	188	1,1
10	Arzuhalden Dilekçeye	0	11	0,0	49	0,0
11	İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere	0	30	0,0	81	0,0

12	Dikkat Eder? Fatih Sultan Mehmet Mahkemede	0	23	0,0	75	0,0
13	Lumiere Kardeşler	0	37	0,0	100	0,0
14	Susuz Yaz	2	105	1,9	165	1,2
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	1	30	3,3	107	0,9
16	Bilge Ve Bilgelik	0	62	0,0	119	0,0
17	Bilgi Teknolojisi	0	28	0,0	53	0,0
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	1	43	2,3	126	0,8
19	Sanat Nedir?	0	44	0,0	77	0,0
20	Sanat Türleri	0	35	0,0	62	0,0
21	Türk Süsleme Sanatları	0	50	0,0	112	0,0
22	Suç Nedir?	0	41	0,0	105	0,0
23	Adalet Nedir?	0	31	0,0	75	0,0
24	Esaretin Bedeli	1	74	1,3	120	0,8
25	Mizah Her Kapıyı Açar	1	60	1,6	193	0,5
26	Mizah Türleri	0	28	0,0	71	0,0
27	Hasan Kaçan	0	13	0,0	32	0,0
28	Dünden Bugüne Para	0	47	0,0	81	0,0
29	Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Gelişimi	0	24	0,0	52	0,0
30	Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri	0	44	0,0	98	0,0
31	Dünyamız	0	26	0,0	55	0,0
32	Küresel Isınma Nedir?	0	24	0,0	54	0,0
33	Dünya’dan Mars’a	0	25	0,0	73	0,0
34	Gençlerin Medya Tüketimi	0	33	0,0	97	0,0
35	Mert’in İletişim Serüveni	1	87	1,1	120	0,8
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	0	34	0,0	85	0,0
Toplam		9	1632	0,6	3468	0,3

Tablo 21’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre C1/+ okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin yer aldığı metinler; “Susuz Yaz”(%1,2), “Elmas Gerdanlık”(%1,1), “Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri”(%0,9), “Esaretin Bedeli”(0,8), “Mert’in İletişim Serüveni” (%0,8), “Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler” (%0,8), “Mizah Her Kapıyı Açar”(0,5)’ dir. Diğer metinlerde bu başlık altında bir bulgu tespit edilememiştir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 0,3’ünü derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümleden oluşmaktadır.

Aşağıda C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin anlamsal yapısına yer verilmiştir:

- “Tabii ki, niye olmasın?” (**olsun**) (C1/+ :syf.58)
- “Hayatım, sevineceğini sanmıştım...” (**sevinmedin**) (C1/+ :syf.58)
- “Artık her şeyi ödediğine göre onunla konuşabilir, her şeyi anlatabilirdi. Neden olmasın?” (**olsun**) (C1/+ :syf.59)
- “Bu birikim bizim sayfalara sığacak gibi değil” (**sığmayacak**) (C1/+ :syf.85)
- “Ben bugüne kadar ne “Film yapmayacağım.” ne de “Film yapacağım.” dedim.” (**ikisini de demedim**) (C1/+ :syf.86)
- “Ütopik olsa da, düşlemesi bile mutluluk vermiyor mu insana?” (**veriyor**) (C1/+ :syf.108)
- “Bu rakamlar hiç de önemsenecek rakamlar değildir.” (**önemsenecek rakamlardır.**) (C1/+ :syf.136)
- “...yöneticinin mizah yapması onun otoritesini zedeleyecekmiş zannedilir.” (**Zedeleme**) (C1/+ :syf.145).

4.3.4. İYİTDK Metinlerinde Deyim -Atasözü Kullanımı

Tablo 22: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Deyim - Atasözü	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Deyim - Atasözünün Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	0	47	0,0	23	0,0
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	0	20	0,0	18	0,0
4	Kaç?	0	21	0,0	12	0,0
5	Neredesin?	2	28	7,1	15	13,3
6	Bir Günüm	0	51	0,0	25	0,0
7	Sosyal Gruplar	0	26	0,0	22	0,0
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	0	41	0,0	23	0,0
9	Benim Benim Ailem	0	22	0,0	9	0,0
10	Benim Sınıfım	0	30	0,0	18	0,0
11	Sevgili Ailem	0	25	0,0	20	0,0
12	Ne Zaman?	0	22	0,0	16	0,0
13	Bayramlar	0	17	0,0	28	0,0
14	Özel Günler	0	25	0,0	25	0,0
15	Akrabalarım	0	56	0,0	26	0,0
16	Benim Mahallem	1	29	3,4	19	5,3
17	Hastayım	0	28	0,0	15	0,0
Toplam		3	505	1,0	322	1,0

Tablo 22’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından deyim ve atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar deyim ve atasözü kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre deyim ve atasözünün metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Neredesin?”(%13) ve “Benim Mahallem”(%5)metinlerindedir. Diğer metinlerde deyim ve atasözü kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bu örtülü anlamlar içinde %1’ini deyim ve atasözü oluşturmuştur.

Aşağıda A1 düzeyindeki okuma metinlerinde deyim kullanımının örnek cümleleri verilmiştir ve A1 okuma metinlerinde atasözü kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

“Geçmiş olsun.” (deyim TDK’ye göre) (A1:syf.31)

“Sağ ol.” (deyim TDK’ye göre) (A1:syf.31)

“En büyük hobilerimden biri hafta sonları mahallenin içinde vakit geçirmek.” (deyim) (A1:syf.87).

Tablo 23: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Deyim - Atasözü	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Deyim - Atasözünün Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	0	9	0,0	6	0,0
2	Yemek Siparişi	0	18	0,0	29	0,0
3	Arkadaş Arıyorum	0	14	0,0	22	0,0
4	Dünyada İlkler	0	12	0,0	22	0,0
5	Dün Neler Yaptı N?	0	50	0,0	35	0,0
6	Sağlık İçin Balık	0	17	0,0	25	0,0
7	Oğluma Mektup	0	18	0,0	30	0,0
8	Avrupa Turu	0	35	0,0	30	0,0
9	Piknikte	2	36	5,6	30	6,7
10	Yeni Komşu	1	36	2,8	29	3,4
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	7	27	25,9	40	17,5
12	Eşeğin Sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa Olayları	0	39	0,0	51	0,0
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	1	27	3,7	36	2,8
15	Çalıkuşu	1	27	3,7	39	2,6
16	İş İlanı	3	59	5,1	62	4,8
17	Otelde	0	49	0,0	46	0,0
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz?	0	22	0,0	69	0,0
Toplam		15	502	3,0	621	2,4

Tablo 23’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından deyim ve atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar deyim ve atasözü kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre deyim ve atasözünün metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Keloğlan ve Sihirli Tas”(% 17), “Piknikte”(% 6) “İş İlanı”(% 4) metinlerinde, en az oran; “Çalığışu”(% 2), “Yeni Komşu”(% 3), “İş İlanı”(% 4) metinlerindedir. Diğer metinlerde (% 0) deyim ve atasözü kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 2,4’ünü deyim ve atasözü oluşturmaktadır.

A2düzeyindeki okuma metinlerinde deyim ve atasözü kullanımı örnek cümleler:

- “*Eti de lokum gibi.*” (deyim) (A2:syf.45)
- “*Cem keçi gibi inatçı.*” (deyim) (A2:syf.45)
- “*Eski tas eski hamam, yani her şey aynı.*” (A2:syf.52)
- “*Bir varmış, bir yokmuş.* (atasözü) (A2:syf.56)
- “*Annesi oğluna çok nasihat etmiş fakat Keloğlan yaşlı anacığının sözünü dinlememiş.*” (deyim) (A2:syf.56)
- “*Sen o tası çok kolay elde ettin ve çok şımdın, değerini bilmedin.*” (deyim) (A2:syf.56)
- “*Hay’dan gelen Huy’a gider.*” (atasözü) (A2:syf.56)
- “*Keloğlan, annesine hak vermiş ve bir daha sihirli tasla ilgili hiçbir şey söylememiş.*” (deyim) (A2:syf.56)
- “*Bu kişiler yaz-kış dinlemez, her zaman balık tutar.*” (deyim) (A2:syf.72)
- “*Güzelliği başına bela olur.*” (deyim) (A2:syf.75)
- “*Anneme kızımı gönül rahatlığıyla emanet edebilirim.*” (deyim) (A2:syf.83)
- “*Gözüm arkada kalmayacak.*” (deyim) (A2:syf.83)
- “*Annem dört gözle torununu bekliyor.*” (deyim) (A2:syf.83)

Tablo 24: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Deyim - Atasözü	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Deyim - Atasözünün Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	0	32	0,0	45	0,0

2	Nereye Gideceğiz?	0	49	0,0	45	0,0
3	İçimdeki Türkiye'm	1	32	3,1	70	1,4
4	İş Hayatındaki Roller	2	30	6,7	75	2,7
5	Yoğurdun Steve Jobs'u	6	49	12,2	96	6,3
6	Meslek Seçimi	0	25	0,0	57	0,0
7	Sağlığın Anahtarı	1	19	5,3	51	2,0
8	Yüz Yaşında Hâlâ Dinç	2	30	6,7	63	3,2
9	Kristal Tedavileri	0	53	0,0	100	0,0
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	3	52	5,8	109	2,8
11	Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor	3	16	18,8	66	4,5
12	Vazgeçmek İçin Çok Erken	5	39	12,8	89	5,6
13	Mesela Oynayalım Mı?	0	29	0,0	75	0,0
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	6	38	15,8	80	7,5
15	Murphy Kanunları	0	27	0,0	54	0,0
16	Öğrenci Evi	3	39	7,7	125	2,4
17	Türk Aile Yapısı	1	26	3,8	72	1,4
18	Komşuluk Ölüyor	10	22	45,5	91	11,0
Toplam		43	607	7,1	1365	3,1

Tablo 24'de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından deyim ve atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar deyim ve atasözü kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre deyim ve atasözünün metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Komşuluk Ölüyor” (%11), “Pişmanlıklarınızdan Kurtulun” (%7) “Yoğurdun Steve Jobs'u” (%6) metinlerinde, en az oran; “İçimdeki Türkiye'm” (%1), “Türk Aile Yapısı”(%1), “Sağlığın Anahtarı” (%2) metinlerindedir.” Murphy Kanunları”, “Nereye Gideceğiz?”, “Meslek Seçimi”, “Kristal Tedavileri”, “Mesela Oynayalım Mı?”, “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?” metinlerinde (%0) deyim ve atasözü kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %3,1'ini deyim ve atasözü oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde deyim ve atasözü kullanımı örnek cümleler:

- “İstanbul’daki ilk günümde, binaların birbirine “yapışık” hâli dikkatimi çaktı.” (deyim) (B1:syf.16)
- “İş yerine ne tür yararlar sağlayacağız?” sorularını aklımızdan bile geçirmeyiz.” (deyim) (B1:syf.25)
- “Hayatım, dedemin dizinin dibinde onu izleyerek geçti. Söz tutmayı, insanlara güvenmeyi ve saygı duymayı ondan öğrendim.” (deyim) (B1:syf.25)
- “Tam peynir işi düzene oturmuşken bu defa da Chobani’yi kurup bir daha risk almışsınız.” (deyim) (B1:syf.25)
- “Ee, ne demişler: “Her yiğidin ayrı bir yoğurt yiyişi vardır.” (atasözü) (B1:syf.25)
- “Bu hormonlardan bazıları kanın pıhtılaşmasını artırıyor, hipertansiyona ve kansere yol açıyor.” (deyim) (B1:syf.40)
- “Yaşadıklarından ders alırlar.” (deyim) (B1:syf.55)
- “Örneğin bugüne kadar hiçbir işte dikiş tutturamadığınızı düşünüyorsanız kendinize şu soruları sorun:” (deyim) (B1:syf.61)
- “Siz de düşünme şeklinizi değiştirerek hayata yeniden gülümseyebilirsiniz.” (deyim) (B1:syf.61)
- “Ben bu hafta, olaylara farklı bir pencereden bakalım ve vicdan muhasebesi yapalım istiyorum.” (deyim) (B1:syf.72)
- “Hani bir söz vardır: Kötü ev sahibi, insanı mal sahibi yapar.” (atasözü) (B1:syf.72)
- “Bu tam da bizdeki “Allah bir kapıyı kapatırsa, ötekini açar.” durumudur.” (atasözü) (B1:syf.72)
- “O gün elimizi soğuk sudan sıcak suya sokmayız.” (deyim) (B1:syf.85)
- “Oysaki onlar köyünde, başı sıkışınca komşusuna başvurmaya, ona dert yanmaya, içini boşaltıp rahatlamaya, komşusunun ona ihtiyacı olunca bir sıcak çorba yapıp duasını almaya alışmış.” (deyim) (B1:syf.94)
- “...”Ev alma; komşu al.” diyen Türk atasözü nasıl bambaşka şarkı tutturmuşlardı.” (atasözü) (B1:syf.94).

Tablo 25: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Deyim - Atasözü	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Deyim - Atasözünün Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	1	24	4,2	18	5,6
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	2	32	6,3	66	3,0
3	Meryem Ana Evi	1	30	3,3	65	1,5
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	2	40	5,0	87	2,3
5	Günümüzde İletişim	0	32	0,0	72	0,0
6	Ulaşım Araçları	0	24	0,0	46	0,0
7	Kişilik ve Karakter	1	34	2,9	81	1,2
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	0	56	0,0	86	0,0
9	Duygusal Zekâ	0	32	0,0	78	0,0
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	1	30	3,3	72	1,4
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	0	16	0,0	45	0,0
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	5	34	14,7	100	5,0
13	Peri Bacaları	2	21	9,5	67	3,0
14	Taç Mahal	2	24	8,3	83	2,4
15	İlginç İcatlar	1	29	3,4	56	1,8
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	3	27	11,1	68	4,4
17	Başarabilmek	4	15	26,7	72	5,6
18	Bunları Biliyor musunuz?	0	21	0,0	45	0,0
Toplam		25	521	4,7	1207	2,0

Tablo 25’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından deyim ve atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar deyim ve atasözü kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre deyim ve atasözünün metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Bavul Hazırlama Sanatı”(5), “Başarabilmek”(5) “Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor”(5) metinlerinde, en az

oran; “Kişilik ve Karakter”(%1), “Moda Nedir, Ne Değildir?”(%1), “İlginç İcatlar”(%1)metinlerindedir.

“Bunları Biliyor musunuz?”, “ Kalıcı Moda Var mıdır?”, “ Duygusal Zekâ”, “Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi”, “Ulaşım Araçları”, “Günümüzde İletişim” metinlerinde (%0) deyim ve atasözü kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2’sini deyim ve atasözü oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde deyim ve atasözü kullanımı örnek cümleler:

- “Sonra bunları gözden geçirin ve en az dörtte birini eleyin.” (deyim) (B2:syf.8)
- “Ben de kızım ile konuşup ondan da onay alınca vakit kaybetmeden bir siteye üye oldum.” (B2:syf.13)
- “Yolunuz açık olsun.” (deyim) (B2:syf.13)
- “Yolunuz Ege Bölgesi’ne düşerse burayı ziyaret etmenizi tavsiye ederim.” (yolu düşmek: deyim) (B2:syf.16)
- “Küçükken ailemin siyah beyaz fotoğraflarını gördükçe onlara içten içe gülerdim.” (B2:syf.25)
- “Yaşadığım düş kırıklığını anlatamam.” (deyim) (B2:syf.25)
- “Gerçek yüzlerini göstermez ve insanları kandırırlar.” (B2:syf.25)
- “Daha ötesi insanların yalnızca eğlenmek için alışverişe harcayabilecekleri kadar zamanları yok.” (B2:syf.60) (zaman harcamak: deyim)
- “Ya da karşınızdaki kişi parlak, göz alıcı bir kravatla iş toplantısına gelmiştir.” (deyim) (B2:syf.67)
- “İnsanlar, bu korkunç devlerin gönünü hoş tutup onları kızdırmamak için buraya hediyeler bırakıp kurbanlar kesermiş.” (deyim) (B2:syf.74)

- “Gerçek adı Ercüment’ti ve göz kamaştırıcı bir güzelliği vardı.” (deyim) (B2:syf.78)
- “Şah Cihan, eşinin yokluğuna alışıp alışamayacağı korkusuyla ömrünü sürdürdü.” (deyim) (B2:syf.78)
- “Serginin tasarımcısı Dr. Angelina Whalley, verdiği bilgilerle bu etkileyici yapıyı tüm detaylarıyla gözler önüne seriyor.” (deyim) (B2:syf.78)
- “Bu mekanizmanın detayları kimi zaman şaşkınlık kimi zaman hayranlık uyandırıyor.” (deyim) (B2:syf.78)

Tablo 26: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Deyim -Atasözü kullanımının Frekans Ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Deyim - Atasözü	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Deyim - Atasözünün Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatin İcadı	4	49	8,2	122	3,3
2	24 Saat					
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	24	56	42,9	124	19,4
4	Aşkın Kimyası	9	48	18,8	109	8,3
5	Ünlü Aşıklar Ve Aşk Mektupları	5	50	10,0	100	5,0
6	Aşkın Sırrı	8	56	14,3	118	6,8
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	10	99	10,1	115	8,7
8	Satranç Ve Tavla	8	42	19,0	87	9,2
9	Elmas Gerdanlık	4	34	11,8	68	5,9
10	Arzuhalde	15	109	13,8	188	8,0
11	Dilekçeye İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?	1	11	9,1	49	2,0
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkeme	5	30	16,7	81	6,2
13	Lumiere Kardeşler	10	23	43,5	75	13,3
14	Susuz Yaz	10	37	27,0	100	10,0
15	Yabancı Ülkelerde Yayımlanan Türk Dizileri	12	105	11,4	165	7,3
16	Bilge Ve Bilgelik	13	30	43,3	107	12,1
17	Bilgi Teknolojisi	16	62	25,8	119	13,4
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	2	28	7,1	53	3,8
19	Sanat Nedir?	7	43	16,3	126	5,6
		4	44	9,1	77	5,2

20	Sanat Türleri	8	35	22,9	62	12,9
21	Türk Süsleme Sanatları	5	50	10,0	112	4,5
22	Suç Nedir?	6	41	14,6	105	5,7
23	Adalet Nedir?	8	31	25,8	75	10,7
24	Esaretin Bedeli	12	74	16,2	120	10,0
25	Mizah Her Kapıyı Açar	12	60	20,0	193	6,2
26	Mizah Türleri	5	28	17,9	71	7,0
27	Hasan Kaçan	1	13	7,7	32	3,1
28	Dünden Bugüne Para	6	47	12,8	81	7,4
29	Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Gelişimi	6	24	25,0	52	11,5
30	Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri	12	44	27,3	98	12,2
31	Dünyamız	3	26	11,5	55	5,5
32	Küresel Isınma Nedir?	1	24	4,2%	54	1,9
33	Dünya’dan Mars’a	2	25	8,0	73	2,7
34	Gençlerin Medya Tüketimi	7	33	21,2	97	7,2
35	Mert’in İletişim Serüveni	4	87	4,6	120	3,3
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	2	34	5,9	85	2,4
Toplam		267	1632	16,3	3468	7,7

Tablo 26’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından deyim ve atasözü kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar deyim ve atasözü kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre deyim ve atasözünün metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “24 Saat Yetmiyorsa”(%19), “Bilge Ve Bilgelik”(%13) “Fatih Sultan Mehmet Mahkemedede”(%13) metinlerinde, en az oran; “Küresel Isınma Nedir?”(%1), “Arzuholden Dilekçeye” (%2), “İnternet Ve Medya Bağımlılığı”(%2) metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların % 7,7’sini deyim ve atasözü oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde deyim ve atasözü kullanımı örnek cümleler:

- “Kime sorsanız başını kaşıyacak zamanı olmadığından, işlerini bir türlü yetiştiremediğinden şikâyet ediyor.” (deyim) (C1/+ :syf.16)
- “Evinize veya iş yerinize belirli kişiler sürekli gidip geliyorsa ve siz bir şey söyleyemiyor ama kendi işinizi aksatmalarından dolayı rahatsızlık yaşıyorsanız, durumu tatlı bir dille karşı tarafa iletmelisiniz.” (deyim) (C1/+ :syf.16)
- “Sonuç olarak hayatı nasıl yaşıyorsak aşkı yaşama şeklimiz de o şekilde yol alıyor.” (deyim) (C1/+ :syf.33)
- “Ancak on yıl önce “aşkın yüzüne tüküren” şairin sonraları dilinden düşürmediği türkü “Elsa” olacaktır..” (deyim) (C1/+ :syf.38)
- “Kafayı yediğini düşündüm, ama son günlerimizin iyi geçmesi açısından kabul ettim.” (deyim) (C1/+ :syf.41)
- “Bu olaylardan ders alarak ne şansımıza güvenelim ne de şanssızlığımız-dan şikâyet edelim.” (deyim) (C1/+ :syf.51)
- “Ama o sevinmek yerine suratını asarak davetiyeyi masaya koydu.” (deyim) (C1/+ :syf.58)
- “Mimar Atik Sinan kulaklarına inanamaz ve kadıya yalvararak şikâyetini geri çeker.” (deyim) (C1/+ :syf.72)
- “Halef selefiz yani.” (halef selef olmak:biri ötekini makamını almak, yerine geçmek anlamında atasözü ve deyim) (C1/+ :syf.85)
- “Bazıları ona Helen Mirren derki ben de çok severim- Helen Mirren onun yanında sönük kalır.” (deyim) (C1/+ :syf.86)
- “Bu yüzden bilge kendine faydası olmayan bilginin peşinden koşmaz.” (deyim) (C1/+ :syf.100)
- “Bu nedenle “suçlu kimdir?” değerlendirmesini yaparken bireyin suçluluğunu yalnız onun bireysel bir durumu olarak değerlendirmek, içinde yetiştiği olumsuz toplumsal koşulları göz ardı etmek, eksik bir değerlendirmeye sebep olacaktır.” (deyim) (C1/+ :syf.130)
- “İlk anlamında adalet, insanların birbirlerine nasıl davranacaklarını öngören kuralları göz önüne alma ve uygulamayı, yani hakları ve görevleri kapsar.” (deyim) (C1/+ :syf.133)

- “Bir gün hapishanenin bahçesinde volta atarken yerden bir taş alır.” (deyim) (C1/:+:syf.136)
- “Bankadan bu parayı çeker, özlemini duyduğu yeni bir hayata başlar.” (deyim) (C1/:+:syf.137)
- “Nasıl ki güzellik karşı koyulamaz bir çekim yaratıyorsa mizah da en az güzellik kadar etki yapar.” (deyim) (C1/:+:syf.144)
- “Çoğumuz tatsız, tuzsuz insanlar haline dönüşüyoruz.” (tadı,tuzu yok:deyim) (C1/:+:syf.144)
- “Bu lafın altından nasıl kalkacağını düşünür.” (deyim) (C1/:+:syf.148)
- “...“Kısa kes moruk!” diye seslenir.” (deyim) (C1/:+:syf.148)
- “Yaşlı vekil, genç milletvekiline bu nükteyle oldukça incitmeden zarif bir ders vermiştir.” (deyim) (C1/:+:syf.148)
- “Ayrıca çok fazla el değiştiren paralar aşınarak değerinden yitiriyordu.” (deyim) (C1/:+:syf.161)
- “Türkiye’de 1995 yılı sonrasında para politikası uygulamaları ve enflasyon gelişmeleri incelendiğinde, enflasyonun değişimine ilişkin üç dönem dikkatimizi çekmiştir. (deyim) (C1/:+:syf.166)
- “Yanınızda nakit olmadığında kurtarıcıya dönüşebilen kredi kartları sorumsuz harcamalar yaparsanız düşmanınız kesiliyor.” (deyim) (C1/:+:syf.170)
- “Piyasadaki çok sayıda cep telefonu, müzik çalar, tabletler ve benzeri elektronik aletler insanın iştahını kabartıyor.” (deyim) (C1/:+:syf.170)
- “Bu tür aksaklıkların olmaması için aşağıdaki tavsiyelere kulak verebilirsiniz.” (deyim) (C1/:+:syf.170)
- “Yapılan bir araştırma ile gençlerin medyayı nasıl tükettikleri gözler önüne seriliyor.” (deyim) (C1/:+:syf.192)
- “Gençlerin dikkatlerini toplayıp konsantre oldukları tek zaman ise e-postalarını kontrol ettikleri ve online oyun oynadıkları saatler...”(deyim) (C1/:+:syf.192)
- ““Hırsız bu, hırsız yakaladık.” sesleri arasında herkes cüzdanı çalınan gencin üstüne çullandı.” (deyim) (C1/:+:syf.198)
- “Polis genci linç edilmekten son anda kurtardı.” (deyim) (C1/:+:syf.198).

4.3.5. İYİTDK Metinlerinde Duygu Değeri Ve Çağrışım Kullanımı

Tablo 27: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri Ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Duygu Değeri ve Çağrışım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Duygu Değeri ve Çağrışım Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	0	47	0,0	23	0,0
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	0	20	0,0	18	0,0
4	Kaç?	0	21	0,0	12	0,0
5	Neredesin?	0	28	0,0	15	0,0
6	Bir Günüm	1	51	2,0	25	4,0
7	Sosyal Gruplar	2	26	7,7	22	9,1
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	4	41	9,8	23	17,4
9	Benim Ailem	0	22	0,0	9	0,0
	Benim Sınıfım	0	30	0,0	18	0,0
	Sevgili Ailem	0	25	0,0	20	0,0
10	Ne Zaman?	0	22	0,0	16	0,0
11	Bayramlar	2	17	11,8	28	7,1
14	Özel Günler	4	25	16,0	25	16,0
15	Akrabalarım	0	56	0,0	26	0,0
16	Benim Mahallem	0	29	0,0	19	0,0
17	Hastayım	0	28	0,0	15	0,0
Toplam		13	505	2,6	322	4,0

Tablo 27’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri/çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar duygu değeri/çağrışım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre duygu değeri/çağrışım metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde “Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?”(%17), “Özel Günler”(%16), “Sosyal Gruplar”(%9), “Bayramlar”(%7), “Bir Günüm”(%4) başlıklı metinlerde duygu değeri/çağrışım kullanımı bulunurken diğer metinlerde(0,0) duygu değeri/çağrışım kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %4,’ünü duygu değeri/çağrışım oluşturmaktadır.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde duygu değeri/çağrışım kullanımı örnek cümleler:

- “İşte çok yoruluyorum.” (**bir yakınma**) (A1:syf.39)
- “Biz seyahati çok seviyoruz.” (**sevinç duygusu**) (A1:syf.43)
- “İşten, dersten, spordan nefret ediyoruz.” (**iş, ders ve spor denilince hoşlanmadıkları duygusunu**) (A1:syf.43)
- “Erdal: Merhaba Serhat! Evde misin?
Serhat: Selam. Hayır, değilim. Hâlâ işteyim.” (**yakınma duygusu**) (A1:syf.43)
- “Anlıyorum. Uzun zamandır görüşmüyoruz. Yarın akşam boş musun? Seni görmek istiyorum.” (**özlem duygusu**) (A1:syf.46)
- “Ben de çok meşgulüm ama dışarı çıkmak, biraz nefes almak istiyorum.” (**sıkılmışlık duygusu**) (A1:syf.46)
- “Bayramda insanlar özel yemekler yapıyorlar ve o gün bütün aile beraber o yemekleri yiyor. Bu günlerde zengin insanlar fakirlere daha çok yardım ediyor. Herkes birbirinin bayramını kutluyor.” (**Bayramlarda yardım duyguları pekişiyor.**) (A1:syf.72)
- “Bu bayramları herkes büyük bir heyecan ve coşku ile kutluyor.” (**Bayramda insanlardaki heyecan ve coşku duygusu**) (A1:syf.72)
- “Ben mumları üflemeden önce dilek diliyorum.” (**Dilek dilemesi ayrıca ulaşmak istediği onu mutlu edecek şeyleri temenni ettiği duygusunu uyandırıyor.**) (A1:syf.75).

Tablo 28: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Duygu Değeri ve Çağrışım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Duygu Değeri ve Çağrışım Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	0	9	0,0	6	0,0
2	Yemek Siparişi	1	18	5,6	29	3,4
3	Arkadaş Arıyorum	0	14	0,0	22	0,0
4	Dünyada İlkler	0	12	0,0	22	0,0
5	Dün Neler Yaptın?	3	50	6,0	35	8,6
6	Sağlık İçin Balık	0	17	0,0	25	0,0

7	Oğluma Mektup	2	18	11,1	30	6,7
8	Avrupa Turu	0	35	0,0	30	0,0
9	Piknikte	1	36	2,8	30	3,3
10	Yeni Komşu	0	36	0,0	29	0,0
11	Keloğlan Ve Sihirli					
	Tas	0	27	0,0	40	0,0
12	Eşeğin Sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa Olayları	0	39	0,0	51	0,0
14	Alışkanlıklarımız					
	Ve Hobilerimiz	0	27	0,0	36	0,0
15	Çalıkuşu	0	27	0,0	39	0,0
16	İş İlanı	2	59	3,4	62	3,2
17	Otelde	0	49	0,0	46	0,0
18	Yağmurlu Bir					
	Günde İstanbul'da					
	Neler					
	Yapabilirsiniz?	1	22	4,5	69	1,4
	Toplam	10	502	1,9	621	1,6

Tablo 28'de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri/çağırışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar duygu değeri/çağırışım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre duygu değeri/çağırışım metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde “Dün Neler Yaptın”(%8), “Oğluma Mektup”(%6), “Yemek Siparişi”(%3), “Piknikte”(%3), “İş İlanı”(%3), “Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz? (%1) başlıklı metinlerde duygu değeri/çağırışım kullanımına bulunurken diğer metinlerde(0,0) duygu değeri/çağırışım kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %1,6'sını duygu değeri/çağırışım oluşturmaktadır.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde duygu değeri/çağırışım kullanımı örnek cümleler:

- “Mert: Öğretmenim dün çok hastaydım. Bu nedenle dün gelemedim. Ama dün annem müdürü aradı ve benim için izin aldı.
Öğretmen: Öyle mi? Benim haberim yoktu. Çünkü dün çok meşguldüm. Müfettişler geldi. Onlarla ilgilendik. Çok yoruldum.” (**Öyle mi?(şaşıрма),Çok yoruldum(yakınma)**) (A2:syf.27)

- “Geçen hafta Cervantes’in Don Kişot adlı kitabını okudum. Çok eğlenceliydi. Arkadaşım Don Kişot’un çizgi filmini anlattı, ben de merak ettim ve bu kitabı okumak istedim.” **(Merak duygusu ile harekete geçme)** (A2:syf.27)
- “Sevgili oğlum; Ben senin baban olacağım ama şu an annen kim olacak bilmiyorum fakat anneni çok seveceğim. Bunu bil.” **(Henüz olmayan çocuğuna samimi duygularını mektup yazarak ifade etmektedir.)** (A2:syf.38)
- “Şunu asla unutma! Ben seni seviyorum ve her zaman yanında olacağım çünkü ben senin “süper Baba’nım.” **(Baba olunca babalık duyguları ile hareket edeceği.)** (A2:syf.38)
- “Annem dört gözle torununu bekliyor.” **(Heyecan- beklenti çağrışımı)** (A2:syf.83)
- “Almanya’da yanımda yardımcı hiç kimse yoktu. Kızımı kendim büyüttüm. İnşallah, İstanbul’da rahat edeceğim. **(Almanya’da yalnızlık duygusuna kapıldığı, İstanbul’da rahat edeceği ümidi)** (A2:syf.83)
- “Anneme kızımı gönül rahatlığıyla emanet edebilirim. Gözüm arkada kalmayacak”.**(Annesine güven duyduğu, huzursuzluk hislerinin ortadan kaybolacağı çağrışımı)** (A2:syf.3)
- “Cihan Bey: Sizi anlayabiliyorum Esra Hanım.”**(Empati duygusuyla yaklaşım)** (A2:syf.83)
- “Ara sokaklardaki tarihî yapıların taş işçiliğine hayran olabilirsiniz.” **(Tarihi yapıların özenli mimarı insanlarda hayranlık duygusunu uyandırması)** (A2:syf.89)

Tablo 29: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Duygu Değeri ve Çağrışım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Duygu Değeri ve Çağrışım Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	0	32	0,0	45	0,0
2	Nereye Gideceğiz?	1	49	2,0	45	2,2
3	İçimdeki Türkiye’m	3	32	9,4	70	4,3
4	İş Hayatındaki Roller	1	30	3,3	75	1,3
5	Yoğurdun Steve	0	49	0,0	96	0,0

	Jobs'u					
6	Meslek Seçimi	1	25	4,0	57	1,8
7	Sağlığın Anahtarı	0	19	0,0	51	0,0
8	Yüz Yaşında Hâlâ					
	Dinç	0	30	0,0	63	0,0
9	Kristal Tedavileri	8	53	15,1	100	8,0
10	Herkes Aynı Şekilde					
	Mi Öğrenir?	1	52	1,9	109	0,9
11	Türkçe Algılamada					
	Beyni Zorluyor	0	16	0,0	66	0,0
12	Vazgeçmek İçin Çok					
	Erken	4	39	10,3	89	4,5
13	Mesela Oynayalım					
	Mı?	1	29	3,4	75	1,3
14	Pişmanlıklarınızdan					
	Kurtulun	1	38	2,6	80	1,3
15	Murphy Kanunları	3	27	11,1	54	5,6
16	Öğrenci Evi	2	39	5,1	125	1,6
17	Türk Aile Yapısı	0	26	0,0	72	0,0
18	Komşuluk Ölüyor	2	22	9,1	93	2,2
	Toplam	26	607	4,2	1365	2,0

Tablo 29'da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri/çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar duygu değeri/çağrışım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre duygu değeri/çağrışım metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Kristal Tedavileri”(8), “Murphy Kanunları”(5), “Vazgeçmek İçin Çok Erken”(4) metinlerinde yer alırken en az oran: “Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?” (0,9), “İş Hayatındaki Roller”(1), “Mesela Oynayalım Mı?” (1), “Pişmanlıklarınızdan Kurtulun” ?” (1) başlıklı metinlerindedir. “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?”, “Yoğurdun Steve Jobs'u”, “Sağlığın Anahtarı”, “Yüz Yaşında Hâlâ Dinç”, “Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor”, “Türk Aile Yapısı” metinlerde(0,0) duygu değeri/çağrışım kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2,5'ini duygu değeri/çağrışım oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde duygu değeri/çağrışım kullanımı örnek cümleler:

- “Ev arkadaşı oluyoruz. Ne güzel değil mi?” (*Aynı evde kalma fikrinden mutluluk duymak*) (B1:syf.12)
- “Mutsuzdur, etrafını da mutsuz eder.” (*mutsuzluk duygusu*) (B1:syf.25)
- “Sıkıntılı, kötü anlarda olayların iyi yönünü de görmenizi sağlar. Cesareti canlandırır, özgüveni artırır.” (*stres, cesaretsizlik, kendine güvenmeme duyguları*) (B1:syf.46)
- “Akuamarin: Bereket ve uğur taşıdır. Sizi yüreklendirir ve güveninizi tazeler.” (*Uğur taşı: şans çağrışımı. Cesaret, güven duyguları*) (B1:syf.46)
- “Aytaşı: Empati kurmayı ve kabullenmeyi sağlar. Şefkat ve sempati duygularını artırır. Nazara karşı etkilidir.” (*Empati, şefkatli olma, sempati duyguları. Nazar: kötü bakış çağrışımı*) (B1:syf.46)
- “Korku ve endişeyi uzaklaştırır, huzur ve güven verir. Akıl, cesaret ve adalet duygusu kazandırır. Başarıdan sonraki kibir duygusunu engeller.” (*Korkuyu yenme, kaygı, huzur, güven, cesaret, kibir duyguları*) (B1:syf.46)
- “Her anıdan tek tek bilgiler toplayıp onların anlam ve duygu değerini değiştirerek ileriye daha güçlü bakabilirsiniz.” (*duygulara anlam vermek, cesaret duyguları*) (B1:syf.61)
- “Ama güzeldir "mesela" demesi. Hayaller kurulması ve bu hayallere ümitler yüklenmesi.” (*ümit, beklenti duyguları.*) (B1:syf.68)
- “Kafamızdaki düşünceler yüzünden, bırakın gülmeyi, gülümseyemiyoruz bile!” (*mutsuzluk*) (B1:syf.72)
- “Hepimiz hayatımızda mutlaka talihsiz olaylar yaşıyoruzdur; hatta öyle ki bu olaylar ardı ardına geldiğinde sizi çıldırtmaya başlayabilir.” (*şansızlık duygusu, sinirlenme*) (B1:syf.77)
- “Şimdilerde insanlar bu gerçeği inkâr edip kendileri için yaşıyorlar.” (*bencillik çağrışımı*) (B1:syf.94)

Tablo 30: *İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri*

No	Metin Adı	Duygu Değeri ve Çağrışım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Duygu Değeri ve Çağrışım Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	0	24	0,0	18	0,0
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	2	32	6,3	66	3,0
3	Meryem Ana Evi	1	30	3,3	65	1,5
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	2	40	5,0	87	2,3
5	Günümüzde İletişim	0	32	0,0	72	0,0
6	Ulaşım Araçları	0	24	0,0	46	0,0
7	Kişilik ve Karakter	3	34	8,8	81	3,7
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	7	56	12,5	86	8,1
9	Duygusal Zekâ	6	32	18,8	78	7,7
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	1	30	3,3	72	1,4
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	0	16	0,0	45	0,0
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	0	34	0,0	100	0,0
13	Peri Bacaları	3	21	14,3	67	4,5
14	Taç Mahal	5	24	20,8	83	6,0
15	İlginç İcatlar	0	29	0,0	56	0,0
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	2	27	7,4	68	2,9
17	Başarabilmek	3	15	20,0	72	4,2
18	Bunları Biliyor musunuz?	0	21	0,0	45	0,0
Toplam		35	521	6,7	1207	2,9

Tablo 30’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri/çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar duygu değeri/çağrışım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre duygu değeri/çağrışım metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi”(8%), “Duygusal Zekâ”(7%), “Taç Mahal”(6%) metinlerinde yer alırken en az oran: “Moda

Nedir, Ne Değildir?” (%1), “Meryem Ana Evi”(%1), “Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji” (%2) başlıklı metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2,9’unu duygu değeri/çağrışım oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde duygu değeri/çağrışım kullanımı örnek cümleler:

- “Eminim, şimdi siz de “Nedir bu çek-yat turizmi?” diye düşünüyorsunuz.”(**merak duygusunu**)) (B2:syf.13)
- “Ertesi gün Polonyalı bir çiftten bir e-posta alınca çok heyecanlandık.” (**beklenti, heyecan**) (B2:syf.13)
- “İnsanlar bu heykelin önünde ellerini açarak dua ediyorlar ve dualarını bitirince heykelin yanındaki bölmede mum yakıyorlar.” (**İnanç, beklenti, istek, umut çağrışımı**) (B2:syf.16)
- “Günümüzde radyoların bozulacak kadar çalma şansı bile olmuyor.” (**eski zamanlara duyulan özlem, yakınma çağrışımı**) (B2:syf.25)
- “İnsanları anlatırken ‘mutlu’, ‘üzgün’, ‘karamsar’, ‘endişeli’, ‘heyecanlı’, ‘cesur’ gibi kavramlar kullanırız.” (**duygu durumları**) (B2:syf.45)
- “Renkler hayatımızı şekillendirir, bizi kimi zaman neşeli, kimi zaman da düşünceli yapar, renklerin bu özellikleri saymakla bitmez.” (**Renkler, farklı duygu değerlerinin çağrıştırmaları**) (B2:syf.48)
- “Hastanelerde de yeşil, rahatlatıcı özelliğinden dolayı kullanılır.” (**Yeşil rengin huzuru çağrıştırdığı**) (B2:syf.48)
- “SİYAH: Duygusallığı ve hüznü simgeler.”(**Siyah renk hüznü, matem, karamsarlık duygularını çağrıştırmaları**) (B2:syf.48)
- “Araştırmalara göre duvarları mavi okullarda çocuklar daha az yaramazlık yapmıştır.”(**mavi renk sakinleştirici çağrışımı**) (B2:syf.49)
- “Kahverengi, insanı hızlandırır. Bu yüzden fast food restoranlar iç mekânda kahverengi kullanır.” (**Fast-food restoranlar hızlı ye kalk stratejisini kullandıkları çağrışımı**) (B2:syf.49)
- “Başka insanların duygularına karşı duyarlıdır.” (**empati ve anlayış çağrışımı**) (B2:syf.53)

- “Eşinin cenaze töreni sırasında müzik çalınmasını kesinlikle yasakladı. Renkli giysilerini çıkarıp beyaz yas giysilerini giydi.” (**hüznün simgesi olarak beyaz elbise çağrışımı**) (B2:syf.78)
- “Şah Cihan, eşinin yokluğuna alışıp alışamayacağı korkusuyla ömrünü sürdürdü.” (**Aşırı bağımlılık çağrışımı. Eşine karşı duyduğu derin özlem duygusu**) (B2:syf.78)
- “Daima gülen ve eğlenen bu öğrencinin başı, trafik kurallarıyla dertteydi.” (**neşeli bir kişi çağrışımı**) (B2:syf.96).

Tablo 31: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Duygu Değeri Ve Çağrışım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Duygu Değeri ve Çağrışım Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatın İcadı	0	49	0,0	122	0,0
2	24 Saat					
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	3	56	5,4	124	2,4
4	Aşkın Kimyası	4	48	8,3	109	3,7
5	Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları	7	50	14,0	100	7,0
6	Aşkın Sırrı	18	56	32,1	118	15,3
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	10	99	10,1	115	8,7
8	Satranç Ve Tavla	0	42	0,0	87	0,0
9	Elmas Gerdanlık	1	34	2,9	68	1,5
10	Arzuhalden Dilekçeye	16	109	14,7	188	8,5
11	İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?	0	11	0,0	49	0,0
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkemedede	3	30	10,0	81	3,7
13	Lumiere Kardeşler	1	23	4,3	75	1,3
14	Susuz Yaz	5	37	13,5	100	5,0
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	1	105	1,0	165	0,6
16	Bilge Ve Bilgelik	0	30	3,3	107	0,9
17	Bilgi Teknolojisi	1	62	1,6	119	0,8
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	0	28	0,0	53	0,0
		6	43	14,0	126	4,8

19	Sanat Nedir?	1	44	2,3	77	1,3
20	Sanat Türleri	0	35	0,0	62	0,0
21	Türk Süsleme Sanatları	0	50	0,0	112	0,0
22	Suç Nedir?	3	41	7,3	105	2,9
23	Adalet Nedir?	0	31	0,0	75	0,0
24	Esaretin Bedeli	1	74	1,4	120	0,8
25	Mizah Her Kapıyı Açar	2	60	3,3	193	1,0
26	Mizah Türleri	1	28	3,6	71	1,4
27	Hasan Kaçan	0	13	0,0	32	0,0
28	Dünden Bugüne Para	1	47	2,1	81	1,2
29	Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Gelişimi	0	24	0,0	52	0,0
30	Öğrenciler İçin Tasarruf Yöntemleri	0	44	0,0	98	0,0
31	Dünyamız	0	26	0,0	55	0,0
32	Küresel Isınma Nedir?	0	24	0,0	54	0,0
33	Dünya’dan Mars’a	0	25	0,0	73	0,0
34	Gençlerin Medya Tüketimi	0	33	0,0	97	0,0
35	Mert’in İletişim Serüveni	3	87	3,4	120	2,5
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	0	34	0,0	85	0,0
Toplam		89	1632	5,5	3468	2,6

Tablo 31’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından duygu değeri/çağrışım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar duygu değeri/çağrışım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre duygu değeri/çağrışım metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları”(%15), “Aşkın Sırrı” (%8) “Elmas Gerdanlık”(%8) metinlerinde yer alırken en az oran: “Susuz Yaz” (%0,6), “Bilge Ve Bilgelik”(%0,8), “Esaretin Bedeli” (%0,8) başlıklı metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %2,6’sını duygu değeri/çağrışım oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde duygu değeri/çağrışım kullanımı örnek cümleler:

- “Örneğin işlerini bitiremeyen sekreter, “Biraz daha zamanım olsaydı, evrakları hazırlayacaktım”; yemeği yetiştiremeyen ev hanımı, “Misafir gelmeseydi, o yemeği pişirecektim”; istediği üniversiteyi kazanamayan öğrenci, “Bir yıl daha hazırlanmaya zamanım olsaydı, Tıp Fakültesinde okuyacaktım” diyor. Bu tür yakınmaları çevrenizden sıkça duymuşsunuzdur.”(**Pişmanlığın sonunda yaşanan duygu durumları**) (C1/+ :syf.16)
- “Çalışan kesimin televizyon tutkusu yok ama ‘facebook’u, ‘mail’leri var.” (**tutku ve bağımlılık hali**) C1/+ :syf.17)
- “Einstein burada otoriter öğretmenler ile sürekli çatışıyordu ve öğretmenleri Einstein’ın bağımsız, isyankâr kişiliğinden hiç hoşlanmıyordu. “(**bağımsızlık ve hoşlanmama durumu**) (C1/+ :syf.21)
- “Aşk, sosyal antropologlara göre bir tutkudur. Şairlerin özlemleri ve duygulu şarkılarıdır. “ (**özlem, tutku ve duygulu olma**)(C1/+ :syf.32)
- “Aşkta yaşanan hareketli ve coşkulu olma, konuşkanlık, uykusuzluk, gıda alımının azalması, dopamin etkilerine bağlanıyor.(**coşkulu, neşeli olma durumu**) (C1/+ :syf.32)
- “Endorfinler, ilişkide sükûnet, içtenlik, sıcaklık, güven ve bağlılık verir.” (C1/+ :syf.33)
- “Bazıları aşkı coşkulu, neşeli ve hayatın vazgeçilmez bir rengi olarak yaşarken bazıları da aşkı, yaşama şekli tedavi gerektirecek kadar yoğun ve takıntılı yaşar.” (**coşkulu, neşeli, takıntı abartılı duygu durumları**)(C1/+ :syf.33)
- “Kimi âşıklar oyuncudur, kimi âşıklar aşka bağımlıdır, kimi âşıklar kuralcıdır, kimi âşıklar da çekingen.”(**Bağımlılık, çekingenlik durumları**) (C1/+ :syf.33)

- “Ancak onun arkadaşına yazdığı gibi yoksullukla ve sorunlarla geçen hayatlarında mutluluk, yerini acımaya bırakacaktır. “(**mutluluk, hüznün, üzgün olma durumları**)(C1/+ :syf.38)
- “Yabansı, kuşkucu, hastalık derecesinde değişken karakteri yüzünden, karı koca olarak, gerçekten mutsuz olmuşsak da hiçbir vakit birbirimizi sevmekten geri kalmadık; üstelik ne denli mutsuz olmuşsak o denli bağlanmıştık birbirimize.” (**kuşku, mutsuzluk, sevgi, bağlılık duygu durumları**)(C1/+ :syf.38)
- “Onun harcadığı zamana ve enerjiye üzüliyordum, ama geri dönemedim, Jane’e çok âşık olmuştum.” (**üzüntü, aşk, pişmanlık, ihanet**) (C1/+ :syf.41)
- “İlişkiye zaman ayır ve ilişkiye güven, huzur verecek şeylere meşgul ol.”(**güven, huzur, değer verme**) (C1/+ :syf.42)
- “Ne çeyizi ne umutları ne de sevmek, anlaşılmak, fark edilmek, zengin ve seçkin bir koca bulmak gibi ümitleri vardı ve Bayındırlık Bakanlığındaki bir memurla evlenmişti. “ (**umut, sevmeyi isteme, anlaşılma, ümit, hayal etme**) (C1/+ :syf.58)
- “Uçuk kıyafetler, aşırı makyaj ve ağır parfümden kaçınmak gereklidir.” (**Uçuk kıyafet: abartılı bir görünüm çağrışımı. Ağır parfüm: İnsanları rahatsız edecek derecede kokular çağrışımı**) (C1/+ :syf.69)
- “Görüşmeye güncel konuşmalarla başlanmalı ve pozitif bir hava yaratılmalıdır.” (**Pozitif hava: Olumlu yönde etkileyici, kaygı vermeyerek rahatlatıcı olma çağrışımı**) (C1/+ :syf.69)
- “Eğer Lumiere Kardeşlerin bu bilim merakları ve yaşamı yansıtmaya tutkuları olmasaydı biz bugün bunların hiçbirini yapamayacaktık.” (**merak, ilgi, azim, tutku başarı duygusunu tatma**) (C1/+ :syf.81)
- “Bu yüzdendir ki önlerinde saygıyla eğilmekten kendimi alamıyor ve onları canı gönülden alkışlıyorum.” (**saygı, beğenme, takdir etme, hayranlık**)(C1/+ :syf.81)

- “Sağduyu, sabır, özen, çalışkanlık, dikkati yoğunlaştırma gücü, gerekli şartlardır.” **(anlayış, sabır, özen, dikkatini verebilme, azim)** (C1/+ :syf.108)
- “Aşırı disiplinli, sevgisiz ve soğuk aile ortamlarında büyüyen çocuklarda çeşitli psikolojik sorunların çok daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.” **(Sevgi yoksunluğunu hissetme, sıkılma, gerginlik. Soğuk aile ortamı: İlgisizlik çağrışımı)** (C1/+ :syf.130)
- “Bu nedenle suçluları dışlamak, onlara düşmanca duygular beslemek ve onlardan nefret etmek yerine onları anlamak ve topluma kazandırma yoluyla suçların azaltılmasına katkıda bulunmak bütün insanların sorumluluğu ve görevi olmalıdır.” **(dışlanmışlık sonucu üzüntü, düşmanlık, nefret, empati, sorumluluk duyguları)** (C1/+ :syf.131)
- “Hepimiz ergenlik yıllarımızdan başlayarak kendi kimliğimizi oluştururken adına ego dediğimiz kaleler inşa edip içine varlığımızı gizliyoruz.” **(ego kalesi: gerçek yüzünü gösterememe, olduğundan farklı görünmeye çalışmak için çaba sarf etme çağrışımı)** (C1/+ :syf.144)
- “Çoğumuz tatsız, tuzsuz insanlar haline dönüşüyoruz.” **(tatsız, tuzsuz insan: hayattan zevk almama çağrışımı, neşesiz insan)** (C1/+ :syf.144)
- “Mizah, sivri dilli bile olsa kin ve düşmanlık duyguları yaratmaz.” **(sivri dilli mizah: insanları rahatsız edebilecek söylemin mizah ile yumuşatılabileceği çağrışımı)** (C1/+ :syf.144)
- “Yeniçağın getirdiği tüm karamsar ve umutsuz tablonun yarattığı bu yeni mizah türü “kara mizah” olarak adlandırılmıştır.” **(karamsar ve umutsuz tablo: karamsarlık ve umutsuzluk duygularının görünür hale gelmesi çağrışımı. Kara mizah: umutsuzluk, mutsuzluk, karamsarlık çağrışımları uyandırması)** (C1/+ :syf.149).

4.3.6. İYİTDK'larında Mecaz Kullanımı

Tablo 32: *İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri*

No	Metin Adı	Mecaz	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Mecazın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	4	47	8,5	23	17,4
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	1	20	5,0	18	5,6
4	Kaç?	0	21	0,0	12	0,0
5	Neredesin?	3	28	10,7	15	20,0
6	Bir Günüm	0	51	0,0	25	0,0
7	Sosyal					
8	Gruplar	1	26	3,8	22	4,5
	Hafta Sonu					
	Ne					
	Yapıyorsun?	3	41	7,3	23	13,0
9	Benim					
	Ailem	0	22	0,0	9	0,0
10	Benim					
	Sınıfım	0	30	0,0	18	0,0
11	Sevgili					
	Ailem	2	25	8,0	20	10,0
12	Ne Zaman?	2	22	9,1	16	12,5
13	Bayramlar	0	17	0,0	28	0,0
14	Özel Günler	0	25	0,0	25	0,0
15	Akrabalarım	3	56	5,4	26	11,5
16	Benim					
	Mahallem	1	29	3,4	19	5,3
17	Hastayım	1	28	3,6	15	6,7
	Toplam	21	505	4,2	322	6,5

Tablo 32’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar mecaz kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre mecazın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Neredesin?”(%20), “Tanışma”(%17) “Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?”(%13) metinlerinde, en az oran ;“ Sosyal Gruplar”(%4) , “Benim Mahallem”(%5) , “Okul” (%5) metinlerindedir. “Özel Günler”, “Kaç?”, “Bir Günüm”, “Benim Ailem”, “Benim Sınıfım”, “Bayramlar”, “Sınıf”, “(%0) metinlerinde mecaz kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %6,5’ini mecaz oluşturmaktadır.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde mecaz kullanımı örnek cümleler:

- “Patlamış mısıra bayılıyoruz.” (A1:syf.43)
- “Yarın akşam boş musun?” (A1:syf.46)
- “Ben de çok meşgulüm ama dışarı çıkmak, biraz nefes almak istiyorum.” (A1:syf.46)
- “Beraber çok güzel zaman geçiriyoruz.” (A1:syf.59)
- “Kendinize iyi bakın, hepinizi çok seviyorum.” (A1:syf.59)
- “Onlar gerçekten çok tatlılar.” (A1:syf.82)
- “Herkes onlara bayılıyor.” (A1:syf.82)

Tablo 33: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Mecaz	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Mecazın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	0	9	0,0	6	0,0
2	Yemek Siparişi	1	18	5,6	29	3,4
3	Arkadaş Arıyorum	2	14	14,3	22	9,1
4	Dünyada İlkler	0	12	0,0	22	0,0
5	Dün Neler Yaptı N?	0	50	0,0	35	0,0
6	Sağlık İçin Balık	0	17	0,0	25	0,0
7	Oğluma Mektup	2	18	11,1	30	6,7
8	Avrupa Turu	1	35	2,9	30	3,3
9	Piknikte	2	36	5,6	30	6,7
10	Yeni Komşu	0	36	0,0	29	0,0
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	0	27	0,0	40	0,0
12	Eşeğin Sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa Olayları	0	39	0,0	51	0,0
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	3	27	11,1	36	8,3
15	Çalıkuşu	1	27	3,7	39	2,6
16	İş İlanı	4	59	6,8	62	6,5
17	Otelde	0	49	0,0	46	0,0
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz?	5	22	22,7	69	7,2
Toplam		21	502	4,2	621	3,4

Tablo 33’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri

hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar mecaz kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre mecazın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Arkadaş Arıyorum”(%9), “Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz”(%8) “Yağmurlu Bir Günde İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz?”(%7) metinlerinde, en az oran ;“ Çalikuşu”(%2) , “Avrupa Turu”(%3) , “Yemek Siparişi”(%3) metinlerindedir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %3,4’ünü mecaz oluşturmaktadır.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde mecaz kullanımı örnek cümleler:

- “Dengesiz insanlardan hoşlanmıyorum.”(A2:syf.16)
- “Dedenle bol bol zaman geçireceksin.” (A2:syf.38)
- “Eti de lokum gibi.”(A2:syf.45)
- “Boş zamanlarında hobileriyle uğraşırlar.”(A2:syf.72)
- “Bu kişiler yaz-kış dinlemez, her zaman balık tutar.” (A2:syf.72)
- “Halkın dedikodusu üzerine onunla kâğıt üzerinde evlenir.” A2:syf. 75)
- “Annem dört gözle torununu bekliyor.” (A2:syf.83)
- “Anneme kızımı gönül rahatlığıyla emanet edebilirim.” (A2:syf.83)
- “Gözüm arkada kalmayacak.” (A2:syf.83)
- “İstanbul’da vapurla hoşça vakit geçirmek için pek çok yol var.” (A2:syf.89)
- “Güverteye sıkı giyinip çıkacaksınız, bir de çay söyleyeceksiniz.”(A2:syf.89)
- “Meydana karşı bir kafede oturup sağda Atatürk Kültür Merkezi’ni, solda çiçekçileri ve karşınızda Gezi Parkı’nın önündeki insan trafiğini seyredip enfes bir fincan kahve yudumlayabilirsiniz. (A2:syf.89).

Tablo 34: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Mecaz	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Mecazın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	2	32	6,3	45	4,4
2	Nereye Gideceğiz?	1	49	2,0	45	2,2

3	İçimdeki Türkiye'm	4	32	12,5	70	5,7
4	İş Hayatındaki Roller	10	30	33,3	75	13,3
5	Yoğurdun Steve Jobs'u	9	49	18,4	96	9,4
6	Meslek Seçimi	1	25	4,0	57	1,8
7	Sağlığın Anahtarı	1	19	5,3	51	2,0
8	Yüz Yaşında Hâlâ Dinç	0	30	0,0	63	0,0
9	Kristal Tedavileri	7	53	13,2	100	7,0
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	4	52	7,7	109	3,7
11	Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor	4	16	25,0	66	6,1
12	Vazgeçmek İçin Çok Erken	10	39	25,6	89	11,2
13	Mesela Oynayalım Mı?	7	29	24,1	75	9,3
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	14	38	36,8	80	17,5
15	Murphy Kanunları	7	27	25,9	54	13,0
16	Öğrenci Evi	7	39	17,9	125	5,6
17	Türk Aile Yapısı	3	26	11,5	72	4,2
18	Komşuluk Ölüyor	15	22	68,2	91	16,5
Toplam		106	607	17,5	1363	7,8

Tablo 34'de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar mecaz kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre mecazın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Pişmanlıklarınızdan Kurtulun”(%17), “Komşuluk Ölüyor”(%16) “İş Hayatındaki Roller”(%13) metinlerinde, en az oran ;“ Meslek Seçimi”(%1) , “Sağlığın Anahtarı” (%2) “Nereye Gideceğiz?”(%2) , metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1363örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7,8'ini mecaz oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde mecaz kullanımı örnek cümleler:

- “Yorgunum. Ancak bu tatlı bir yorgunluk.” (B1:syf.12)
- “İçeriğini, anlamını ve fonksiyonunu bilmiyordum ama o ses büyüleyiciydi.” (B1:syf. 16)
- “İşinin püf noktalarını kimse ile paylaşmaz.” (B1:syf.25)

- “Hayatım, dedemin dizinin dibinde onu izleyerek geçti.” (B1:syf.29)
- “İki yıl bocaladık ama sonra ürün oturdu.” (B1:syf.29)
- “Bu soruların cevabı kristallerde yatıyor.” (B1:syf.46)
- “Kötü düşünceleri dağıtır, zekâyı canlandırır, konsantrasyonu artırır.” (B1:syf.46)
- “Yaşadıklarından ders alırlar.” (B1:syf.55)
- “Türkçede fiillerin cümlelerin sonunda yer alması ve Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması nedeniyle, kişi cümleyi anlamak için onu baştan sona kadar aklında tutuyor ve fiili okuduktan sonra cümleyi zihninde tekrar oluşturuyor.” (B1:syf.58)
- “Örneğin bugüne kadar hiçbir işte dikiş tutturamadığınızı düşünüyorsanız kendinize şu soruları sorun: Ben bu iş yerlerinde neler öğrendim?”
- (B1:syf. 61)
- “Her anıdan tek tek bilgiler toplayıp onların anlam ve duygu değerini değiştirerek ileriye daha güçlü bakabilirsiniz.” (B1:syf. 61)
- “Siz de düşünme şeklinizi değiştirerek hayata yeniden gülümseyebilirsiniz.” (B1:syf. 61)
- “Sihirli bir el evimi temizlese mesela. (B1:syf.68)
- “Ben bu hafta, olaylara farklı bir pencereden bakalım ve vicdan muhasebesi yapalım istiyorum.” (B1:syf. 72)
- “Her neyse, şimdi geçmişe "Hoşça kal!" deyip gelecek bütün güzellikleri kucaklayıp "Merhaba!" deme zamanı!” (B1:syf. 72)
- “Uyuyan bir bebek, anne-babası uykuya dalınca uyanır.” (B1:syf.77)
- “Bundan sonra iş başa düşer ve biz ev arkadaşı aramaya başlarız.” (B1:syf. 85)
- “...markete gidip eksikleri tamamlar, zamanla yarışarak yemeği pişirir, bizler de yemeğin pişmesini bekleriz.” (B1:syf. 85)

- “Aile, toplumun en küçük temel birimi, yapı taşıdır.” (B1:syf. 88)
- “İnsanoğlu, sanayileşme çabası içinde, tüketim furyası içinde, iç dünyasının en değerli unsurlarını yitiriyor, doğayı unutup çevreyi kirlettiği gibi, içini ısıtan insancıl değerleri de kırıp geçiriyor.” (B1:syf.94)
- “Ama köşesini döndükleri yolun sonuna vardıklarında iç zenginliklerini yitirip zavallı birer posa gibi kaldıklarını anlayacakları gün uzak değildir.” (B1:syf. 94).

Tablo 35: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Mecaz	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Mecazın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	1	24	4,2	18	5,6
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	3	32	9,4	66	4,5
3	Meryem Ana Evi	2	30	6,7	65	3,1
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	2	40	5,0	87	2,3
5	Günümüzde İletişim	2	32	6,3	72	2,8
6	Ulaşım Araçları	1	24	4,2	46	2,2
7	Kişilik ve Karakter	4	34	11,8	81	4,9
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	3	56	5,4	86	3,5
9	Duygusal Zekâ	5	32	15,6	78	6,4
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	5	30	16,7	72	6,9
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	0	16	0,0	45	0,0
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	9	34	26,5	100	9,0
13	Peri Bacaları	3	21	14,3	67	4,5
14	Taç Mahal	5	24	20,8	83	6,0
15	İlginç İcatlar	0	29	0,0	56	0,0
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	3	27	11,1	68	4,4
17	Başarabilmek	4	15	26,7	72	5,6
18	Bunları Biliyor musunuz?	0	21	0,0	45	0,0
Toplam		52	521	10,0	1207	4,3

Tablo 35’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri

hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar mecaz kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre mecazın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; metinlerinde, “Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!”(%9) , “Moda Nedir, Ne Değildir?” (%7), “Duygusal Zekâ”(%6) en az oran ; “Ulaşım Araçları”(%2), “Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji”(%2) “Günümüzde İletişim”(%2) metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %4,3’ünü mecaz oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde mecaz kullanımı örnek cümleler:

- “Sonra bunları gözden geçirin ve en az dörtte birini eleyin.” (B1:syf.8)
- “Ben de kızım ile konuşup ondan da onay alınca vakit kaybetmeden bir siteye üye oldum.” (B1:syf. 13)
- “Yolunuz Ege Bölgesi’ne düşerse burayı ziyaret etmenizi tavsiye ederim.” (B1:syf.16)
- “Küçükken ailemin siyah beyaz fotoğraflarını gördükçe onlara ıçten ıçe gülerdim.”(B1:syf.25)
- “Yaşadığım düş kırıklığını anlatamam.”(B1:syf.25)
- “Ancak fiyat şimdilik biraz tuzlu (€3500 kadar).” (B1:syf.34)
- “Gerçek yüzlerini göstermez ve insanları kandırırlar.”(B1:syf.45)
- “Uzun burunluların anlayışında biraz kıtlık vardır.”(B1:syf.45)
- “Ani öfkelere kapılmaz, gereksiz atılganlıklar yapmaz.”(B1:syf.53)
- “Bir ilişkinin ve grubun nabzını tutar.” (B1:syf.53)
- “Her sene modayı takip etmekten yorulan insanlar bu yeni düşünce akımını hoş karşılıyorlar.” (B1:syf.60)

- “Ya da karşınızdaki kişi parlak, göz alıcı bir kravatla iş toplantısına gelmiştir.”(B1:syf.67)
- “İnsanlar, bu korkunç devlerin gönlünü hoş tutup onları kızdırmamak için buraya hediyeler bırakıp kurbanlar kesermiş. “(B1:syf.74)
- “Gerçek adı Ercümend’ti ve göz kamaştırıcı bir güzelliği vardı.” (B1:syf.78)
- “Bu mekanizmanın detayları kimi zaman şaşkınlık kimi zaman hayranlık uyandırıyor.”(B1:syf.91).

Tablo 36: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Mecaz Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Mecaz	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Mecazın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatın İcadı	2	49	4,1	122	1,6
2	24 Saat					
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	16	56	28,6	124	12,9
4	Aşkın Kimyası	9	48	18,8	109	8,3
5	Ünlü Aşıklar Ve Aşk Mektupları	3	50	6,0	100	3,0
6	Aşkın Sırrı	12	56	21,4	118	10,2
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	18	99	18,2	115	15,7
8	Satranç Ve Tavla	7	42	16,7	87	8,0
9	Elmas Gerdanlık	3	34	8,8	68	4,4
10	Arzu halden Dilekçeye	15	109	13,8	188	8,0
11	İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?	1	11	9,1	49	2,0
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkemedede	5	30	16,7	81	6,2
13	Lumiere Kardeşler	4	23	17,4	75	5,3
14	Susuz Yaz	9	37	24,3	100	9,0
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	15	105	14,3	165	9,1
16	Bilge Ve Bilgelik	10	30	33,3	107	9,3
17	Bilgi Teknolojisi	13	62	21,0	119	10,9
18	Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler	1	28	3,6	53	1,9
19	Sanat Nedir?	8	43	18,6	126	6,3
20	Sanat Türleri	8	44	18,2	77	10,4
21	Türk Süsleme Sanatları	3	35	8,6	62	4,8
22	Suç Nedir?	4	50	8,0	112	3,6
		4	41	9,8	105	3,8

23	Adalet Nedir?	7	31	22,6	75	9,3
24	Esaretin Bedeli	9	74	12,2	120	7,5
25	Mizah Her Kapıyı					
	Açar	25	60	41,7	193	13,0
26	Mizah Türleri	5	28	17,9	71	7,0
27	Hasan Kaçan	2	13	15,4	32	6,3
28	Dünden Bugüne					
	Para	3	47	6,4	81	3,7
29	Türkiye’de					
	Enflasyonun					
	Tarihsel Gelişimi	1	24	4,2	52	1,9
30	Öğrenciler İçin					
	Tasarruf					
	Yöntemleri	9	44	20,5	98	9,2
31	Dünyamız	0	26	0,0	55	0,0
32	Küresel Isınma					
	Nedir?	0	24	0,0	54	0,0
33	Dünya’dan Mars’a	1	25	4,0	73	1,4
34	Gençlerin Medya					
	Tüketimi	5	33	15,2	97	5,2
35	Mert’in İletişim					
	Serüveni	2	87	2,3	120	1,7
36	İnternet Ve Medya					
	Bağımlılığı	1	34	2,9	85	1,2
Toplam		240	1632	15,0	3468	7,0

Tablo 36’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından mecaz kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar mecaz kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre mecazın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; metinlerinde, “Aşkın Sırrı”(%16) , “Mizah Her Kapıyı Açar” (%13), “24 Saat Yetmiyorsa”(%13) en az oran ; “İnternet Ve Medya Bağımlılığı”(%1), “Dünya’dan Mars’a”(%1) “Saatin İcadı”(%1) metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7’sini mecaz oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde mecaz kullanımı örnek cümleler:

- “İşte hayatı 24 saate sıkıştırıramayanlar, “Keşke gün 24 saatten fazla olsaydı.” diyenler için bir psikoterapistten tavsiyeler...” (C1/+:syf.16)
- “Her gün için en çok sevdiğiniz bir programı seçip onu düzenli izleyebilirsiniz belki, ama hepsini düzenli izlemeye kalkışırsanız yandınız!” (C1/+:syf.17)

- “Ben de başımı öne eğerek “Tamam” dedim ve içime bir üzüntü çöktü.” (C1/+:syf.41)
- “Ufacık bir şey insanı yıkabiliyordu.” (C1/+:syf.59)
- “Onların ışığı bugün bile bize yansımaya devam ediyor. “(C1/+:syf.81)
- “Bu yüzdendir ki önlerinde saygıyla eğilmekten kendimi alamıyor ve onları canı gönülden alkışlıyorum.” (C1/+:syf. 81)
- “Vakfın ödevi, eski filmleri restore edip gün ışığına çıkarmak.”(C1/+:syf.85)
- “Bazıları ona Helen Mirren derki ben de çok severim- Helen Mirren onun yanında sönük kalır.”(C1/+:syf. 86)
- ““Elveda Rumeli” dizisi ile başlayan Türk dizilerinin Ortadoğu ve Balkanlara açılımı bu ülkelerde Türkçe kurslarının patlamasına neden oldu.” (C1/+:syf. 90)
- “Gulf News, Arap dünyasında esen Türk dizileri rüzgarını masaya yatırdı, Türk dizilerinin Arap medyasında nasıl ayrı bir kulvar açtığını inceledi.”(C1/+:syf.91)
- “Bilgelik yolunu seçen insan, hayatının kontrolünü eline almış demektir.” (C1/+:syf.101)
- “Bilim insanlarının büyük çoğunluğuna göre insanoğlunun karşılaştığı sorunlar, insan doğasındaki kusurlardan kaynaklananlar da dahil, bilimsel araştırmalarla çözülecek, yorgun ve hırpalanmış olan bu dünya yerine, barış ve refahın egemen olduğu huzurlu bir dünyanın yolu açılacaktır. (C1/+:syf.108)
- “Bu nedenle suçluları dışlamak, onlara düşmanca duygular beslemek ve onlardan nefret etmek yerine onları anlamak ve topluma kazandırma yoluyla suçların azaltılmasına katkıda bulunmak bütün insanların sorumluluğu ve görevi olmalıdır.”(C1/+:syf.131)
- “Bu müdürün de kafasına yatar.(C1/+:syf.137)

- “Nasıl ki güzellik karşı koyulamaz bir çekim yaratıyorsa mizah da en az güzellik kadar etki yapar.” (C1/+:syf.144)
- “Ağız dolusu kahkaha atan, kendinden geçen (egosundan kurtulan) insanlara bakın, onların içindeki çocuğun ortaya çıktığını görürsünüz.”(C1/+:syf.144)
- “Bu lafın altından nasıl kalkacağını düşünür.” (C1/+:syf.148)
- “Yanınızda nakit olmadığında kurtarıcıya dönüşebilen kredi kartları sorumsuz harcamalar yaparsanız düşmanınız kesiliyor.” (C1/+:syf.170)
- “Piyasadaki çok sayıda cep telefonu, müzik çalar, tabletler ve benzeri elektronik aletler insanın iştahını kabartıyor.” (C1/+:syf.170)
- “Yapılan bir araştırma ile gençlerin medyayı nasıl tükettikleri gözler önüne seriliyor.”(C1/+:syf.192).

4.3.7. İYİTDK’larındaki Metinlerde Metafor Kullanımı

Tablo 37: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Metafor Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Metaforun Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	0	47	0,0	23	0,0
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	0	20	0,0	18	0,0
4	Kaç?	0	21	0,0	12	0,0
5	Neredesin?	1	28	3,6	15	6,7
6	Bir Günüm	0	51	0,0	25	0,0
7	Sosyal Gruplar	0	26	0,0	22	0,0
8	Hafta Sonu Ne yapıyorsun?	0	41	0,0	23	0,0
9	Benim Ailem	0	22	0,0	9	0,0
10	Benim Sınıfım	0	30	0,0	18	0,0
11	Sevgili Ailem	0	25	0,0	20	0,0
12	Ne Zaman?	0	22	0,0	16	0,0
13	Bayramlar	0	17	0,0	28	0,0
14	Özel Günler	0	25	0,0	25	0,0
15	Akrabalarım	0	56	0,0	26	0,0
16	Benim Mahallem	0	29	0,0	19	0,0
17	Hastayım	0	28	0,0	15	0,0
	Toplam	1	505	0,1	322	0,3

Tablo 37’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar metafor kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre metaforun metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde 17 metin içinde sadece “Neredesin?”(6,7) başlıklı metinde metafor kullanımı tespit edilmiştir. Diğer metinlerde(0,0) metafor kullanımı tespit edilememiştir. A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %0,3’ünü metafor oluşturmaktadır.

Tablo 38: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Metafor Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Metaforun Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	1	9	11,1	6	16,7
2	Yemek siparişi	1	18	5,6	29	3,4
3	Arkadaş arıyorum	2	14	14,3	22	9,1
4	Dünyada ilkler	0	12	0,0	22	0,0
5	Dün neler yaptın?	0	50	0,0	35	0,0
6	Sağlık için balık	0	17	0,0	25	0,0
7	Oğluma mektup	0	18	0,0	30	0,0
8	Avrupa turu	0	35	0,0	30	0,0
9	Piknikte	3	36	8,3	30	10,0
10	Yeni komşu	1	36	2,8	29	3,4
11	Keloğlan ve sihirli tas	1	27	3,7	40	2,5
12	Eşeğin sözü	0	7	0,0	20	0,0
13	Doğa olayları	7	39	17,9	51	13,7
14	Alışkanlıklarımız ve hobilerimiz	2	27	7,4	36	5,6
15	Çalığışu	4	27	14,8	39	10,3
16	İş ilanı	3	59	5,1	62	4,8
17	Otelde	0	49	0,0	46	0,0
18	Yağmurlu bir günde İstanbul’da neler yapabilirsiniz?	8	22	36,4	69	11,6
Toplam		33	502	6,5	621	5,3

Tablo 38’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki metafor, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre metafor 'un metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Şiş Kebap Yapalım”(16,7), “Doğa olayları”(13,7), “Yağmurlu bir günde İstanbul’da neler yapabilirsiniz?”(11,6) metinlerinde yer alırken en az oran; “Keloğlan ve sihirli tas”(2,5), “Yeni komşu” (3,4), “Yemek siparişi”(3,4), “İş ilanı”(4,8) metinlerindedir. Metaforun kullanılmadığı metinler ise ;“Dünyada İlkler”, “Dün Neler Yaptın?”, “Sağlık İçin Balık”, “Oğluma Mektup”, “Avrupa Turu” , “Eşeğin Sözü”, “Otelde ”’dir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %5,3’ünü metafor oluşturmaktadır.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde metafor kullanımı örnek cümleler:

“Çoban salatası ve mevsim salatası.”(A2:syf.12)

“Dengesiz insanlardan hoşlanmıyorum.” (A2:syf.16)

“Eti de lokum gibi.” (A2:syf.45)

“Biraz kuşbaşı et, tavuk kanadı ve hazır köfte alalım.” (A2:syf.45)

“Cem keçi gibi inatçı.” (A2:syf.45)

“Keloğlan bir gün bu altınlarla koskocaman bir saray yaptırmış ve o günden sonra padişah gibi yaşamaya başlamış. ” (A2:syf.56)

“Rüzgâr, hızına göre fırtına, hortum gibi isimler alır.” (A2:syf.69)

“Boş zamanlarında hobileriyle uğraşırlar.” (A2:syf.72)

“Yaramazlıkları yüzünden arkadaşları ona “Çalığışu” adını takarlar.” (A2:syf.75)

“Taksim Meydanı, İstanbul’un sembolü ve tüm şehrin en önemli buluşma noktası.” (A2:syf.89)

“...önündeki insan trafiğini seyredip enfes bir fincan kahve yudumlayabilirsiniz.” (A2:syf.89)

“İstanbul’da vapurla hoşça vakit geçirmek için pek çok yol var.” (A2:syf.89).

Tablo 39: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Metafor Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Metaforun Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl bir ev arıyorsunuz?	2	32	6,3	45	4,4
2	Nereye gideceğiz?	2	49	4,1	45	4,4
3	İçimdeki Türkiye'm	2	32	6,3	70	2,9
4	İş hayatındaki roller	7	30	23,3	75	9,3
5	Yoğurdun Steve Jobs'u	7	49	14,3	96	7,3
6	Meslek seçimi	1	25	4,0	57	1,8
7	Sağlığın anahtarı	2	19	10,5	51	3,9
8	Yüz yaşında hâlâ dinç	3	30	10,0	63	4,8
9	Kristal tedavileri	9	53	17,0	100	9,0
10	Herkes aynı şekilde mi öğrenir?	3	52	5,8	109	2,8
11	Türkçe algılamada beyni zorluyor	7	16	43,8	66	10,6
12	Vazgeçmek için çok erken	4	39	10,3	89	4,5
13	Mesela oynayalım mı?	6	29	20,7	75	8,0
14	Pişmanlıklarınızdan kurtulun	5	38	13,2	80	6,3
15	Murphy kanunları	2	27	7,4	54	3,7
16	Öğrenci evi	3	39	7,7	125	2,4
17	Türk aile yapısı	3	26	11,5	72	4,2
18	Komşuluk ölüyor	7	22	31,8	91	7,7
Toplam		75	607	12,3	1365	5,5

Tablo 39' de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki metafor, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre, metafor 'un metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; "Türkçe algılamada beyni zorluyor"(10,6), "İş hayatındaki roller"(9,3), "Meslek seçimi"(1,8) metinlerinde yer alırken en az oran; "Meslek seçimi" (1,8), "Öğrenci evi"(2,4), "Herkes aynı şekilde mi öğrenir?"(2,8), metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %5,5'ini metafor oluşturmaktadır.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde metafor kullanımı örnek cümleler:

- “Yorgunum. Ancak bu tatlı bir yorgunluk.” (B1:syf.12)
- “Otobüs için “akıllı bilet” yani AKBİL kullanabilirsin.” (B1:syf.12)
- “İçeriğini, anlamını ve fonksiyonunu bilmiyordum ama o ses büyüleyiciydi.” (B1:syf.16)
- “Etkisiz eleman: Sadece görevlerini yapar, başka hiçbir işe karışmaz.” (B1:syf.25)
- “Kendi işlerini yapar, diğer işlere de yardım eder. İngiliz anahtarı gibidir.” (B1:syf.25)
- “...40 yaş altındaki iş adamları arasında en parlak girişimci olarak anılıyor.” (B1:syf.29)
- “O çöp kutusu hayatımın dönüm noktasıdır bu yüzden.” (B1:syf.29)
- “Geçenlerde Forbes dergisi sizin için “Yoğurdun Steve Jobs'u” diye bir başlık attı. (B1:syf.29)
- “Hayatımızı basit fakat akılcı prensipleri benimseyerek yaşamak ve 100 yıllık ömrün reçetesinin keyfine varmak yeter.” (B1:syf.43)
- “Dili ustalık ile kullanırlar. Kelime dağarcıkları zengindir.” (B1:syf.54)
- “Duygularını belirgin olarak yücut diliyle ifade ederler.” (B1:syf.55)
- “Örneğin bugüne kadar hiçbir işte dikiş tutturamadığınızı düşünüyorsanız kendinize şu soruları sorun:” (B1:syf.61)
- “Sihirli bir el evimi temizlese mesela.” (B1:syf.68)
- “Ben bu hafta, olaylara farklı bir pencereden bakalım ve vicdan muhasebesi yapalım istiyorum.” (B1:syf.72)
- “...ben de bu hafta stresten arınmak ve özellikle de geçmişin gölgesinden kurtulmak için Hint felsefesinin 4 altın kuralını deneyelim diyorum” (B1:syf.72)
- “Bu tam da bizdeki “Allah bir kapıyı kapatırsa, ötekini açar.” durumudur.” (B1:syf.72)
- “Evdeki öğrencilerin aşk trafiği yoğunudur.” (B1:syf.85)

- “Bazılarının aşkı platoniktir; bazıları romantik takılır, şiirler ezberler;” (B1:syf.85)
- “Aile, toplumun en küçük temel birimi, yapı taşıdır.” (B1:syf.88)
- “Sosyal bilimciler aileyi “çekirdek aile” ve “geniş aile” olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır.” (B1:syf.88)
- “...komşuluk müessesesini de miadı geçmiş romantik bir duygu olarak müzelik bir eşya gibi geçmişe bırakıyor.” (B1:syf.94)
- “Ama köşesini döndükleri yolun sonuna vardıklarında iç zenginliklerini yitirip zavallı birer posa gibi kaldıklarını anlayacakları gün uzak değildir.” (B1:syf.94)
- “...doğayı unutup çevreyi kirlettiği gibi, içini ısıtan insancıl değerleri de kırıp geçiriyor.” (B1:syf.94).

Tablo 40: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Metafor Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Metaforun Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	0	24	0,0	18	0,0
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	4	32	12,5	66	6,1
3	Meryem Ana Evi	2	30	6,7	65	3,1
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	6	40	15,0	87	6,9
5	Günümüzde İletişim	3	32	9,4	72	4,2
6	Ulaşım Araçları	2	24	8,3	46	4,3
7	Kişilik ve Karakter	10	34	29,4	81	12,3
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	3	56	5,4	86	3,5
9	Duygusal Zekâ	9	32	28,1	78	11,5
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	5	30	16,7	72	6,9
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	2	16	12,5	45	4,4
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	10	34	29,4	100	10,0
13	Peri Bacaları	3	21	14,3	67	4,5
14	Taç Mahal	8	24	33,3	83	9,6
15	İlginç İcatlar	1	29	3,4	56	1,8
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	7	27	25,9	68	10,3
17	Başarabilmek	3	15	20,0	72	4,2

18	Bunları Biliyor musunuz?	5	21	23,8	45	11,1
Toplam		83	521	16,0	1207	6,9

Tablo 40’ da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki metafor, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre metafor ’un metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Kişilik ve Karakter”(12,3), “Duygusal Zekâ”(11,5), “Bunları Biliyor musunuz?”(11,1) metinlerinde yer alırken en az oran; “İlginç İcatlar”(1,8), “Meryem Ana Evi” (3,1),“Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi”(3,5) metinlerindedir. Metaforun kullanılmadığı metin ise ;“ Bavul Hazırlama Sanatı”(0,0)’dır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %6,9’ünü metafor oluşturmaktadır.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde metafor kullanımı örnek cümleler:

- ✓ “Onlarla beraber 4 gün geçirdik ve birbirimizi tanıdıkça aile gibi olduk.” (B2:syf.13)
- “Beş yıldızlı otellerde kalmak, o ülkenin tarihini ve kültürünü öğrenmek için yeterli değil.” (B2:syf.13)
- “Kim bilir, belki bir gün siz de kızım ve ben gibi gönüllü turizm elçileri olursunuz.” (B2:syf.13)
- “Şans eseri bunu başarırsam kendimi olağanüstü güçleri olan biri olarak görüyordum.” (B2:syf.25)
- ✓ “Eğer Facebook bir ülke olsaydı Çin ve Hindistan’dan sonra dünyanın en büyük üçüncü ülkesi olurdu.” (B2:syf.30)
- “Gençlerin % 20’si ise birkaç saat Facebook’a girmemeyi oksijensiz kalmaya benzettir.” (B2:syf.30)
- ✓ “Burnunun ucu top gibi olan kişi neşeli olur.” (B2:syf.45)

- ✓ “Giysilerimiz, çevremizdekilerin bize baktığında ilk gördüğü iletişim aracıdır.” (B2:syf.67)
- “Kıyafetlerimizin, kişiliğimizin bir yansıması olduğunu düşünürler.” (B2:syf.67)
- “Hayata sizi başarıya götüren adımların hangisi kolay?” (B2:syf.67)
- “Uçuk kaçık kıyafetlerden bahsetmiyorum.” (B2:syf.67)
- “Günlerden bir gün periler ülkesi padişahının yolu buraya düşmüş.” (B2:syf.74)
- “Şehzade Hürrem’in eşi Mümtaz Mahal’e sonsuz bir aşk duyduğunu söylüyordu.” (B2:syf.78)
- ✓ “İnsan vücudu, mükemmel ve karmaşık yapısıyla yüzyıllardır tartışılan ve çözülmeye çalışılan bir mekanizmadır.” (B2:syf.91)
- “Çelimsiz ama sportmen ruhlu bu çocuk, okul hayat boyunca çeşitli sporları denedi ancak iyi olmadığı gerekçesiyle okul takımlarından uzaklaştırıldı.” (B2:syf.96).

Tablo 41: İYİTDK C/+ Seviyesindeki Metinlerde Metafor Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Metafor Sayısı	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Metaforun Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatin icadı	6	49	12,2	122	4,9
2	24 saat yetmiyorsa	8	56	14,3	124	6,5
3	Ünlü bilim Adamlarının Çocuklukları	1	48	2,1	109	0,9
4	Aşkın kimyası	7	50	14,0	100	7,0
5	Ünlü âşıklar ve aşk mektupları	6	56	10,7	118	5,1
6	Aşkın sırrı	4	99	4,0	115	3,5
7	Büyük ikramiye Kazanıp Sonra Kaybedenler	2	42	4,8	87	2,3
8	Satranç ve Tavla	0	34	0,0	68	0,0
9	Elmas gerdanlık	6	109	5,5	188	3,2
10	Arzu halden dilekçeye	0	11	0,0	49	0,0
11	İş görüşmelerinde işverenler nelere dikkat eder?	0	30	0,0	81	0,0
12	Fatih Sultan Mehmet mahkemesinde	1	23	4,3	75	1,3

13	Lumiere					
	Kardeşler	8	37	21,6	100	8,0
14	Susuz yaz	9	105	8,6	165	5,5
15	Yabancı ülkelerde yayınlanan Türk dizileri	3	30	10,0	107	2,8
16	Bilge ve bilgelik	3	62	4,8	119	2,5
17	Bilgi teknolojisi	0	28	0,0	53	0,0
18	Bilgi toplumu ve üniversiteler	12	43	27,9	126	9,5
19	Sanat nedir?	4	44	9,1	77	5,2
20	Sanat türleri	0	35	0,0	62	0,0
21	Türk süsleme sanatları	2	50	4,0	112	1,8
22	Suç nedir?	7	41	17,1	105	6,7
23	Adalet nedir?	3	31	9,7	75	4,0
24	Esaretin bedeli	1	74	1,4	120	0,8
25	Mizah her kapıyı açar	13	60	21,7	193	6,7
26	Mizah türleri	4	28	14,3	71	5,6
27	Hasan Kaçan	1	13	7,7	32	3,1
28	Dünden bugüne para	1	47	2,1	81	1,2
29	Türkiye’de enflasyonun tarihsel gelişimi	0	24	0,0	52	0,0
30	Öğrenciler için tasarruf yöntemleri	4	44	9,1	98	4,1
31	Dünyamız	5	26	19,2	55	9,1
32	Küresel ısınma nedir?	0	24	0,0	54	0,0
33	Dünya’dan Mars’a	0	25	0,0	73	0,0
34	Gençlerin medya tüketimi	0	33	0,0	97	0,0
35	Mert’in iletişim serüveni	1	87	1,1	120	0,8
36	İnternet ve medya bağımlılığı	2	34	5,9	85	2,4
Toplam		124	1632	7,6	3468	3,6

Tablo 41’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından metafor kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerdeki metafor, cümle ve örtülü anlam unsurları olarak frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre metafor ’un metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Bilgi toplumu ve üniversiteler”(9,5), “Dünyamız”(9,1), “Lumiere Kardeşler”(8,0) metinlerinde yer alırken en az oran; “Esaretin bedeli”(0,8), “Mert’in iletişim serüveni” (0,8), “Ünlü bilim Adamlarının Çocuklukları”(0,9), “Dünden bugüne para”(1,2) metinlerindedir. Metaforun

kullanılmadığı metinler ise ;“ Arzuahlden dilekçeye”, “İş görüşmelerinde işverenler nelere dikkat eder?” , “Bilgi teknolojisi”, “Sanat türleri”, “Gençlerin medya tüketimi” “Küresel ısınma nedir?”, “Dünya’dan Mars’a”, “Türkiye’de enflasyonun tarihsel gelişimi” ’dir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %3,6’ünü metafor oluşturmaktadır.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde metafor kullanımı örnek cümleler:

- “İşte hayatı 24 saate sıkıştırıramayanlar, “Keşke gün 24 saatten fazla olsaydı.” diyenler için bir psikoterapistten tavsiyeler...”(C1/+:syf.16)
- “Aşk, sosyal antropologlara göre bir tutkudur. Şairlerin özlemleri ve duygulu şarkılarıdır.” (C1/+:syf.32)
- “Aşkta gözbebeklerinin büyümesine, karında kan çekilmesine bağlı kramp tarzı duyguya, aşk gülücüklerine ve bulutlar üzerinde yürüyor gibi hissetmemize neden oluyor.” (C1/+:syf.32)
- “Dopamin, beynin “ödül kimyasalı” olarak da bilinir.” (C1/+:syf.32)
- “Bazıları aşkı coşkulu, neşeli ve hayatın vazgeçilmez bir rengi olarak yaşarken bazıları da aşkı, yaşama şekli tedavi gerektirecek kadar yoğun ve takıntılı yaşar.” (C1/+:syf.32)
- “Senden önceki hayatımı bu bakımdan kaybedilmiş bir ömür parçası sayıyorum.” (C1/+:syf.38)
- “Sen bir bıçaksın, ben de durmadan içimi deşiyorum o bıçakla dersem, gerçek sevgiyi anlatmış olurum belki...” (C1/+:syf.38)
- “Birden bir düşünce yüzüme yumruk gibi vurdu.” (C1/+:syf.41)
- “Bu bana hayatının 10 yılını hediye eden kadını.” (C1/+:syf.41)
- “Bir akşam, kocası eve zafer kazanmış gibi elinde büyük bir zarfla geldi.” (C1/+:syf.58)
- “Loisel sanki beş yaş ihtiyarlamış gibiydi.” (C1/+:syf.59)
- “Bu korkunç borç ödenmeliydi,...” (C1/+:syf.59)
- “Osmanlı adaletini simgeleyen Kadı Hızır Bey, mimarı dinleyip dava açılması için haklı sebep olduğuna kanaat getirir ve Fatih Sultan Mehmet’in mahkemeye çıkarılmasına karar verir.” (C1/+:syf.72)

- “Sinema, hayatın bir yansıması aslında çoğu kez de hayatımızın izdüşümü.” (C1/+:syf.80)
- “Onlar için sinema, yaşamın bir uzantısıdır. Tıpkı kalemin, kılıcın ya da elin bir uzantısı olması gibi...” (C1/+:syf.81)
- “Erksan ile konuşmak, gürül gürül akan bir şelaleden bardağa su doldurmaya çalışmak gibi...” (C1/+:syf.85)
- “Erkekler smokinlerle penguenlere benziyor, bütün kadınlar da Harry Potter’daki cadılara! (C1/+:syf.86)
- “İmparatorluk son derece rezil bir şekilde insanları dövüştürür, birbirlerine öldürtürdü. Mecburdu insanlar, köle çünkü... Cannes’daki imparator da para, onlar da paranın köleleri.” (C1/+:syf.86)
- “Ben yıldız avcısı değilim. Bazen “star maker” falan derler benim için, alakası yok.” (C1/+:syf.86)
- “Birleşik Arap Emirlikleri gazetesi Gulf News, Arap televizyonlarında fırtına gibi esen Türk dizilerini değerlendirdi...” (C1/+:syf.91)
- “Onun bulunduğu ortam çok yüksek ışık veren bir ampulle aydınlatılmış gibidir.” (C1/+:syf.101)
- “Hepimiz ergenlik yıllarımızdan başlayarak kendi kimliğimizi oluştururken adına ego dediğimiz kaleler inşa edip içine varlığımızı gizliyoruz.” (C1/+:syf.144)
- ““Hayat tiyatro gibidir, en kötü insanlar en iyi yerde otururlar.”” (C1/+:syf.144)
- “Felç: Karnenin alınmasıyla baş gösteren hastalık(tır).” (C1/+:syf.148)
- “Hayırsever: Kopya veren(dir)” (C1/+:syf.148)
- ““Enis Batur’a göre “ ...vatoz gibi çarpıp geçer kara mizah deyişleri ama değdikleri yerde durmadan hatırlanan bir acı kalır.”” (C1/+:syf.149)
- “Artık kredi kartı almak bakkaldan ekmek almak kadar kolay bir şey.” (C1/+:syf.170)

- “Yanınızda nakit olmadığında kurtarıcıya dönüşebilen kredi kartları sorumsuz harcamalar yaparsanız düşmanınız kesiliyor.” (C1/+:syf.170)
- “Zamane çocukları internetin başından kalkmıyor” (C1/+:syf.192)
- “Bakın ne diyor: “Kapkaç terörü patladı.” (C1/+:syf.198)
- “Facebook zehir gibi olmalı.” (C1/+:syf.203).

4.3.8. İYİTDK’larındaki Metinlerde Önvarsayım Kullanımı

Tablo 42: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Önvarsayım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Önvarsayımın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	2	47	4,3	23	8,7
2	Sınıf	0	17	0,0	8	0,0
3	Okul	2	20	10,0	18	11,1
4	Kaç?	1	21	4,8	12	8,3
5	Neredesin?	0	28	0,0	15	0,0
6	Bir Günüm	2	51	3,9	25	8,0
7	Sosyal Gruplar	2	26	7,7	22	9,1
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	1	41	2,4	23	4,3
9	Benim Ailem	1	22	4,5	9	11,1
10	Benim Sınıfım	3	30	10,0	18	16,7
11	Sevgili Ailem	2	25	8,0	20	10,0
12	Ne Zaman?	4	22	18,2	16	25,0
13	Bayramlar	1	17	5,9	28	3,6
14	Özel Günler	3	25	12,0	25	12,0
15	Akrabalarım	3	56	5,4	26	11,5
16	Benim Mahallem	4	29	13,8	19	21,1
17	Hastayım	3	28	10,7	15	20,0
	Toplam	34	505	6,7	322	10,6

Tablo 42’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar önvarsayım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre önvarsayımın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Ne Zaman?” (25,0), “Benim Mahallem” (21,1),

“Hastayım” (20,0) metinlerinde, en az oran; “ Bayramlar” (3,6) , “Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?” (4,3), “Bir Günüm” (8,0) metinlerindedir. “Sınıf”, “Neredesin?” (0,0) metinlerinde önvarsayım kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %10,6’sını önvarsayım oluşturmaktadır.

Aşağıda A1 düzeyindeki okuma metinlerinde önvarsayım kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede kullanılan önvarsayım yapılarına yer verilmiştir:

- “Merhaba! Benim adım Martin. Sizin adınız ne?”(*Bu diyalokta daha önce birbirlerini tanımadıkları*) (A1:syf.9)
- “A: Buyurun, anahtarlarınız. Oda numaranız 16.”(*Bir otel veya pansiyon odasıyla ilgili müşteri ve görevli arasında bir diyalog olduğu*) (A1:syf.27)
- “Ben arkadaşlarımla aynı evde kalıyorum.”(*Ailesinden ayrı yaşadığı ve birden fazla arkadaşıyla birlikte yaşadığı*) (A1:syf.39)
- “Biz sağlıklı besleniyoruz. Çok sebze ve meyve yiyoruz.”(*meyve ve sebze dışındaki ürünlerin sağlıksız olduğu için tercih edilmediği*) (A1:syf.43)
- “Merhaba Serhat! Evde misin?(*Serhat’ın Erdal ile yüz yüze görüşmediği* “Evde misin? Sorusundan anlıyoruz) (A1:syf.46)
- “Ben de çok meşgulüm ama dışarı çıkmak, biraz nefes almak istiyorum.”(*işleri yoğun olsa da dışarıya çıkıp hava almak istediği*) (A1:syf.46)
- “Hafta sonları açık büfe kahvaltı var.”(*Hafta içi açık büfe kahvaltı verilmemektedir*) (A1:syf.46)
- “Ben İstanbul Üniversitesi Dil Merkezinde Türkçe öğreniyorum.”(*Anlatıcının Türkçe bilmediği*) (A1:syf.56)
- “Çünkü bir ay sonra bebeğimiz doğuyor.” (Anlatıcı 8 aylık hamiledir)(A1:syf.75)

- “Onlar orada kendi sebzelerini yetiştiriyorlar.” (*Yemek için kullandıkları sebzeleri dışarıdan almıyorlar.*) (A1:syf.82)
- “Küçük amcam Kemal 40 yaşında ve makine mühendisi.” (*Babamın erkek kardeşlerinden küçük olanın adı Kemaldir ve onun mesleği makine mühendisliğidir.*) (A1:syf.82)
- “Doktor: Sesiniz de kısık. Boğazınız da ağrıyor mu? (*Sesi kısılanların boğazı ağrıyabilir.*) (A1:syf.91)

Tablo 43: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Önvarsayım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Önvarsayımın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	0	9	0,0	6	0,0
2	Yemek Siparişi	8	18	44,4	29	27,6
3	Arkadaş Arıyorum	4	14	28,6	22	18,2
4	Dünyada İlkler	12	12	100,0	22	54,5
5	Dün Neler Yaptı N?	4	50	8,0	35	11,4
6	Sağlık İçin Balık	8	17	47,1	25	32,0
7	Oğluma Mektup	0	18	0,0	30	0,0
8	Avrupa Turu	5	35	14,3	30	16,7
9	Piknikte	5	36	13,9	30	16,7
10	Yeni Komşu	7	36	19,4	29	24,1
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	8	27	29,6%	40	20,0
12	Eşeğin Sözü	6	7	85,7	20	30,0
13	Doğa Olayları	1	39	2,6	51	2,0
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	4	27	14,8	36	11,1
15	Çalışkuşu	10	27	37,0	39	25,6
16	İş İlanı	6	59	10,2	62	9,7
17	Otelde	6	49	12,2	46	13,0
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	3	22	13,6	69	4,3
Toplam		97	502	19,3	621	15,6

Tablo 43’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar önvarsayım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre önvarsayımın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Sağlık İçin Balık” (32,0), “Eşeğin Sözü” (30,0) “Yemek Siparişi” (27,6) metinlerinde, en az oran ;“ Doğa Olayları” (2,0) , “Yağmurlu Bir Günde İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz ?” (4,3) , “İş İlanı” (9,7) metinlerindedir. “Şiş Kebap Yapalım” “Oğluma Mektup” (0,0) metinlerinde önvarsayım kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %15,6’sını önvarsayım oluşturmaktadır.

Aşağıda A2 düzeyindeki okuma metinlerinde önvarsayım kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede kullanılan önvarsayım yapılarına yer verilmiştir:

- “Dürüstlük benim için çok önemlidir.” (**Yalandan hoşlanmam.**) (A1:syf.16)
- “Aya ilk Neil Amstrong ayak bastı .” (**Neil Amstrongdan astronottur ve ondan önce aya çıkılmamıştır.**) (A2:syf.24)
- “Mehmet’i aradım ama telefonu kapalıydı.”(**Mehmet ile konuşamadım.**) (A2:syf.27)
- “Balık yemek kanserden diyabete, Alzheimer’dan depresyona kadar pek çok hastalığın tedavisinde etkilidir.” (**Balığın etindeki proteinler bu hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır ve olumlu sonuçlanmıştır.**) (A1:syf.31)
- “Balıktaki yağ, bitkisel yağlar gibi çok sağlıklı.” (**Balıktaki yağ vardır ve bitkisel yağlar faydalıdır.**)(A2:syf.31)
- “Tatilden hemen sonra işe başlamak istemiyoruz çünkü çok yorucu oluyor.” (**Tatilden sonra işe başlamamız gerekli ve bunu daha önce denedik.**) (A2:syf.42)
- “Yarınki piknik için arkadaşları arıyorum.” (**Arkadaşlarım var ve pikniğe arkadaşlarımla çıkacağım.**) (A2:syf.45)
- “Ben fazla bir şey bilmiyorum fakat Aysel Hanım’dan duydum, adam emekli edebiyat öğretmeniymiş.”(**Hakkında detaylı bilgim yok.**) (A2:syf.52)
- “Komşusu “Sağ ol Hocam, iyiyim.” diye cevap vermiş ve “Hocam, senden bir şey rica edeceğim, kasabaya gitmem lazım, eşeğini iki saat için bana verir

misin?” diye sormuş.”(Komşusunun taşıtı yoktur ve konuşulan zamanda taşıt olarak eşek kullanılmaktadır.) (A2:syf.60)

- *“Kar tanelerinin şekilleri birbirinin tıpatıp aynısı değildir.” (Kar tanelerinin şekilleri çıplak gözle bakılınca aynı olduğu sanılmaktadır.)(A2:syf.69)*
- *“İnsanlar sigaraya alışır ve daha sonra sigarayı bırakmak, onlar için çok zor olur.” (Sigara içmek sonradan öğrenilir.) (A2:syf.72)*
- *“Feride, yaz tatillerini teyzesinin köşkünde geçirir.” (Feride’nin teyzesi var ve zengindir. Feride yaz tatili dışındaki zamanlarda köşte değildir.) (A2:syf.75)*
- *“Daha sonra kızım ve eşimle birlikte Türkiye’ye döneceğiz.” (Evliyim ve bir kızım var şu anda Türkiye’de yaşamamaktayız.) (A2:syf.83)*
- *“Ara sokaklardaki tarihî yapıların taş işçiliğine hayran olabilirsiniz.” (Ara sokaklarda eskiden kalma yapılar var ve bunlar üzerindeki taş işçiliği beğenilmektedir.) (A2:syf.89)*

Tablo 44: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Önvarsayım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Önvarsayımın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	3	32	9,3	45	6,7
2	Nereye Gideceğiz?	5	49	10,2	45	11,1
3	İçimdeki					
4	Türkiye’ın İş Hayatındaki Roller	11	32	34,3	70	15,7
5	Yoğurdun Steve Jobs’u	4	30	13,3	75	5,3
6	Meslek Seçimi	33	49	67,3	96	34,4
7	Sağlığın Anahtarı	2	25	8,0	57	3,5
8	Yüz Yaşında Hâlâ Dinç	8	19	42,1	51	15,7
9	Kristal Tedavileri	4	30	13,3	63	6,3
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	16	53	30,1	100	16,0
11	Türkçe Algılamada Beyni Zorluyor	14	52	26,9	109	12,8
12	Vazgeçmek İçin Çok Erken	7	16	43,7	66	10,6
13	Mesela Oynayalım Mi?	12	39	30,7	89	13,5
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	8	29	27,5	75	10,7
		9	38	23,6	80	11,3

15	Murphy Kanunları	4	27	14,8	54	7,4
16	Öğrenci Evi	15	39	38,4	125	12,0
17	Türk Aile Yapısı	2	26	7,6	72	2,8
18	Komşuluk Ölüyor	13	22	59,0	91	14,3
Toplam		170	607	28,0	1365	12,5

Tablo 44’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar önvarsayım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre önvarsayımın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Yoğurdun Steve Jobs’u” (34,4), “Kristal Tedavileri” (16,0) “İçimdeki Türkiye’m” (15,7), Sağlığın Anahtarı (15,7) metinlerinde, en az oran ;“ Türk Aile Yapısı” (2,8) , “Meslek Seçimi” (3,5) , “İş Hayatındaki Roller” (5,3) metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %12,5’ini önvarsayım oluşturmaktadır.

Aşağıda B1 düzeyindeki okuma metinlerinde önvarsayım kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede kullanılan önvarsayım yapılarına yer verilmiştir:

- “*İstanbul’daki ilk günümde, binaların birbirine “yapışık” hâli dikkatimi çekti.*” (*Daha önce İstanbul’da değildim ve daha önce birbirine bu kadar yakın bina görmedim.*) (B1:syf.16)
- “*Ezan sesini, hayatımda ilk kez Türkiye’de duydum.*”(*Daha önce Türkiye’de değildim ve bulunduğum yerde ezan okunmadı.*) (B1:syf.16)
- “*Amerika’yı merak edip gitti, şimdi Amerika’nın en başarılı 10 iş adamından biri ve 40 yaş altındaki iş adamları arasında en parlak girişimci olarak anılıyor.* (*Daha önce Amerika’da değildi Amerika’da bir iş kurdu başarılı oldu ve yaşı 40a gelmedi.*)

- “Uzmanlara göre, insanların büyük çoğunluğu için meslek seçimi, çözümü güç bir sorundur.” (**Meslek seçimiyle ilgili çalışma yapan uzmanlar vardır. Uzmanlar insanlarla görüşme yapmıştır.**)
- “Bu son bilgilerden biri de şu: Şişmanlık nedeni olan beyaz yağ hücreleri en az 20 zararlı ve faydalı hormon salgılıyor.”(**Bu bilgiden başka bilgilerde var ve canlılarda beyaz yağ hücreleri vardır.**)
- “İnsan ömrünün uzamasının en önemli sebeplerinden biri kuşkusuz tıptaki ilerlemeler.”(**İnsan ömrü birkaç sebepten ötürü uzatmıştır. Tıpta ilerleme en önemli sebeptir.**)
- “100 yaşını bulan bu kişilerin yüzde 85'i ise kadın.”(**100 yaşı ve ilerisini yaşayanlar tespit edilmiştir ve kadınlar erkeklerden uzun yaşamaktadır.**)
- “Kristallerin şifalı etkileri Eski Mısır'da keşfedilmiştir.”(**Kristaller hastalığa karşı şifa etkileri taşımaktadır.**)
- “Akuamarin: Bu taşı eskiden denizciler kullanıyordu.” (**Akuamarin taşı şimdi sadece denizciler kullanmamaktadır.**)
- “Brezilya'da büyük bir ametist yatağı bulunduktan sonra değerini yitirmiştir.”(**Ametist madeni Brezilyada bulunmadan önce değerliydi.**)
- “İnsanlar, dillerini kullanırken beynin birçok bölümünde karmaşık işlemler gerçekleşiyor.”(**Beyin dil kullanımında aktiftir. Konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerileri beyin ile ilişkilidir.**)
- “Yani Türkçeyi ana dili olarak konuşan insanlar bir cümle kurarken beyinlerinde daha çok işlem yapıyorlar.” (**Türkçeyi ana dili olarak konuşan insanlar vardır. Türkçe cümleler beyinde birden fazla alanı etkinleştirir.**)
- “Amerikalı mühendis Edward A. Murphy de kendi talihsizliklerinden yola çıkarak talihsizlik kanunlarını oluşturdu.” (**Edward A. Murphy talihsizlikler yaşamıştır ve bunları not almıştır.**)

- “Evdeki işler sırayla olur, o gün sırası gelen kişiyi köle olarak kullanırız, ona bütün işleri yaptırırız.”(Evde bir takım işler vardır ve herkes sırayla iş yapar.)
- “Ülkemizde evlilik müessesesini Türk Medeni Kanunu düzenler.” (Türkiye’de evlilikle ilgili kanunlar vardır.)
- “Türk toplumunda aile, her şey demektir.” (Türk toplumu aileyi önemser.)
- “Ünlü sinema aktörü William Holden, başını mermer masanın köşesine vurup kan kaybından ölmüş de üç gün kimsenin haberi olmamış.” (William Holden sinema sektöründe ünlü olmuştur ve öldüğünde yanında kimse yoktur.)
- “İnsanoğlu, sanayileşme çabası içinde, tüketim furyası içinde, iç dünyasının en değerli unsurlarını yitiriyor, doğayı unutup çevreyi kirlettiği gibi, içini ısıtan insancıl değerleri de kırıp geçiriyor.” (Sanayileşme ve tüketim artmıştır ve bu insanları değiştirmiştir.)

Tablo 45: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans Ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Önvarsayım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Önvarsayımın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	1	24	4,2	18	5,6
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	11	32	34,4	66	16,7
3	Meryem Ana Evi	11	30	36,7	65	16,9
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	11	40	27,5	87	12,6
5	Günümüzde İletişim	14	32	43,8	72	19,4
6	Ulaşım Araçları	4	24	16,7	46	8,7
7	Kişilik ve Karakter	1	34	2,9	81	1,2
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	9	56	16,1	86	10,5
9	Duygusal Zekâ	5	32	15,6	78	6,4
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	12	30	40,0	72	16,7
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	4	16	25,0	45	8,9
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	2	34	5,9	100	2,0
13	Peri Bacaları	6	21	28,6	67	9,0

14	Taç Mahal	7	24	29,2	83	8,4
15	İlginç İcatlar	7	29	24,1	56	12,5
16	İnsan Vücutuyla İlgili	3	27	11,1	68	4,4
17	Bilmediklerimiz	3	15	20,0	72	4,2
18	Başarabilmek Bunları Biliyor musunuz?	1	21	4,8	45	2,2
Toplam		112	521	21,5	1207	9,3

Tablo 45’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar önvarsayım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre önvarsayımın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Günümüzde İletişim” (19,4), “Meryem Ana Evi”(16,9) “Turizmde Çek-yat Yöntemi” (16,7) ,“Moda Nedir, Ne Değildir?” (16,7) metinlerinde en az oran ;“ Kişilik ve Karakter” (1,2) , “Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!” (2,0) , “Bunları Biliyor musunuz?” (2,2) metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %9,3’ünü önvarsayım oluşturmaktadır.

Aşağıda B2 düzeyindeki okuma metinlerinde önvarsayım kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede kullanılan önvarsayım yapılarına yer verilmiştir:

- “Ben de kızım ile konuşup ondan da onay alınca vakit kaybetmeden bir siteye üye oldum.” (**Benim bir kızım var ve onun onayını önemserim.**)(B2:syf.13)
- “Misafirlerimizi karşılamaya giderken çok heyecanlıydık.” (**Misafir olarak birden fazla kişi gelecek ve karşılamaya tek başıma gitmiyorum.**)(B2:syf.13)
- “Onlarla beraber 4 gün geçirdik ve birbirimizi tanıdıkça aile gibi olduk.” (**Onlarla 4 gün önce henüz tanışmamıştık.**) (B2:syf.13)
- “Karolina da “Sadece birkaç gün sizinle yaşayarak Türkiye ve Türk kültürüyle ilgili gezi kitaplarındaki bilgilerden daha fazlasını öğrendik.”

dedi.”(Karolina daha önce Türkiye’de yaşamamıştır. Karolina Türkiye ilgili gezi kitapları okumuştur.) (B2:syf.13)

- “Araştırmalara göre Meryem Ana, Hz. İsa çarmıha gerilinceye kadar onunla birlikte Kudüs’te yaşamış fakat oğlu öldükten sonra Aziz Jean ile birlikte Kudüs’ten kaçmış ve Efes’e gelmiş.” (Hz. İsa Meryem’in oğludur. Hz. İsa çarmıha gerilerek öldürülmüştür. Araştırmacılar Meryem Ana ili ilgili bulgulara ulaşmışlardır.) (B2:syf.16)
- “Çocukların hayal dünyası o kadar geniştir ki bugün bizim için komik şeyler, çocukken en doğru şeylerdir.” (Çocukların bir hayal dünyası vardır. Çocuklukta kurduğumuz bazı hayallere güleriz.) (B2:syf.25)
- “Bugünlerde ise kimse bana ulaşmasın diye özellikle telefonumu kapatıyorum.” (Bir telefonum var. Bana ulaşmanın yolu telefondur ve kimseyle görüşmek istemiyorum.) (B2:syf.25)
- “Eğer Facebook bir ülke olsaydı Çin ve Hindistan’dan sonra dünyanın en büyük üçüncü ülkesi olurdu.” (Facebook üye sayısı olduk dünyanın 3. ülkesi olacak kadar çoktur. Çin dünyanın birinci, Hindistan dünyanın ikinci büyük ülkeleridir.) (B2:syf.30)
- “İnsanların kişilikleri farklı olduğu için konuşma tarzları, giyimleri, yürüme şekilleri ve ses tonları gibi özellikleri de farklıdır.” (İnsanların taşıdığı kişilikleri vardır ve kişiliğe bağlıdır birçok özellikleri.) (B2:syf.45)
- “8. yüzyılda yaşamış ünlü bilim adamı ve mutasavvıf Erzurumlu İbrahim Hakkı, ‘Mârifetnâme’ isimli kitabında insanların dış görünüşüne göre karakter analizi yapar.” (Erzurumlu İbrahim Hakkı tasavvufla ilgilenmiştir, insanlar arasında tanınmıştır ve insanları gözlemleyerek bir kitap oluşturmuştur.) (B2:syf.45)
- “Hayata başarılı olmak için zeki olmak yetmez, duygusal zekânın da yüksek olması gerekir.” (Başarı sadece zekâyı bağlı değildir. Duygusal zekâ, zekânın bir çeşitidir.) (B2:syf.53)

- “*Moda zaman içinde gerçek anlamından uzaklaşmıştır.*” (**Modanın geçmişteki anlamı ile günümüzdeki anlamı farklıdır.**) (B2:syf.60)
- ““*Peri Bacaları*” *Kapadokya bölgesinde bulunan doğal yapılara verilen isimdir.*” (**Peri bacaları doğal şekilde oluşmuştur. Peri bacaları ismini oluşumdan sonra vermişlerdir.**) (B2:syf.74)
- “*Çene kemiğiniz vücuttaki en sert kemiktir.*” (**Kemik serttir.**) (B2:syf.91)
- “*Kırkayak türünün aslında 20 ile 6000 arasında değişen ayak sayısı vardır.*” (**Kırkayak aslında 40 ayaklı değildir.**) (B2:syf.101).

Tablo 46: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Önvarsayım Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Önvarsayım	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Önvarsayımın Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatin İcadı	4	49	8,2	122	3,3
2	24 Saat					
3	Yetmiyorsa Ünlü Bilim Adamlarının Çocuklukları	2	56	3,6	124	1,6
4	Aşkın Kimyası	5	48	10,4	109	4,6
5	Ünlü Aşıklar Ve Aşk Mektupları	3	50	6,0	100	3,0
6	Aşkın Sırrı	16	56	28,6	118	13,6
7	Büyük İkramiyeyi Kazanıp Sonra Kaybedenler	12	99	12,1	115	10,4
8	Satranç Ve Tavla	10	42	23,8	87	11,5
9	Elmas Gerdanlık	2	34	5,9	68	2,9
10	Arzuhalde Dilekçeye	11	109	10,1	188	5,9
11	İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?	2	11	18,2	49	4,1
12	Fatih Sultan Mehmet Mahkemedede	8	30	26,7	81	9,9
13	Lumiere Kardeşler	4	23	17,4	75	5,3
14	Susuz Yaz	6	37	16,2	100	6,0
15	Yabancı Ülkelerde Yayınlanan Türk Dizileri	13	105	12,4	165	7,9
16	Bilge Ve Bilgelik	11	30	36,7	107	10,3
17	Bilgi Teknolojisi	9	62	14,5	119	7,6
18	Bilgi Toplumu ve	3	28	10,7	53	5,7
		5	43	11,6	126	4,0

	Üniversiteler					
19	Sanat Nedir?	6	44	13,6	77	7,8
20	Sanat Türleri	5	35	14,3	62	8,1
21	Türk Süsleme					
	Sanatları	14	50	28,0	112	12,5
22	Suç Nedir?	12	41	29,3	105	11,4
23	Adalet Nedir?	3	31	9,7	75	4,0
24	Esaretin Bedeli	12	74	16,2	120	10,0
25	Mizah Her					
	Kapıyı Açar	10	60	16,7	193	5,2
26	Mizah Türleri	4	28	14,3	71	5,6
27	Hasan Kaçan	1	13	7,7	32	3,1
28	Dünden Bugüne					
	Para	6	47	12,8	81	7,4
29	Türkiye’de					
	Enflasyonun					
	Tarihsel Gelişimi	3	24	12,5	52	5,8
30	Öğrenciler İçin					
	Tasarruf					
	Yöntemleri	9	44	20,5	98	9,2
31	Dünyamız	7	26	26,9	55	12,7
32	Küresel Isınma					
	Nedir?	6	24	25,0	54	11,1
33	Dünya’dan					
	Mars’a	11	25	44,0	73	15,1
34	Gençlerin Medya					
	Tüketimi	4	33	12,1	97	4,1
35	Mert’in İletişim					
	Serüveni	20	87	23,0	120	16,7
36	İnternet Ve					
	Medya					
	Bağımlılığı	11	34	32,4	85	12,9
Toplam		270	1632	16,5	3468	7,8

Tablo 46’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+* Ders Kitabı okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından önvarsayım kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar önvarsayım kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre önvarsayımın metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Mert’in İletişim Serüveni”(16,7), “Dünya’dan Mars’a”(15,1) “Ünlü Âşıklar Ve Aşk Mektupları” (13,6) metinlerinde en az oran ; ,“ 24 Saat Yetmiyorsa” (1,6) “Satranç Ve Tavla”(2,9) , “Aşkın Kimyası”(3,0) metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %7,8’ünü önvarsayım oluşturmaktadır.

Aşağıda C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde önvarsayım kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede kullanılan önvarsayım yapılarına yer verilmiştir:

- “Mevsimler insanların hayatlarını yönetiyor ve hasat zamanını, göç zamanını, barınma zamanını söylüyorlardı.”(**Mevsimler değişkendir. Hasat, göç, barınma zamanları farklı mevsimlerde gerçekleşmektedir.**) (C1/+ :syf.11)
- “Güneş saatleri kadar eskiye dayanan ancak tam zamanı bilinmese de ilk örnekleri Mısır’da bulunan su saatleri, dibinde delik olan bir kovanın boşalması ve dolmasıyla zamanı gösteriyordu.(**Güneş saati eski zamanlarda kullanılmıştır. Su saatleri Mısır dışında ülkelerde de kullanılmıştır.**) (C1/+ : syf.11)
- “Çalışan kesimin televizyon tutkusu yok ama ‘facebook’u, ‘mail’leri var.” (**T v tutkusu çalışmayan insanlarda vardır.**) (C1/+ : syf.17)
- “Erken doğumla dünyaya gelen Newton, o kadar zayıf, o kadar çelimsizdi ki çevresindeki kimse onun yaşayacağına inanmıyordu.” (**Newton 9 aylık doğmamıştır. Newton doğduğunda çevrelerindeki insanlar Newton’un zayıf, çelimsiz olduğunu görmüşlerdir.**) (C1/+ :syf.22)
- “Aşkta yaşanan hareketli ve coşkulu olma, konuşkanlık, uykusuzluk, gıda alımının azalması, dopamin etkilerine bağlanıyor.” (**İnsan vücudu dopamin salgılar. Dopamin salgısı insanı fiziksel olarak etkiler.**) (C1/+ :syf.32)
- “Milena, Kafka’nın yapıtlarını Almandan Çekçe ’ye çeviren ve Kafka’ya hayranlık duyan bir kadındır.” (**Milena bir çevirmendir. Hem Almanca hem Çekçe bilmektedir. Kafka bir yazardır ve birden fazla eseri vardır.**) (C1/+ :syf.38)
- “Whittaker, önce içkili araba kullanmaktan sonra da bir bar müdürüne saldırmaktan tutuklanmış.” (**Whittaker içki içmiştir. İçkili araba kullanmak ve birini darp etmek yasaktır.**) (C1/+ :syf.51)
- “Satrancın zamanımızdan en az 4000 yıl önce Mısır’da oynandığına dair bilgiler, piramitlerdeki kabartmalarda bulunmaktadır.” (**Mısırda piramitler**

üzerinde kabartma yazılar vardır. Piramitler üzerine bazı bilgiler yazılmıştır. Satranç, eski zamanlarda da bilinen bir oyundur.) (C1/+ :syf.55)

- *“Balo günü yaklaştığında elbisesi hazırda ama Madame Loisel yine üzgün görünüyordu.” (Madame Loisel bir baloya gidecektir ve bunun için terziye özel bir elbise diktirmiştir.)* (C1/+ :syf.58)
- *“Arzuhâlcilik, okur-yazarların az olduğu geçmiş dönemlerde ancak resmî izinle yapılabilen bir meslekti.” (Eskiden okula giden kişi sayısı azdı. Arzuhalciler okuma yazma bilen kişilerdir.)* (C1/+ :syf.66)
- *“Fatih Sultan Mehmet, fetihten on yıl sonra da Mimar Atik Sinan’a, kubbesi Ayasofya’dan daha büyük bir cami yapması için emreder.(1463 yılında yeni bir cami yapılmasını emreder. Fatih Sultan Mehmet’in emretme yetkisi vardır. Ayasofya’nın kubbesi büyüktür.)* (C1/+ :syf.72)
- *“1894 yılı sonuna doğru bir sabah kardeşimin odasına gittiğimde bana rahatsızlandığı için gece uyuyamadığını ve düşündüklerimizi gerçekleştirebilecek bir düzenek hazırladığını söyledi.” (Benim bir kardeşim var ve birlikte planladığımız işler var.)* (C1/+ :syf.80)
- *“Üniversiteye ders vermeye gider gelirim.” (Üniversitede öğretim üyesiyim.)* (C1/+ :syf.86)
- *“Türkiye’nin başta Ortadoğu’ya ve Balkanlar’a olmak üzere yaptığı dizi satışı, turist olarak geri döndü.” (Türkiye’de çekilen diziler satılabilmektedir. Türk dizilerini izleyenler Türkiye’yi merak etmiştir.)* (C1/+ :syf.90)
- *“Bilgenin kötü olaylardan aldığı ders, sıradan insanın iyi olaylardan aldığı dersten fazladır.” (Bilge insan, sırdan insandan farklı bir bakış açısına sahip olur.)* (C1/+ :syf.100)
- *“Öğrenme ortamlarını, elektronik yazılımlar ve oyunlarla destekleyerek eğitimin kalitesi arttırılabilir.” (Elektronik yazılımlar ve oyunlar eğitimin kalitesini olumlu yönde etkiler.)* (C1/+ :syf.104)
- *“Üniversite eğitimi, bir mesleği yürütebilmek için gerekli bir diplomayı almanın yanı sıra, kişinin bir bütün halinde gelişmesini kapsar.” (Üniversitede meslek üzerine eğitim verilmektedir. Üniversite bitince diploma alınır.)* (C1/+ :syf.108)

- “İnsanlığın geçirdiği değişimler sanat biçimlerini ve sanata bakışı değiştirmiş; her dönemde ve her toplumda, sanat farklı görünümelerde ortaya çıkmıştır.” (*İnsanlar topluluk halinde yaşar. Her toplum kendine özgü sanat anlayışı geliştirmiştir. Yıllar dönemlere ayrılmıştır. Sanat tek tip değildir.*) (C1/+ :syf.116)
- “İnsanların özellikle de çocukların aileden sonra en yakın çevresini okul oluşturur.” (Aile, çocuğun birincil çevresini oluşturur. Bireyler için okul, aynı zamanda bir çevredir) (C1/+ :syf.131)
- “Eskiden bilim ve teknoloji bugünkü kadar gelişmiş olmadığı için insanlar Dünya’nın yuvarlak olduğunu bilmiyorlardı.”(Bilim ve teknoloji zamanla gelişmiştir. Dünyanın yuvarlak olduğu görüşünün aksini iddia edenler olmuştur.) (C1/+ :syf.178)
- “Mert ailesiyle yemeğe oturur ve her zamanki gibi gün içinde yaşadıklarını anlatır.” (Mert’in bir ailesi vardır. Mert her gün, yaşadığı olayları ailesine anlatır.)(C1/+ :syf.197)

4.3.9. İYİTDK’ındaki Metinlerde Sezdirim Kullanımı

Tablo 47: İYİTDK A1 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Sezdirim	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Sezdirimin Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Tanışma	15	47	31,9	23	65,2
2	Sınıf	8	17	47,1	8	100,0
3	Okul	5	20	25,0	18	27,8
4	Kaç?	4	21	19,0	12	33,3
5	Neredesin?	4	28	14,3	15	26,7
6	Bir Günüm	15	51	29,4	25	60,0
7	Sosyal Gruplar	7	26	26,9	22	31,8
8	Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?	4	41	9,8	23	17,4
9	Benim Ailem	0	22	0,0	9	0,0
10	Benim Sınıfım	12	30	40,0	18	66,7
11	Sevgili Ailem	10	25	40,0	20	50,0
12	Ne Zaman?	8	22	36,4	16	50,0
13	Bayramlar	8	17	47,1	28	28,6
14	Özel Günler	9	25	36,0	25	36,0
15	Akrabalarım	10	56	17,9	26	38,5
16	Benim Mahallem	8	29	27,6	19	42,1
17	Hastayım	9	28	32,1	15	60,0
Toplam		136	505	26,9	322	42,2

Tablo 47’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar sezdirim kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre sezdirimin metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde “Sınıf”(%100) metninin tamamında sezdirim bulgusu tespit edilirken en fazla oranlar; “Benim Sınıfım”(66), “Tanışma”(%65), “Bir Günüm”(%60)“Hastayım”(%60) metinlerinde, en az oran ; “Hafta Sonu Ne Yapıyorsun?”(%17), “Okul”(%27), “Bayramlar” (%28) metinlerindedir. “Benim Ailem”, (%0) metninde sezdirim kullanımı bulgusu tespit edilememiştir.

A1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 322 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %42,2’sini sezdirim oluşturmaktadır.

Aşağıda A1 düzeyindeki okuma metinlerinde sezdirim kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede sezdirilen anlamsal yapılara yer verilmiştir:

- “**Aysel: Hoşça kal Leyla.**
Leyla: Güle güle. Sonra görüşürüz.” (Bu diyalogdan vedalaştıklarını sonra tekrar görüşecekleri.) (A1:syf.9)
- “**A: Bu kim?**
B: Bu Ronaldinho. 80 numara.”(A kişisi Ronaldinho’yu tanımamaktadır. Ronaldinho sporcudur ve forma numarası 80’dir.) (A1:syf.27)
- “**Pınar: Merhaba Nalân! Ben okuldayım, sen okulda mısın?”(Pınar ve Nalan aynı okuldadırlar ve Pınar Nalanla yüz yüze görüşmemektedir.) (A1:syf.31)**
- “**Serhat: Maç güzel fikir ama gelmek istemiyorum, sakın bir hafta sonu geçirmek istiyorum.”(Serhat maç izlemeyi sevmektedir. Maç hafta sonudur. Serhat maça gitmeyecek.) (A1:syf.46)**
- “**İstanbul kalabalık ama çok güzel bir şehir.” (İstanbul’un kalabalık olması bir sorun ama güzelliği ağır basıyor.) (A1:syf.56)**

- “Her hafta kendime bir Türkçe kitap alıyorum ve okuyorum.” (Anadili Türkçe değildir ama Türkçesini geliştirmek için çaba sarf etmektedir.) (A1:syf.59)
- “Bayramda insanlar özel yemekler yapıyorlar ve o gün bütün aile beraber o yemekleri yiyor.” (Bayramlarda her gün yapılan yemekler yapılmaz. Bayrama özgü yemekler vardır. Bayramda insanlar bir araya gelir.) (A1:syf.72)
- “Biz ilkokul birinci sınıftan beri her 24 Kasım öğretmenler gününde öğretmenimize küçük, çeşitli hediyeler alıyoruz ya da bütün sınıf para topluyoruz ve büyük bir hediye alıyoruz.” (Okul hayatımız boyunca öğretmenlerimize hediye alırız. Öğretmenler gününde öğretmene hediye alınır.) (A1:syf.75)
- “Genellikle işten çıktıktan sonra nehrin kenarındaki kafelere gidiyorum, çay içiyorum ve buradaki manzarayı izliyorum. (Nehrin kenarlarına kafeler yapmışlar. Dinlenmek için nehrin kenarına gidiyorum.) (A1:syf.87)
- “Sağlığınız, işinizden daha önemli.” (Sağlıklı olmazsan işine gidemezsin.) (A1:syf.91).

Tablo 48: İYİTDK A2 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Sezdirim	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Sezdirimin Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Şiş Kebap Yapalım	2	9	22,2	6	33,3
2	Yemek Siparişi	10	18	55,6	29	34,5
3	Arkadaş Arıyorum	6	14	42,9	22	27,3
4	Dünyada İlkler	4	12	33,3	22	18,2
5	Dün Neler Yaptın?	20	50	40,0	35	57,1
6	Sağlık İçin Balık	11	17	64,7	25	44,0
7	Oğluma Mektup	20	18	111,1	30	66,7
8	Avrupa Turu	7	35	20,0	30	23,3
9	Piknikte	12	36	33,3	30	40,0
10	Yeni Komşu	11	36	30,6	29	37,9
11	Keloğlan Ve Sihirli Tas	20	27	74,1	40	50,0
12	Eşeğin Sözü	9	7	128,6	20	45,0
13	Doğa Olayları	27	39	69,2	51	52,9
14	Alışkanlıklarımız Ve Hobilerimiz	19	27	70,4	36	52,8
15	Çalıkuşu	15	27	55,6	39	38,5
16	İş İlanı	30	59	50,8	62	48,4

17	Otelde	21	49	42,9	46	45,7
18	Yağmurlu Bir Günde İstanbul'da Neler Yapabilirsiniz?	20	22	90,9	69	29,0
	Toplam	264	502	52,6	621	42,5

Tablo 48'de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar sezdirim kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre sezdirimin metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Oğluma Mektup” (%66), “Dün Neler Yaptın?” (%57), “Doğa Olayları” (%52) metinlerinde, en az oran ; “Dünyada İlkler” (%18), “Avrupa Turu” (%23), “Arkadaş Arıyorum” (%27) metinlerindedir.

A2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 621 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %42,5'sini sezdirim oluşturmaktadır.

Aşağıda A2 düzeyindeki okuma metinlerinde sezdirim kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede sezdirilen anlamsal yapılara yer verilmiştir:

- “Onur: Bugün ana yemekte neler var?” (*Ana yemek her gün farklıdır. Onur o çünkü ana yemeğin ne olduğunu bilmemektedir. Onur yemek yiyecektir.*) (A2:syf.12)
- “X ışını, Wilhelm Röntgen icat etti .” (*X ışını adının Röntgen olarak yaygınlaşması onun soyadından kaynaklanmaktadır.*) (A2:syf.24)
- “Öğretmen: Evet. Şimdi kitabı çok anlatma istersen çünkü arkadaşların da okumak isteyebilir.” (*Kitabın ayrıntılarını verirsen diğer arkadaşların okumaz.*) (A2:syf.27).
- “Sevgili oğlum; Ben senin baban olacağım ama şu an annen kim olacak bilmiyorum fakat anneni çok seveceğim.” (*Henüz doğmamış bir çocuğa seslenilmektedir. Anlatıcı evli değildir.*) (A2:syf.38)

- “Kerem: Aloo! Serkan, ne yapıyorsun?” (**Kerem Serkan’ı daha önceden tanıyor. Kerem Serkan’la telefonda konuşmaktadır.**) (A2:syf.45)
- “Aysel: Evet, geçen hafta emekli bir öğretmen ve ailesi taşındı. Ankara’dan gelmişler.(**Daire Ankara’da değildir. Aysel yeni taşınan aileyle tanışmıştır.**) (A2:syf.52)
- “Alışkanlıkları bırakmak veya değiştirmek kolay değildir.” (**Alışkanlıkları değiştirmek zaman alır. Herkes her istediğinde alışkanlığından vazgeçemez.**) (A2:syf.72)
- “Güzelliği başına bela olur.” (**Feride, güzel bir kızdır. Güzel olanı rahatsız ederler.**) (A2:syf.75)
- “Görevli arkadaş bagajınızı taşıyabilir.” (**Bagaj taşımak için görevlendirilmiş kişiler vardır.**) (A2:syf.86)
- “Galata Kulesi’nden Ayasofya’yı, Sultanahmet’i, Topkapı Sarayı’nı, Kız Kulesi’ni, Marmara Denizi’ni, Boğaz’ı görebilirsiniz.” (**Galata Kulesi yüksek bir yapıdır.**) (A2:syf.89).

Tablo 49: İYİTDK B1 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Sezdirim	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Sezdirimin Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?	16	32	50,0	45	35,6
2	Nereye Gideceğiz?	23	49	46,9	45	51,1
3	İçimdeki Türkiye’ım	26	32	81,3	70	37,1
4	İş Hayatındaki Roller	24	30	80,0	75	32,0
5	Yoğurdun Steve Jobs’u	16	49	32,7	96	16,7
6	Meslek Seçimi	31	25	124,0	57	54,4
7	Sağlığın Anahtarı	16	19	84,2	51	31,4
8	Yüz Yaşında Hâlâ	29	30	96,7	63	46,0
9	Kristal Tedavileri	46	53	86,8	100	46,0
10	Herkes Aynı Şekilde Mi Öğrenir?	49	52	94,2	109	45,0
11	Türkçe Algılamada	21	16	131,3	66	31,8
12	Beyni Zorluyor Vazgeçmek İçin Çok Erken	32	39	82,1	89	36,0

13	Mesela Oynayalım Mı?	25	29	86,2	75	33,3
14	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	24	38	63,2	80	30,0
15	Murphy Kanunları	20	27	74,1	54	37,0
16	Öğrenci Evi	39	39	100,0	125	31,2
17	Türk Aile Yapısı	29	26	111,5	72	40,3
18	Komşuluk Ölüyor	22	22	100,0	91	24,2
Toplam		488	607	80,4	1365	36,0

Tablo 49’da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar sezdirim kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre sezdirimin metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Meslek Seçimi” (%54), “Nereye Gideceğiz?” (%51), “Yüz Yaşında Hâlâ Dinç” (%46) “Kristal Tedavileri” (%46) metinlerinde, en az oran ; “Yoğurdun Steve Jobs’u” (%16), “Komşuluk Ölüyor” (%24), “Pişmanlıklarınızdan Kurtulun” (%30) metinlerindedir.

B1 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1365 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %36 ’sını sezdirim oluşturmaktadır.

Aşağıda B1 düzeyindeki okuma metinlerinde sezdirim kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede sezdirilen anlamsal yapılara yer verilmiştir:

- “*Gamze: İstanbul’da çalışmaya başladım ve acil olarak iş yerime yakın bir ev arıyorum.*” (***Gamze daha önce İstanbul’da değildir. Gamze’nin henüz bir evi yoktur.*** (B1:syf.9))
- “*İstanbul’da ise elektrik için TEDAŞ’a, su için İSKİ’ye gideceğim.*” (***Elektrik ve su abonelik işlemleri farklı kurumlarda yapılmaktadır.***) (B1:syf.12))
- “*Beş yıllık özel sektördeki çalışmalarım bana gösterdi ki "Hiçbir iş korkunç değildir."* Eğer kendinize ve becerinize güveniyorsanız her zaman, her yerde başarılı olabilirsiniz.” (***Anlatıcı devlete ait işte çalışmamaktadır. Başarılı***

olmanın koşulu kendine ve yeteneklerine güvenmektir. Kendine, becerilerine güvenmeyen başarıyı elde edemez.) (B1:syf.25)

- *“Amerika'ya küçük bir sırt çantasıyla gittim, hiçbir şeyim yok sanıyordum ama meğer ailem bana birçok deneyim ve bilgi vermiş.” (Amerika'ya ilk gittiğinde tanıdığı birisi yoktur. Farkında olmadığı şeylerin farkına varmıştır. Deneyim ve bilgiler gün gelir işinize yarar.)* (B1:syf.29)
- *“Özellikle sabah kahvaltılarımız bol protein, sağlıklı yağ ve sağlıklı karbonhidratlar içermelidir.”(Sabahları peynir, yumurta, süt tüketmeliyiz. Sağlıksız yağ ve karbonhidratlardan uzak durulmalıdır.)* (B1:syf.40)
- *“Bir müzisyen beste yaparak, bir tiyatrocü rol yaparak, bir ressam çizerek kendini ifade eder.” (Beste yapma, rol oynama, resim çizmek kendini anlatma biçimlerindendir. İnsanın kendini ifade ediş biçimi sadece sözlü olarak yapılmaz.)* (B1:syf.54)
- *“Türkçede fiillerin cümlelerin sonunda yer alması ve Türkçenin sondan eklemeli bir dil olması nedeniyle, kişi cümleyi anlamak için onu baştan sona kadar aklında tutuyor ve fiili okuduktan sonra cümleyi zihninde tekrar oluşturuyor.(Bir neden –sonuç sıralaması)* (B1:syf.58)
- *“50 yaşında birisi dansa başlamak için çok geç olduğunu düşünüürken, başka birisi 60 yaşında dağcılık eğitimi almaya başlıyor.”(Zamanın göreceliği)* (B1:syf.61)
- *“Genellikle yazın gelmesine yakın, bütün ülkelerin diyetleri tek tek denenir, ben de bu hafta stresten arınmak ve özellikle de geçmişin gölgesinden kurtulmak için Hint felsefesinin 4 altın kuralını deneyelim diyorum.” (Yaz mevsimi öncesi birçok insan diyet yapmak için çeşitli diyet programları uygular Her ülkenin kendine özgü diyet programı vardır. Hint felsefesi, stres ve sıkıntıyı giderici bir takım kurallar sunmuştur.)* (B1:syf.72)
- *“Oysa bundan yüz, iki yüz yıl önce ülkemizin köylerinde, kasabalarında, kentlerinde, kısacası her yerinde yeni evliler, damadın ya da gelinin ailesinin yanında otururlardı.” (Günümüzde evlenen çiftler eskiye göre aileleriyle*

yaşamamaktadır. Ülkemizde bazı gelenekler yüz veya iki yüz yıl öncesine göre değişime uğramıştır. Gelenekler zamanla değişebilir.) (B1:syf.88)

- “Kapıda bazı gölgelerle karşılaşıyoruz, adet yerini bulsun diye selamlaşıyoruz.” (Apartmanda komşularıyla selamlaşırken bir samimiyet yoktur. Gölgeler ile inşalar kastedilmiştir ve birbirlerinin yüzüne bile bakmadan selamlaştıkları ifade edilmiş.) (B1:syf.94).

Tablo 50: İYİTDK B2 Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Sezdirim	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Sezdirimin Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Bavul Hazırlama Sanatı	8	24	33,3	18	44,4
2	Turizmde Çek-yat Yöntemi	22	32	68,8	66	33,3
3	Meryem Ana Evi	27	30	90,0	65	41,5
4	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji	36	40	90,0	87	41,4
5	Günümüzde İletişim	21	32	65,6	72	29,2
6	Ulaşım Araçları	27	24	112,5	46	58,7
7	Kişilik ve Karakter	30	34	88,2	81	37,0
8	Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi	39	56	69,6	86	45,3
9	Duygusal Zekâ	30	32	93,8	78	38,5
10	Moda Nedir, Ne Değildir?	17	30	56,7	72	23,6
11	Kalıcı Moda Var mıdır?	18	16	112,5	45	40,0
12	Dikkat! Giysileriniz Konuşuyor!	31	34	91,2	100	31,0
13	Peri Bacaları	20	21	95,2	67	29,9
14	Taç Mahal	31	24	129,2	83	37,3
15	İlginç İcatlar	26	29	89,7	56	46,4
16	İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz	42	27	155,6	68	61,8
17	Başarabilmek	29	15	193,3	72	40,3
18	Bunları Biliyor musunuz?	30	21	142,9	45	66,7
Toplam		484	521	92,9	1207	40,1

Tablo 50’de *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri

hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar sezdirim kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre sezdirimin metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Bunları Biliyor musunuz?”(%66), “İnsan Vücuduyla İlgili Bilmediklerimiz”(%61), “Ulaşım Araçları”(%58) metinlerinde, en az oran ; “Moda Nedir, Ne Değildir?”(%23), “Günümüzde İletişim”(%29), “Peri Bacaları” (%29) metinlerindedir.

B2 düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 1207 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %40,1’ini sezdirim oluşturmaktadır.

Aşağıda B2 düzeyindeki okuma metinlerinde sezdirim kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede sezdirilen anlamsal yapılara yer verilmiştir:

- “Beş yıldızlı otellerde kalmak, o ülkenin tarihini ve kültürünü öğrenmek için yeterli değil.” (**Oteller kültürü öğrenmek için yetersiz kalmaktadır.**) (B1:syf.13)
- “Geçen yaz ailece Ege Bölgesi’ni gezmeye karar verdik.” (**Kararı tek başına vermemiştir. Yazın tatile çıkma vakti vardır.**) (B1:syf.16)
- “Cep telefonumu açık bıraktığımda, “Telefonum meşgul çalacak.” diye düşünüyordum çünkü telefon hakkında pek bir bilgim yoktu.” (**Anlatıcı ev telefonundaki bazı özelliklerin cep telefonunda da olduğunu düşünmektedir. Hem cep telefonu hem ev telefonu olmuştur.**) (B1:syf.25)
- “Jules Verne’in “80 günde Devr-i Âlem”ini yerinizden kalkmadan yaşamak istiyorsanız Uluslararası Uzay İstasyonu sizin için ideal.” (**Jules Verne yazardır. Uluslararası Uzay İstasyonu birçok farklı imkânı bir arada sunmaktadır. Oturduğunuz yerden gezmeniz mümkün.**) (B1:syf.34)
- “Bireyin karakteri çevresinin değer yargılarından etkilenir.” (**Çevrenin insan üzerine etkisi vardır. Karakter doğuştan getirilen bir özellik değildir.**) (B1:syf.45)
- “Hastanelerde de yeşil, rahatlatıcı özelliğinden dolayı kullanılır.”(**Hastane ortamına giren insanlar gergin olabilir. Renklerin insanın ruhsal durumu**

üzerinde etkisi vardır. Hastanelerde kullanılan renkler bilinçli seçilmektedir.)(B1:syf.48)

- *“Duygusal zekâsı yüksek kişiler, duygu ve düşüncelerinin, tercihlerinin, zayıf ve kuvvetli yanlarının farkındadır.” (Her insan zayıf ve kuvvetli yanlarını bilmez. Duygusal zekâsı diğer insanlardan yüksek olanlar kendilerini tanırırlar.) (B1:syf.53)*
- *“Rahatlık moda dünyası için yeni bir kavram.” (Moda, rahatlığı temsil etmiyordu. Moda sektörü insanların rahatlıklarını da göz önünde bulundurmaya başlamıştır.) (B1:syf.60)*
- *“Gardırobu, modası geçen elbiselerle ve ayakkabılarla dolu kaç kişi var? (Gardırop elbise ve ayakkabı koymak içindir. Bazı insanlar modaya uygun giyinmektedir Bazı insanlar bir yıl önce giydiği kıyafet bir yıl sonra moda değilse giymemektedir.) (B1:syf.63)*
- *“On beş yaşındayken geleceğin imparatoru Şehzade Hürrem’le nişanlandı.” (Şehzade Hürrem’in babası imparatorudur. Şehzade Hürrem, Mümtazla nişanlıyken imparator değildir. İmparatorluk babadan oğula geçmektedir.) (B1:syf.78)*
- *“İnsan vücudu, mükemmel ve karmaşık yapısıyla yüzyıllardır tartışılan ve çözülmeye çalışılan bir mekanizmadır.”(İnsan vücudu bir mekanizmadır. İnsan vücudu karmaşık aynı zamanda mükemmel işleyen bir yapıdır. İnsan vücuduyla ilgili anlaşılmayan, keşfedilmeyen ve bilim adamlarının tartıştığı konular vardır.) (B1:syf.91)*
- *“Dünyada, erkeği doğum yapan tek canlı türü denizatıdır.”(Doğum dişilere özgüdür. Canlılar içinde denizatı doğum yapma özelliğiyle cinslerinden ayrılmaktadır.) (B1:syf.101)*
- *“Peri bacaları, milyonlarca yıl boyunca akarsuların ve rüzgârın Kapadokya çevresindeki yanardağlardan püsküren lavları aşındırması ile şekillenmiştir.” (Peri bacaları lavaların aşınmasından oluşmuş yapıdır. Nevşehir’de milyonlarca yıl önce aktif yanardağlar vardır. Akarsu ve rüzgârlar aşınmaya neden olur. Peri bacaları milyonlarca yılda oluşmuştur.) (B1:syf.74)*

Tablo 51: İYİTDK C1/+ Seviyesindeki Metinlerde Sezdirim Kullanımının Frekans ve Yüzdeleri

No	Metin Adı	Sezdirim	Cümle sayısı	Cümle içinde yüzdesi	Örtülü anlam Sayısı	Sezdirimin Örtülü Anlam İçinde Yüzdesi(%)
1	Saatın İcadı	55	49	112,2	122	45,1
2	24 Saat					
	Yetmiyorsa	39	56	69,6	124	31,5
3	Ünlü Bilim					
	Adamlarının					
	Çocuklukları	43	48	89,6	109	39,4
4	Aşkın Kimyası	46	50	92,0	100	46,0
5	Ünlü Âşıklar Ve					
	Aşk Mektupları	37	56	66,1	118	31,4
6	Aşkın Sırrı	36	99	36,4	115	31,3
7	Büyük İkramiyeyi					
	Kazanıp Sonra					
	Kaybedenler	34	42	81,0	87	39,1
8	Satranç Ve Tavla	37	34	108,8	68	54,4
9	Elmas Gerdanlık	88	109	80,7	188	46,8
10	Arzuholden					
	Dilekçeye	20	11	181,8	49	40,8
11	İş Görüşmelerinde					
	İşverenler Nelere					
	Dikkat Eder?	23	30	76,7	81	28,4
12	Fatih Sultan					
	Mehmet					
	Mahkemede	30	23	130,4	75	40,0
13	Lumiere					
	Kardeşler	25	37	67,6	100	25,0
14	Susuz Yaz	66	105	62,9	165	40,0
15	Yabancı					
	Ülkelerde					
	Yayınlanan Türk					
	Dizileri	34	30	113,3	107	31,8
16	Bilge Ve Bilgelik	41	62	66,1	119	34,5
17	Bilgi Teknolojisi	19	28	67,9	53	35,8
18	Bilgi Toplumu Ve					
	Üniversiteler	32	43	74,4	126	25,4
19	Sanat Nedir?	26	44	59,1	77	33,8
20	Sanat Türleri	26	35	74,3	62	41,9
21	Türk Süsleme					
	Sanatları	45	50	90,0	112	40,2
22	Suç Nedir?	35	41	85,4	105	33,3
23	Adalet Nedir?	26	31	83,9	75	34,7
24	Esaretin Bedeli	59	74	79,7	120	49,2
25	Mizah Her Kapıyı					
	Açar	62	60	103,3	193	32,1
26	Mizah Türleri	26	28	92,9	71	36,6
27	Hasan Kaçan	11	13	84,6	32	34,4
28	Dünden Bugüne					
	Para	37	47	78,7	81	45,7
29	Türkiye’de					
	Enflasyonun					
	Tarihsel Gelişimi	22	24	91,7	52	42,3
30	Öğrenciler İçin					
	Tasarruf					
	Yöntemleri	35	44	79,5	98	35,7

31	Dünyamız	28	26	107,7	55	50,9
32	Küresel Isınma Nedir?	22	24	91,7	54	40,7
33	Dünya'dan Mars'a	30	25	120,0	73	41,1
34	Gençlerin Medya Tüketimi	32	33	97,0	97	33,0
35	Mert'in İletişim Serüveni	68	87	78,2	120	56,7
36	İnternet Ve Medya Bağımlılığı	46	34	135,3	85	54,1
Toplam		1341	1632	82,2	3468	38,7

Tablo 36'da *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe C1/+ Ders Kitabı* okuma metinlerinde örtülü anlam unsurlarından sezdirim kullanımının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Metinlerde ne kadar sezdirim kullanıldığı cümle ve örtülü anlam unsurları bazında frekans ve yüzde hesabıyla ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Buna göre sezdirimin metin içindeki toplam örtülü anlam sayısına göre oranı incelendiğinde en fazla oran; “Mert'in İletişim Serüveni”(%56), “Satranç Ve Tavla”(%54), “İnternet Ve Medya Bağımlılığı”(%54) metinlerinde, en az oran ; “Lumiere Kardeşler”(%25), “Bilgi Toplumu Ve Üniversiteler”(%25), “İş Görüşmelerinde İşverenler Nelere Dikkat Eder?” (%28) metinlerindedir.

C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde toplamda 3468 örtülü anlam tespit edilmiş olup bunların %38,7'ini sezdirim oluşturmaktadır.

Aşağıda C1/+ düzeyindeki okuma metinlerinde sezdirim kullanımı örneklerini içeren cümleler ve parantez içinde cümlede sezdirilen anlamsal yapılara yer verilmiştir:

- “Daha basit sistemlere ve akşam saatlerini izlemeye duyulan ihtiyaç, değişik arayışlar getirdi ve insanlar zamanı ölçebilmek için gökyüzüyle ilişkisi olmayan başka araçlara yöneldiler.” **Zamanı ölçme araçları karmaşıktı. Eskiden zamanı ölçmek için günümüzdeki saatler kullanılmıyordu. Zaman, gökyüzüne bakılarak ölçülüyordu. Zamanı bilme, ihtiyaçtan kaynaklanmıştır.** (C1/+ :syf.10)
- “Kardeşler kameralarını bu bağlamda önce kendi yaşamlarının uzantıları için daha sonra da tanımadıkları yaşamların uzantıları için kullandılar.” (

önce kendi hayatlarıyla ilgili çekimler yapmışlardır. Kardeşler tanımadıkları insanların yaşamlarına dair görüntüleri de kameralarına kaydetmişlerdir.) (C1/+ :syf.81)

- *“Geriye dönüp baktığım zaman, çektiğim filmleri hiç beğenmiyorum.”(Yönetmenim. Geçmişte çektiğim filmlerle ilgili bazı yanlış kararlar almışım. Geçmişte bu hataları görmedim.) (C1/+ :syf.86)*
- *“Türk dizilerini izleyebilmek için Ortadoğu ve Balkan halkları sürpriz bir çaba içeresindeler.” (Türk dizileri Türkiye dışından insanlar tarafından da izlenmek istenmiştir. Ortadoğu ve Balkan halkından Türk dizi talebi beklenmeyen bir durumdur. Ortadoğu ve Balkanlarda halk Türk dizilerini sevmektedir.) (C1/+ :syf.90)*
- *“Sevginin alınıp verilmesi de bilgelığın başladığına işaret eder; çünkü sevgi ile beraber kişinin anlayış yeteneği gelişir.” (Sevgi paylaşılabılır. Bilgelik için öncelikle sevgi paylaşımı gerekir. Anlayışlı insan sevgiyi de içinde barındırır. Seversen anlayışlı da olursun.)(C1/+ :syf.101)*
- *“Bilim insanların büyük çoğunluğuna göre insanoğlunun karşılaştığı sorunlar, insan doğasındaki kusurlardan kaynaklananlar da dahil, bilimsel araştırmalarla çözülecek, yorgun ve hırpalanmış olan bu dünya yerine, barış ve refahın egemen olduğu huzurlu bir dünyanın yolu açılacaktır. (Bilim insanların hepsi aynı görüşte değildir. Bilim insanları bilimsel araştırmalar sayesinde pek çok soruna çözüm aramaktadır. Huzurlu dünya huzurlu insanla olur. İyi bir gelecek için sorunlar çözülmelidir.) (C1/+ :syf.108)*
- *“Sözgelimi, bir heykeltıraş da ağaca biçim verebilir, bir marangoz da... Fakat heykeltıraşın ağaca biçim verişteki ifade tarzı ile marangozun biçimlendirmesindeki ifade tarzı aynı değildir.” (Ağaca şekil vermek için heykeltıraş ve marangoz da gerekli malzeme vardır. Malzeme aynı olsa da her meslekte farklı bir ürün çıkar. Marangoz ve heykeltıraş farklı amaçla hareket eder.) (C1/+ :syf.120)*
- *“Güldürmek dünyanın en ciddi işlerinden biridir, keskin bir zekâ gerektirir.” (Her insan başkalarını güldürmeyi başaramaz. Güldürmek için insanların*

neye güldüğünü öngörmeyi gerektirir. Güldürü işi zekâyla alakalıdır.) (C1/+ :syf.144)

- *“Herhangi bir insana sorsanız, “Acaba şu anda hayatımızın en vazgeçilmez şeyi nedir?” diye, mutlak olarak “para” cevabını alırsınız herhalde.” (Para insanlar için en önemli araç haline gelmiştir.)* (C1/+ :syf.161)
- *“Ama daha da önemlisi iyi bir harcama alışkanlığına sahip olmadan hiçbir gelirin iyi bir gelir olmadığını bilmekten geçiyor.” (Ne kadar çok paran olsa da nasıl harcayacağını bilmezsen gelirinin bir önemi yok. Harcama yapmak sonradan kazanılan bir davranıştır.)* (C1/+ :syf.170)
- *“Macellan, dünyanın çevresini dolaşan ilk denizcidir.” (Macellan’dan önce dünyanın çevresini dolaşan denizci olmamıştır. Macellan, deniz yoluyla dünyanın çevresini dolaşmıştır.)* (C1/+ :syf.178)
- *“Astronotlar her bir görevde uzay istasyonunda ortalama olarak 6 ay geçiriyorlar ve bu, yerçekimsiz ortamın insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin görülebilmesi için yeterli bir süre.” (Yerçekimi olmazsa insanın sağlığı tehlikeye girer. Astronotlar, riskli bir iş yapmaktadır.)* (C1/+ :syf.185)
- *“Haftada 40 saatten fazla zamanlarını online geçiren gençlerin üçte biri için internet, “yokluğunda yaşayamayacakları bir şey” anlamına geliyor.” (Gençlerde internet bağımlılığı oluşmuştur. Gençler günde yaklaşık 6 saat internette vakit harcamaktadırlar.3 gençten biri interneti yaşamla özdeşleştirmektedir.)* (C1/+ :syf.192)
- *“İletişim, yaşamın her alanında karşımıza çıkmaktadır.” (İletişim yaşamın bir parçasıdır. İletişim ailede, okulda, evde, televizyonda, radyoda, sokakta kısaca her yerde vardır.)* (C1/+ :syf.197)
- *“Dikkat: Direksiyonda sosyal medya bağımlısı var!” (Araba kullanan kişi telefonu ile ilgilenmektedir. Araba kullanırken telefonundan sosyal medya*

hesaplarına bakan kişiler olabilir bu kişilere karşı yolda dikkatli olmalısınız.) (C1/+ :syf.202).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacına göre hazırlanmış sonuç, tartışma ve öneriler kısımları yer almaktadır.

5. 1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın amacı, yabancılara Türkçe öğretimi için kullanılan İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretimi Setindeki metinlerin örtülü anlam unsurları açısından değerlendirilmesidir. Bu amaca göre sonuçlar sekiz başlık altında ayrı ayrı değerlendirilecektir.

5. 1. 1. Metinlerin Türüne Göre Örtülü Anlam Kullanımı Sonuçları

Metin, ifadelerin birbiriyle bağlantılı olarak tutarlı anlamlı bir yapı oluşturan, içerisinde sesten heceye, heceden sözcüğe, sözcükten cümleye, cümleden bir bütün olarak bağlantılı bir yapıya ulaşmayı sağlayan sitemli bir yapıdır. AOÖÇ ‘nin eylem odaklı yaklaşımında metin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Metin, belirli bir yaşam alanına ilişkin (sözlü ya da yazılı) her türlü söylem demektir. Metinler, bir görev yerine getirilirken – destekleyerek ya da etkinlik sürecini veya amacını oluşturarak – dil etkinliklerine neden olur (2013:18).

AOÖÇ’inde de ifade edildiği üzere metinler dil öğretiminde etkin olarak rol oynar. Metin yapısı yazarın niyetine, metnin düzenlenişine bağlı olarak (Günay, 2003:203) belirli türlere göre ayrılmıştır. Çalışmamızda yer verilen türler; öyküleyici, bilgilendirici, tartışmacı ve şiir türü metinlerdir. Bu çalışma kapsamında İYİTDK’larındaki okuma metinlerinin, metin türü ve metin türüne göre örtülü anlam kullanımı oranlarına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Metin türleri içinde en fazla bilgilendirici metin kullanıldığı (%68), öyküleyici metin kullanımının bilgilendiriciye göre düşük oranda kaldığı (%28), tartışmacı metnin ise en az kullanılan tür (%4) olduğu tespit edilmiştir. Şiir türüne ise okuma metinlerinde yer verilmemiştir. Örtülü anlamın en fazla kullanıldığı tür bilgilendirici metin (%72)’ dir. Öyküleyici metinde bu kullanım bilgilendirici metinden daha az (%23) çıkmıştır. Bunun sebebi, öyküleyici metinlerin daha az sayıda (bilgilendirici:73 öyküleyici:30, tartışmacı:5) kullanılmasından kaynaklandığı

söylenbilir. Çünkü örtülü anlatımların en fazla öyküsel anlatılarda kullanılacağını söylemek mümkündür. Günay(2003: 241), “*öyküsel anlatılarda dolaylı anlayım, serbest dolaylı anlatım söylem biçimleri baskındır*”. Bilgilendirici metinler için ise; “*Temel amacı bilgi aktarmaktır. Anlatım açısından yoruma ve karmaşıklığa yol açmayacak bir dil kullanımı amaçlanır*” (Günay, 2003: 316), diyerek öykünün anlatım biçiminin dolaylı, bilgilendirici metnin anlatım biçiminin doğrudan olacağını belirtir. Buna göre, öyküsel anlatımların, bilgilendirici metinlere oranla daha fazla örtük bir yapıda olduğunu söylememiz mümkündür. Araştırmamızda örtülü anlamın en az kullanıldığı tür tartışmacı metindir (%5). Şiir türü ise okuma metinlerinde yer almamasından dolayı değerlendirilememiştir. Sonuç olarak, metin türü ve türlere göre örtülü anlam dağılımı orantılı değildir. Öyküleyici metinler, bilgilendirici metinlere göre daha az sayıda kullanıldığı için örtülü anlam kullanım oranı bilgilendirici metinlere göre düşük çıkmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında yabancılara Türkçe öğretimi alanında metin türüne dair araştırmalar daha azdır. Bu konuda daha çok ana dili eğitimi üzerine yapılan araştırmalar bulunmaktadır.

Araştırmamızda türe göre örtülü anlam bulunma sonuçlarına göre; örtülü anlamın en fazla kullanıldığı tür bilgilendirici metinlerdir. En az ise tartışmacı metindir. Şiir türü ise okuma metinlerinde yer almamıştır. Araştırmacıların, Türkçe ders kitabındaki metinleri çoğunlukla bilgi verici ve hikâye edici metinler olarak ayırdıkları görülür (Baş, 2003; Kolaç, 2009; Pilten, 2009; Solak ve Yaylı, 2009; Üründü, 2011; Özalp, 2011; Korkmaz, 2013; Pilav ve Oğuz, 2013; Okur ve Arı, 2013; Özen, 2014; Baş ve İnan Yıldız 2015; Çalışkan 2016; Karakuş ve Turgut, 2017). Türkçe ders kitabındaki metinleri bilgilendirici, öyküleyici ve şiir türü olarak inceleyen çalışmalar da mevcuttur (Ülper ve Yalınkılıç, 2010; Yılmaz ve Korkmaz, 2016; Ören vd.,2017; Sakar ve İkizçınar, 2018). Ders kitaplarındaki hikâye edici metinleri ayrı olarak ele alan ve farklı açılardan inceleyen (Çelik, 2011; Çoban ve Tabak, 2011; Fırat ve Mekan, 2014; Somuncu, 2010; Temizkan ve Atasoy, 2014;) birçok çalışmanın olduğu da saptanmıştır. Yine şiir türü ile ilgili de yapılmış (Çapoğlu ve Okur, 2015; Ercan, 2014; Kemiksiz, 2016; Küçükavşar ve Hasırcı, 2013; Yılmaz ve Korkmaz, 2016;) araştırmalar mevcuttur.

Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerin türlerine göre ayırımın yapıldığı çalışmalar da mevcuttur (Serin ve Turan, 2015; Demirkan ve

Heppinar, 2017; Gök, 2017) fakat sayıları ana dili eğitimine göre daha azdır. Bu sebeple bu çalışmanın sonuçları önem arz etmektedir.

Gök (2017), Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinleri inceleyerek ne tür metinlerin hangi sıklıkla kullanıldığını değerlendiren bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında kullandığı kitaplar; 'İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları', 'Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları', 'İzmir Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları' ve 'Gazi Üniversitesi Tömer Türkçe Ders Kitapları' dır. Araştırmasının sonuçlarında; İstanbul Yabancılar İçin Türkçe serisinde kullanmalık metin sayısının daha fazla olduğu sonucu ile araştırmamızda bilgilendirici metin kullanım oranının fazla olduğu sonucu benzerlik göstermektedir. Çünkü kullanmalık metin, bilgilendirici metin altında değerlendirebileceğimiz bilgilendirici metin tanımıyla uyumaktadır. Bu tür metinlerde dil, bir şey bildirmeye, anlatmaya, açıklamaya yarayan bir araçtır. Anlatılanlar, gerçek hayattaki varlıklar, durumlar olaylarla ilgilidir. Kelimeler, terimler ilk ve temel anlamlarıyla kullanıma girmiştir (Gök;2017). Araştırmasının diğer sonucu ise tüm kitaplarda seviyelerin artması ile birlikte kurmaca metinlerin sayısında bir artış gözlenmemiştir. Buna göre, ders kitaplarında edebi metinlere daha az yer verildiğini tespit etmiştir. Bu sonuca göre de araştırmamızın sonucu benzerlik göstermektedir. Sonuç olarak, yabancılar Türkçe öğretimi alanında hazırlanan bu çalışmalarda adı geçen ders kitaplarının okuma metinleri, genellikle bilgilendirici metinlerdir. Bunun sebebinin, AOÖÇ kapsamında metinlerin gerçek yaşamla ilintili olmasını sağlamak amacıyla oluşturulmasından kaynaklandığı belirtilebilir.

Serin ve Turan (2015) ise bu çalışmalardan farklı olarak, Yunus Emre Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan metinlerin hangi edebî tür ve temalar üzerinde yoğunlaştığını, hangi seviyede hangi edebî türe ağırlık verildiğini araştırmıştır. Araştırmasında, Yunus Emre Türkçe Öğretim Seti'nde (B1, B2, C1) yer alan ders kitaplarındaki tüm metinler tespit edilmiş ve metin türlerine göre sınıflandırılmıştır. B1(83) B2(63) C1(75) toplam 221 metin incelemiştir. Sonucunda, kitaplarda 12'si kurgusal, 23'ü bilgi veren olmak üzere toplam 35 metin türü bulunduğunu ve bilgilendirici metin ağırlıklı bir kullanım olduğunu belirtmesi yönüyle çalışmamızla benzerlik taşımaktadır.

Metin yapılarının farklılaşması öğrencinin dil üzerinde gelişim göstermesini sağlayacaktır. Dil öğretiminde sınıfa götürülen her yazınsal metnin bir de dilsel ve anlamsal boyutu vardır. Öğrenci okuduğu metni değerlendirmeden önce metni anlamak zorundadır. Metni anlayabilmek için, metinde yer alan dil yapılarını, düz ve yan anlamları, sözcükleri öğrenecek, metni değerlendirirken bu kalıpları ve sözcükleri kullanarak dilbilgisini de geliştirecektir” (Erişek ve Yücel, 2002: 73). Metinlerin oluşturulması ise türüne amacına göre değişkenlik gösterir. Bir gazete metni ile bir roman aynı formda hazırlanmaz. Biri günlük, daha sade bir dil kullanımını gerektirirken diğeri edebi nitelik ağırlıklıdır.

İstanbul Yabancılar için Türkçe setinde yer alan metinler Avrupa Konseyi’nin Ortak Avrupa Çerçevesi (Common European Framework) ölçütlerine göre düzenlendiği, ders kitaplarında AOÖÇ’ye (2012: 51) göre dilin kişisel, kamusal, mesleki ve eğitim alanlarında kullanılacak metinlerden olması ölçütü göz önüne alınarak hazırlanmasından dolayı bilgilendirici metin ağırlıklıdır diyebiliriz.

Türkçe ders kitaplarında, incelenen metinlerin çoğunluğunun bilgilendirici metinler olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır (Sulak, 2009; Solar; 2010 ve Çınar, 2013; Çalışkan, 2016). Bu araştırmalar ile araştırmamız benzerlik taşıırken, metinlerin çoğunun öyküleyici metinlerden oluştuğunu belirten araştırmaların (Baş, 2003; Çalışkan, 2016; Sakar ve İkizçınar 2018), metinlerin çoğunluğunun bilgilendirici metinler olduğunu belirten araştırmalardan farklı olmasını daha küçük yaş grubunu (~7-11) kapsamasına bağlayabiliriz. Ayrıca Türkçe ders programı ve AOÖÇ, dil öğretimine yönelik farklı kazanımlar içermektedirler. Bu sebeple öğretim programlarının aynı olmamasına dayanarak, Türkçe ders kitapları ve yabancılar için hazırlanan ders kitapları arasında benzer niteliklere rastlansa da farklılıklar mutlaka olacaktır.

5.1.2. Metinlerde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımı Sonuçları

Dil için "yapı" kavramının iki boyutu vardır. Biri duygu ve düşüncelerin zihindeki ham maddesi, yani iç yapı; diğeri de bunların belli kalıplar içinde söz ve yazıya yansıtılmış şekli, yani dış yapı. Bir dış yapı bazen birden fazla iç yapıyı temsil edebilir, bazen de bir iç yapı, dilin imkânlarına göre birden fazla dış yapı ile karşılanabilir. Anlam, dış dünyada dilden dile değişen kalıplar içinde

algılanmaktadır. Bir kalıp içinde sunulmayan anlam, kişiler tarafından algılanamayacağına göre anlamı şekilden ayırmak mümkün değildir. Duygu ve düşünceler, "cümle" adını verdiğimiz birimlerle söz ve yazıya yansır (Karahan, 2000: 17). Karahan'ın da ifade ettiği gibi anlamlar cümlelerin içinde barınır ve bir cümle bazen birden fazla anlam birliğini içinde taşır. Bir cümledeki ifadenin kastettiği anlam açık olacağı gibi örtülü de olabilmektedir. Bu çalışmada araştırılan bir başka başlık ise İYİTDK'larında yer alan okuma metnlerinin cümle sayısına göre örtülü anlam kullanımı sonuçlarını bulmaktır. Buna göre ulaşılan sonuçlar şunlardır:

A1 seviyesindeki metinlerde toplam 505 cümle içinde 322 örtülü anlam; A2 düzeyinde toplam 502 cümle içinde 621 örtülü anlam; B1 seviyesinde toplam 607 cümle içinde 1365 örtülü anlam; B2 seviyesinde toplam 521 cümle içinde 1207 örtülü anlam; C1/+ seviyelerindeki metinlerde toplam 1632 cümle içinde 3468 örtülü anlam vardır. İYİTDK'larında yer alan okuma metinleri B2 seviyesi dışında cümle sayısı ve örtülü anlam unsurları açısından seviyeye göre artış göstermiştir. B2 seviyesinde örtülü anlamın B1 seviyesinin gerisinde kalmasını cümle sayısının daha az olmasına bağlayabiliriz. Buradaki sonuçlara bakıldığında örtülü anlamın cümle sayısından fazla olması Karahan'ın da ifade ettiği üzere cümlelerin birden fazla anlamı içinde barındırmasından kaynaklanmıştır. AOÖÇ'nde "Ortak Öneri Düzeyleri Genel Basamaklar Kümesi" kısmında verilen temel dil kullanımında A1 ve A2 'de basit anlatımları anlama becerisine sahip olduğu, bağımsız dil kullanımı olarak nitelenen B1 seviyesinden sonra soyut anlatımların kavranabileceği belirtilmiştir. Buna göre değerlendirildiğinde İYİTDK'larındaki metinler soyut kullanımlar açısından AOÖÇ göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Demir (2003), araştırmasında cümlelerin anlamları üzerine çalışmıştır. Araştırmasının sonucunda ulaştığı sonuca göre; sözlerin anlamları, cümlelerin yapısı ve içerdiği kelimelere bakılarak çıkartılan anlamlardan farklı olabileceğini belirtmiştir. Yazarın niyetine bağlı olan anlam ile cümlelerinde yer alan anlam arasında fark olabileceğini, bu farkın insanların anlam bilgisine dayanarak kapatabileceğini belirtmiştir. Buna bakarak bu çalışmanın, araştırmamızdaki örtülü anlamın cümle sayısından fazla çıkma sebebiyle örtüştüğü belirtilebilir. Yalçın (2009), yaptığı araştırmada 6, 7, ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki cümle yapılarının tespiti için 6. Sınıf seviyesinde 19, 7. Sınıf seviyesinde 19, 8. Sınıf seviyesinde 20 metin olmak üzere toplamda 58 metin inceleyerek metinlerdeki cümle

sayılarıyla ilgili şu sonuca ulaşmıştır: 6.sınıf ders kitabında 1146, 7.sınıf ders kitabında 1070 ve 8.sınıf ders kitabında 1135 olmak üzere toplam 3351 cümle bulunduğunu belirtmiştir. Yalçın'ın araştırmasına benzer bir başka araştırma Hacıoğlu (2010), tarafından yapılmıştır. MEB tarafından 2008 yılında basılan 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 56 metni değerlendirdiğinde; 6. Sınıfta, 1136; 7.sınıfta,1105; 8. Sınıfta, 1046 toplamda 3287 cümle tespit etmiştir. Araştırmamız kapsamında 107 metin değerlendirildiğinde toplamda 3767 cümle tespit edilmiştir. Araştırmaların sonuçları araştırmamız ile cümle sayısı bakımından yakın olsa da incelenen metin sayısına bakılınca önemli farklılık taşıdığını belirtebiliriz. Bunun sebebinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin uzunluğunun ve basit cümlelerin İYİTDK'larındaki metinlerden fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca yabancılara Türkçe öğretimi konusunda doğrudan cümle sayıları ile ilgili araştırma bulunamamıştır.

5.1.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları Metinlerinde Yer Alan Örtülü Anlam Unsurları Kullanımı Sonuçları

Örtülü anlam “*bir sözcenin içerdği açık anlam ile bu açık anlam üzerinden erişilebilecek öncül(ler) aracılığıyla sezdirilen anlamdır. Örtülü anlam sezdirme aracılığıyla iletilir ve çıkarımlar yoluyla sezdirilir*” (Kocaman vd, 2011: 206). Örtülü anlamların yabancılara Türkçe öğretiminde aktarılması ve yabancılara Türkçe için yazılan metinlerde veya yardımcı kaynaklarda yer alması önem arz etmektedir. Türkçe çok anlamlılığa sahip zengin bir dildir. Ayrıca dilde yer alan kelimelerin anlam yoğunluğu sayesinde “*bireyler sözcüğün sadece temel anlamını değil, farklı kullanımlarındaki anlamlarını da kavramış*” (Büyükkız ve Hasırcı,2013:149) olacaktır. Buna göre dilde yer alan kelimelerin mecaz anlamları, zıt anlamları, eş anlamları, yan anlamları, örtülü anlamları vb. kültürün de ürünüdür ve bunlar Türkçe öğrenenlere aktarılmalıdır.

Bu çalışmada, İYİTDK'larında yer alan okuma metinlerindeki örtülü anlam unsurlarına (aktarma, bağdaştırma derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle, deyimler ve atasözleri, duygu değeri / çağrışımlar, mecaz, metafor, önvarsayım, sezdirim) dair bulguların sonuçlarına ayrı ayrı verilmiştir.

5. 1.3.1. Aktarma Kullanımı Sonuçları

Türkçenin zenginliğini yansıtan bir kavram olarak ele aldığımız aktarmalar, deyim aktarması ve ad aktarması olarak ikiye ayrılmıştır. Aksan'a göre aktarma,

anlatılmak istenen kavramı, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği ve yakınlığı olan başka bir kavramla anlatmaya çalışmaktır (2006: 130). Gerek *deyim aktarması* (metaphor) gerekse *ad aktarması* (metonymy) şiir ve tarzla ilgili konulardır. Her ikisi de günlük yaşamda sık kullanılır (Yaylagül, 2006: 79). Aktarmaların, Türkçede oldukça fazla kullanıldığını araştırmamızın sonucuna da bakarak söyleyebiliriz. Buna göre; İYİTDK'larındaki okuma metinlerinde aktarma kullanımı sonuçlarına göre; aktarma kullanımında; A1, B1, B2, C1/+ seviyeleri yaklaşık aynı oranlarda ve dengeli bir dağılım göstermiştir (% 23-24). A2 seviyesinde ise bu oran diğer seviyelere göre düşük düzeyde (% 15) çıkmıştır. Aktarma kullanımının sadece sayılarına bakıldığında ise B1 seviyesi dışında diğer seviyelerde seviyeye göre artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde aktarmalar %24'lük kısmı oluşturmaktadır. Salihi (2017), araştırmasında Türkçe ve Arapça 'da üçer sözlük belirleyerek bunlarda yer alan aktarmaları belirlemiştir. Aktarmaları; organlara ve vücut bölümlerine ilişkin adlar; insana özgü özellik, durum vb. insana özgü eylemler başlıkları adı altında incelemiştir. Sonuçlarına bakıldığında Türkçe sözlüklerde; organlara ve vücut bölümlerine ilişkin adlar başlığında 172, insana özgü özellik, durum vb. başlığı altında 31, insana özgü eylemler başlığında ise 26 aktarma yapısı olduğu ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen bilgiler dâhilinde, Türkçenin Arapçaya göre daha yoğun bir soyutlama gücüne sahip olduğu ifade edilmiştir. Araştırmamızda aktarmaların örtülü anlam kullanımında oranına bakıldığında da bu oran %24 çıkmıştır. Türkçede aktarmaların sıklıkla kullanıldığı ifadesiyle araştırma sonucumuz benzerlik göstermektedir. Aktarmaların bu oranlarda çıkması Türkçe öğrenenler için okuduğu bir metni anlama açısından önem taşımaktadır. Ad aktarması, üzerine çalışanlar; ad aktarmasını tanımlama ve ad aktarması tiplerini belirleme (Croft 1993; Dirven 1993; Langacker 1993; Kövecses and Radden 1998, 1999 akt. Yaylagül), deyim aktarmasının ad aktarmasıyla ilgili temelini inceleme (Barcelona 2000; Radden 2000 akt. Yaylagül, 2006), onun kavramsal etkileşimdeki (Goossens 1995; Ruiz de Mendoza 1997; Díez 2000; Turner and Fauconnier 2000 akt. Yaylagül, 2006) ve sonuç çıkarmadaki (Gibbs 1994; Thornburg and Panther 1997; Panther and Thornburg 1998, 1999 akt. Yaylagül, 2006) rolü üzerine odaklanmışlardır.

Aktarmalarla ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar (Mumcu, 2008; Alperen, 2009; şahin,2009; şahin, 2010; Gündüz, 2010; Yılmaz, 2011; Papak,2013; Aktaş,2013; Öztürk, 2013; Ergene 2014; Salihi,2017) az da olsa vardır.

Papak şiir türünde yaptığı inceleme sonucunda aktarmalara sıkça başvurulduğunu belirtmiştir. Bu sonuç araştırmamızda şiir türüne yer verilmemiş olsa da metinlerde aktarma kullanıma sıkça başvurulduğunu belirtebiliriz. Ergene (2014), deyim aktarmasına dair çalışmasının sonucunda; Türkiye Türkçesinin söz varlığında belirlediğı deyim aktarması örneklerinin karşıladığı kavramlar açısından geniş bir alana yayıldığını belirtmiştir. Bu sonuç ile araştırmamızdaki aktarma kullanımının oranının yüksek oluşu Türkiye Türkçesinde aktarmaların sıklıkla kullanıldığını gösterir.

Yabancılar Türkçe alanında aktarmalar ile ilgili yapılmış bir çalışma tespit edilememiştir. Sadece Yavuz (2016), yabancı dil öğretimi üzerine bir çalışma yapmıştır ve bu İngilizce öğretimi üzerinedir. Yavuz(2016) çalışmada deyim aktarmasının tanımı ve kullanım özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra deyim aktarımı kullanımlarında kültürel bağlamın etkisi örnekmış ve çalışmasının sonunda deyim aktarımı öğretimi için tasarlanmış araç sunmuştur. Fakat bu araştırmada da araştırmamızdaki gibi yabancılar Türkçe öğretimi için yazılan bir metin incelemesi söz konusu değildir. Oysa bu konu üzerinde durulması gereken bir nitelik taşımaktadır. Bir dilin yeni öğrencileri için en zor şey *ad aktarmalı* (metonymic) gönderimleri anlamaktır. Ad aktarması çalışmalarındaki en önemli güçlük ise, ad aktarmaları ile deyim aktarmalarını birbirinden ayırmaktır.(Yaylagül,2006:79). Bu sebeple yabancılar Türkçe öğretimi alanında yapılan bu araştırmanın sonuçlarının aktarmalar açısından alana katkıda bulunacağını söyleyebiliriz.

5.1.3.2. Bağdaştırma Kullanımı Sonuçları

Dilde bir kavramı anlatmak için “ tamlama, deyim gibi söz varlığı içindeki öğeleri ve tümce ya da sözceleri anlamlı, kabul edilebilir birimler hâlinde bir araya getirmeye” (Aksan, 2006: 83) bağdaştırma denir. Bağdaştırmalar yakın (alışılmış) bağdaştırma ve uzak (alışılmamış) bağdaştırma olarak ayrılırlar.

Yapılan çalışmalarda bağdaştırma başlığında tez olarak; Dinç Yıldırım, 2005; Tokdemir, 2011; Naz, 2013; İspirli, 2014; Taşdemir, 2016 çalışmaları yer

almaktadır. Yapılan diğer araştırmalar ise; Dinçer,2004; Demirel, 2006; Onan ve Baş, 2009; Öztekin, 2009; Duman, 2009; Kayadibi, 2011; Balcı, 2012; Keklik, 2013; Türkoğlu, 2013a; Türkoğlu, 2013b). Bu araştırmaların çoğu şiir üzerine yapılmıştır.

Araştırmamızın sonucunda bağdaştırma kullanımıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Bağdaştırma kullanımına sayı olarak bakıldığında ise A1; 37, A2; 89, B1;123, B2; 117, C1/+; 303 bağdaştırma kullanılmıştır. B2 seviyesi dışındaki düzeylerde dağılım dengelidir. Örtülü anlam içindeki oranına göre ise seviyeler arasında dengeli dağılım bulunamamıştır. A1 ve A2 en fazla (A1: %11, A2: %14), C1/+ en az kullanım (%8) oranına sahiptir. Onan ve Tokdemir (2012), MEB ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde (56 metin) bağdaştırmalara ne ölçüde yer verildiğini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre yakın ve uzak bağdaştırmaların, 6, 7 ve 8. sınıflara dağılım oranları incelendiğinde sınıf düzeylerine göre paralel artış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Veriler seviyelere göre artış olması yönüyle araştırmamızla benzerlik taşımaktadır.

Taşdemir (2016), bağdaştırma ile ilgili yaptığı araştırmasının sonucunda; uzak bağdaştırmaların en fazla şiir türü metinlerde yer aldığını belirtmiştir. Şiir metinlerinden sonra, uzak bağdaştırmalar bilgilendirici türden metinlerde yer alırken, öyküleyici türden metinler son sırada kalmıştır. Yakın bağdaştırma ise en fazla bilgilendirici metinlerde yer alırken bunu öyküleyici türden metin izlemiştir. Bu sonuçlar araştırmamızda bağdaştırmaların sadece şiir türüne ait metinlerde kullanılmadığı, bilgilendirici metinler için de yer alabileceğini kanıtlaması açısından önem taşır.

Araştırmamızda ulaşılan diğer sonuca göre tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde bağdaştırmalar %10 oranında yer almaktadır. Bunun sebebinin şiir türünde metinlere okuma metinleri içinde yer verilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü şiirler bağdaştırmaların en fazla kullanıldığı türlerdir. Bu sebeple bağdaştırmalarla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında şiir türünde araştırmaların (Dinçer,2004; Dinç Yıldırım, 2005; Demirel, 2006 Öztekin, 2009; Duman, 2009; Balcı, 2012; Keklik, 2013; Türkoğlu, 2013a; Türkoğlu, 2013b; Naz, 2013; İspirli, 2014; Taşdemir, 2016) yoğun olduğunu görürüz. *“Alışılmamış bağdaştırmalar şiirde daha geniş anlamdaki duygu, düşünce ve tasarımların gösterildiği öğelerdir. Bu tür*

duygu ve düşünceler örtük yapıdaki tasarımlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Alışılmamış bağdaştırmalar aynı zamanda şiir dilinin örtük yapılarıdır” diyen İspirli (2014), “Almanca ve Türkçede Eğretileme Süreci” başlıklı doktora tezinde ulaştığı sonuca göre Alman ve Türk şiirlerinde günümüzde hemen her konuda alışılmamış bağdaştırmalara rastlamak mümkün olduğunu belirterek şiirlerin alışılmamış bağdaştırma yönünden zengin olduğu belirtebiliriz. Başka çalışmalarda (Dinçer,2004; Dinç Yıldırım, 2005; Demirel, 2006 Öztekin, 2009; Duman, 2009; Balcı, 2012; Keklik, 2013; Türkoğlu, 2013a; Türkoğlu, 2013b; Naz, 2013; İspirli, 2014; Taşdemir, 2016) bu sonucu desteklemiştir.

Yabancılarla Türkçe alanında bağdaştırma kullanıma dair doğrudan araştırma olmaması çalışmamızın, hem metin incelemesi yönüyle hem de yabancılarla Türkçe öğretimi konusunda olması ile bulgularının alana katkı sağlayacağını belirtebiliriz. Şiir türünde metin olmaması nedeniyle tüm metinler (107) içinde bağdaştırma kullanımının oranının(%10) düşük kaldığı söyleyebiliriz.

5.1.3.3. Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımı Sonuçları

Karpuz ve Akçataş (2001)’ın aktardığına göre metin incelemesi bakımından metinlerin iki yapıdan oluştuğu kabul edilmektedir:

1. Derin yapı
2. Yüzey yapı

Derin yapı ve yüzey yapı kavramları üretici dilbilgisi kuramı dâhilinde Chomsky tarafından açıklanan kavramlardır. Üstünova (2010: 698), derin yapı ve yüzey yapı kavramlarını şöyle tanımlar: “*Yüzey yapı, dilin gözle görülen, kulakla duyulan somut yanını oluştururken derin yapı, var sayılanı işaret eder. Yüzey yapı, dilin söylenen-yazılan yanını; derin yapı, kavranan, algılanan yanını, yani anlamını gösterir*”. Buna göre dildeki gösterenler derin yapı, gösterilenler yüzey yapıyı oluşturur. Derin yapı adı verilen katman cümlelerin anlamına dair temelidir. Yüzey yapı da özellikle cümlelerin en son söylenmiş veya yazılmış hâlini, yani gerçekte üretilmiş biçimini temsil eder. Cümlelerin anlamını bilen konuşur veya yazar dilbilimsel olarak derin yapı tarafında iken; dinleyici veya okuyucu, yüzey yapı tarafındadır (Yavuz, 2010: 54).

İspirli (2014:428), bağdaştırmayla ilgili yaptığı araştırmasının sonucunda bağdaştırmaların derin yapı ile ilgisini şu şekilde aktarır:

“Alışılmamış bağdaştırmalarda göze çarpan en önemli özellik alanlar arasında mantıksal bir ilişkinin bulunmamasıdır. Her ne kadar farklı kategoride bulunan bu tür sözcükler birbirinden uzak görünseler de okuyucu/dinleyiciyi alanlar arasında dar anlamdaki bir ilişkiye, anlamsal bir kesişme noktasına götürdüğü de görülmektedir. Sözcüklerin burada yan anlamları, duygu değerleri, imgesel özellikleri ve çağrışımları kadar derin anlamları da önemli bir rol oynamaktadır. Okuyucu/dinleyicinin bu öğeleri çözümlemesi ve açıklaması ancak içerisindeki sözcüklerin derin anlam yapılarının incelenip yorumlanmasıyla mümkün olmaktadır”.

İspirli, örtük anlam taşıyan derin yapının bağdaştırmalar, çağrışımlar ve duygu değerleriyle ilişkili olduğuna değinmiştir. Benzer biçimde açıklamasıyla Kızılçim (2016), Baudelaire'nin söylenin söyleme dönüşümü: Dionysos başlıklı çalışmasının sonucunda şunları belirtir: Ozan sözcükleri, yadırgatıcı sözdizimi düzenlemeleri ve bağdaştırmalar içinde kullanarak onlara yeni anlamlar yüklemiştir. Bu yolla şarap söylenini çağrışım gücü yüksek yeni bir algılama boyuta taşımayı başarmıştır. Ozanın şiirde yatırımı önceleyen bir tasarım dizgesi kullanması üzümün şaraba dönüşüm (ön) koşuluna bağlanmış ve son çözümlemede Dionysos söyleni Baudelaire şiirinin bilişsel söylemini oluşturmuştur şeklinde belirterek söylenin (yüzey yapının), söyleme (derin yapıya) dönüşümünde çağrışımlar ve bağdaştırmalardan yararlandığını açıklar. Her iki araştırmanın da sonucu, araştırmamızda örtük yapı kullanımında derin yapı başlığına yer vermemizin tutarlı bir sonuç olduğunu göstermiştir.

Derin yapı kavramı bağdaştırmalarda olduğu gibi araştırmalarda (Sağlık, 2002; İspirli,2014; Karabulut, 2015; Bayram, 2016; Kızılçim,2016; Gürçay,2017) şiir türünde daha fazla yer verilen bir unsurdur. Derin yapı yüzey yapı kapsamında yapılan çalışmaların bazılarına ise yabancı literatürde (Thorne, 1965; Perlmutter, 1972; Wagenaar, Keren, ve Lichtenstein,1988) rastlamaktayız.

İspirli (2014), araştırmasının sonucunda Alman ve Türk şairleri şiirlerinde daha az sayıdaki sözcükle çok fazla şeyi anlatmak için sözcüklerin imgesel ve derin

anlam özelliklerinden oldukça yararlandığını belirtmiştir. Araştırmamızın bu çalışmadan ayrılan yönü şiir türünde okuma metni bulunamamasıdır.

Araştırmamızın sonuçlarına bakılacak olursa; A1 ve A2 seviyelerinde örtülü anlam unsuru olan derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulunmazken (%0) , B1, B2 ve C1/+ seviyelerinde de yaklaşık aynı oranda (%2, %3) dağılım göstermiştir. Sayı olarak kullanımına bakılırsa A1 ve A2 seviyesinde bu unsur tespit edilememiştir. B2 seviyesinde B1'e göre daha az kullanım tespit edilmiştir. Seviyeler arasında dengeli dağılım yoktur. Bu unsur bu araştırma içinde en az kullanılan (%0, 2) unsur olarak yer almaktadır. A1 ve A2 düzeylerinde derin yapı- yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulunmamasının sebebi AOÖÇ'nde dil öğrenenlerin yeterlilik düzeylerine (A2) ilişkin verdiği bilgide "Çok kısa, basit metinleri okuyabilirim. Günlük yaşamla ilgili; ilan, prospektus (tanıtım), yemek listesi, seyahat tarifi gibi metinleri, somut, önceden tahmin edilebilen bilgileri bulabilirim ve kısa, basit, kişisel mektupları anlayabilirim" (2013: 32) yeterliliği yer almaktadır. Buna dayanarak derin yapı- yüzey yapı ayrımı gösteren cümlelerin bu düzeyde verilmemesi beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Aktaş ve Şentürk (2016), örtülü anlamla ilgili bir çalışma yapmışlardır. Sonucunda ise örtülü anlam etkinliklerinin metin türlerine göre dağılımını incelediğinde, şiir ve hikâye türünün örtülü anlam etkinliklerine en sık yer verilen türler olduğu tespit edilmiştir. Aktaş ve Şentürk (2016), şiir ve hikâye türlerindeki metinlerin dilin sanatsal işlevini ön planda tutması, bu tür metinlerde örtülü anlam unsurlarının bilgilendirici metin türlerine yoğun bir şekilde kullanılmasını gerektirdiğini, bilgilendirici metinlerde ise nesnel bir dil kullanıldığından örtülü anlam unsurlarının çalışmalarında yoğun olarak kullanılmadığını aktarmıştır. Araştırmamızda şiir türü yer almaması nedeniyle farklılık gösterse de bilgilendirici metin ağırlıklı olduğu ve bu yüzden de örtülü anlam unsurlarından derin yapı unsurunun daha az kullanıldığı belirtebiliriz.

Tiryaki ve Kayatürk (2017), İYİTDK dinleme metinlerindeki örtülü anlam unsurlarını inceledikleri araştırma B1 ve B2 seviyesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmalarının sonucuna göre B1 kitabında en çok "Sezdirim" kullanılırken en az "Derin Yapı-Yüzey Yapı Ayrımı Gösteren Cümle" unsuru kullanıldığı, B2 kitabında ise en fazla "sezdirim" en az "önvarsayım" kullanıldığı tespit edilirken "derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle" unsurunun bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu

veriler, araştırmamızın sonucuyla yakınlık göstermektedir. Aralarındaki fark burada dinleme metinleri incelenirken, araştırmamızda okuma metinleri incelenmiştir. Ayrıca araştırmamızın sonuçlarında B1 ve B2 kitaplarında derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsuruna az da olsa (6) yer verildiğini belirtebiliriz.

Bir başka çalışmada Kayatürk ve Karakuş (2017), GEM’lerinde Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretiminde kullanılan Yunus Emre Enstitüsü’nün Türkçe Öğreniyorum seti örtülü anlam unsurları açısından incelenmiştir. Türkçe Öğreniyorum 1,2,3, Ders Kitaplarındaki dinleme metinlerinde en fazla “sezdirim” kullanılırken”, “derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle” ’nin kullanılmadığı yalnızca Türkçe Öğreniyorum 4 kitabında, 1 cümlede derin yapı yüzey yapı ayrımı gösteren cümle bulunduğu belirtilmiştir. Bu veriler, araştırmamızda derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle unsurunun en az (%0,2) kullanılan unsur olması sonucuyla benzerlik göstermektedir.

5.1.3.4. Deyim -Atasözü Kullanımı Sonuçları

Yabancılar Türkçe öğretirken atasözleri ve deyimler en güzel kültür aktarım araçlarındandır. Atasözleri biçim olarak deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir. Anlam açısından bakılacak olursa deyimler ve atasözlerine farklı anlam yüklemek edebî sanatlar yoluyla gerçekleşmektedir. Mecaz, benzetme, tezat, tevriye, tenasüp, hüsn-i tâlil, aliterasyon, istifham, aktarma vb. yoluyla atasözleri ve deyimler anlam derinliğine sahip olur. Bu sebeple örtülü bir anlam taşımaktadırlar. Fernando (1996), halkın söylemlerinde en sık kullanılan deyimlerin sayısının ve sıklığının, genel olarak yabancı dil öğretiminin içinde deyim öğretimine ne kadar önem verilmesi gerektiğinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Abisamra’ da (2002) benzer biçimde (2002), deyim öğretiminde hedef dilde en sık kullanılan deyimlerin seçilmesi gerektiği belirtir. Portero (2005) çalışmasında deyimlerin kullanım sıklığına göre öğretilmesinin gerekliliğini vurgular. Atagöl (2015), yaptığı çalışmada, ders kitabı hazırlayanların faydalanması amacıyla deyim ve atasözlerinin sık kullanım listelerine yer vermiştir. Sık kullanılan deyim ve atasözlerini Türkiye’de veya yurtdışında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan en az iki yıl deneyime sahip 50 öğreticiden elde etmiştir. Daha sonra bunları sıralayarak ilk 150 atasözü ve ilk 150 deyim en sık kullanılanlar olarak belirlenmiş ve sonuçlar listeler halinde sunulmuştur. Bu verilere göre araştırmamızın sonucuna bakıldığında, deyim-atasözü kullanımı tüm seviyelerde toplam 353 deyim ve atasözü kullanımı ile yeterli

sayıdadır diyebiliriz. Araştırmamızın sonuçlarına göre; deyim ve atasözü kullanımı B2 seviyesi dışında beklenen düzeyde seviyelere göre artış (A1, %1; A2, %2;; B1,%3, B2, %2 ve C1/+, %7) göstermiştir. C1/+ seviyesi dışındaki seviyelerde atasözü/deyim kullanım oranı yaklaşık aynıdır. Bunun sebebi C1/+ seviyesindeki metin sayısının (36) diğer seviyedeki metinlerden fazla olmasıdır. İYİTDK'larındaki metinleri AOÖÇ kapsamında deyim ve atasözü kullanımı açısından değerlendirecek olursak seviyelere göre dağılım açısından doğru bir yaklaşım benimsenmiştir. AOÖÇ kapsamında A1 düzeyinde; “bazı somut durumlara ilişkin çok kısıtlı düzeyde sözcük dağarcığına ve deyme sahiptir” A2 düzeyinde “temel tümce yapılarını ezberlenmiş deyimlerle birlikte kullanır” yeterlilikleri tanımlanmıştır. Buna göre bakıldığında A1 ve A2 düzeyinde deyim ve atasözü kalıplarının kullanımında herhangi bir sakınca yoktur. Ayrıca öneriler çerçevesi C düzeyinde “günlük dil ve deyimler ile ilgili bilgiye sahiptir” (2013:3) yeterliliği tanımlanmıştır. Buna göre C seviyesinde bu kullanımın diğerlerine oranla daha fazla olması AOÖÇ' ne göre değerlendirildiğinde doğru bir yaklaşım benimsenmiştir.

Arslan (2014), araştırmasında Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretimi Seti kitaplarındaki okuma metinlerinin söz varlığını incelemiştir. Atasözleri ve deyimler açısından sonuçlarına bakıldığında; birinci ve üçüncü kitapta birer tane atasözü varken ikinci kitapta hiçbir atasözüne rastlanmamış olduğunu belirtmiştir. Deyim kullanımında ise birinci kitapta toplam 32 deyim olduğu verisine ulaşılmıştır. İkinci kitapta bu sayı 102, üçüncü kitapta ise 82'dir. Deyim kullanımının düzey farklılıklarıyla doğru orantılı bir şekilde arttığını belirtmesi ve atasözü kullanımının düşük bulunması yönüyle araştırmamızın sonucu benzerlik göstermiştir.

Minini (1986, 23), iletişim kurma becerisinin bir göstergesi olarak deyimlerin öğrenilmeye ve incelenmeye değer olduklarını, yabancı dil öğretiminde de geniş bir yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öztürk (2015), Divan-ü Lügat-it Türk' te yer alan atasözlerini yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılmasına dair yaptığı araştırmada, atasözlerinin kültür aktarım aracı olduğunu ve bunun Türkçe öğrenenlere öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir. Atasözleri ve deyimler Türk kültürünü yansıtan Türk dilinin en güzel örneklerindendir. Bu unsurlar konuşma dilinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Porcelli bu konuda “*deyimleri günlük konuşmaların, olay ve metinlerin anlaşılması için önemli bir öge olarak görmek gerekir*” (2004, 54) demiştir.

Yabancılara Türkçe alanında deyim ve atasözleri konusunda yapılan çalışmalar (Topçu (1999), Duru (2009), Akpınar(2010), Dilek (2014), Yılmaz (2014), Özdemir (2014), Çil (2013), Tok (2015), Demir Atalay (2015), Yılmaz Atalay (2015), Atagül (2015), Mutlu (2016) , Özkan Ve Kır (2017)) ihtiyaca göre şekil alıp hazırlanmıştır. Gün geçtikçe Türkçe öğrenme konusunda taleplerin karşılanması önem arz etmektedir. Artan taleplere göre dile, kültüre dair güzel öğretilerin yapılması, öğrencinin Türkçeyi, Türk kültürünü sevmesi ülkemiz ve dilimiz açısından değer taşımaktadır.

Topçu (1999: 173), deyimlerin öğretimiyle ilgili çalışmasında, ana dilinde ortak kültürü yansıtan ve edinilen söz kalıplarının yabancı dilde bilinmemesinin iletişimi olumsuz yönde etkileyeceğinin, dolayısıyla öğretimlerinin rastlantıya bırakılmaması gerektiğinin altını çizerek, Delisle (2001: 165) deyimlerin dil kullanımı üzerine önemine değindiği ifadesinde “anadile veya yabancı bir dile hâkim olmak o dilin dilbilgisini veya sözcüklerini iyi bilmekle ölçülmez, önemli olan o dildeki deyimleri ve özel oluşumları da bilmektir” şeklinde aktarır. Mazotta (2003: 56), yabancı dil öğrenene bireylerin, öğrendiği dilde ana dili konuşurları ile iletişimlerini sırasında deyimleri uygun şekilde doğru biçimde kullanırsa kendilerini yabancı hissetme oranının o kadar düşeceğinden bahsetmiştir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde deyimler ve atasözleri Türkçeyi yeni öğrenen birey için başlarda zor gelebilir. Bu bakımdan her seviyede olmak üzere özellikle ilk seviyelerde kendi dilinden benzerlikler verilebilir. Öğrenci hedef dil ile ana dil arasından benzerlik, yakınlık bulursa dili öğrenmesi de o oranda kolay olacaktır (Kövecses ve Szabo (1996); Boers (2000); Deignan, Gabrys, Solska (1997); Akkök (2007)). Ayrıca deyimlerin öğretiminde anadille hedef dil arasında kültürel benzerlik ve ayrımı yapabileceklerdir (Yavuz, 2009).

5.1.3.5. Duygu Değeri ve Çağrışım Kullanımı Sonuçları

Dildeki bir göstergeler yalnızca tek bir kavramı yansıtmaz ve göstergeler üzerinde toplumun uzlaştığı söylenebilir. Aynı dili konuşan insanların birbirini anlaması bu göstergelere yükledikleri anlamların benzer olmasından kaynaklanmaktadır. Fakat kavramlara, göstergelere bağlı bulunan tasarım ve imgeler, kişiye özgü veya topluma özgü olarak ayrılabilir. Çünkü her kavram her insanda aynı çağrışımı ve değeri uyandırmayabilir. Göstergeler içinde aynı şeyi duygu

yönünden söyleyebiliriz. Bu, aynı nesneye bakan iki insanın farklı duygular hissetmesine benzetilebilir. Nesne aynı olmasına karşın farklı duygular uyandıran şeyler; yaşantı, izlence, vb. olabilir ve bu duygular zihinde çeşitli imgelerin canlanmasına, çağrıştırılmasına yol açabilir. Anderson ve Bower (1980) yayınladıkları kitaplarında çağrışım konusuna yer vererek çağrışımların zihinde belirli bir sistem dâhilinde oluştuğunu belirtmişlerdir. Anderson ve Bower'in çalışması çalışmamızda yer alan çağrışım ve duygu değeri konusundaki açıklamalarımızla doğru orantılıdır.

Göstergenin tek olması karşısında farklı anlamsal çağrışımlar, duygu değerleri ortaya çıkıyorsa burada örtülü bir anlamdan söz etmek mümkündür. Bu örtülü anlam unsurları kendini tıpkı bağdaştırmalarda olduğu gibi şiir ve öykü türünde daha çok gösterir. Şiir dilinin diğer türlerden ayrılan en belirgin yönünden biri de anlamların kapalı ve okuyucunun zihinsel tasarımına bırakılmasıdır. Şairler veya öykü yazarları betimlemelerinde bir araya gelince anlamsız gibi görünen (örn. uzak bağdaştırma ve metafor) kelimeler okuyucuda estetik bir haz ve hayal dünyası oluşturur. Şiir de anlam doğrudan bulunmayabilir. Arı bununla ilgili şu ifadeyi aktarır: “Âşıklar, şiirlerinde yeni duyguları, heyecanları, hayal unsurlarını anlam ve söz sanatlarıyla bezeyip onları geleneğin şekil ve tekniğiyle yoğurarak halk kültürüne yeni değerler kazandırır” (2009: 81). Şairler şiirlerinde duygularını aktarma aracı olarak dilde yer alan edebî unsurlara başvururlar. Arı (2009), araştırmasında yer verdiği 73 aşığın şiirlerini incelediğini ve şairlerin düşüncelerini ifade etmek için azımsanmayacak oranda (64 teşbih, 40 kapalı istiare ve teşhis, 29 açık istiare, 27 telmih, 11 mecaz-ı mürsel, 10 mübalağa, 9 tenasüp, 7 tezat, 1 tevriye, 2 hüsn-i tâlil, 2 intak, 2 istifham, 4 kinaye, 4 nida, 6 tecahül-i arif) söz sanatına başvurduklarını aktarır. Bu söz sanatları ise şiirde yer alan duyguları aktarması bakımından önem taşıdığını söyleyebiliriz. Şair, söz sanatları yoluyla duygularını açık değil kapalı olarak ifade eder ve okuyucuyu bu duyguları şiirde yer alan çağrışım taşıyan ifadelerden çıkarabilir. Bu açıdan çalışmamızda da duygu değerleri ve çağrışımlar kapalı bir anlatım olanağı sunarak örtülü anlam kapsamında değerlendirilmiştir.

Duygu değeri/çağrışım kullanımında örtülü anlam içindeki oranı değerlendirildiğinde dengeli dağılım olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat duygu değeri/çağrışım kullanımının yalnızca sayısına bakıldığında ise seviyelere göre A1'den A2' ye azalmıştır fakat bu önemli farklılık oluşturmamıştır. Diğer

seviyelerde düzeyli şekilde artış göstermiştir. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde duygu değeri/çağrışım kullanımı %2 oranındadır. Bunun sebebinin okuma metinlerinde şiire türünün yer almamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Uzun, Furtun ve Çelebi (2014) yaptıkları çalışmada, Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin Türkçeye has duygu bildiren ünlem ifadelerini algılama durumlarını tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda yabancı öğrencilerin genel olarak ünlemlerin ifade ettiği farklı duygu değerlerini algılayıp tanımlayamadığı ifade etmişlerdir. Bu veriler dâhilinde duygu değeri/ çağrışım ifadeleri açısından öğrencilerin daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği önerisi ile çalışmamızın önerisi aynı yöndedir.

Uçan (2010), araştırmasında Tevfik Fikret'in şiirlerini incelemiştir. Bu kapsamda Sitâyiş-i Hazret-i Pâdişâhî" adlı sevgi şiiri ile bu kavramın karşıt anlamını, bir nefreti dile getiren "Sis" adlı şiirindeki duygu değerine baktığında ulaştığı sonuçta; Her iki şiirde ana izlek II. Abdülhamit'in kişiliği ve yönetimidir. "Sitâyiş-i Hazret-i Pâdişâhî" şiirinde, Abdülhamit'e olan sevgi dile getirilir ve duygu değeri esenliklidir. İkinci şiir "Sis"te ise Abdülhamit'e karşı olan nefret ve kin anlatılır; duygu değeri esenliksizdir. Bakış açısı, birinci şiirde iyimser, ikinci şiirde kötümserdir. Bu sonuçlara göre Tevfik Fikret şiirlerine dönemin özelliklerini yansıtmış ve duygularını kelimeler yoluyla aktarmıştır. Kelimelerdeki nefrette sevgide II. Abdülhamit'in kişiliği ve yönetimine karşıdır. Bu durum, şiirleri okuyan insanın bilgisiyle çıkarılabilecek bir neticedir. Duman (2009), "Metin Dil Bilimi Açısından Hacı Bektaş Velî'nin Şiirleri" adlı çalışmada, Hacı Bektaş Velî'nin şiirlerini; Sözcüklerin gerçek değerleri dışında kalan değerlerden, çağrışım ve uzak çağrışımlardan yararlanma; yeni bağdaştırmalar oluşturma yönünden başarılı olduğu tespit etmiştir. Duygu değeri ve çağrışım konusunda yapılan çalışmalar (Tural, 1985; Korkut,1996; Kaya Beytaş,2002; Bayram, 2007; Arı,2009; Yüksel, 2012;) daha çok şiir üzerine yapılmıştır.

Araştırmamızda duygu değeri/çağrışım kullanımı %2 oranındadır. Bunun sebebinin okuma metinlerinde şiire türün tespit edilememiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir Bu açıdan İYİTD kitaplarında okuma metinlerinde şiir bulunmaması metinlerin; çağrışım, duygu değeri ve bağdaştırmaların şiir türünde

görünümünü yansıtmaması açısından zayıf bırakmıştır. Fakat duygu değeri ve çağrışım niteliği sadece şiirlerde bulunmaz diğer düz yazı türlerinde de bulunabilir. Zaten metin kavramının tanımında “*yazarın dünyaya, olaylara bakışını, okuyucuya iletmek istediği bilgiyi, okuyucuda oluşturmak istediği duyguyu, düşünceyi ya da davranış değişikliğini ifade etme amacı taşıdığı*” (Dilidüzgün, 2009: 413) ifadesi yer almaktadır. Dilidüzgün ’ün de ifade ettiği gibi metinler aynı zamanda duyguların yazılı aktarım aracıdır. Metin içinde geçen bir söz sanatı, deyim, atasözü, mecaz, ikileme, ünlem, metnin büyük yapısının kurulmasında kullanılan duygu değeri veya çağrışım niteliği taşıyabilen ifadelerdir. Kalenderoğlu ve Arslan’ın da ifade ettikleri gibi “*Yaşam içerisinde duygu bildiriminde sıkça kullanılan dil unsurları Türk toplumun kültürünü yansıtmakta anlatıma güç katarak iletişime canlılık vermektedir. Bu dil unsurlarının yabancılar tarafından öğrenilmemesi hedeflenen anlam aktarımının gerçekleşmemesine yol açmaktadır*” (2017:503). Örneğin, Tursunova (2007) deyimlerin çağrışım alanlarıyla ilgili çalışmada deyimlerin taşıdığı çağrışımlara yer vermiştir. Bu çalışma da deyimlerin çağrışımsal nitelik taşıdığının kanıtı niteliğindedir. Çalışmamızda yer alan duygu değerlerinin metinler içinden çıkarılması duygu değeri ve çağrışım niteliğine sahip anlamların şiir türü dışındaki metinlerde de yer alabileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Metinlerde duygu analizi yapan çalışmaların (Boynukalın, 2012; Yurt, 2015; Pak, 2015; Türkmenoğlu, 2015; Parlar, 2016) genellikle bilgisayar yazılımları için yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalar fen bilimleri alanında yapılan çalışmalardır. Yabancılar Türkçe öğretiminde metinlerde duygu değeri veya çağrışım alanında tek çalışma bulunur. Bu çalışmayı Kalenderoğlu ve Arslan (2017) yapmışlardır. Yaptıkları çalışmanın amacı, yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında duygu ifadelerine ne düzeyde yer verildiğidir. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ve Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe öğretim setine ait temel ve orta düzey bazında toplam 28 ders ve çalışma kitabını inceleyerek şu sonuçlara ulaşmıştır: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe temel düzey kitaplarında 157, orta düzey kitaplarında ise 286 duygu ifadesinin yer aldığını belirtmişlerdir. Çalışmamızda ise tüm düzeylerde toplamda 175 duygu değeri ve çağrışım niteliği taşıyan cümle tespit edilmiştir ve tüm seviyelerde dengeli dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın verileri ile çalışmamızın verileri arasındaki farkın, Kalenderoğlu ve

Arslan'ın ders kitaplarına ek olarak çalışma kitaplarını da eklemesi sebebiyle oluştuğunu söyleyebiliriz. Buna göre, İstanbul Yabancılar Türkçe setindeki metinlerin duygu değeri ve çağrışım kullanımı açısından %2 oranında olduğu, şiir türünde duygu değeri ve çağrışım kullanımını gösterme bakımından ise okuma metinleri yetersiz kalmıştır. Kalenderoğlu ve Arslan 'ın diğer sonuçlarına bakıldığında; Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe temel düzey kitaplarında 240, orta düzey kitaplarında ise 515 duygu ifadesi, Yedi İklim Türkçe öğretim setinde temel seviye kitaplarında toplam 163, orta düzey kitaplarında ise toplam 295 duygu ifadesi, Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe temel düzey kitaplarında 156, orta düzey kitaplarında ise 274 duygu ifadesine yer verildiğini belirtmişlerdir. En fazla duygu durumu ifadesinin yer verildiği setlerin sırasıyla; Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe (f:755), Yedi İklim Türkçe (f:458), İstanbul Yabancılar İçin Türkçe (f:443) ve Gazi Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe (f:430) öğretim setleri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu veriler ile araştırmamızın sonucuyla örtüşmemektedir. Bunun sebebi ise Kalenderoğlu ve Arslan çalışmalarını sadece ders kitapları ve okuma metinleri olarak sınırlandırmamış olduklarından kaynaklandığı söylenebilir. Bu konuda başka çalışmaların olmaması sebebiyle çalışmamızın verileri alana katkı sunacaktır diyebiliriz.

5.1.3.6.Mecaz Kullanımı Sonuçları

Mecaz, bir kelimeyi başka bir kelimeyle anlatmaktır. Bu kelimeler arasında ilgi, benzetme, yakınlık, alaka, çağrışım vb. olması birini diğerinin yerine kullanmayı sağlar. Burada amaç söylenmek istenenin daha güzel sunulması, edebi ve estetik değer taşıması içindir. Mecazlar yerine farklı adlandırmalar da kullanılmaktadır. *“Farklı adlar altında sınıflandırıldığı için ayrı anlamlarmış gibi gözüken yan anlam, mecaz anlam, deyimse anlam; terim, kinaye, istiare, mecaz-ı mürsel ve argo gibi anlamlar aslında mecaz anlamlı kelimelerdir. Çünkü bu kelimeler mecazın tanımıyla örtüşmektedirler “*(Gürbüz, 2008: 197). Ayrıca deyimlerde, atasözlerinde de mecaz anlama rastlamaktayız. Deyimlerde cümle seviyesinde bir mecazlaşma söz konusudur (Gürbüz, 2008:206). Aynı şeyi atasözleri için de söylemek mümkündür. Bu durumda mecaz öğretimi yapmakla aynı zamanda deyim atasözü, metafor gibi unsurlarında öğretimini gerçekleştirilebilir.

Danesi (1995), araştırmasında, dil öğrenen öğrencilerin öğrendikleri dile ait mecaz ifadelerin kendi ana dillerinde nasıl karşılandığına dair fikir yürütmemeleri

gerektiğini belirtir. Aynı kavramlar her kültürde farklı ifade edilebilir bu açıdan mecaz ifadelerin kendi dillerindeki yansımalarını bilmezlerse, anadili konuşurlarının dil kullanımından çok daha uzak ifadeler kullanacaklarını belirtmiştir. Çünkü yabancı dil öğrencilerinin kelimeleri ilk anlamıyla yorulama eğilimleri vardır (Arnaud ve Savignon, 1997). Yabancı dil öğrencilerinin mecaz anlamı doğrudan anlamayıp ilk anlamlarıyla düşünmelerinde kelimenin tam anlamıyla anlaşılabilmesi veya mecaz anlama maruz kalmama durumunun buna sebep olacağı söylenebilir (Abel, 2003; Bortfeld, 2002; Nippold ve Taylor, 2002) veya öğrendiği dilde yer alan mecaz ifadenin kendi ana dilinde karşılığı olmama (Liontas, 2003) veya kültürel bir ögeyi karşılamama (Radencich ve Baldwin, 1985) durumu da mecaz ifadeyi anlamlandıramama sorununa neden olabilir. Çalışmamızdaki bulgulara dayanarak İYİTDK'larındaki mecaz ifadelerin toplam örtülü anlam içindeki oranının A1, % 7; A2, % 3; B1, % 8; B2, % 4; C1/+, % 7) dengeli dağıtılmasının gerekli olduğunu sonucuna varabiliriz. Çünkü ilk seviye ile C1/+ seviyesi arasında toplam cümle oranına göre bakıldığında mecaz kullanımının aynı olması öğrenci için zor olabilir. Çünkü Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı (ADÖÇ) ölçütleri göz önüne alınacak olursa sözcüklerin bağlamlara göre değişen yapılarının C1 ve C2 düzeyinde verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Alkayış (2011), Türkçeyi iyi bilmeyen ya da yeni öğrenen bireylerin mecazlar konusunda karşılattıkları güçlüklerle ilgili yaptığı çalışmada, yabancıların mecazları anlama konusunda karşılaştıkları sorunların en önemli nedeninin kelimelerin gerçek anlamına odaklanmaktan kaynaklandığı yorumunu yapmıştır. Mecaz anlam taşıyan ifadeler seviyeler dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Çalışmamızın sonucunda mecaz kullanımı A1'den A2'ye oran düşerken (A1,% 7; A2, % 3), benzer şekilde B1'den B2'ye doğru da azalış (B1,% 8; B2, % 4) gösterir. C1/+ ile A1 (A1:C1/+, % 7) seviyeleri oran olarak aynı değerdedir. Buna göre okuma metinlerinde mecaz kullanımı seviyelere göre dağılmamıştır. Mecazın cümle içindeki örtülü anlam oranına bakıldığında en fazla oran(% 8) B2 seviyesindeyken; sayı olarak bakıldığında en fazla mecaz sayısı (240) C1/+ seviyesindedir. Mecaz sayısı diğerlerine A1-A2, 21; B1,106; B2, 52' dir. Mecaz kullanımının örtülü anlam içindeki oranına bakıldığında, mecaz kullanımı oranlarının dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sadece sayılarına bakılacak olursa da seviyelere göre artış olmaması nedeniyle dengeli dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. AOÖÇ

kapsamında değerlendirildiğinde mecaz anlamların yani soyut anlamların B1 ve B2 düzeylerinde anlaşılabilir olduğu yeterliliği verilmiştir. Fakat B2 düzeyinde bu kullanım B1 düzeyinden daha azdır. Tüm seviyelere göre toplam örtülü anlam sayısı içinde mecaz kullanımı % 7 oranındadır. Yıldırım (2010), Türkçenin yabancılara öğretiminde kullanılan Yeni Hitit I-II-III kitaplarının mecazlara yer verme durumunu incelemiştir. Sonucunda, kitaplardaki mecaz kullanımında 3. kitabın 2. kitabın gerisinde kaldığı, 1. kitapla 2. kitap arasındaki farkın üç kattan fazla olduğunu belirtmiştir. Mecazların düzensiz dağılımı gösterdiğini ve mecaz kullanımının yetersiz olduğunu belirtmesi ile bu araştırmanın sonuçları benzerlik göstermektedir. Tiryaki (2017)'nin yabancılara Türkçe öğretimi İstanbul serisinin B1 seviyesi, ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlerde yer alan örtülü anlam unsurlarını tespit ettiği araştırmada İstanbul B1 seviyesi çalışma ve ders kitabında 172 örtülü anlam unsuru olduğunu belirtmiştir. En fazla bulunan örtülü anlam unsuru “mecaz” (% 21.3) ve “bağdaştırma” (21.3), en az bulunan örtülü anlam unsuru “duygu değeri/çağrışımlar” (% 0.5) olarak belirtilmiştir. Bu açıdan araştırma sonuçlarımızın farklılık gösterdiği belirtilebilir. Farklılığın nedeni ise Tiryaki (2017) ders kitaplarının yanında çalışma kitaplarını da dâhil etmiştir ve çalışmasını okuma metinleriyle sınırlandırmamıştır.

İlgili literatür tarandığında yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında mecaz kullanımına dair bu çalışmaların dışında doğrudan bir araştırma bulunamamıştır. TDK sözlüğünde metaforun anlamı mecaz olarak açıklanmıştır (2011:1665). Mecazın anlamı ise “*bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor*” olarak verilmiştir (2011:1641). Bu sebeple ilgili alandaki çalışmaların az bulunması genel olarak metafor başlığında yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

5.1.3.7. Metafor Kullanımı Sonuçları

Metafor'un kelime anlamı “bir yerden başka bir yere götürmek” anlamına gelen Yunanca “metafora” sözcüğünden türemiştir. “Öte” anlamına gelen meta ve “taşımak” anlamındaki pherein kelimeleri birleşerek metafor kelimesini oluşturmuştur (Corbett ve Connors, 1999). Lowery (2013: 12), metaforun anlamının büyük ölçüde kültüre dayandığını belirtmiştir. Kovecses'e (2002) göre, insanlar fikirlerini başka bir şeyle karşılaştırarak ifade ederler. Lakoff ve Johnson (1980, 3), metaforların sadece karmaşık bir sözcükler grubu olmadığını savunarak; yaşamın

büyük bir bölümünü oluşturur, çünkü insanlar kendi kavramsal sistemlerine göre düşünür ve hareket eder ve metaforlar da bu kavramsal sistemin bir parçasıdır. İnsanlar metaforları günlük konuşma dillerinde, yazılarında kullanırlar ve bu hayatlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Draaisma (2014:1) metaforlar için “ metaforlar ipucu veren fosiller gibidirler, okurun içinde bulundukları metnin yaşını tahmin etmesine yardımcı olurlar” şeklinde benzetmesine dayanarak metaforların metinler içinde oluşturulduğu döneme gönderme yapma özelliğiyle metne zenginlik kattığı, örtülü anlam içinde yeni bir bilgi taşıyabileceği söylenebilir.

Araştırmamızın sonuçlarına göre; metafor kullanımının örtülü anlam içindeki oranı A1 seviyesinden B2 seviyesine kadar artarken (A1, % 0,3; A2, % 5; B1, % 6; B2, % 7) C1/+ seviyesinde oran (% 4) azalma göstermiştir. A1ve B2 arası seviyelerde metafor kullanım oranı beklenen şekilde dengelidir. Fakat C1/+ seviyesinde oran beklenmedik şekilde azalış gösterir. Metinlerde metafor kullanımını yalnızca sayı olarak değerlendirdiğimizde, seviyelere göre artış (A1: 1, A2: 33, B1: 75, B2: 83, C1/+: 104) olması nedeniyle metafor kullanımının düzeylere göre arttığı sonucuna ulaşılır. Fakat tüm örtülü anlam sayısı içinde değerlendirildiğinde metafor ’un oranı % 5 oranında kalmıştır. Hâlbuki günlük yaşamda her alanda sıkça yer alabilen metaforlar yaşamın her alanında sözlü veya yazılı kullanımda yer alabilmekte. Yabancı dil öğrenenler için metaforları öğrenmek önemli ve gereklidir (Radencich ve Baldwin, 1985; Low, 1988; Littlemore, 2001; Charteris Black, 2004; Deignan, Gabrys, ve Solska, 1997; Dong, 2004; Littlemore ve Low, 2006; Nam, 2010; Radić- Bojanić, 2013; Lowery, 2013; Erdmann, 2016;).

Tiryaki ve Kayatürk (2017), çalışmalarında, İstanbul Yabancılar Türkçe öğretimi dinleme metinlerini örtülü anlam açısından incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucuna göre; B1 düzeyinde metafor kullanımı sayısı 39 (% 5,14), B2 kitabında 26 (% 3,03) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri B düzeyleri açısından değerlendirilecek olursa, İYİTDK’larında yer alan okuma metinlerinde metafor kullanımı dinleme metinlerindeki metafor kullanımından daha fazladır. Cümle içindeki oranlarına göre metafor kullanımlarını karşılaştırsak B1 düzeyleri yaklaşık olarak aynı oranlardayken, B2 düzeyinde okuma metinleri daha yüksek orandadır diyebiliriz.

İnam (2008), Türkiye’deki televizyon reklamlarında örtülü anlam içeren metaforun kullanımını incelediği araştırmasında 21 reklam filmini değerlendirmiş ve reklamlarda metaforların örtülü anlam oluşturmada sıkça yer aldığını belirtmiştir. Buna göre değerlendirildiğinde veriler araştırmanın sonucu ile farklılık göstermiştir. İYİTDK okuma metinlerinde metafor kullanımı örtülü anlam unsurları içinde düşük oranda kalmıştır.

Alsadi (2016), Katar’ da yabancı dil öğrenen öğrencilerinin metaforu anlama konusunda karşılaştıkları zorlukları araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin içinde bulundukları kültürel bakış açılarından dolayı yabancı dil olarak öğrendikleri dile ait metaforları aşına olmadıkları için yorumlayamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu veriler araştırmamızda metaforların örtülü anlam kapsamında değerlendirilmesine dayanak sağlamaktadır. Kecses (2006), dil öğrencilerinin metaforlara yeterince aşına oldukları takdirde, dildeki mecaz anlamın kavramların bağlamsal bilgisine ihtiyaç duymadan otomatik işleyebileceklerini belirtmiştir. Buna göre metaforların tekrarlarla öğrencilere öğretilmesi onların sık kullanılan metaforlara aşına olmasının sağlanması adına gerekli olduğu söylenebilir. Araştırmamızda metaforların düzeylere kullanımının artmış olması İYİTDK’ları için olumlu bir durumdur. Böylece öğrenci karşılaştığı bu mecaz anlam taşıyan yapılarla her seviyede karşılaşabilecek ve Türkçe mecaz ifadelerle aşinalığı artacaktır.

Türkiye’de metafor konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında bir çoğunun (Çelikten, 2006; Saban, 2008; Cerit, 2008; Balcı, 2011; Boydak Özcan ve Demir, 2011; Nalçacı ve Bektaş, 2012; Kalyoncu, 2012; Konaklı ve Göğüş, 2013; Pilav ve Elkatmış, 2013; Ekiz ve Koçyiğit, 2013; Tortop, 2013; Akbaba Altun ve Apaydın, 2013; Koçak, 2013; Yalçın ve Enginer, 2014; Akdeniz ve Ekici, 2017) belirli kavramı karşılama durumu konusunda inceleme yaptığı görülür. Örneğin; Akbaba Altun, ve Apaydın, (2013). “Kız ve erkek öğretmen adaylarının “Eğitim” kavramına ilişkin metaforik algıları”, Cerit, (2008) “Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin müdür kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin görüşleri”. Bu çalışmalara bakıldığında metaforların belirli kavramları yansıttığı ve bu durumun günlük hayatta sıkça kullanımlığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu bakımdan yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerin işlevsel olması günlük hayata dair izler taşınması bakımından metaforlara da yer vermesi gerekliliği vurgulanabilir.

İYİTDK metinlerinde metafor kullanımının cümle içindeki sayısı değerlendirildiğinde seviyelere göre artış olması nedeniyle dengeli dağılım gösterdiği, öğrencilerin metaforlarla karşılaşmasının sağlandığı ve tüm seviyelerin toplamına bakıldığında ise toplamda 316 metafor kullanılmasıyla bu sayının artırılabilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

5.1.3.8. Önvarsayım ve Sezdirim Kullanımıyla İlgili Sonuçlar

Bir dili anlamak o dildeki anlamsal yapıların iletişimde veya iletilen bir mesajda bağlama dayalı çıkarımlarını doğru yapabilmek demektir. Bu nedenle, Amerikalı toplum dilbilimci Hymes (1988), iletişimsel edinç kavramıyla bir dilin ses ve sözdizim yapılarının bilgilerini içermesinin yanı sıra bağlam içinde uygun sözcelerin nasıl kullanılacağını da bilmek demek olduğunu belirtir. Sezdirim ise bir bağlam veya sözceleme durumunda verilen bilgilerden çıkarım yoluyla ulaşılabilen bilgiyi belirtir. Bilgi, anlamsal ipuçlarından ve mantıksal akıl yürütmeye dayalı olarak çıkarılabilir.

Önvarsayım ise, bir sözcede dinleyici veya okuyucuya ulaştırılmak istenen bilginin dışında kalan ve doğruluğu tartışılmayacak biçimde sunulan bilgidir. Yüzey yapıda görünmemesi ve dilsel ipuçlarından çıkarılması yönüyle hem sezdirim hem önvarsayım örtük bir anlam içerirler.

Algan (1996), yaptığı doktora tezinde önvarsayımlardan ve imalardan bahsetmiştir. Buna dair olarak , “*Üstü kapalı sözcüklerle söylenen şeyler olarak tanımlanan örtük içerikler iki kategoride sınıflanabilir: Önvarsayımlar ve imalar. Yakalanması pek kolay olmayan bu iki kavram, açık içerikler üzerine eklenmiş örtük içerikler olarak kendilerini gösterirler*” demiştir. Bu çalışma, önvarsayımın araştırmamız kapsamında örtülü anlam unsuru olarak ele alınmasını destekler nitelikte bir çalışmadır.

Çalışmamızda önvarsayım kullanım sonuçları şöyledir: önvarsayım kullanım oranı A1’den A2 ye artarken B1’den C1/+ ‘e azalmıştır. Buna göre, okuma metinlerindeki önvarsayım kullanım oranının seviyelere göre dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Metinlerde önvarsayım kullanımının cümle içindeki sayısı değerlendirildiğinde ise B2 seviyesi dışında dengeli dağılım gösterdiği sonucuna

ulaşılır. Tüm seviyelerin toplamına bakıldığında ise toplamda 683 önvarsayım kullanılmıştır.

Çalışmamızda sezdirim kullanım sonuçları şöyledir: sezdirim kullanımının dağılım oranlarına bakıldığında, seviyelere göre yaklaşık olarak aynı oranlarda oldukları sonucuna ulaşılır. Metinlerde sezdirim kullanımının cümle içindeki sayısı değerlendirildiğinde; B1 ve B2 arasında az bir sayıda düşüş olsa da dağılımlarına bakıldığında seviyelere göre artış göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Tüm seviyelerin toplamına bakıldığında ise toplamda 2717 sezdirim kullanılmıştır.

Ersoy (2011)'un araştırmasında, “Görüntünün Ötesi” adlı hikâyenin metindilbilim açısından incelendiği çalışmanın on ayrı paragraftan oluştuğu ve bu paragrafların tümünde sezdirim ve çıkarsama yoluyla elde edilen bilgileri gizleyen örtük yapıların sıkça kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Aşkın Balcı (2008)'ın Sait Faik Abasıyanık'ın “ İpek Mendil” adlı eserinde artgönderim ve örtük yapıların tespitini araştırdığı çalışmada öyküde örtük yapı olarak “çıkarım ve sezdirim” bulunduğu belirtilmiştir. Her iki çalışmada sezdirim ve çıkarımların örtük yapıda olduğunu belirtmesi yönüyle sezdirimlerin araştırmamızda örtülü anlam unsuru olarak kullanılmasını destekler.

Tiryaki ve Kayatürk (2017), çalışmalarında İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretimi B1 ve B2 kitabının dinleme metinlerinde örtülü anlam unsuru olarak en fazla “ sezdirim” (% 44) en az ise” derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle” (%1) kullanıldığını belirtirler. B2 seviyesindeki metinlerde ise “ sezdirim” (% 55) yer alırken örtülü anlam unsuru bulunmayan yapı ise “derin yapı-yüzey yapı ayrımı gösteren cümle” (% 0) sonucu çıkarılmıştır. Bu sonuçlara göre araştırmamız karşılaştırıldığında bu veriler sezdirimlerin en sık kullanılan, derin yapı – yüzey yapı ayrımı gösteren cümle yapısının ise en az kullanılan örtülü anlam yapısı olması yönüyle araştırmamızı destekler niteliktedir. Onan ve Tiryaki (2012: 239), “*önvarsayım ve sezdirim kavramlarıyla bağlamsal ve dilsel ipuçları öğrencilerin doğru tahminlerde bulunmalarına olanak sağlayacak zeminler oluşturmaktadır*” şeklinde açıklamalarıyla sezdirim ve önvarsayımın kapalı bir anlatım ve anlam olanağı sunduğu belirtilebilir.

Tüm seviyelere göre değerlendirildiğinde örtülü anlam unsurlarından “sezdirim” en fazla (% 41) kullanılan unsurdur. İYİTD kitaplarındaki metinlerin

önvarsayım ve sezdirim konusunda zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

5.2. Öneriler

Türkçe de diğer dillerde olduğu gibi bilgiyi her zaman doğrudan alıcıya sunmaz. Alıcının konuya ait ön bilgisi, deneyimleri, dile hâkim olma oranı verilen mesajların doğru anlamlandırılmasında ön plana çıkacaktır. Bu anlamlandırmaların görünmeyen yanını örtük kullanımlar oluşturmaktadır. Örtülü anlam unsurları ister yabancı dil öğretimi olsun ister ana dili öğretimi olsun öğrencinin her daim karşısına çıkan unsurlardır. Fakat ana dili eğitiminde öğrenci bunları dile dair edinim sürecinde kazandığı için farkında olmadan kullanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen birey ise Türkçenin örtülü anlam unsurlarına dair bir edim kazanmadıysa bunları anlamlandırmada zorlanacaktır. Bu sebeple dilin soyut yanına vurgu yapan bu unsurların, YTÖ derslerinde vurgulanması ve üzerinde durulması gereken bir konu olduğu söylemek gerekir.

Dil öğretiminde en fazla kullanılan materyallerin başında yer alan ders kitapları yer almakta ve öğrencinin en hızlı ulaşabildiği belki de Türkçe öğrenirken ilk kaynağı olabilmektedir. Bu açıdan ders kitaplarının içerikleri özellikle Türkçenin zenginliği, edebi değerlerini, kültürünü, kültürün dile yansımalarını vb. gösterecek nitelikte olmalıdır.

Türkçe öğrenmekteki en temel amaç anlamak ve anlamlandırmaktır. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı metninde bireyin sosyal bir faktöre dönüşmesi için dilin toplumsal kullanımlarını bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre Türkçe öğrenen bir yabancıнын öğrendiği dilin sözcüklerini doğru bağlamda ve anlamda kullanabilmesi için Türkçenin örtülü anlam yapılarını kavraması gerekir. Öğrencilere ders kitabındaki metinlerde, bu anlam yapıları farklı metin türleriyle pekiştirilmelidir. Türkçenin çok anlamlı yapısı sebebiyle Türkçe sözcükler birden fazla anlama sahip olmaktadır. Bu kullanımlar öğrencilere bağlam içinde verilerek pekiştirme yapılabilir. Öğrencinin metinlerdeki anlamsal yapılardan örtülü anlamları kavrayabilmesi için kelime öğretimi yanında kelimenin bağlam içinde anlamı, kelimenin paragraf veya metin içinde örtülü olarak kapsadığı mecaz anlamları, yan anlamları, eş anlamları, çağrışımları, deyim anlamı, sezdirimi, gönderimi gibi farklı durumları örneklerle sık sık sunmak gerekir.

Örtülü anlam unsurları dil içinde soyut haldedir. Türkçe öğrenen yabancı bir öğrenci için bu ilk seviyelerde zor anlamlandırmaya neden olacak belki de hiç anlamayacaktır. Bu bakımdan hazırlanan ders kitaplarında ilk seviyelerde soyut nitelikli kullanılan anlamlar somut örneklerle desteklenmelidir. Bu sayede öğrenci bu konuda ön bilgiye sahip olacaktır ve çıkarımda bulunabilecektir.

Mecazlar, bağdaştırmalar, aktarma, sezdirimler, deyim ve atasözleri Türkçede gerek bir sözlü ifade de gerekse bir yazılı metinde sıklıkla kullanılan soyut halde yapılarıdır. Bu sebeple dil öğrencisi bunlara dair bilgi edinebilmeli veya bilgi edineceği kaynaklarla, örneklerle karşılaşabilmesi sağlamalıdır.

Yabancılar için Türkçe ders kitapları içerisinde ileri seviyeler içinde şiir türüne yer vermek örtülü anlam unsurlarından; çağrışım, duygu değeri, önvarsayım, sezdirim, metafor, mecaz kullanımlarına yer vermekle doğru orantıda olacağını söylenebilir. Şiir, içerisinde; vurgu, tonlama, durak, ezgi gibi Türkçenin bürünsel özelliklerini taşır. Türk dilinin en güzel şiir örnekleri derste çözümlenerek öğrencinin bürün özelliklerine hâkim olmasını, örtülü anlamlar konusunda kelime hazinesinde gelişim göstermesine olanak sağlayacaktır.

Duygu bildiren ifadelerin tespiti, yabancılar Türkçe öğretimi için yazılan tüm kitaplar için yapılarak duygu ifadelerinin kavranması amacıyla ortak bir yazılım oluşturulup öğrencilere ücretsiz sunulabilir.

Derslerde yapılan etkinliklerde bağlama uygun, vurgu, ton ve ezgi gibi bürün özellikleri kullanılarak Türkçede ünlemlerin ifade ettiği farklı duygu durumları öğrencilerle uygulamalı bir şekilde yapılabilir. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı metninde bireyin sosyal bir faktöre dönüşebilmesi için dilin toplumsal kullanımlarını bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre öğrendiği dilin sözcüklerini doğru bağlamda ve anlamda kullanabilmesi için Türkçenin örtülü anlam yapılarını kavraması gerekir. Bireyin bir okuma veya dinleme yapmasındaki amaç okuduğu-dinlediğini anlaması ve anladıklarını günlük hayatta karşılaştığı durumlarda kullanabilme becerisini kazandırmak olduğu düşünüldüğünde Türkçenin örtülü anlam yapısının öğretiminde üzerinde durulması gerektiği söylenebilir. Öğrencilere ders kitabındaki metinlerde, okuma metinleri içinde, konuşma derslerinde ve yazma derslerinde cümlelerin farklı kullanımları, sözcüklerin bağlam içinde kullanımında içerdiği diğer anlamsal unsurlar da verilerek pekiştirme yapılmalıdır. Türkçede gerek bir sözlü ifade de gerekse bir yazılı metinde; mecazlar, bağdaştırmalar, aktarma,

sezdirimler, deyim ve atasözleri ile sıkça karşılaşmaktadır. Bu sebeple dil öğrencisi bunlara dair bilgi edinebilmeli veya bilgi edineceği kaynaklarla, örneklerle karşılaşabilmesi sağlamalıdır.

Yabancılar Türkçe öğretimi amacıyla oluşturulan tüm kitaplarda örtülü anlam oluşturan unsurların tespiti yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abbas Al Falahı, I. S. A. (2016). Presupposition and interactional communication. Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Abel, B. (2003). English idioms in the first language and second language lexicon: A dual representation approach. *Second Language Research*, 19/4, 329-358.
- Abisamra, S. N. 2002. *Teaching Idioms*. Education 345: Second Language Acquisition. American University of Beirut. <http://abisamra02.tripod.com/idioms> (İnternet Adresi, Erişim tarihi 15.06.2018).
- Açık, F. ve Akpınar, M. (2010). Avrupa dil gelişim dosyası bağlamında, yabancılara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenme - öğretme sürecine aktarımı. *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi 1-3 temmuz 2010.
- Açık, F. ve Demir, A. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *TÜBAR*, 3, 51-72.
- Akalın, Ş. H. (2009). Türk dili: dünya dili. *Türk Dili- Dil ve Edebiyat Dergisi*, 687, 195-204.
- Akbaba Altun, S. ve Apaydın, Ç. (2013). Kız ve erkek öğretmen adaylarının “eğitim” kavramına ilişkin metaforik algıları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19 /3, 329-354.
- Aksan, D. (1987). *Türkçenin gücü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Şiir dili, Türk şiir dili*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözcüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2006a). *Söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Aksan, D. (2006b). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. Asım (1988). Atasözleri, deyimler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 217.
- Aksoy, Ö. Asım (1993). Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2 – Deyimler Sözlüğü, İnkılâp Yayınları.
- Aksoy, Ö. Asım (2014). Atasözleri ve deyimler sözlüğü I, İnkılâp Yayınları.
- Aktaş, E. ve Şentürk, L. (2016). Örtülü anlam unsurlarının Türkçe dersi öğretim programı ve çalışma kitaplarındaki yeri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/1, 371-394.
- Aktaş, T. (2005). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti, *Journal of Language and Linguistic Studies*, 12, 89-100.
- Aktaş, T. (2013). *Türkçesindeki “baş” ve “baş” ta bulunan organ adları ile kurulmuş deyimler ve bu deyimlerin Türkiye Türkçesindeki şekilleriyle karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya
- Aktay. A. (2009). *Bertolt Brecht'in Tiyatro Metinlerinin Türkçeye Aktarılışında Deyim Aktarmalarından Kaynaklanan Sorunlar ve Bu Sorunların Dil Öğretimindeki Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Algan, C. (1996). *L'implicite: La presupposition et le sous-entendu / Örtük içerik: Önvarsayım ve ima*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alkayış, M.F. (2011), Türkçeyi iyi bilmeyen ya da yeni öğrenen bireylerin mecazları anlamada karşılaştıkları güçlükler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 2/1, s.35-39.

- Anderson J. R., Bower, G. H.(1980). *Human Associative Memory: A Brief Edition*, Hillsdale, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Arı, B. (2009). *Adana'da geçmişten bugüne âşıklık geleneği(Karacaoğlan- 1966)*. Adana: Altın Koza Yayınları,
- Arıcı, A. F. ve Kaldırım, A. (2015). 21. yüzyılda bir medeniyet ve bilim dili olarak Türkçe: sorunlar ve çözümler. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ÖSII)*. 2, 269-284.
- Arnaud, P. J. L., ve Savignon, S. J. (1997). Rare words, complex lexical units and the advanced learner. In J. Coady & T. Huckin (Eds.), *Second language vocabulary acquisition* (pp. 157-173). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Arslan, N. ve Durukan, E. (2014). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(4). 247-265.
- Arslan, Y. (2016). The importance of using metaphors in foreign language teaching and learning. *International Conference on Contemporary Issues in Education*, 319-325.
- Asutay, H. (2007). *Dil kültür ve eğitim*. Konya: Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Aşkın Balcı, H. (2008). Kısa bir öyküde artgönderim ve örtük yapı görünüşleri. *Journal of Turkish Linguistics*, 2/1, 107-122.
- Atagül Yılmaz, Y. (2015a). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde atasözleri ve deyimlerin sıklık analizi. *Turkish Studies*, 10/7, 1021-1036.
- Atagül, Y. (2015b). Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *I. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu* (28-30 Mayıs 2015, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi), Bildiri Özetleri Kitabı, 229. Ankara: Pegem Akademi.
- Ayan, S. ve Baş, B. (2015) Çizgi filmlerdeki söz varlığıyla ilkökul öğrencilerinin söz varlığı üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3/4, 84-99.

- Ayata Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe dilbilim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, A. (2018). Anadolu ağızlarında ünlemler ve bir sınıflandırma. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7, 101-162.
- Bacon, M. Susan, ve Finneman, D. Michael (1990). A study of the attitudes, motives, and strategies of university foreign student. *Modern Language Journal*, 74/4, 459-473.
- Bakır, S. (2014). Türkiye'deki yabancılara Türkçe öğretim merkezleri ve Atatürk üniversitesi dil eğitimi uygulama ve araştırma merkezi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 51, 449-470.
- Balcı, F. A. (2011). Okul metaforları: İlköğretim müfettişlerinin okul algıları, *Eurasian Journal of Educational Research*, 3 /44, 27-38.
- Balcı, U. (2012). Şiir dilinde sapma ve alışılmamış bağdaştırmaların çevirisi. *The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science*, 5(2), 43-53.
- Baş B. ve İnan Yıldız F. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11/ 1, 52-61.
- Baş, B. (2002). Türkçe temel dil becerilerinin öğretiminde atasözlerinin kullanılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 60-68.
- Baş, B. (2003). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri üzerine bir inceleme. *TÜBAR VIII*, 13, 257-265.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler, *TÜBAR*, 29, 27-61.
- Baykent, U. Özen (2017). Dil felsefesinde anlam sorunu. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 56, 497-508.
- Bayraktar Süngü, E. (2013). Dil ve dil oluşumu, (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 15.04.2018). https://www.tavsiyedyorum.com/makale_10870.htm.

Bayraktar, N. (2006). *Dil bilimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Bayram, A. (2016). Cemal Sâfi'nin Tek Hece Şiiri üzerine göstergebilimsel bir okuma denemesi. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 57, 1743-1755.

Bayram, Y. (2007). Klasik Türk şiirinde duyguların dili: çiçekler. *Turkish Studies*, 2/4, S.209-219.

Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara Türkçe öğretimi *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1.4, 107-133.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık .

Boas, F. (1941). *Language and culture*.

http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:2287057/component/escidoc:2309449/Boas_1941_Language%20and%20culture_178-184.pdf , (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 05.10.2018).

Boers, F. (2000). *Metaphor awareness and vocabulary retention*, *Applied Linguistics*, 21/ 4, 553-571.

Bortfeld, H. (2002). What native and non-native speakers' images for idioms tell us about figurative language. In R. R. Heredia, & J. Altarriba (Eds.), *Advances in psychology: Bilingual sentence processing* (pp. 275-295). Amsterdam, Netherlands: Elsevier.

Boydak Özcan M. ve Demir, C. (2011). Farklı lise türlerine göre öğretmen ve öğrencilerin okul kültürü metaforu algıları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 /2,106-126.

Boynukalın, Z. (2012). *Emotion analysis of Turkish texts by using machine learning methods*. Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi , Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bölükbaş, F. v.d. (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A1*. (Edit.) Ferhat Aslan. İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.

Bölükbaş, F. v.d. (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı A2*. (Edit.) Ferhat Aslan. İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.

- Bölükbaş, F. v.d. (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. (Edit.) Ferhat Aslan. İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.
- Bölükbaş, F. v.d. (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. (Edit.) Ferhat Aslan. İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.
- Bölükbaş, F. v.d. (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı C1/+*. (Edit.) Ferhat Aslan. İstanbul, Kültür Sanat Basımevi.
- Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies*, 5, 221-235.
- Börekçi, M. (1999). Gösteren-gösterilen ilişkisi açısından Türkçenin görünümü üzerine bir deneme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 77-83.
- Brown, G. ve Yule, G. (1984). *Discourse analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bulak, Şahap (2017). Van küresin ağzı'nda atasözleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 51-78.
- Büyükkız, K. K. ve Hasırcı, S. (2013). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde sözcük öğretimi üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (21), 145-155.
- Cameron, L. ve Low, G. (2004). Figurative variation in episodes of educational talk and text, *European Journal of English Studies*, 8, 355–373.
- CEF (2001). *Common European framework of reference for language, learning, teaching, assesment*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cemiloğlu, M. (2004). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Aktüel Yayınları.
- Cerit, Y. (2008 a). Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 /4, 693-712.
- Charteris Black, J. (2004). *Corpus approaches to critical metaphor analysis*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

- Chomsky, N. (2009). *Bilgi sorunları ve dil-managua dersleri*, İstanbul: BGST Yayınları.
- Chomsky, N. (2011). *Dil ve zihin*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Chomsky, N. (2013). *Demokrasi ve eğitim*, İstanbul: BGST Yayınları.
- Cibran, H. (1923). *Ermış*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Corbet, E., P., Ve Connors, R. (1999). *Classical Rhetoric Fort He Modern Student* (4th Edition) Oxford: Oxford University Press.
- Çakmak, C. (2014). Yabancılar Türkçe öğretiminin tarihçesine genel bir bakış denemesi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 167-182.
- Çalışkan, G. (2016). Türkçe dersi öğretim programı ve Türkçe ders kitapları: 5. sınıf Türkçe ders kitabına yönelik bir inceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4/2, 200-214.
- Çalışkan, N. (2009a). Metaforların *izinde bir yazarın kavramlar dünyasına giriş: Cemil Meriç'in Bu Ülkesi'nde kitap metaforları*, *Dil Araştırmaları*, 4, 87-100.
- Çalışkan, N. (2009b). *Kavramsal anahtar modeliyle iki dilli çocuklara metafor ve deyim öğretimi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Doktora Tezi.
- Çapoğlu, E. ve Okur, A. (2015). Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya Üniversitesi Journal of Education*, 5/3, 90-104.
- Çelik, İ. B. (2011). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinlerin eleştirel düşünme becerisi kazandırma açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 /21, 269-283.

- Çınar, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 1171-1180.
- Çil, N. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde anlamca kaynaşmış birleşik fiiller ve deyimleşmiş birleşik fiiller*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, A. ve Tabak, G. (2011). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerin hikâye haritalama yöntemine göre incelenmesi. *Journal of European Education*, 1/1, 43-50.
- Danesi, M. (1995). Learning and teaching languages: The role of conceptual fluency. *International Journal of Applied Linguistics*, 5/1, 3-20
- Deignan A., Gabrys, D. ve Solska, A. (1997). Teaching English metaphors using crosslinguistic awareness-raising activities. *ELT Journal, Oxford University Press*. 51/ 4, 353-358.
- Deignan, A. Gabrys, D. ve Solska, A. (1997). Teaching English metaphors using cross-linguistic awareness raising activities. *ELT Journal*, 51/4, 352-360.
- Delisle, J. (2001). *Çeviri yöntemleri için söylem çözümlemesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Demir Atalay, T. (2015). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Safahat'tan hareketle atasözü öğretimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ÖS-II*, 191-206.
- Demir, M. (2009). Batı 'metafor'u ve doğu 'istiare'sinin mukayeseli olarak incelenmesi, *Türk Bilig Dergisi*, 18, 64-90.
- Demir, S. (2003). *Sentence meaning and pragmatic interpretation*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*, İstanbul: Ekin Eğitim-Yayıncılık.

- Demirel, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretimi. ilkeler, yöntemler, teknikler*, Ankara USEM Yayınları.
- Demirel, Ş. (2006). 17. yüzyıl Sebk-i Hindî şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in şiirlerinde somutlaştırma veya alışılmamış bağdaştırmalar. *Sekb-i Hindi Çalıştay*, İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- Demirkan, M. ve Heppinar, G. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde “metin türü odaklı açıklayıcı metin yazma modeli”. *TURKOPHONE Türkçe Konuşurların Akademik Dergisi*, 4/2, 73-86.
- Deniz, K. ve Uysal, B. (2010). Avrupa dilleri öğretimi ortak çerçeve metni ve yurt dışındaki Türk çocukları için Türkçe ve Türk kültürü öğretim programı. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 239 - 261 .
- Dıranas, A. M. (1974). *Şiirler*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dilçin, C. (1992). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilek, İ. (2014). Kültürlerarası-bildirişim odaklı yaklaşımda bir etkinlik: atasözü öğretimi. 6. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı*, Türkçe Eğitiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar, 275-293. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün Ş. (2009). “İlköğretim Türkçe derslerinde öykülerin anlamsal büyük yapılarını algılama sorunu ve metindilbilimsel çözüm önerileri”, (ed. N. Kansu-Yetkiner ve D. Duman), *Çeviribilim, Dilbilim ve Dil Eğitimi Araştırmaları*, 413-429, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). *Dinleme eğitimi*, (Ed.: M. Durmuş, A. Okur). *Yabancılarla Türkçe öğretimi el kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 259-276.
- Dinç Yıldırım, A. (2005). *Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıra dışı bağdaştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, A. (2004). Âşık Veysel'in şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi TÜBAR*, 15, 231-242.
- Doğan Y. (2012). *Dinleme eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.

- Dong, Y. R. (2004). Don't keep them in the dark! Teaching metaphors to English language learners. *The English Journal*, 93/4, 29-35.
- Draaisma, D. (2014). Bellek metaforları, İstanbul: Metis Yayınları
- Duman, A. (2009). Metin dil bilimi açısından Hacı Bektaş Velî'nin şiirleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 51, 211-222.
- Duru, H. (2009). *Atasözleri ve deyimlerin yabancılara öğretilmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekiz, D. ve Koçyiğit, Z. (2013). Sınıf öğretmenlerinin “öğretmen” kavramına ilişkin metaforlarının tespit edilmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21/ 2, 439-458.
- Er, O., Biçer, N. ve Bozkırlı, K. Ç. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2 , 51-69.
- Ercan, A. N. (2014). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin şekil, tema ve tür açılarından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2/2, 15-27.
- Erdem, M. (2000) Kültürel dil bilimi ve Türkmen Türkçesinde deyim aktarmaları (metaphor) üzerine. *Dördüncü Uluslar Arası Türk Dili Kurultayında Sunulan Tebliğ*, İzmir.
- Erdem, M. (2003) *Türkmen Türkçesinde metaforlar*. Ankara: KÖKSAV Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 6.
- Erdem, M. (2004) Mağrupi'nin şiirlerinde metonimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Kasım 2004), 55-64.
- Erdmann, S. (2016). Figurative language and multicultural education: metaphors of language acquisition and retention. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 37/2, 184-198.
- Ergene, O. (2014). Türkiye Türkçesinin söz varlığında hayvan adlarının organ adlarıyla ya da vücut bölümlerine ilişkin adlarla oluşturduğu deyim aktarması örnekleri. *Turkish Studies*, 9/6. 319-365
- Ergin, M. (2012). *Türk dilbilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.

- Erişek, Ö. ve Yücel, F. (2002): Dil öğretiminde yazınsal metinlerin yeri. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 /2, 63-75.
- Ersoy, A.(2011). Mahmut Kaplan'ın görüntünün ötesi adlı hikâyesi üzerine metindilbilim açısından bir yaklaşım. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,9/2,s.76-84
- Farias, E. M. P. ve Lima, P. L. C. (2010). Metaphor and foreign language teaching, http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0102-44502010000300004 , (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 28.05.2018).
- Fırat, H. ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18/3, 25-49.
- Gedizli, M. (2015). Türkçede ünlemler ve temel işlevleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 36, 126-134.
- Genç, İ. (2004). Alımlama estetiği ve edebiyat öğretimi *I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Tebliğler (15-17 Mayıs 2003, İzmir). MEB Yayınları*, Sayfa 303-314.
- Göçgün, Ö. (2003). Türk dünyası ortak edebiyat tarihi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gök, B. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin seçimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Grant, J. ve Davis, L. L. (1997). Selection and use of content experts for instrument development. *Research in Nursing and Health*, 3, 269–274.
- Guiraud, P. (1967). Structures étymologiques du vocabulaire Français, Paris: Paris Larousse.
- Gün, M., Kara, Ö. T. ve Akkaya A. (2014). Yabancılarla Türkçe öğretimi ders kitaplarının Türkçe öğretim merkezlerinde görev yapan öğretim elemanları açısından değerlendirilmesi, *Turkish Studies*, 9, 1-16.
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Günay, D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Günday, Ş. (2003). *Zihin felsefesi*. İstanbul: Asa Kitabevi.
- Gündüz, M., Saygılı, G. ve Sulak, E. (2014). Sınıf öğretmenlerinin üçüncü sınıf öğrencilerine değerler eğitimiyle kazandırılmak istenen davranışlara yönelik metaforik algıları, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 10, 73-94.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*, Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürbüz, F. (2008). Mecaz kapsamındaki anlamlar ve bu anlamlar arasındaki ince ayrıntılar. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10/2, s. 197-212
- Gürçay, S. (2017). Yunus Emre'nin "mânâ denizine daldık" şiirinin göstergebilimsel incelemesi. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, 3 /1, 23-37.
- Hacıoğlu, Ö. (2010). *İlköğretim 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının cümle bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hacısalıhoğlu , E. ve Önemli Çelik, S. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca ders kitaplarında kullanılan söz varlığı ve sıklıklarının karşılaştırması. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 766-808.
- Halis, İ. (2002). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hamıdov, H. (2006). Türkçe deyimlerin anlam özellikleri: konuşma ile ilgili deyimler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 22, 39-45.
- Hengirmen, M. (1993). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 10, 5-9.
- Hickey, R. (2010). *Motives for Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Howard, J. ve Major, J. (2004). *Guidelines for designing effective English language teaching materials*. Christchurch College of Education, <https://www.researchgate.net/publication/237476568> , (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 30.04.2018).
- Hymes. H. D.(1988). *Vers La Competence de Communication*, Paris: Credif / Hatier.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İnam, Ö. (2008). *Televizyon reklamlarında metafor kullanımı*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- İnam, Ö.(2008). *Televizyon Reklamlarında Metafor Kullanımı*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- İspirli, Ö. L. (2014). *Almanca ve Türkçede eğretilme süreci*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İşcan, A. (2011). Yabancı dil öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Turkish Studies*, 6, 939-948.
- İşeri, K. (2017). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İşisağ, K. U. ve Demirel, Ö. (2010). Diller için Avrupa ortak başvuru metni'nin konuşma becerisinin gelişiminde kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, 35, 190-204.
- Johanson, L. (2001). *Discoveries on the Turkic linguistic*. Slovenščina: Svenska Forskningsinstitutet.
- Kalenderoğlu, İ. ve Arslan, H. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında duygu bildiren ifadeler. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/17, 503-519.
- Kalyoncu, R. (2012). Görsel sanatlar öğretmeni adaylarının öğretmenlik kavramına ilişkin metaforları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/20, 471- 484.

- Kamberi, L. (2014). Using metaphors in language teaching and learning, *International Association of Social Science Research*, 92-97.
- Kaplan, M. (2010). *Kültür ve dil*. İstanbul:Dergâh Yayınları.
- Karababa, C. Z. (2009). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi ve karşılaşılan sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42, 265-277.
- Karababa, C. Z. (2002). Avrupa dil gelişim dosyası [The European Language Portfolyo (ELP)]. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 117, 87-90.
- Karabulut, M. (2015). Edip Cansever'in şiirlerinde mitoloji. *Turkish Studies*, 10/12, 617-630
- Karadüz, A. (2004). Çift eklemli dil olgusu. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, 15-26.
- Karadüz, A. (2009). Sözcük, sözcük anlamı ve öğrenme üzerine. *Turkish Studies*, 4, 636-649.
- Karahan, L. (2000). Yapılan bakımından cümle sınıflandırmaları üzerine. *Türk Dili*, 583, 16-23.
- Karakuş N. ve Turgut E. (2017). Avustralya'daki ve Türkiye'deki 8. sınıf ana dili ders kitaplarında yer alan metinlerin tema ve tür bakımından karşılaştırılması: Cambridge ve MEB Örneği. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5/3, 632-650
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karpuz, Ö. ve Akçataş, A. (2001). Metinde anlam bağları üzerine. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 18, 37-47.
- Kaya Beytaş, Ç. K. (2002). *Han Duvarları ve çağrışım alanları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayadibi, N. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde alışılmış ve alışılmamış bağdaştırma. *N. Demir (Dü.). Uluslararası Türkçe*

Eğitimi Sempozyumu, 15-16 Aralık 2011, Bildiri Kitabı içinde, 72-79, Ankara.

Kayatürk, N. ve Karakuş, O. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarının kelime öğretimi açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 166, 5-28.

Kayatürk, N. ve Karakuş, O. (2017). Suriyelilere Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin örtülü anlam unsurları açısından incelenmesi. (ed.: Prof. Dr. M. Ertan Gökmen, Prof. Dr. Nazan Tutaş ve Dr. Sebahat Alan). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Yabancı Dil Öğretimi Araştırmaları* (147-162). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kecskes, I. (2006). On my mind thoughts about salience, context and figurative language from a second language perspective. *Second Language Research*, 22(2), 219-237.

Keklik, M. (2013). Dilbilimsel açıdan şiir dili ve bu bağlamda Baki'nin gazellerinde alışılmamış bağdaştırmalar duygu değeri ve uzak çağrışımlar. *Turkish Studies*, 9, 1801-1818.

Keklik, S. (2009). 1-8. sınıf Türkçe dersi ders kitaplarının metin türleri ve özellikleri açısından incelenmesi. *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. Çanakkale.

Keklik, S. (2015). Atasözlerinin öğretimine ilişkin bir öneri: atasözlerinin anlamlarına göre derecelendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 31-47.

Kemiksiz, Ö. (2016). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında şiirin yeri. *Kesit Akademi Dergisi*, 2/4, 284-303.

Kerans, K. (2000). *Modern linguistics*. Washington: ST. Martin's Press LLC.

Kılıç, A. ve Seven, S. (2008). *Konu alanı ders kitabı inceleme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılıç, V. (2002). Bir metin çözümleme denemesi. *Türk Dili*, 90, 22-25.

- Kılıç, V. (2007). Dilin işlevleri: metin eylem kuramı yaklaşımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 124-137.
- Kır, E. ve Candemir Özkan, C. (2017). Deyimlerin ve kalıplaşmış sözlerin reklamlar yolu ile yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı. *Dergipark akademik / Turkophone*. 4/2, 37-42.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2004). *Dilbilime giriş*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Kızılçım, Y. (2016). Baudelaire'de söylenin söyleme dönüşümü: Dionysos Rumeli'de. *Journal of Language and Literature Studies*, 4 / 1, 58-69.
- Kirazlı, Necati ve Ateş, Murat (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde görsel ve işitsel materyal kullanımı I. *International Academic Research Congress*, 3290-3299.
- Koçak, C. (2013). Metaphorical perceptions of teacher candidates towards the school concept: Lotus Flower Model, *Mevlana International Journal of Education*, 3/ 4, 43-56.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6/1, 594-626.
- Konaklı, T. ve Göğüş, N. (2013). Öğretmen adaylarının eğitim fakültesine ilişkin metaforik algıları: Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği, *International Journal of Human Sciences*, 10/ 2, 67- 93.
- Korkmaz, C. (2013). *İlköğretim 1-5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür, tema ve içerik açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkut, E. (1996). Şiirde duygu değeri ve aşk, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 31-35.

- Kovecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. New York, NY: Oxford University Press.
- Kök, A. (2016). Kutadgu Bilig’de ‘ağız’ sözcüğü ile oluşturulan aktarmalar. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 220, 1-7.
- Kövecsez Z. ve Szabo, P. (1996). *Idioms: a view from cognitive semantics*, Applied Linguistics, Oxford University, 17/30, 345-348.
- Küçükavşar, A. ve Hasırcı, S. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin çocuğa göreliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10/ 24, 57- 76.
- Lakoff, G. ve Johnsen, M. (1980). *Metaphors we live by* . Chicago, University of Chicago Press.
- Lakoff, G. ve Johnson M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lewis, M. (2009). *Ethnologue: Languages of the World*. SIL International Yayını.
- Lima, L., Macedo, A. C, ve Farias, E. M. (2010). Essays on metaphor in language and Thought. D.E.L.T.A. 26.
- Liontas, J. I. (2003). Killing two birds with one stone: Understanding Spanish VP idioms in and out of context. *Hispania*, 86(2), 289-301.
- Littlemore, J. (2001). A Language learning strength of students with a holistic cognitive style? *TESOL Quarterly*, 35/3, 459-491.
- Littlemore, J. ve Low, G. (2006). *Figurative thinking and foreign language learning*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- Low, G. (1988). On teaching metaphor. *Applied Linguistics*, 9/2, 125-147.
- Lowery, D. (2013). Helping metaphors take root in the EFL classroom. *English TeachingForu*1,12-17.Retrievedfrom https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/51_1_4_lowery.pdf (Erişim tarihi: 12.05.2018).

- Lowery, D. (2013). Helping metaphors take root in the EFL classroom. *English Teaching Forum*, 1, 12-17.
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel genel dilbilim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Mazotta, P. (2003). Gli aspetti psico-affettivi nella didattica dell'italiano come lingua straniera. *didattica e linguistica dell'italiano come lingua straniera. Guerra Edizioni: Università Ca'Foscari*. 3, 47-64.
- MEB, (2011). Dil ve anlatım dersi öğretim programı, Talim, Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Melanlıoğlu, D. (2015). Yabancı öğrenciler için dinleme becerisine yönelik üstbilişsel dereceli puanlama anahtarı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçe Öğretimi Özel sayısı II*, 391-404.
- Mergen, F. (2010). *İkidiilli bireylerin anadilinde ve ikinci dilde dilbilgisel ve anlambilimsel işlemlerinin nörodilbilimsel açıdan incelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1-191. Samsun.
- Minini, G. 1986. L'Uso della metafora nell'educazione linguistica. rassegna italiana di linguistica applicata. *Anno XVIII. 2. Roma: Bulzoni Editore*. 23-40.
- Mumcu, P. (2008). *Türkmen atasözlerinde ad aktarmaları ve deyim aktarmaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Mutlu, K. (2003) *Buddhist Türk çevresi eserlerinde metafor*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Müldür, F. (2016). Noam Chomsky'de üretici dilbilgisi: derin yapı ve yüzey yapı ayrımı kaygısı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 27, 59-74.
- Nalçacı, A. ve Bektaş, F. (2012). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 /1, 239-258.

- Nam, H. (2010). Reflections on conceptual metaphors and pedagogical implications. *Issues in EFL*, 8/1, 15-32.
- Naz, H. (2012). *Asaf Halet Çelebi'nin şiirlerinde sıra dışı bağdaştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Nippold, M. A., ve Taylor, C. L. (2002). Judgments of idiom familiarity and transparency: A comparison of children and adolescents. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45, 384-391.
- Oflaz, A. (2015). *Yabancı dil öğretiminde duygu temelli bellek stratejileri uygulamalarıyla kelime bilgisi geliştirmenin öğrencilerin edim ve edinç düzeylerine etkileri*, Samsun On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı. Yayımlanmış Doktora Tezi.
- Okur, A. ve Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Onan, B. (2013). Dil eğitiminin temel kavramları. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Onan, B. ve Baş, B. (2009). Türkçe öğretmeni adaylarının yazılı anlatımlarında deyim kullanımı: Hatay ve Sivas örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 113-139.
- Onan, B. ve Tiryaki, E. N. (2012). Türkçede örtülü anlam oluşturan unsurlar ve ana dili öğretimindeki işlevleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 223-240.
- Onan, B. ve Tokdemir, N. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders uzak bağdaştırmalar kullanımı üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 29-44.
- Ozil, Ş. (1991) Dil ve Kültür, Çağdaş Kültürümüz, Olgular – Sorunlar. Ankara: *Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları*.
- Ören Z., Konuk S., Sefer A. ve Sarıtaş H. (2017). Ortaokul Türkçe öğretim programlarındaki metin türleri ile pısa'daki metin türlerinin karşılaştırılması. IV. *International Eurasian Educational Research Congress*, 275-283.

- Özalp, B. (2011). *İlköğretim 1. ve 2. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime sayısının kişisel kelime servetine katkısının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özavşar, R. (2017). Tarama sözlüğü ve Türkçe sözlük'e göre anlam genişlemesine uğramış kelimeler. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi*, 6, 101 - 124.
- Özdemir, A. (2014). Deyimlerin yabancılara öğretiminde mnemonik teknikler ile öğretim etkinliği önerisi. 6. *Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kurultayı* 343-354.
- Özdemir, E. (1976). *Okuma sanatı, nasıl okumalı? Neler okumalı?* Ankara: İnkılâp Kitabevi.
- Özdemir, O. (2012). Avrupa dilleri öğretimi ortak çerçeve metni B1 seviyesinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde uygulanması üzerine bir çalışma. *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 3, 1-26.
- Özkan, M. (2001). *Yüksek öğretimde Türk dili-yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Filiz Kitabevi.
- Öztekin, Ö. (2009). Eski şiire diyalektik gönderme: Sebk-i Hindî'nin alışılmamış bağdaştırmalarında metaforik bir yansıma olarak karşıtların birliği. *Turkish Studies*, 4(1-1), 519-528.
- Öztürk, A.G. (2015). *Dîvânı Lugâtî't-Türk'te yer alan atasözlerinin yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımına katkısı üzerine bir değerlendirme*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, H. (2013). Deyimler bağlamında bazı organ adlarının toplum değerleriyle ilişkisi. *Turkish Studies*, 8(9), 2129- 2143.
- Özyetkin, A. M. (2006). Tarihten bugüne Türk dili alanı. Çukurova Üniversitesi Makale Bilgi Sistemi.
http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/ozyetgin_tarihten_bugune_turkdili.pdf
(İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 20.05.2018).

- Pak, M. Y. (2015). *Metinlerde duygu analizi ve sınıflandırma için yeni yöntemler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Papak, Ö. (2013). Cemal Süreya'nın şiirlerinde dil sapmaları ve ad aktarmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Parlar, T. (2016). *Feature selection for sentiment analysis in Turkish text*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Parsa, A. F. (2014). *İletişimde göstergebilim ve anlamlandırma sürecini örneklerle değerlendirme*. https://www.researchgate.net/profile/alev_parsa/publication/308779238_iletisimde_gostergebilim_ve_anlamlandırma_surecini_orneklerle_degerlendirme/links/57ef04e08ae280dd0ae9dd1 . (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 23.05.2018).
- Patton, Q. M. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Pawelec, A. (2006). The death of metaphor. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, 123 , 117-122.
- Perlmutter, D. (1972). *Deep and Surface Structure Constraints in Syntax*, Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Perrot, J. (1998). *Dilbilim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Perry, C., ve Cooper, M. (2001). metaphors are good mirrors: reflecting on change for teacher educators. *Reflective Practice*, 2, 41-52.
- Pilav, S. ve Elkatmış, M. (2013). Öğretmen adaylarının Türkçe kavramına ilişkin metaforları, *Turkish Studies*, 8/4, 1207-1220.
- Pilav, S. ve Oğuz, M. M. (2013). Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türleri üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2, 16-29.
- Pilten, G. (2009). *İlköğretim okulları 1-5 sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlere göre yapılarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Porcelli, G. (2004). *Comunicare in lingua straniera*. Torino: UTET libreria.

- Portero, A. P. (2005). *Propuesta metodológica para enseñar las expresiones idiomáticas*. biblioteca virtual. <http://www.sgei.mec.es/redele/biblioteca2005/delapena.shtml> (İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 12.05.2018).
- Radencich, M. C., ve Baldwin, R. S. (1985). Cultural and linguistic factors in metaphorical interpretation. *Bilingual Review*, 12(1/2), 43-54.
- Radić- Bojanić, B. (2013). Internalization and production of metaphorical 121 expressions with EFL students. *Romanian Journal of English Studies*, 10/1, 135-144.
- Rahman, M. M. (2012). An evaluation of English writing text at the preparatory year. *Najran University, Saudi Arabia. Academic Research International* 2, 706-715.
- Raymond, W. ve Gibbs, J. (2010). *The dynamic complexities of metaphor interpretation*. D.E.L.T.A.(Delta Documentacao De Estudos Em Linguistica Teorica E Aplicada). 26, 657-677.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar, *Educational Administration: Theory and Practice*, Yaz, (55), 459-496.
- Sağlık, Ş. (2002). Mescid-İ Aksa” Şiiri örneğinde bir şiirin dilbilim terimleriyle çözümlenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2, 79-105.
- Sakar, C. ve İkizçınar, B. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma parçalarının söz varlığı açısından karşılaştırılması: "Türkiye ve Almanya örneği. *Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi*, 1,1, 46-56.
- Salihi, H.F.G. (2017). *İnsan temelli aktarmalar çerçevesinde Türkçe ve Arapça üzerine bir karşılaştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Sapir, E. (1921). *Language an introduction to the study of speech*. Newyork Harcourt, Brace: Reprint: Dover Books on Language.
- Sapir, E. (1929). *Language is primarily a cultural or social product and must be understood as such*. The Status of Linguistics as a Science, 5, 214.

- Saraç, M. A. (2007). Klâsik edebiyat bilgisi belâgat. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Sarıçoban, A. ve Balaman, U. (2012). Yabancı dil eğitiminde teknoloji geliştirme (ed.: Arif Sarıçoban ve Zekiye Müge Tavil). *Yabancı Dil Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (97-114). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Saussure, F. D. (1980). *Genel dilbilim dersleri I*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Serin, N ve Turan, E. D (2015).Yunus Emre Türkçe Öğretimi Seti'nde yer alan metinlerin tür, tema ve özgünlük açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 43, 1229-1250.
- Silahsızoğlu, E. (2007). Metin tahlil yöntemleri ve bir uygulama örneği. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 38(3). 1415-1431.
- Sinanoğlu, O. (2006). Hedef Türkiye. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2,9, 444-453.
- Somuncu, S. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitabındaki edebî metinlerin içerdiği evrensel değerlere ve metin seçimine ilişkin bazı tespitler. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 193-219.
- Söylemez, A. S. (2012). *Yabancı dil öğretimi materyallerinin sınıflandırılması*. (ed.: Arif Sarıçoban ve Zekiye Müge Tavil). *Yabancı Dil Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (115-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Subaşı Uzun, L. (1991). *Deyimleşme ve Türkçede deyimleşme dereceleri, dilbilim araştırmaları*, Ankara: Hitit Yayınevi.
- Sulak, E. (2009). *İlköğretim okulları 1-5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türlerine göre yapılarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Sülükçü, Y. (2011). *Yabancılar Türkçe öğretiminde (temel seviye A1) bilgisayar destekli materyal geliştirme ve bunun öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Şahin, H. (2009). Kaşgarlı'dan günümüze organ isimleriyle kurulmuş deyimler. *Turkish Studies*, 4,3, 2020- 2036.
- Şahin, İ. (2010). Organ adları temelinde Kırgızistan yer adlarında ölü deyim aktarmaları ve bunların yer adlarında kullanışları. *Bilig* 53, 199- 218.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 763-779.
- Tamba-Mecz, I. (1998). *Anlambilim-la sémantique*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tarakçıoğlu, A. Ö. (2012). *Yabancı dil öğretiminde materyal geliştirme, materyal uyarlama ve metaryal kullanımının önemi*. (ed.: Arif Sarıçoban ve Zekiye Müge Tavil). *Yabancı Dil Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (1-18). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşdemir, E. (2016). *5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yakın ve uzak bağdaştırmalar ve Türkçe öğretmeni adaylarının bağdaştırma algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Tavil, Z. M. (2012). *Dil becerileri ve materyal tasarımı*. (ed.: Arif Sarıçoban ve Zekiye Müge Tavil). *Yabancı dil öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (185-228). Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK, (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK, Atasözleri ve deyimler sözlüğü:
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleriveview=atasozleri
(İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 25.05.2018).
- Tekin, H. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*, Ankara: Yargı Yayınları.
- Temizkan, M. (2010). Türkçe öğretiminde yaratıcı yazma becerilerinin geliştirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları TUBAR*, 27, 621-643.

- Temizkan, M. ve Atasoy, A. (2014). Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye türündeki metinlerin üst yapı açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3,3, 210-237.
- Temizyürek, F. ve Birinci, F. G. (2016). Yabancı dil öğretiminde otantik materyal kullanımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 54-62.
- Thorne, J. P. (1965). stylistics and generative grammar. *Journal of Linguistics*, 1, 49–59.
- Tiryaki, E.N. (2017). Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerin örtülü anlam açısından değerlendirilmesi. (İstanbul b1 seviyesi ders ve çalışma kitabı). *3rd International Symposium on Language Education and Teaching(20-23April 2017)*. (Ed.: A. Akdemir, A. Akçay, L. Lopriore, M. D. Erdem)*Turkish Studies Journal (1308-2140)*. 191-192.
- Tiryaki, E.N. ve Kayatürk, N. (2017). Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki dinleme metinlerinin örtülü anlam açısından değerlendirilmesi (İstanbul B1-B2 seviyesi ders kitabı). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 300-319.
- Tochon, F. V., Karaman A. Cendel ve Ökten Celile E. (2011). Türkçe'nin yabancı dil olarak öğrenimi'nde derin yaklaşım için öğretimsel düzenleyiciler. 9. *Uluslararası Dünyada Türkçe Öğretimi Sempozyumu*, Bildiri Kitabı.
- Tok, A. (2015). *Divân-û Lugâti't-Türk'te yer alan yabancılar Türkçe Öğretimi Unsurları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tokdemir, N. (2011). *İlköğretim (6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin bağdaştırmalar yönünden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Toklu, M. O. (2003). *Dil bilime giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Topçu, N. (1999). Fransızca ve Türkçede rakamlı deyimlerin karşılaştırmalı incelemesi ve Fransızca yabancı dil öğretiminde kullanımları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 173–180.

- Topçuoğlu, F. (2011). *Ana dili öğretiminde beceri alanları (İlköğretim İkinci Kademe Türkiye ve İngiltere Örneği*. İstanbul: Kerasus Yayınları.
- Toprak, F. (2011). Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarındaki okuma parçaları ve diyaloglar üzerine bir değerlendirme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 11-24.
- Tortop, H. S. (2013). Öğretmen adaylarının üniversite hocası hakkındaki metaforları ve bir değerlendirme aracı olarak metafor, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 3/ 2, 153-160.
- Tural, S. (1985). Yahya Kemal'in şiirinde duygular: yaşlılık ve ölüm. *Türk Edebiyatı*, 135: 21- 25.
- Tursunova, A. (2007). *Kırgızca ve Türkçede "göz" ile ilgili deyimler ve çağrışımların karşılaştırılması*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tüm, G. ve Sarkmaz, Ö. (2012). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında kültürel öğelerin yeri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 448-459.
- Türker, E. (2016). The role of L1 conceptual and linguistic knowledge and frequency in the acquisition of L2 metaphorical expressions. *Second Language Research*, 32/1, 25-48.
- Türkmenoğlu, C. (2015). *Türkçe metinlerde duygu analizi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Türkoğlu, (2013a). Pertinence, impertinence et metaphore dans le langage poetique , relevance, impertinence and metaphore in poetic language. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 51-66.
- Türkoğlu, (2013b). Rimbaud'nun şiirlerinde alışılmamış bağdaştırmalar. *Turkish Studies*, 8(10). 671-684.
- Uçak, S. (2016). Dil öğrenimi ve edinimi üzerine bir tartışma. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 1, 65-80.

- Uçan, H. (2010). Söylem göstergebilimi ve duygu değeri: Tevfik Fikret'in Sitâyiş-İ Hazret-i Padişâhî ve Sis şiirlerinde sevgi ve nefret. *Sosyal Bilimler Dergisi* , 2, 31-50.
- Uçan, M. H. (2008). *Dilbilim, göstergebilim ve edebiyat eğitimi*. Ankara: Hece yayınları.
- Uçar, İ. (2013). "Kavram- çağrışım- kelime" bağlamında bitki adlarına anlam bilimsel bir yaklaşım, *Turkish Studies*, 8(1).2671- 2683.
- Uğur, N. (2007). *Anlambilim/sözcüğün anlam açılımı*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Uğur, N.(t.y.)*Ad aktarması kavramı üzerine*.
- nizamettinugur.gen: <http://www.nizamettinugur.gen.tr/?px=1.3.1.99>, (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 25.05.2018).
- Ustaoglu, F.G. (2015). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında metafor*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- Uzun, N. E. (2012). Türkçenin dünya dilleri üzerindeki yeri üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19, 115-134.
- Ülper, H. ve Yalınkılıç, K. (2010). Son iki Türkçe programına göre hazırlanan Türkçe Ders kitaplarındaki metin sonu sorularının nicel ve nitel görünümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 12, 449-461.
- Üründü, V. (2011). 6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tema ve metin türü yönünden incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Üstünoğlu, K. (2010). Yüzey yapı - derin yapı kavramları üzerine, *Turkish Studies*, 5, 697-704.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, B. (1998). *İşlevsel genel dil bilim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dil bilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yalçın, G. (2009). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan cümleler üzerine bir değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Wagenaar, W. A., Keren, G. ve Lichtenstein, S. (1988). Islanders and hostages: Deep and surface structures of decision problem, *Acta Psychologica*, 67, 2 , 175–189.
- Yalçın, M., Erginer, A. (2012). İlköğretim okullarında okul müdürüne ilişkin metaforik algılar, *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 1/2, 229-256.
- Yaman, B. (2012). 6. 7. 8.sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki metinlerde mecâzlı söyleyişlerin kullanım sıklığı. *International Journal of New Trends in Arts, Sports ve Science Education*, 3, 10-27.
- Yavuz, D. A. (2010). Dilbilimsel bir yaklaşım denemesi: Tekirdağ yöresinden bir ninni. *Millî Folklor*, 22, 88, 53-56.
- Yavuz, G. (2006). Akıl ve yan anlam ilişkisi açısından mecazî anlatım. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3, 97-113.
- Yaylagül, Ö. (2006). Divanu Lûgati't-Türk'teki ad aktarmalı (metonymic) yapılar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3, 77-88.
- Yaylı, D. ve Bayyurt, Y. (2011). *Yabancılar Türkçe öğretimi politika, yöntem ve beceriler*. Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. D. (2005). *Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıra dışı bağdaştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Enes (2010). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde mecazlar*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Yıldız, T. (2017). Saussure'den Bakhtın'e dil-kültür ilişkisi: tümü kapsayıcı olgu, *İdil Dergisi*, 3, 115-136.
- Yıldız, Ü. ve Tunçel, H. (2012). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve öneriler. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi (YDTÖ)*. (Ed.: Kılınç A. ve Şahin A.). (İkinci Baskı). 115-145, Pegem Akademi.
- Yılmaz Atagül, Y. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe Öğretiminde atasözleri ve deyimlerin sıklık analizi. *Turkish Studies*, 10 (7). 1021- 1036
- Yılmaz M. ve Korkmaz C. (2016). İlköğretim 1-5 Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 36, 33-46
- Yılmaz, F. ve Talas, Y. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde materyal olarak animasyon kullanımı ve önemi. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 3, 114-127.
- Yılmaz, İ. (2014). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin deyim öğretiminde kullanılmasına yönelik bir inceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, K. (2011). Organ adlarının nesnelere aktarılmasında dil- zihin ilişkisi, *Turkish Studies*, 1083-1092, 79.
- Yule, G. (1996). *Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press.
- Yunus, B. (2006). *Anlambilim açısından Türkçe ve Çince'de deyim karşılaştırması (organ isimleri ile ilgili deyimler)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yunusoğlu, N. K. (2016). *Budist Türk çevresi eserlerde metaforlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yurdugül, H. (2005). Davranış bilimlerinde ölçek geliştirme çalışmaları için bazı ayrıntılar, http://yunuhacettepe.edu.tr/~yurduqul/3/indir/FA_OrneklemGenislikleri.pdf, (İnternet Adresi, Erişim Tarihi: 10.05.2018).

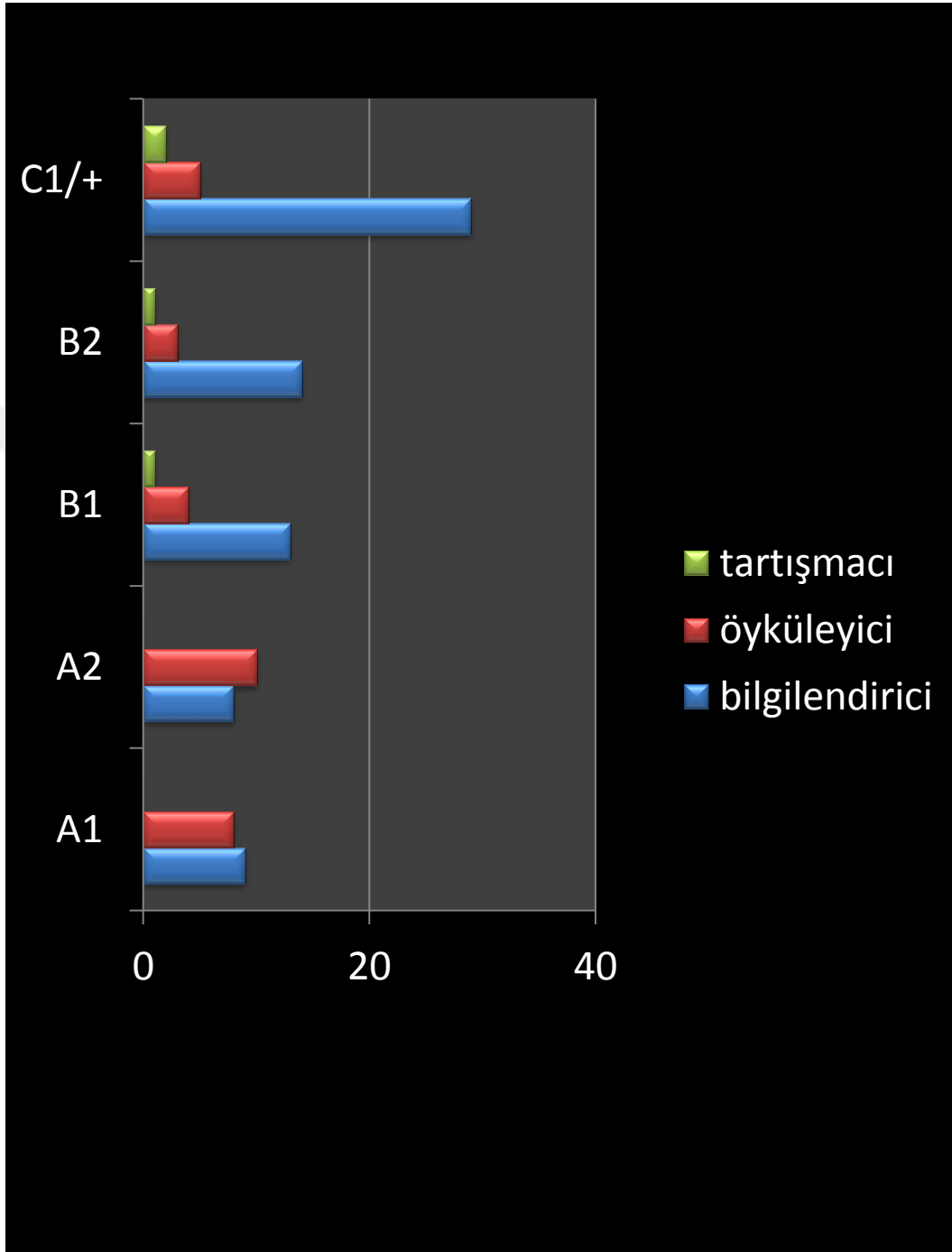
Yurt, E. A. (2015). *Türkçe metinlerde duygu analizi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yüksel, S. (2012). Yahya Kemal'in şiirlerinde bir duygu ifadesi olarak “Yaz” ve ‘Geçmiş Yaz’ üzerine. *TÜBAR*, 31, 337-352.

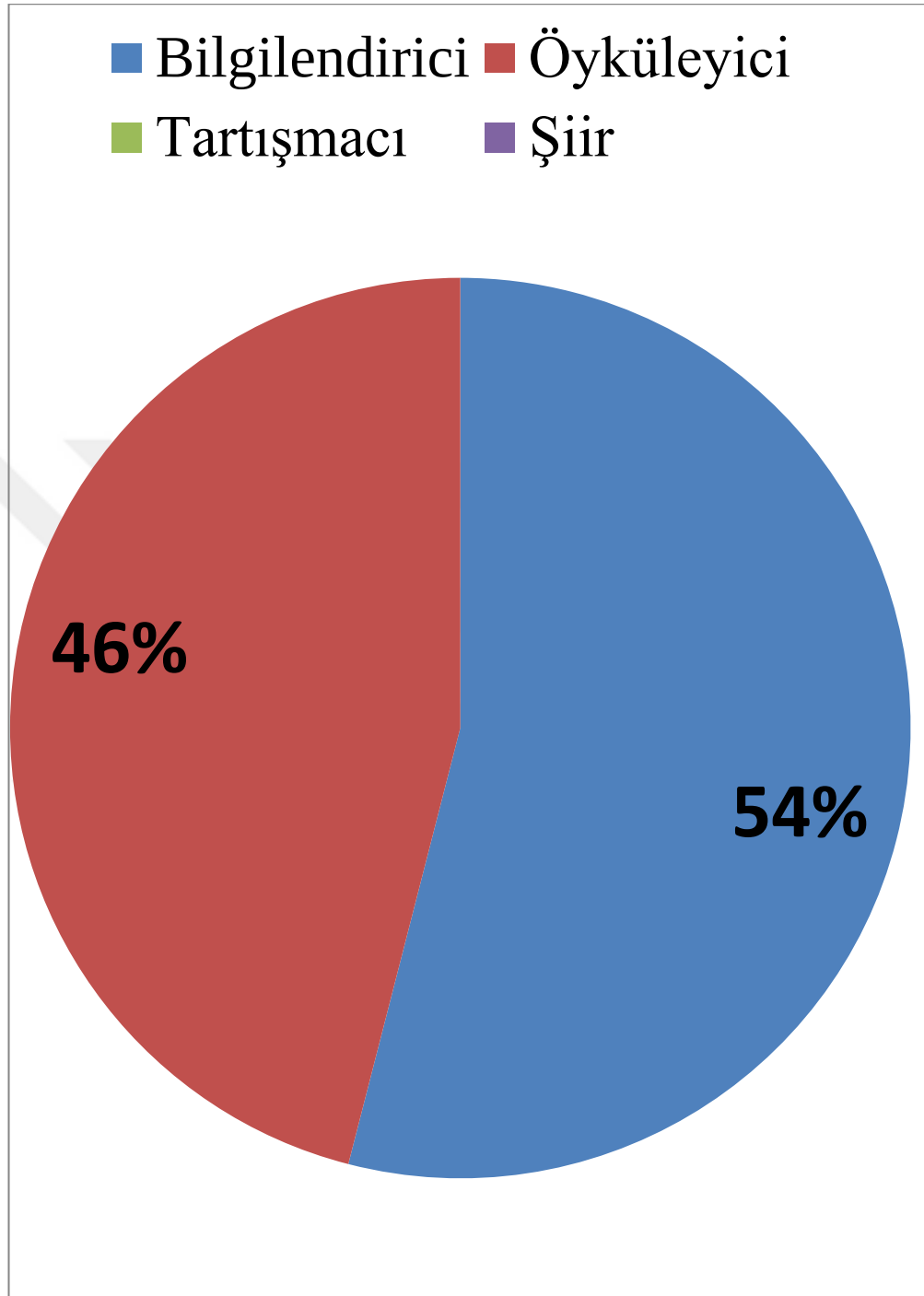

EKLER

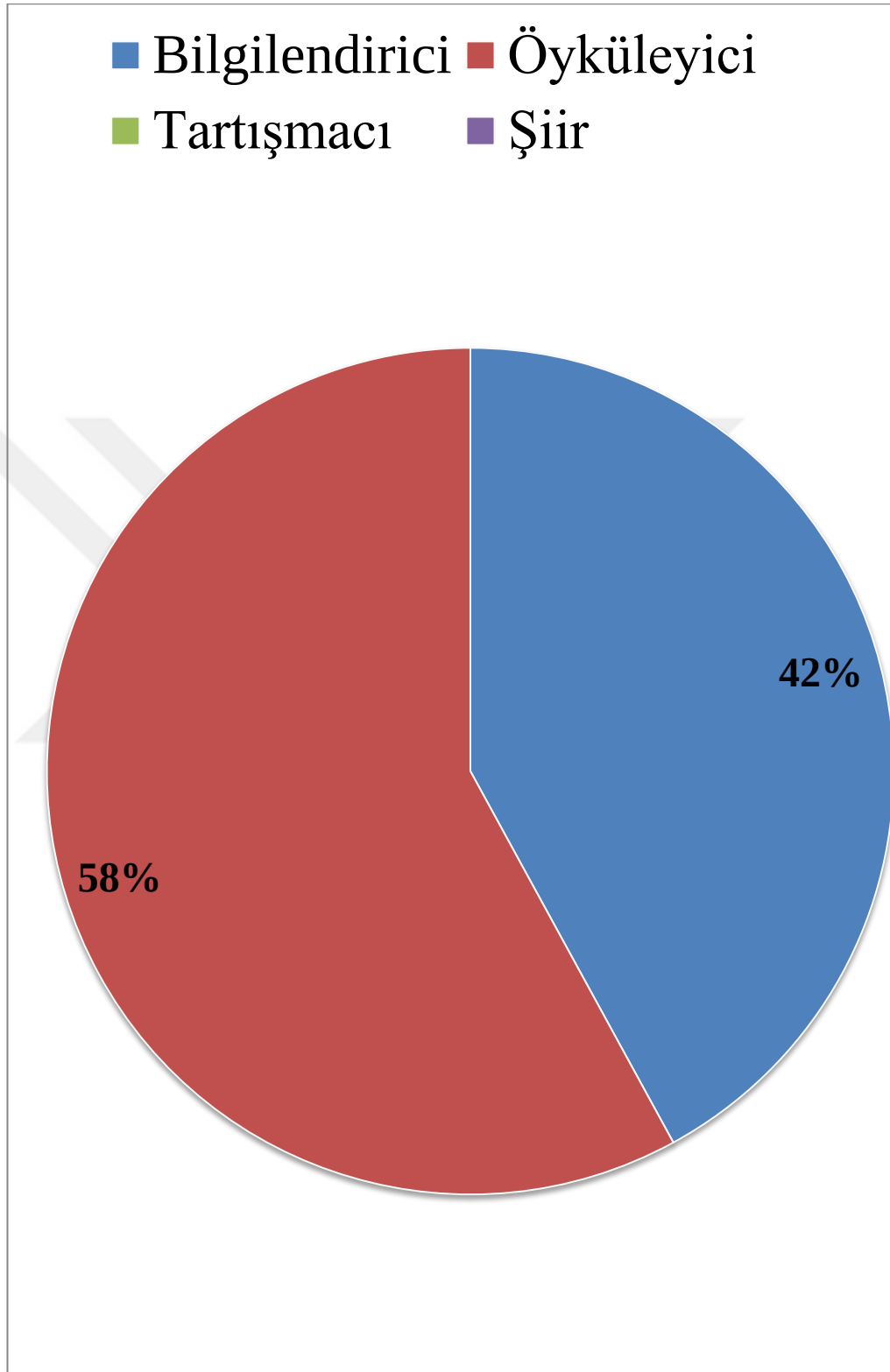
EK 1-İYİTDK Okuma Metinlerinin Türlerine Göre Dağılım Grafiği

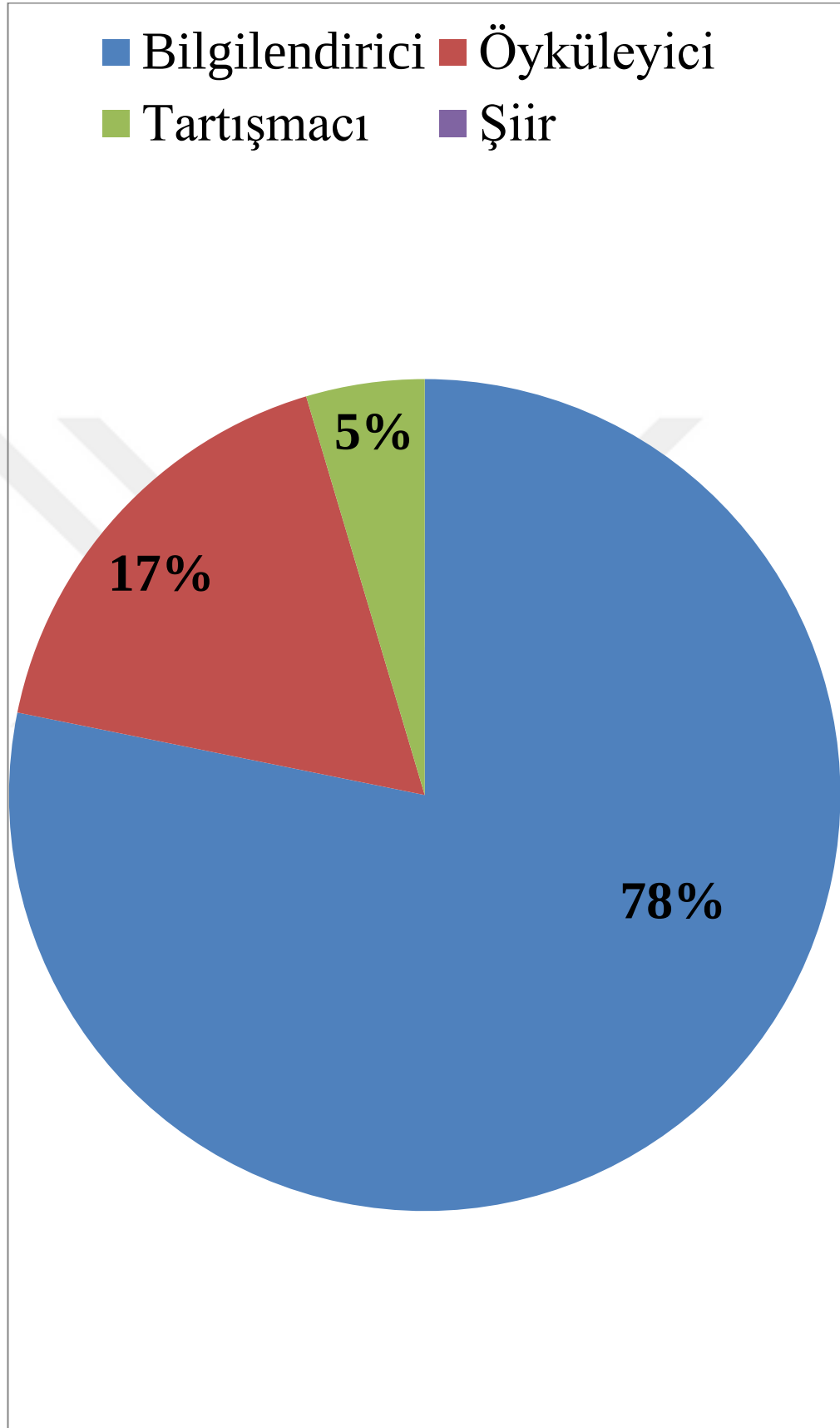
EK 2- İYİTDK A1 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik

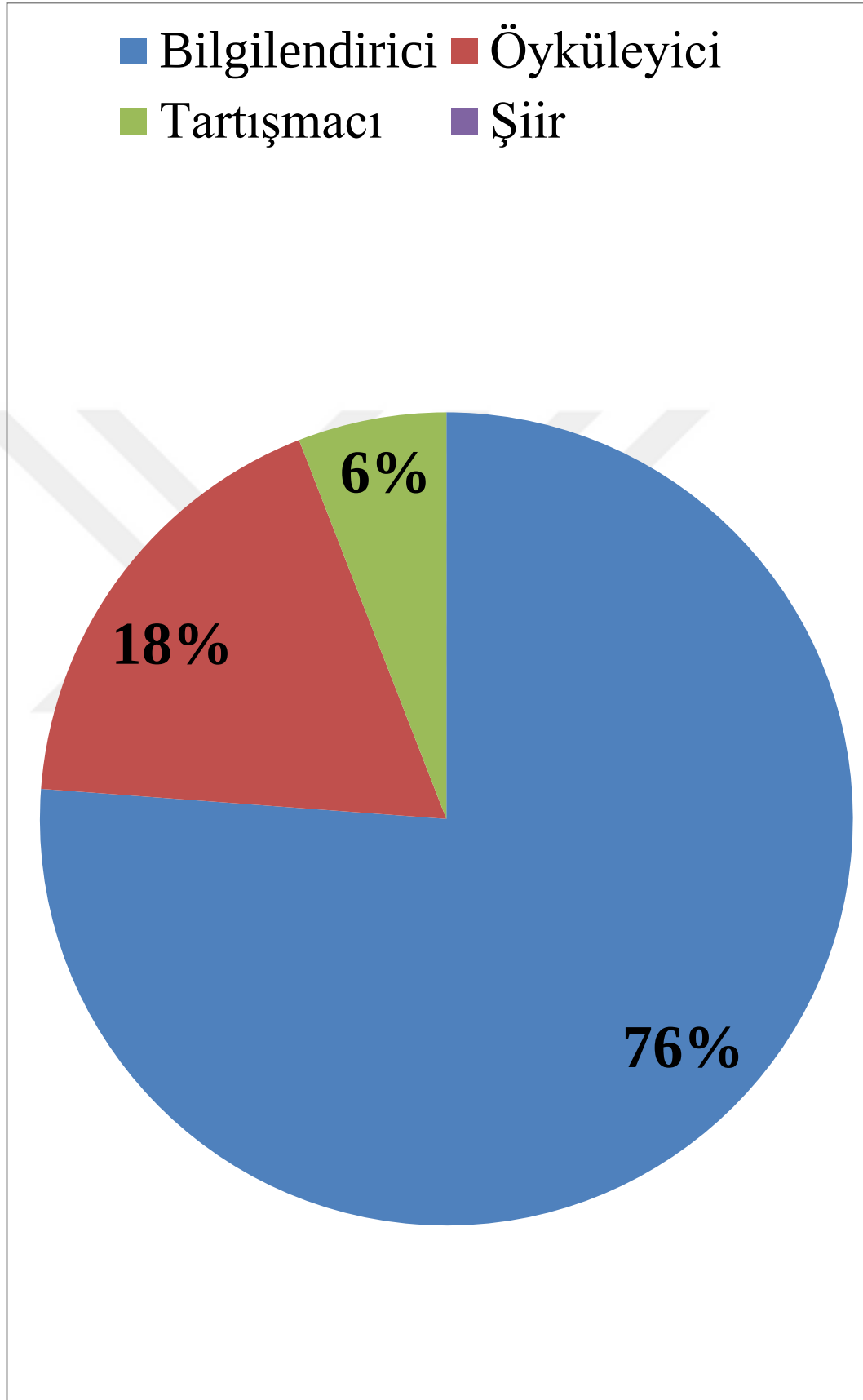
EK 3- İYİTDK A2 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik

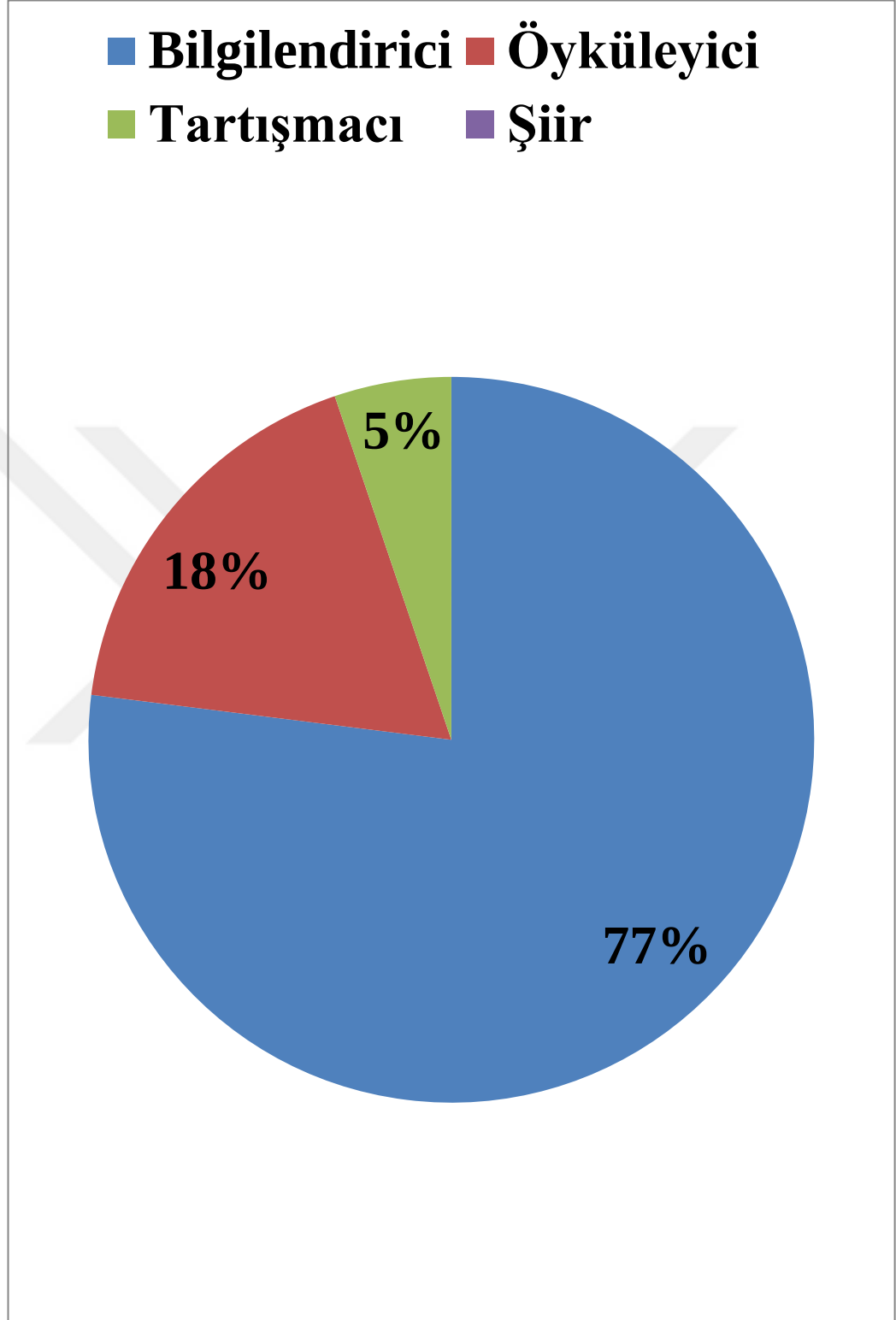
EK 4- İYİTDK B1 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik

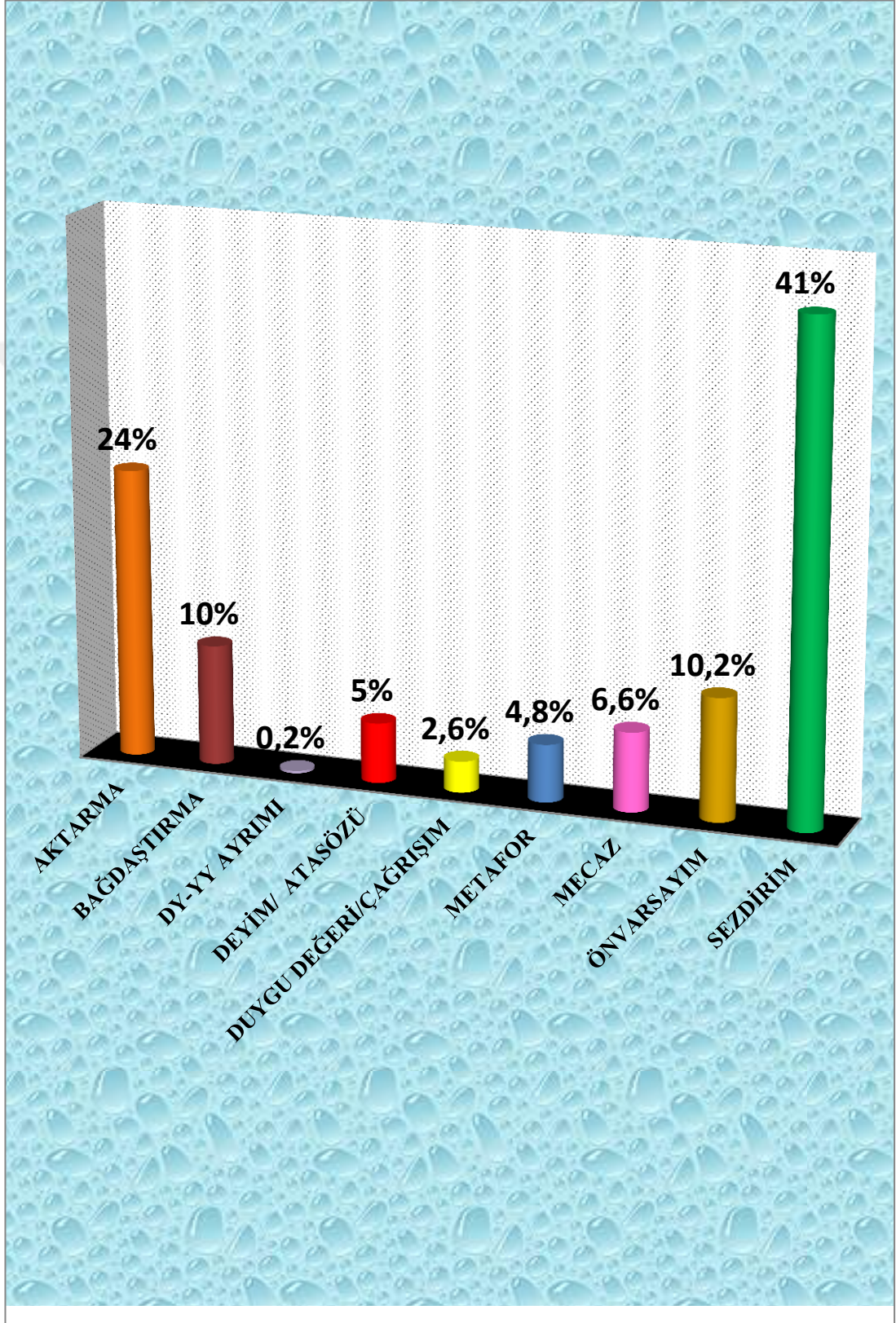
EK 5-İYİTDK B2 Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik

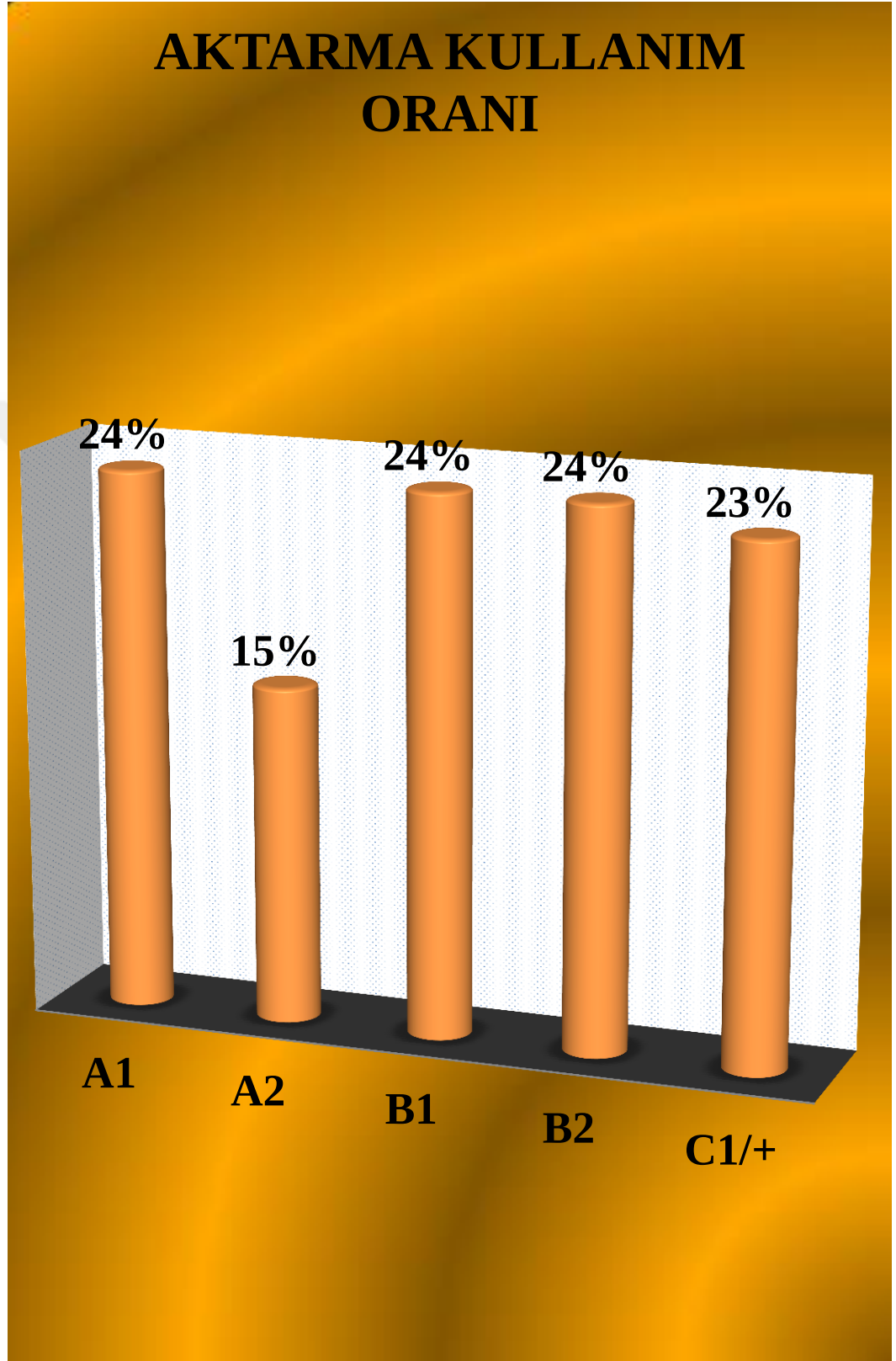
EK 6-İYİTDK C1/+ Düzeyi Okuma Metinlerinin Türüne Göre Örtülü Anlam Oranını Gösteren Grafik

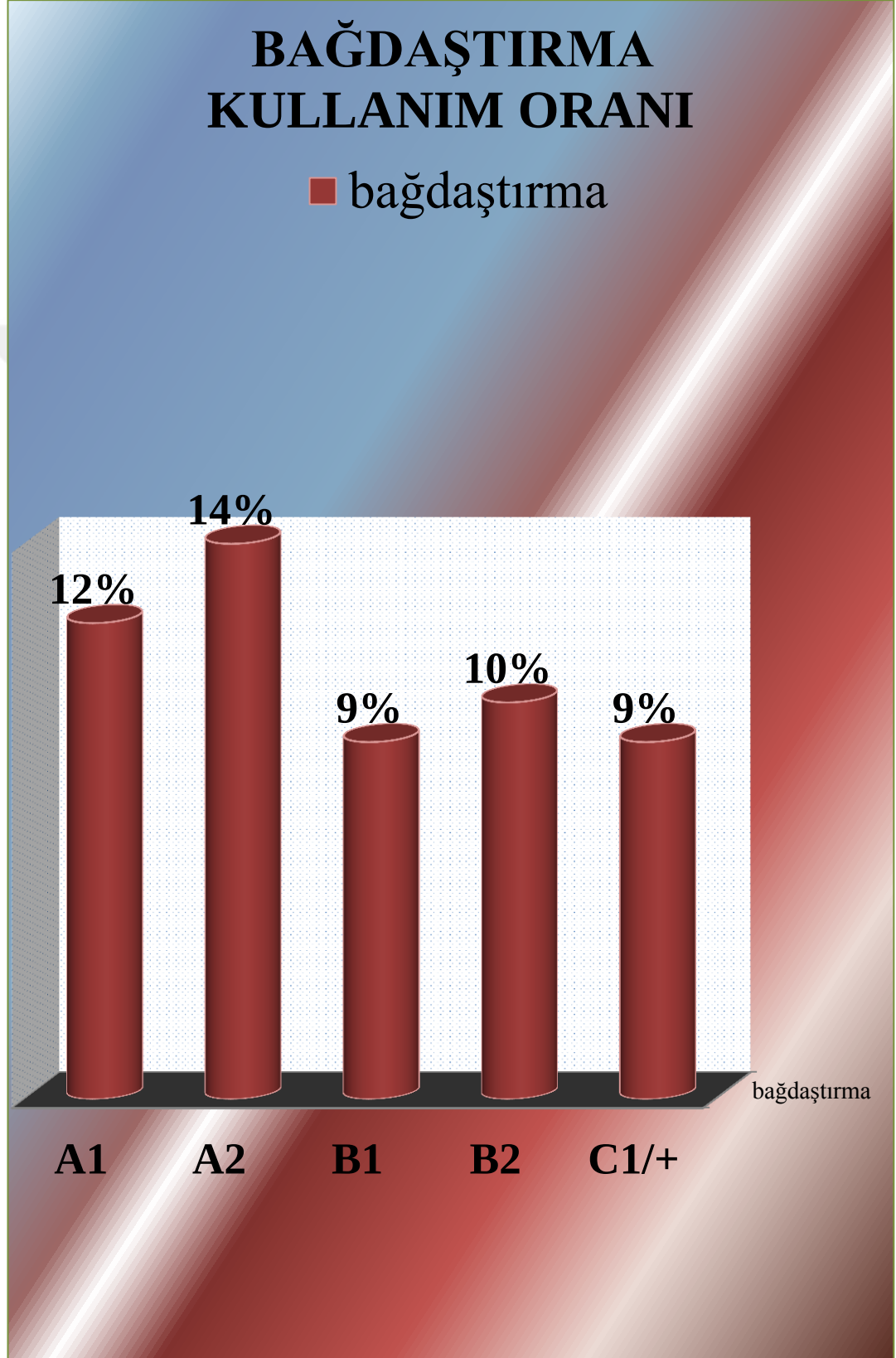
**EK 7-İYİTDK Okuma Metinlerinde Yer Alan Örtülü Anlam Unsurları
Kullanımı Oranını Gösteren Grafik**

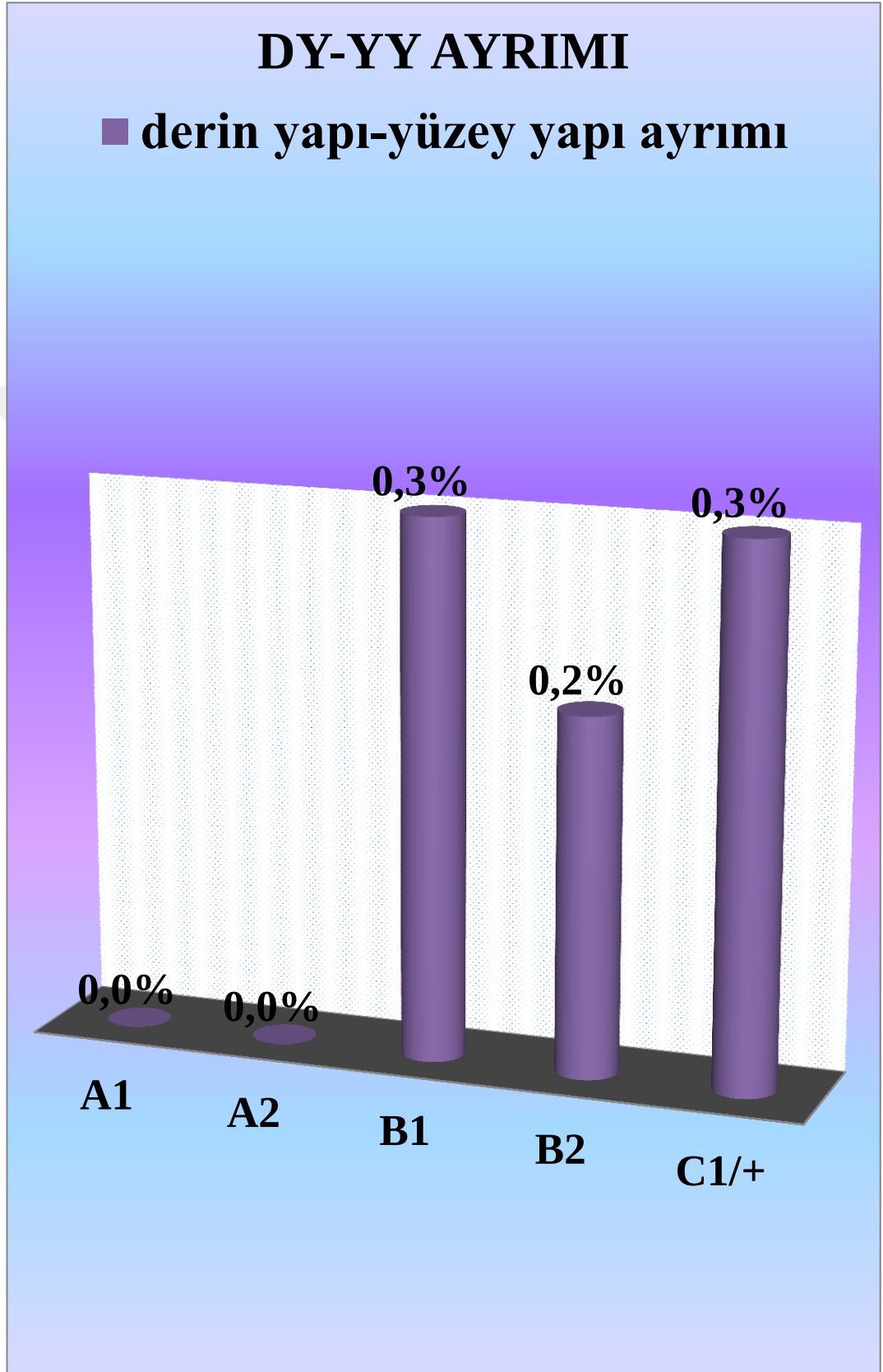
EK 8-İYİTDK Okuma Metinlerinde Aktarma Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

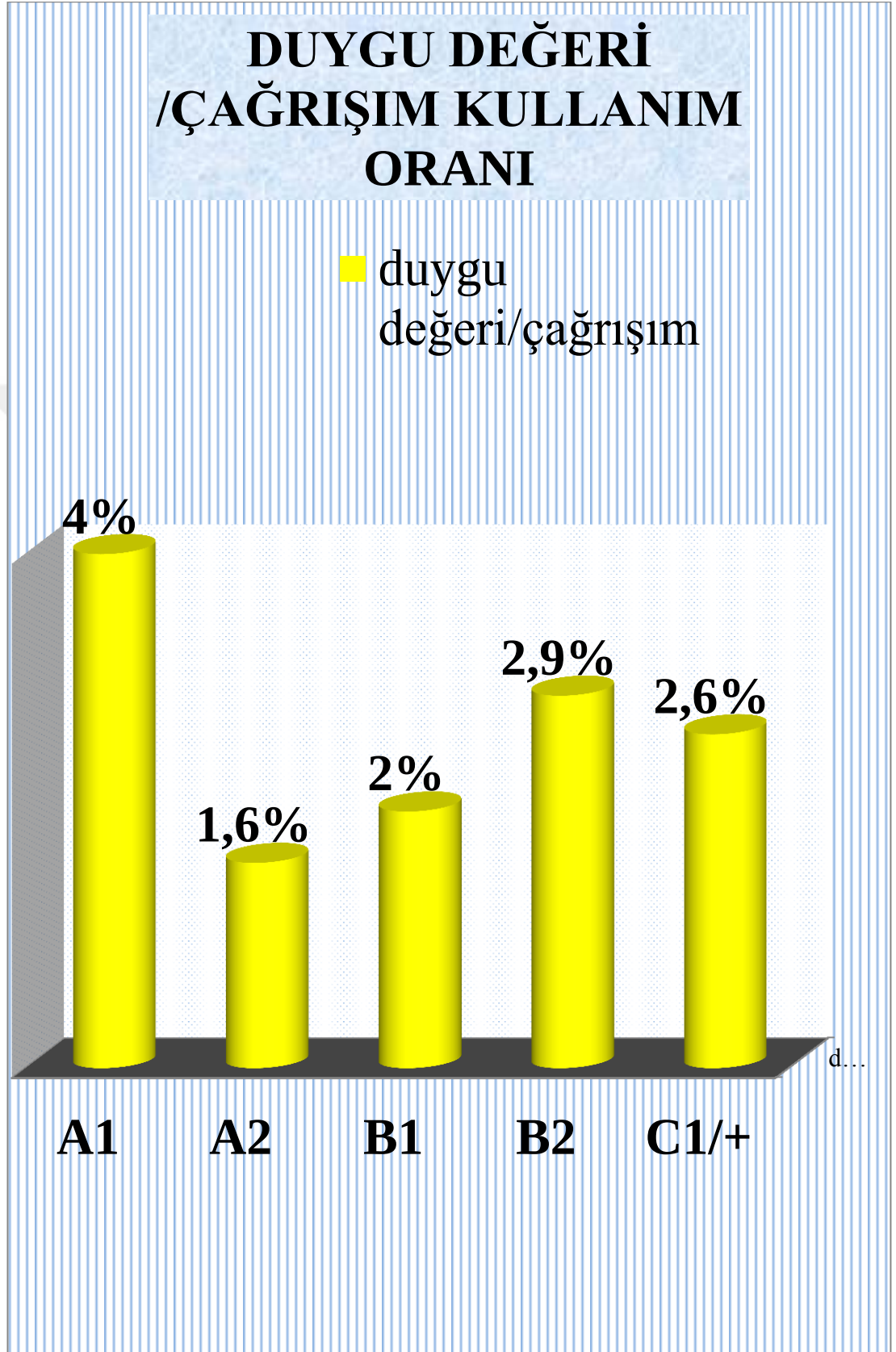
EK 9-İYİTDK Okuma Metinlerinde Bağdaştırma Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

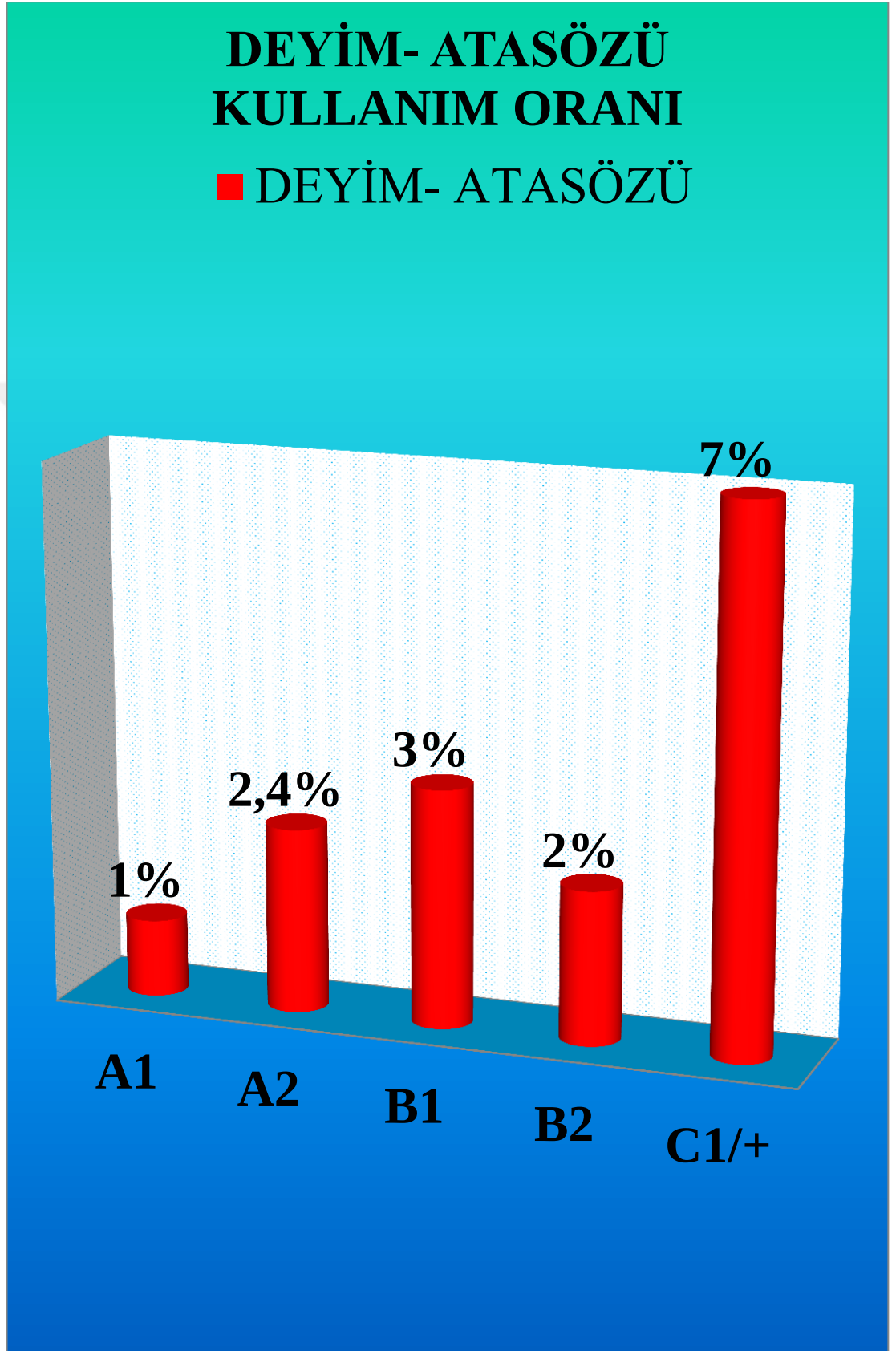
EK 10-İYİTDK Okuma Metinlerinde DY-YY Ayrımı Gösteren Cümle Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

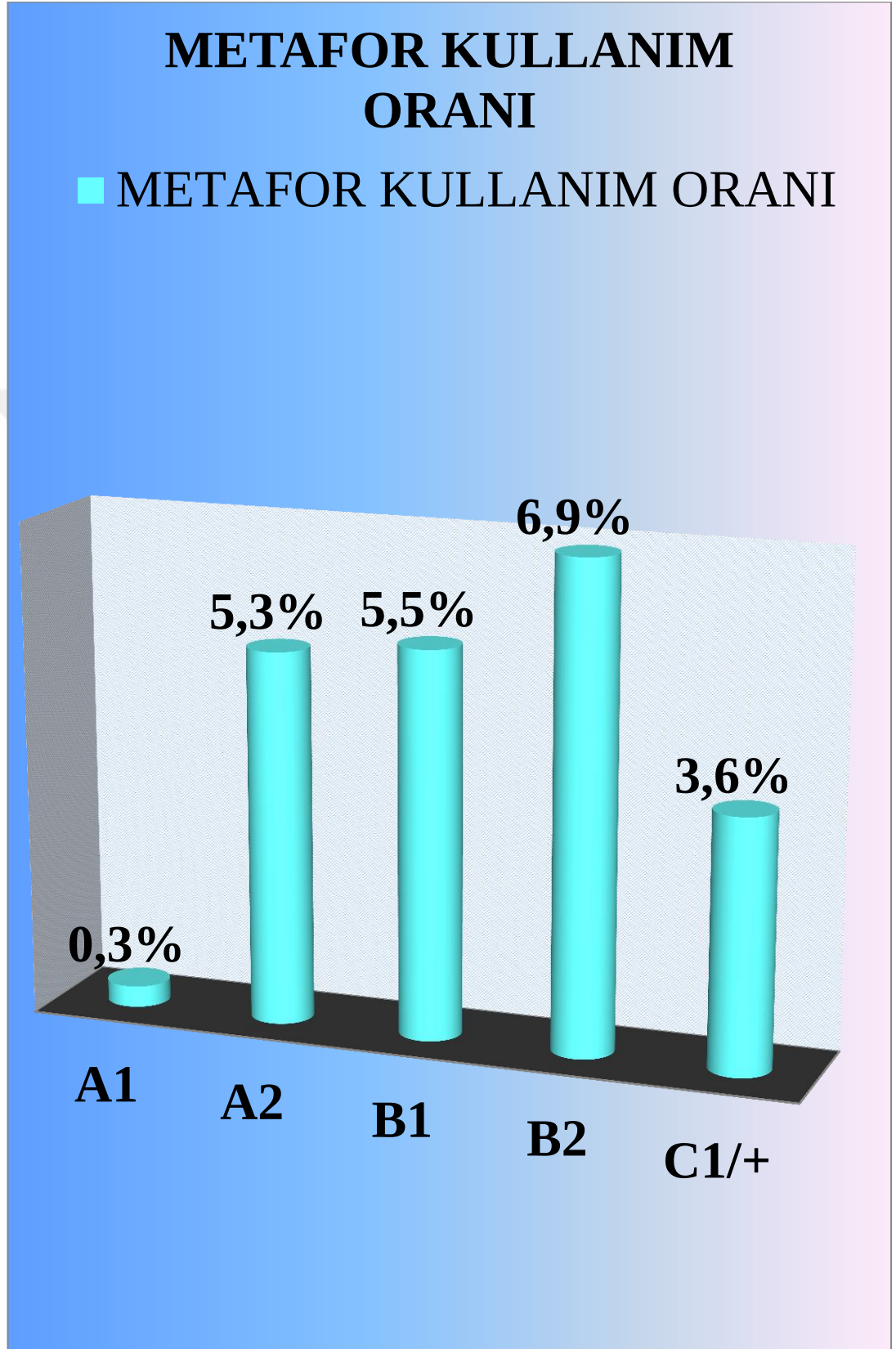
EK 11-İYİTDK Okuma Metinlerinde Duygu Değeri /Çağrışım Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

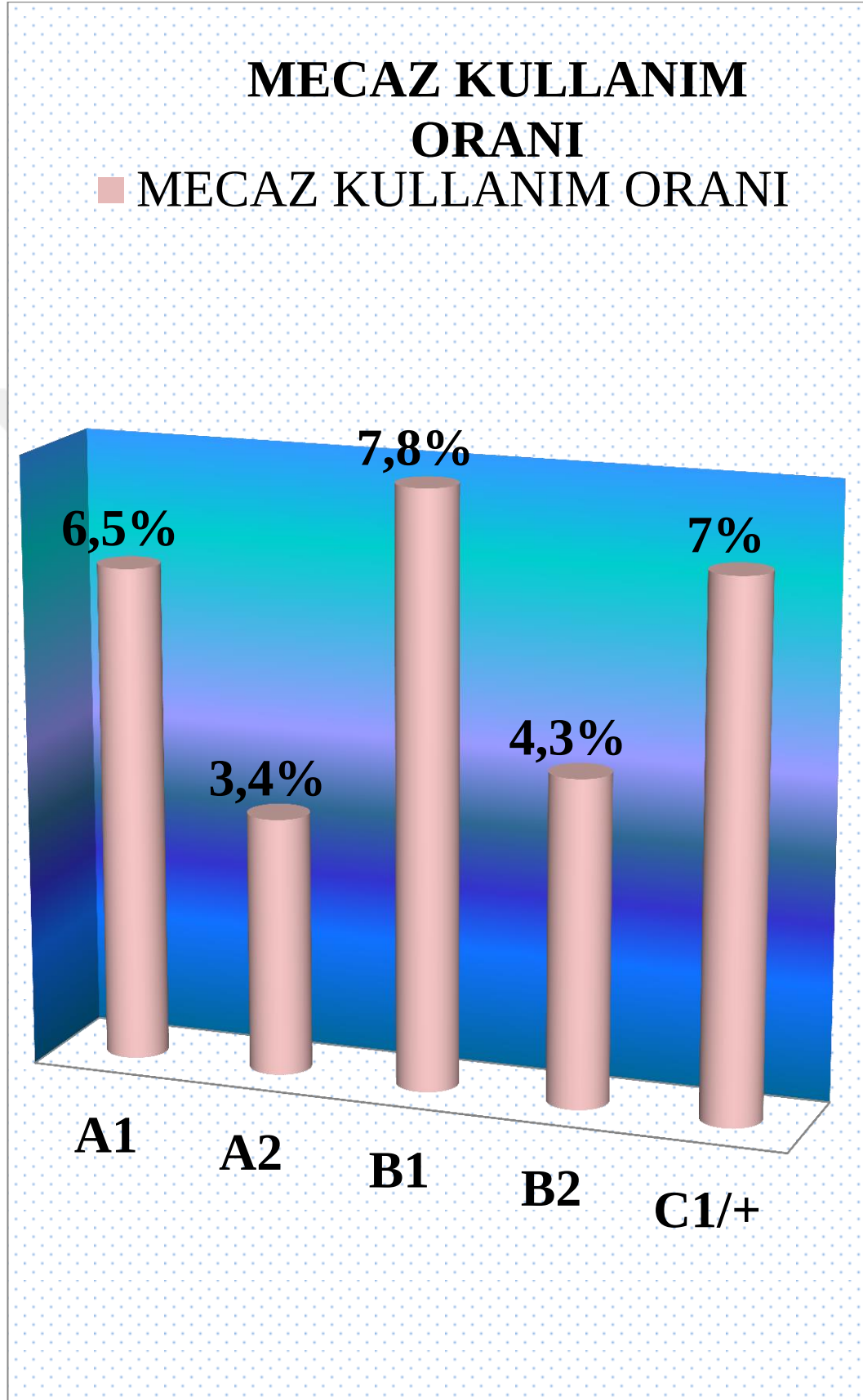
EK 12-İYİTDK Okuma Metinlerinde Deyim/Atasözü Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

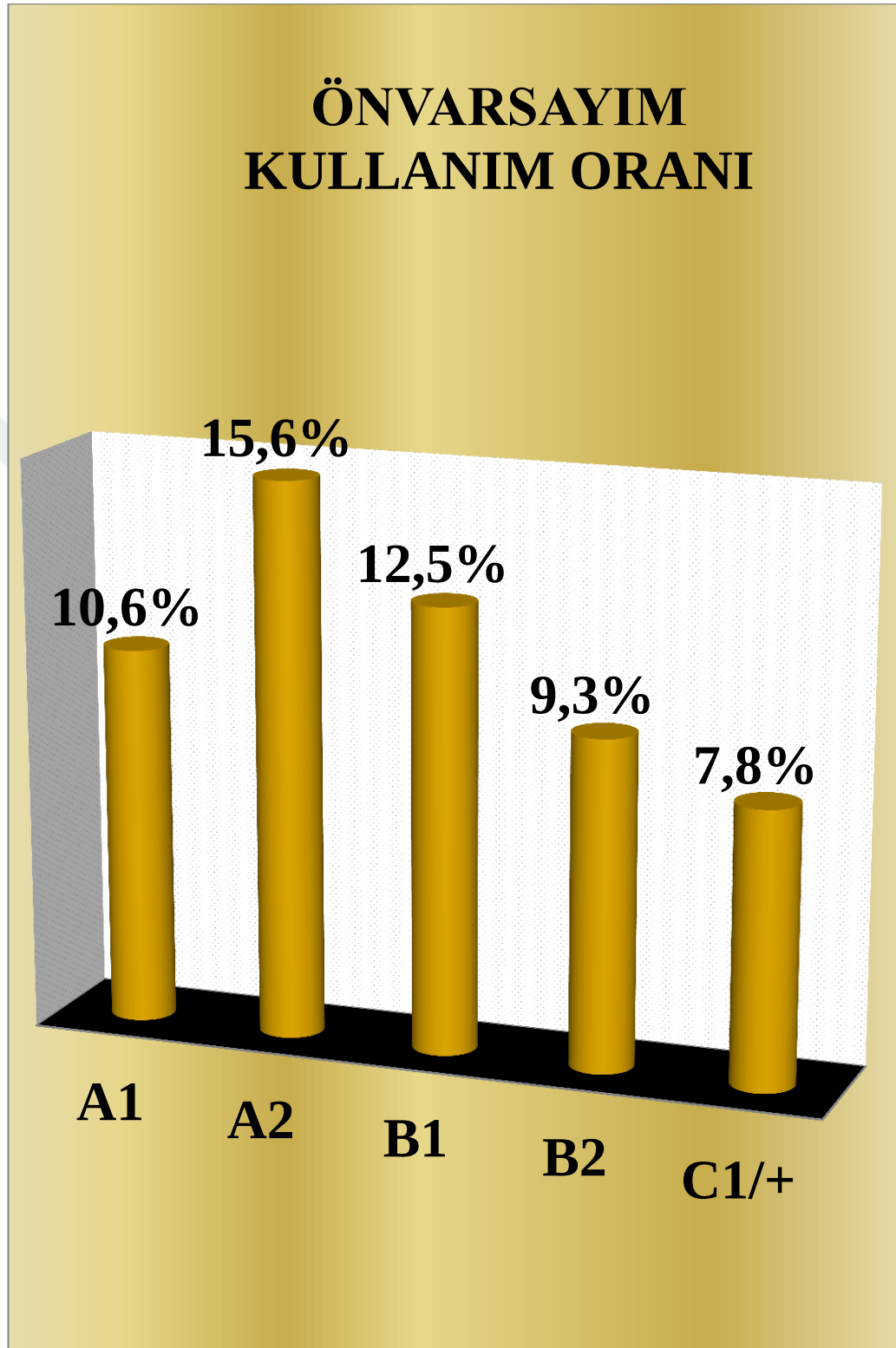
EK 13-İYİTDK Okuma Metinlerinde Metafor Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

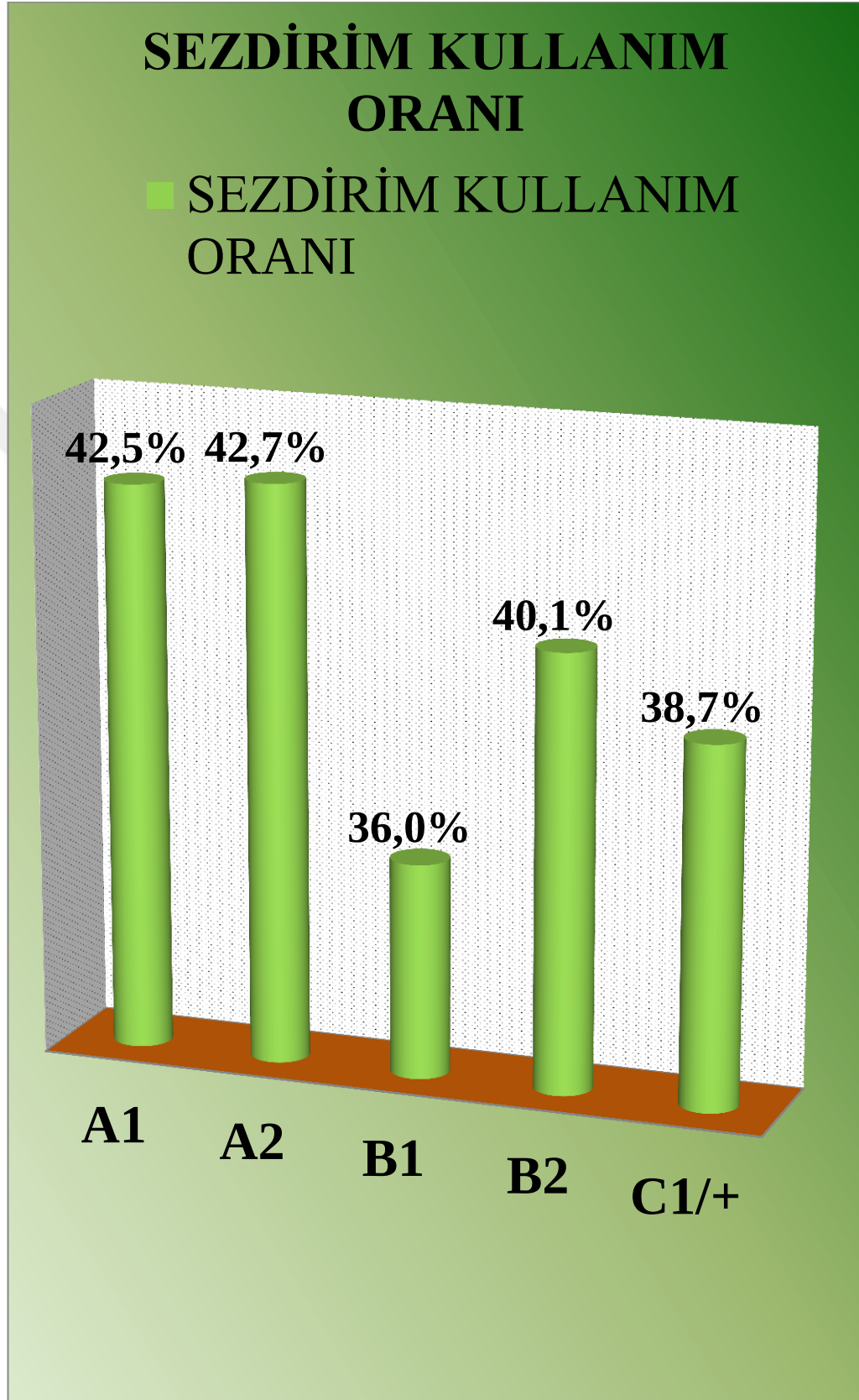
EK 14-İYİTDK Okuma Metinlerinde Mecaz Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

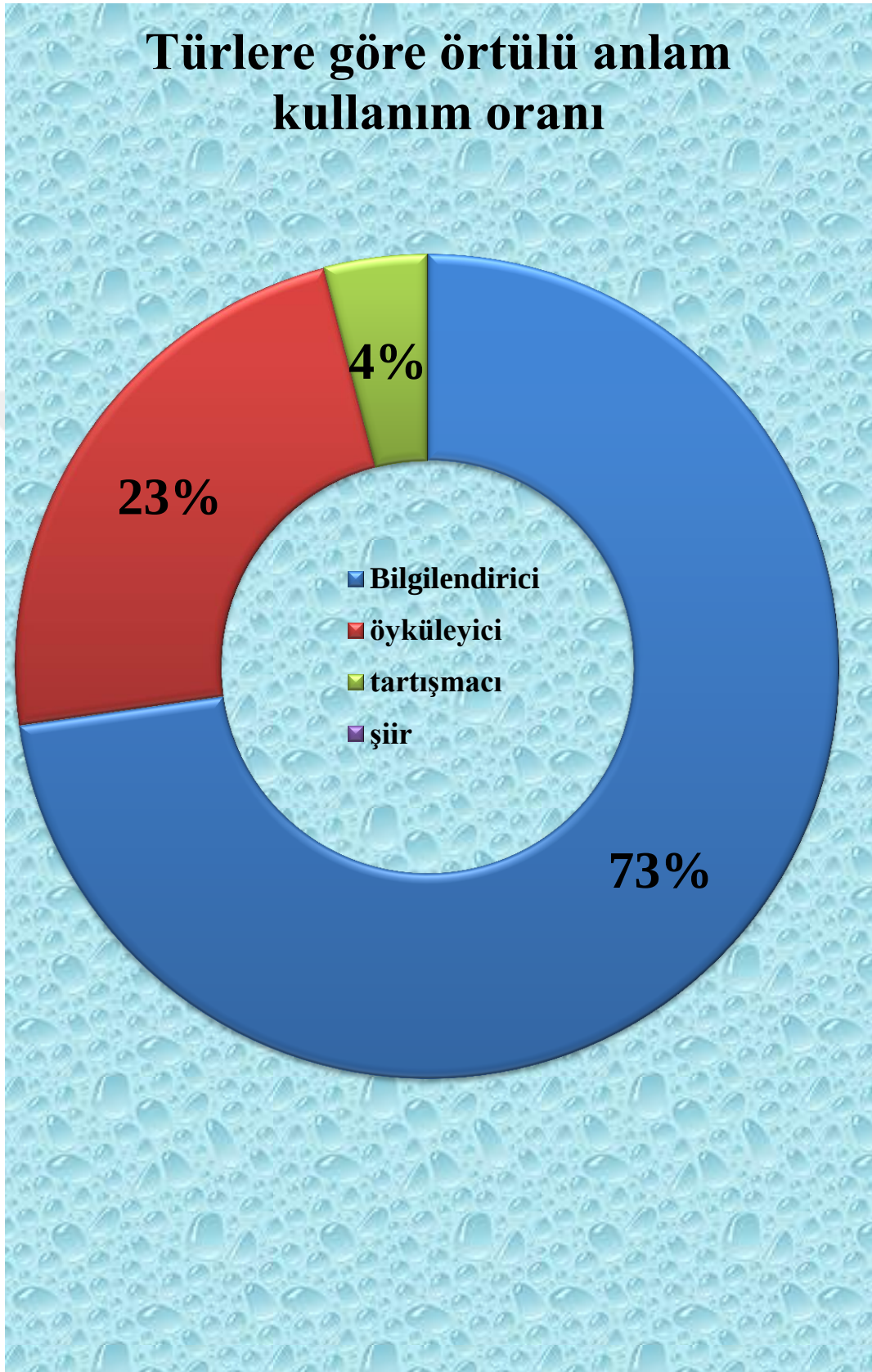
EK 15-İYİTDK Okuma Metinlerinde Önvarsayım Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

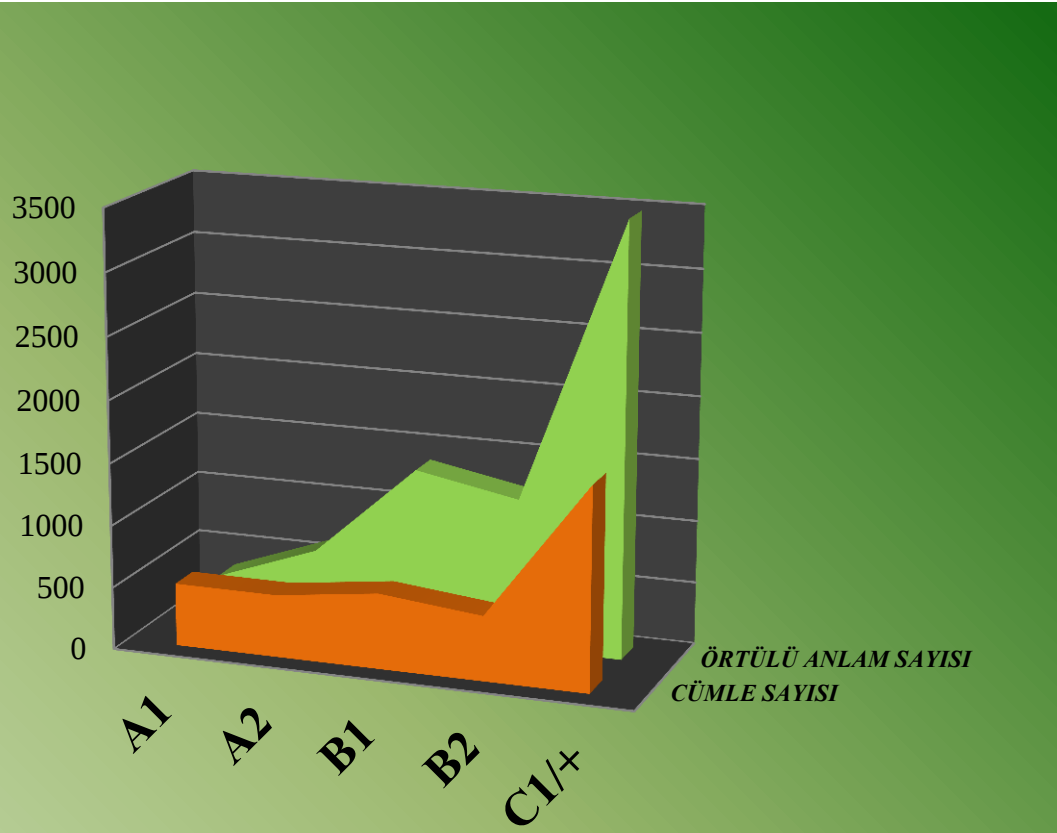
EK 16- İYİTDK Okuma Metinlerinde Sezdirim Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

EK 17-- İYİTDK Okuma Metinlerinde Türlerle Göre Örtülü Anlam Kullanımı Oranını Gösteren Grafik

EK 18- İYİTDK Okuma Metinlerinde Cümle Sayısına Göre Örtülü Anlam Kullanımını Gösteren Grafik

	A1	A2	B1	B2	C1/+
■ CÜMLE SAYISI	505	502	607	521	1632
■ ÖRTÜLÜ ANLAM SAYISI	322	621	1365	1207	3468

